У колективній монографії презентовано досвід відомих українських науковців у галузі музичної і музично-педагогічної освіти України другої половини XX – початок XXI століть. Схарактеризовано становлення і розвиток музично-педагогічних концепцій і авторських шкіл в Україні, творчі здобутки науковців, що здобули світове визнання. До того ж висвітлено сталі напрями розвитку музично-педагогічної та мистецької освіти, представлено інформацію про видатні постаті у сфері музично-педагогічної та мистецької освіти України, науково-дослідну діяльність колективів викладачів фахових кафедр та студентів факультетів мистецького спрямування, а також викладачів та студентів музичних академій, що сприяють залученню науковців нового покоління до шляхетної справи – розбудови художньо-інтелектуальних потужностей України, модернізації мистецької та музично-педагогічної освіти на основі консолідації традицій і нововведень, створення нових концепцій підготовки виконавців-музикантів та вчителів мистецької галузі, виховання нової генерації науковців. Видання розраховане на науковців, аспірантів і студентів мистецьких спеціальностей закладів освіти різних рівнів акредитації.

Доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу науково-методичної роботи та професійної підготовки працівників закладів сфери культури Комунального закладу вищої освіти "Академіія культури і мистецтв" Закарпатської обласної ради.

9 786136 338064

FOR AUTHOR USE ONLY

Володимир ЧЕРКАСОВ

Володимир ЧЕРКАСОВ

Діалог митців музично-педагогічної освіти України

Випуск 3

LAP LAMBERT Academic Publishing

ДІАЛОГ МИТЦІВ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Колективна монографія

Випуск 3

LAP LAMBERT Academic Publishing – 2026

УДК 781.2:37.091.2.061.ІЄС(02)
Ч 48

Рекомендовано до друку вченою радою Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради (протокол № 10 від 16 січня 2026 року).

Рецензенти:

Шульгіна В.Д. – доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри історії музики Київської муніципальної академії музики ім. Р.М. Глієра.

Щолокова О.П. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри інструментального виконавства, оркестрового диригування та педагогіки мистецтва факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Яковлев О.В. – доктор культурології, професор, ректор Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтв.

Ч 48

Діалог митців музично-педагогічної освіти України. Колективна монографія. Вип. 3. / Науковий редактор В.Ф. Черкасов, доктор педагогічних наук, професор. / Sammelmonographie. Prob. 3. / Wissenschaftlicher Redakteur V.F. Cherkasov, Doktor der Pädagogik, Professor. Бо Базен / Німеччина. AV Akademikerverlag. 2026. 336 p.

У колективній монографії презентовано досвід відомих українських науковців у галузі музичної і музично-педагогічної освіти України другої половини XX – початок XXI століть. Схарактеризовано творчі здобутки, розглянуто становлення і розвиток музично-педагогічних концепцій і авторських шкіл в Україні, що здобули світове визнання.

Видання розраховане на науковців, аспірантів і студентам мистецьких спеціальностей закладів освіти різних рівнів акредитації.

УДК 781.2:37.091.2.061.ІЄС(02)
ISBN 978-613-6-33806-4 e-book

© Колектив авторів, 2026
© LAP LAMBERT Academic Publishing, 2026

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....5

РОЗДІЛ 1. ВИТОКИ МУЗИЧНОЇ ТА МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....7

ГОРБЕНКО Сергій Семенович
ЕПОХАЛЬНА ПОСТАТЬ В УКРАЇНСЬКІЙ МУЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ТА МИСТЕЦЬКО-ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ.....7

СІКОРСЬКА Ірина Михайлівна
МИКОЛА ГОРДІЙЧУК – ФУНДАТОР СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МУЗИКОЗНАВСТВА (до 30-річчя від дня смерті).....19

КАРАСЬ Ганна Василівна
НАУКОВА, ПЕДАГОГІЧНА ТА ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЮРІЯ ЮЦЕВИЧА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....29

ЗЕЛІНКА Валентина Степанівна
ЗОЛТАН ЗОЛТАНОВИЧ ЖОФЧАК – ЗАСНОВНИК АВТОРСЬКОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО КОМПЛЕКСУ м. УЖГОРОДА.....45

ГРИНЧУК Ірина Павлівна
ГРАНІ ОСОБИСТОСТІ: ЛЮДМИЛА МАСОЛ І ЇЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ШКОЛА.....61

МАРТИНЮК Анатолій Кирилович, ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович
ОСОБИСТІСТЬ ТА ПАРАДИГМАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКІ ОБРІЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАТАЛІЇ ПЕТІЙ-ПОТАПЧУК У КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ ЗАКАРПАТТЯ.....73

РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК МУЗИЧНОЇ ТА МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ВИДАТНИХ НАУКОВЦІВ УКРАЇНИ.....98

ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович
НАУКОВЕЦЬ І ПРАКТИК: ВНЕСОК У СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....98

КУЛІКОВА Світлана Вікторівна
ВНЕСОК ПРОФЕСОРА ВОЛОДИМИРА ДРЯПІКИ У РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ.....111

ТАРАРАК Наталія Григорівна
ТВОРЧІСТЬ І ФАХОВІСТЬ В МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ: ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ.....115

АСТАЛОШ Габріела Ласлівна
ЮРІЙ СОКОЛОВСЬКИЙ: ГАРМОНІЯ ПОКЛИКАННЯ.....136

ШМАН Світлана Юріївна
КУЛЬТУРНИЙ КАПІТАЛ ФІЛОСОФІЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ: ОСОБИСТІСТЬ ТЕТЯНИ ГУМЕНЮК, ПРОФЕСОРКИ КИЇВСЬКОЇ МУНІЦИПАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ МУЗИКИ ім. Р.М. ГЛІЄРА.....152

СТАШЕВСЬКА Інна Олегівна, **ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович**
КУЛЬТУРНИЙ УНІВЕРСУМ НАУКОВОЇ, ПЕДАГОГІЧНОЇ ТА МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АНАТОЛІЯ МАРТИНЮКА.....169

ОВЧАРЕНКО-ПЄШКОВА Олена Сергіївна
МИСТЕЦЬКИЙ, ТВОРЧИЙ, ПЕДАГОГІЧНИЙ ШЛЯХ ОВЧАРЕНКО НАТАЛІЇ АНАТОЛІЇВНИ 194

ПРІМА Раїса Миколаївна
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ТА МИСТЕЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА ДЕМ'ЯНЧУКА ОЛЕКСАНДРА НИКАНОРОВИЧА 210

БРИЛІН Борис Андрійович, ГРІНЧЕНКО Тетяна Дмитрівна
ЕДУАРД БРИЛІН: ПАМ'ЯТІ ВИДАТНОГО МАЙСТРА.....225

МАРТИНЮК Тетяна Володимирівна
НАУКОВИЙ, ПЕДАГОГІЧНИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ НАТАЛІ ГЕОРГІЇВНИ КЬОН: ГРАНІ ТАЛАНТУ І НАТХНЕННЯ 239

РОЗДІЛ 3. ВИДАТНІ ПОСТАТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ МУЗИЧНОЇ ТА МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ 249

ГАСНЮК Вероніка Василівна, БОБАК Ольга Михайлівна
АКАДЕМІЧНА ВОКАЛЬНА ШКОЛА ЗАКАРПАТТЯ ЯК ОСЕРЕДОК ЗБЕРЕЖЕННЯ МИСТЕЦЬКИХ ТРАДИЦІЙ 249

МАРТИНЮК Тетяна Володимирівна
МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКА ТА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА ЗАБОЛОТНОГО В МУЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ СУМЩИНИ (остання чверть XX – початок XXI століття).....260

СМИРНОВА Тетяна Анатоліївна
ЮРІЙ ІВАНОВИЧ КУЛИК, ЗОЯ ВІКТОРІВНА ЯКОВЛЄВА – ВИЗНАНІ ПРЕДСТАВНИКИ ХОРОВОЇ КУЛЬТУРИ, МИСТЕЦТВА І ОСВІТИ ХАРКОВА.....282

ЗАРЯ Світлана Валеріївна
ТВОРЧА ТА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛІНИ ПРОХОРОВОЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕСТРАДНОГО ВОКАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ 293

СІДОРОВА Ірина Сергіївна, ОСТАПЧУК Лідія Оверківна
КУЛЬТУРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН ВІТАЛІЯ ГАЗІНСЬКОГО У МИСТЕЦЬКОМУ ПРОСТОРІ ПОДІЛЛЯ.....304

ПЕРЕДМОВА

Модернізація музичної і музично-педагогічної освіти в Україні на початку XXI століття зорієнтована на пошуки підходів до розв'язання інноваційних завдань в контексті соціокультурних змін, формування духовної й інтелектуальної сфер особистості. І суттєву роль у цьому відіграє спілкування з мистецтвом, а саме: музикою, літературою, образотворчим, хореографічним та театральним мистецтвом, кінематографією, що сприяє формуванню сприятливих умов індивідуального розвитку людини, її соціалізації і самореалізації у європейському просторі та мотивує формування українського сегменту на світовому мистецькому ринку інновацій.

Третій випуск колективної монографії «Діалог митців музично-педагогічної освіти України» є узагальненням авторського досвіду науково-дослідної діяльності у галузі музичної і музично-педагогічної освіти, презентує інформацію про видатні постаті у сфері музичної та музично-педагогічної освіти України, науково-дослідну діяльність колективів викладачів фахових кафедр та студентів факультетів мистецького спрямування, а також викладачів та студентів музичних академій, тим самим сприяє залученню нового покоління науковців до шляхетної справи – розбудови художньо-інтелектуальних потужностей України, модернізації музичної та музично-педагогічної освіти на основі консолідації традицій і нововведень, створення нових концепцій підготовки виконавців-музикантів та вчителів мистецької галузі, виховання нової генерації науковців.

Широка регіональна географія передового науково-педагогічного досвіду надала можливості віддзеркалити достатньо об'єктивну картину діяльності видатних вітчизняних науковців, дослідження яких мають історичне значення не лише в межах однієї країни, а стали надбанням світової музичної та музичної-педагогічної освіти, що спрямовані на дослідження національного мистецтва і освіти в їх проєкції на світові стандарти і стали джерелом інтелектуального і духовного збагачення.

Вартісним третього випуску колективної монографії є те, що ми включили до числа дописувачів науковців, докторів мистецтвознавства та професорів, які є провідними фахівцями в галузі мистецтвознавства, фольклористики та етнології, наукові здобутки яких використовують не тільки вітчизняні молоді науковці

у своїй пошуковій діяльності, а також запроваджуються світовою науковою спільнотою для проведення подальших наукових досліджень в освітньому процесі вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації.

Щирі слова подяки висловлюємо талановитим виконавцям і організаторам мистецько-культурного життя країни, які мотивували студентів для участі у фестивалях, олімпіадах і конкурсах, керували знаними в Україні і за кордоном художніми музичними колективами, учасники яких з гідністю презентували фольклорні традиції різних регіонів України. Організатори мистецьких заходів сприяли створенню умов максимальної реалізації творчої ініціативи студентів, формування інтелектуально-художнього мислення, розвитку творчих здібностей молоді.

За такого підходу, доземний уклін нашим дописувачам, авторам статей, які презентували досягнення своїх колег, що поєднують науково-педагогічну роботу з концертною та науково-методичною діяльністю, узагальнили досвід науковців та педагогів-музикантів в освітніх навчальних закладах різного рівня акредитації.

Ми низько вклоняємося рецензентам: доктору мистецтвознавства, професору, професору кафедри історії музики Київської муніципальної академії музики ім. Р.М. Глієра Валерії Дмитрівні Шульгіній, доктору педагогічних наук, професору, завідувачу кафедри інструментального виконавства, оркестрового диригування та педагогіки мистецтва факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова Ользі Пилипівні Щолоковій, доктору культурології, професору, ректору Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтв Олександру Вікторовичу Яковлеву.

Володимир ЧЕРКАСОВ,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу науково-методичної роботи та
професійної підготовки працівників закладів сфери культури,
Комунальний заклад вищої освіти
«Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради

РОЗДІЛ 1.
ВИТОКИ МУЗИЧНОЇ ТА МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

ГОРБЕНКО Сергій Семенович,
доктор педагогічних наук, професор,
професор факультету мистецтв
імені Анатолія Авдієвського
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова,
заслужений працівник культури України
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-2931-8288
e-mail: ssgorbenko@gmail.com

ЕПОХАЛЬНА ПОСТАТЬ В УКРАЇНСЬКІЙ МУЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ТА МИСТЕЦЬКО-ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Анатолій Тимофійович Авдієвський

Серед когорти визначних діячів музичного мистецтва України та Європи останньої третини XX – початку XXI ст. височіє постать *Анатолія Тимофійовича Авдієвського* (16.08.1933 – 24.03.2016 рр.) – народного артиста України, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка, Героя України, академіка НАПН та Академії мистецтв України, професора. З його ім'ям пов'язане півстолітнє художнє керівництво Національним заслуженим академічним українським народним хором України імені Григорія Верьовки та більш як 30-літня педагогічна і управлінська діяльність в Національному державному педагогічному університеті імені

Михайла Драгоманова (нині Український державний університет імені Михайла Драгоманова).

Діяльність Анатолія Авдієвського була різносторонньою, ємкою, неповторною, ціннісною хоча б тому, що він не тільки зберіг всесвітню славу української пісні, а й багатомірно примножив її. Під час численних концертів всесвітньо відомого народного хору імені Григорія Верьовки за кордоном славетному Маестро доводилось виступати «послом доброї волі» та переконувати величезну кількість слухачів різних країн світу в мистецькій вартості фольклорної спадщини українського народу. Фактично він відкрив світові, разом зі своїм хором, чарівну красу й емоційну силу української пісні, підніс її до рівня шедеврів європейської культури. Про це свідчать відгуки слухачів різних континентів (адже хор гастролював майже у 50 країнах світу), які називали його виступи тріумфальними, а успіх приголомшливим. Наприклад, французька газета «Міді-Лібр» свого часу писала: «Дві години підряд сто артистів – співаків, танцівників, музикантів під талановитим керуванням Анатолія Авдієвського і його соратників зачаровували публіку, яка не скоро забуде їхнє високе хорове, музичне і хореографічне мистецтво. Немов би вся Україна постала перед глядачами у народних танцях і піснях» [2, с. 209]. Сам Маестро неодноразово підкреслював: «Народ наш мудрий, і такі ж його пісні. Багато з них мають вражаючу драматургію, глибоке філософське звучання. Це – не лише художня цінність, а й історія наша. Без розуміння і справжньої поваги до цього феномену наші патріотичні гасла нагадуватимуть бурю у склянці води» [2, с. 8].

Після повернення хору ім. Г.Верьовки з гастролей.
Лівий берег Дніпра в Києві

В одному з інтерв'ю колишній міністр культури України Р. Бабійчук сказав: «Кожна людина, на моє глибоке переконання, особистість. І то незалежно від освіти, фаху і тієї вершини, якої досягла: важливо, щоби в її душі завжди були присутні і чесність, і порядність, і патріотизм, і гідність, і людяність, і любов до праці, й велика відповідальність за все, що діє і мовить. Ось такою особистістю, як на мою думку, і є легендарний, високоповажний… Анатолій Авдієвський» [2, с. 63].

Копіткий і натхненний репетиційний процес

Хочеться звернути особливу увагу на незаперечну вартість мистецьких здобутків Анатолія Тимофійовича, оригінальність і самобутність його виконавсько-хорової манери в очолюваному ним хорі. До духу його творчості слід віднести неповторну манеру диригування, майстерні, переконливі та захоплюючі, такі, що «беруть за душу», інтерпретації творів, передача невловимих відтінків змісту і образів народної пісні, спілкування з хором прямо на сцені під час співу. Ірина Мельниченко, яка багато років працювала хормейстером у славетному хорі, пригадує численні робочі тези Маестро та крилаті вислови: «хорове мистецтво – це стан душі», «хор – цілюще джерело, завдяки якому продовжує жити віра, надія і любов до всього прекрасного», «хор – це диво, що заворожує наш слух і зір», «енергія хору – це енергія людської культури», «людський голос – це музичний інструмент і його потрібно настроїти на чистий спів, із конкретною звуковисотністю», «кожен звук має свою довжину, він є ознакою життя, він повинен бути повноцінним і емоційним», «при співі прагнути до правди, яка повинна стати істиною», «елементи мелізматики – це як бісеринки, як промінчики, а співати їх треба світленьким звуком, радісно», «чистота інтонації – це наріжний камінь хорового мистецтва і разом з тим, це і морально-етична сторона: як чиста сорочка, чисте повітря, яким не можна надихатись…»; «акорд треба покласти – як немовля!», «темпом потрібно володіти, а не волочити ноги», «синкопа – це спіткнутися треба», «секундочка – це ж укол», «спів – це як наливати звуки», «альти, ви співаєте без тепла. Не коліть звуки, не будьте

агресивними», «баси, головний резонатор у вас повинен звучати, як ліхтарик» та багато ін. [3, с. 163–165].

Зустріч з канадськими колегами

А.Т. Авдієвський під час виконання хором ім. Г. Верьовки гімну України у Верховній раді

Святійший патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет вітає хор з ювілейною датою з дня заснування

Влучними є спогади професора В.Ф. Черкасова, котрий є земляком Анатолія Тимофійовича, який народився у Знам'янському районі Кіровоградської області. В.Ф. Черкасов згадує, що 2008 року А.Т. Авдієвський приїздив до Кіровограда і на базі обласної філармонії проводив майстер-клас за участю Національного заслуженого академічного українського народного хору України імені Григорія Верьовки. Маестро ретельно працював над кожною партією. Запропоновані вислови керівника хору налаштовували

артистів, певною мірою, на відображення художнього образу того чи іншого твору; реалізацію, вибудованої у свідомості керівника, інтерпретації, яка б примушувала слухача увійти в світ хорового звучання, переживати, уявляти, пригадувати, проникнутись почутим.

Дуже добре написала саме про цей аспект майстерності Анатолія Авдієвського Любов Кияновська: «Його інтерпретації можуть захоплювати, дивувати, зачіпати за живе, змушувати зупинитись, пережити глибоке емоційне потрясіння, викликати протест, бажання дискутувати, але у всій цій найрозмаїтнішій палітрі вражень від хорових полотен, ним озвучених, не знайдеться місця лише двом відчуттям – байдужості і нудьзі» [1, с. 17].

Маестро диригує зведеним хором студентів біля входу в центральний корпус університету

Однією з головних рис Маестро є рідкісна багатогранність і мистецька багатовимірність. Він успішно й авторитетно поєднував у собі творчо-виконавську, педагогічну, управлінську, громадську та організаторську діяльність і був своєрідним камертоном, за яким настроювали своє виконавське мистецтво і шліфували диригентсько-хорову майстерність практично всі народні хори України та хорові колективи навчальних закладів нашої держави. Анатолію Авдієвському однаково притаманні досконалі особистісні, професійні, кому-нікативні та людські якості. З цього приводу Любов Кияновська пише: «…не лише його творчість, але й сама ця людина настільки харизматична і знакова в нашому суспільстві, що віддавна привертає увагу всіх кому небайдужа українська пісня, наші традиції, наше духовне минуле, спроєктоване в сучасне та майбутнє» [1, с. 17]. Це була людина надзвичайно авторитетна, ввічлива, толерантна, вимоглива до себе і до інших. Як керівник – не терпів безкультур'я, ігнорування правилами етикету, спілкування російською мовою. На першому

місці у нього завжди стояли інтереси та честь хорового і педагогічного колективів, а не особисті справи чи відпочинок.

Виступ голови Всеукраїнської музичної спілки А.Т. Авдієвського

Заглиблюючись у творчу таємницю Анатолія Авдієвського, слід осмислити, сучасність його педагогічних ідей, філософське спрямування мислення, бачення і відчуття проблем у мистецькій освіті та вихованні молоді з якими недостатньо обізнані, як викладачі мистецьких навчальних закладів, так і самі студенти. Ці думки є глибокими, корисними, значущими і цінними. Митець і педагог не стомлювався повторювати, що з багатовікового досвіду народу втрачено найцінніше – моральність, а отже, і перспективу духовного саморозвитку. Духовність розглядалася митцем як необхідний комплекс загальнокультурних знань, помислів, ціннісних уявлень, універсальних способів пізнання, мислення, форм мистецької діяльності, без оволодіння якими неможлива взаємодія людей, виховання особистості та гармонія суспільства. Розв’язанню саме цієї важливої і актуальної проблеми був присвячений не тільки музично-виконавський, а й педагогічний напрям діяльності знаного диригента, патріота своєї землі.

Академік А.Т. Авдієвський багато сил, енергії, наснаги і значну частину свого багатющого досвіду віддав удосконаленню підготовки вчителя музичного мистецтва, компетентного педагога, просвітника, вихователя. На його глибоке переконання завдання, що поставлені перед сучасним закладом загальної середньої освіти вимагають перегляду. Школі потрібен, передусім, інтелігентний, культурний учитель, здатний захопити музичним мистецтвом слухачів, викликати в учнів сталий інтерес до музичної діяльності, розширити їх світогляд, сприяти формуванню їх смаків, музичної культури тощо. А тому, студент у стінах ЗВО повинен не тільки оволодіти необхідними фаховими знаннями і навичками, а й усвідомити шляхи їх набуття для інших, опанувати принципами й

методами удосконалення своєї практичної педагогічної діяльності. Його підготовка, з погляду Маестро і вдумливого педагога, повинна базуватися на злитті усвідомленого та індивідуального в єдине ціле і виражати нагромадження вражень. Тільки за таких умов можна підготувати вчителя, здатного творчо мислити, самостійно орієнтуватися в найрізноманітніших проблемних ситуаціях педагогічної дійсності, критично їх оцінювати й оперативно знаходити шляхи подолання суперечностей, що виникають.

Відмітимо сучасність мислення А.Т. Авдієвського, яке стосується його обізнаності з інноваційними тенденціями в освіті, зокрема особистісним підходом до навчання і виховання індивіда. Особливо його хвилювала проблема формування і розвитку творчих якостей, як на загальноосвітньому, так і професійному рівнях. Педагог-хормейстер постійно наголошував на необхідності розвитку креативного потенціалу вчителя, якому доводиться вирішувати численні проблеми художньо-творчого навчання, виховання і розвитку дітей в умовах багаторівневості їх загальної та музичної підготовки, інтересів і потреб, художніх смаків, станів, мотивації діяльності тощо.

А.Т. Авдієвський серед студентів після завершення державного екзамену з диригування хором

З погляду Анатолія Тимофійовича, на превеликий жаль, проблема творчого розвитку особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва вирішується, здебільшого, лише частково. По-перше, усталені стереотипи педагогічного мислення викладачів далеко не завжди забезпечують паритетність навчальних, виховних і розвиваючих функцій сучасної мистецько-педагогічної освіти. Зусилля викладачів найчастіше спрямовуються на вирішення суто програмових (технічних) завдань, зокрема, озброєння теоре-тичними знаннями. Поза достатньою увагою часто залишаються практичні

навички пов'язані з творчим мисленням і почуттями. Замість того, щоб слугувати засобом інтелектуального, емоційно-ціннісного, музично-творчого розвитку майбутнього фахівця, засвоєння знань та оволодіння навичками і вміннями виконавської діяльності нерідко перетворюється у самоціль. По-друге, у фаховій підготовці студентів недостатньо реалізується творчий потенціал самого музичного мистецтва, зокрема, можливості індивідуального навчання у виконавських класах. В результаті доводиться спостерігати, як художні цінності, фахові знання стають відчуженими для частини студентів, не перетворюються у їхні внутрішні надбання, переконання, що спонукали б до самовдосконалення, самопізнання, задоволення художніх потреб та інтересів, самореалізації у педагогічній діяльності. Однією з причин такого стану, на думку А.Т. Авдієвського, є недооцінка існуючих технологій виховання творчої особистості педагога-музиканта. Слід довірливіше ставитися до переконань, вражень і переживань студентів, спиратися не тільки на їхні музичні знання, але й на широкі життєві та художні асоціації. Нав'язування майбутнім фахівцям певної інтерпретації музичного твору, нерідко чужої їм, приводить до зниження активності творчої уяви, самостійності студента, не сприяє його самовдосконаленню, усвідомленню і систематизації музичних вражень.

Голова державної кваліфікаційної комісії А.Т. Авдієвський серед студентів-випускників заочного відділення

Відомий митець ратував за піднесення ролі особистісного ставлення до музики і процесу її пізнання, необхідність виявлення кожним студентом власного відношення до результату творчості композитора. Йому був близький не авторитарний, а рефлексивно-інтерпретаційний підхід до музично-виконавської діяльності. Він

ратував за виховання здатності до музичного сприймання з опорою на інтонаційно-образний досвід студентів, що дає можливість по-своєму інтерпретувати сприйняту музику і засвоєну інформацію.

З погляду Анатолія Авдієвського, актуальною, для оцінки рівня професійної підготовки студентів, є наступна теза: рівність між студентами в оволодінні фаховими знаннями і вміннями має досягатися не тільки за рахунок однаковості знань і вмінь для всіх, а й завдяки виявленню унікальності кожного з них. Адже незалежно від рівня одержаної підготовки у ВНЗ, молодий педагог буде впливати на учнів, передусім, як неповторна особистість. Така орієнтація навчального процесу (не декларована, а реальна) дасть змогу виявити і сформувати в майбутнього вчителя музики творчу індивідуальність, неповторну «технологію діяльності». Тому, провідним критерієм успішності навчального процесу у вищому навчальному закладі, за спостереженнями А.Т. Авдієвського, має бути задоволення різноманітних освітніх потреб студентів, а формування творчої особистості майбутнього педагога-музиканта – основою мистецько-педагогічної освіти.

Мені, як колезі Анатолія Тимофійовича і професору Національного державного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова багато років пощастило працювати на музично-педагогічному факультеті з талановитим митцем і педагогом та вирішувати навчальні та культурно-освітні проблеми у роботі зі студентством. До того ж з 2003 року А.Т. Авдієвський працював на посаді директора Інституту мистецтв Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова, який зараз носить його ім'я.

З ректором університету

Отже, слушно зазначити, що протягом усього періоду педагогічної діяльності Анатолія Тимофійовича турбувало те, що в сучасному українському суспільстві відбувається вельми потужний поворот від виховної функції мистецтва, до поверхових, невибагливих смаків масової слухацької аудиторії в умовах арт-ринку, шоу-бізнесу, що нівелює специфік у високохудожнього в мистецтві і

приносить негативні наслідки. Це проявилось у зростанні ролі естетичних замінників, нерідко вельми низькопробних, що прийшли на зміну традиційній музичній культурі. Проти цієї, надто небезпечної для нашої духовності, підміни понять весь час палко і пристрасно виступав знаний митець, диригент, композитор. Він був упевнений в тому, що в Україні є багато чудових співаків, виконавців різних напрямків, художніх колективів; «у нашого мистецтва є майбутнє, йому тільки потрібна правильна спрямованість, …щоб не забили його пошлятина, несмак, псевдокультура». Вирішувати ці проблеми, на його переконання, треба на держаному рівні, приводячи до дії всі культурні складові. Бо такий стан відволікає молодь від нашої традиційної культури, народної пісні, класичної музики; атрофуються не лише національні почуття, а й елементи духовності.

Два народні артисти України, професори, фольклористи, композитори, педагоги – Михайло Гринишин і Анатолій Авдієвський

Звичайно, на перше місце у виховній значущості музичних жанрів Анатолій Тимофійович завжди ставив хоровий спів – як масовий, найбільш дієвий, доступний вид музичного виконавства. Він був упевнений, що виховання співацьких навичок є одночасно і вихованням людських почуттів та емоцій. Висловлюючи своє ставлення до народнопісенної скарбниці, він говорив: «Увага до фольклору – це цілком природна потреба кожної інтелігентної людини. І рано чи пізно така «мода» мала з’явитися. Бо наш народ продовжує народжувати таланти. Вони проявляють себе в усіх жанрах, у тому числі й в естраді (яка теж має глибоке коріння в

українській культурі). І це знову-таки означає, що в основу естетичного виховання молоді треба ставити традиційну народну музику, нашу невмирущу пісню» [2, с. 405]. Причому, «робота над піснею – це не нудне зазубрювання і не механічне наслідування, це захоплюючий процес, у якому є творчий елемент і який потребує наполегливої роботи над усіма елементами хорової звучності, що знаходяться у тісній взаємодії» [2].

Якось в одному з інтерв'ю Анатолій Тимофійович сказав: «На жаль, молоді люди рідко замислюються над тим, що за духовний скарб, що за оберіг своєрідний створив наш народ для свого майбутнього. А це – українська пісня…, наші студенти летять як метелики на вогонь, на оту бізнесову, штучно створену «духовну індустрію». В цьому висловлюванні прихований один із найважливіших етичних постулатів митця. Адже сам він не просто виконував народну пісню з хором, а він її співпереживав, переосмислював, пропагував, вибудовував її зміст і головну ідею; нею вимірював своє призначення неповторного творця, просвітителя, диригента-професіонала та людини-патріота. Про це свідчить наступна, висловлена ним, думка: «Наш народ – він оптиміст, і це зафіксовано в його пісенній творчості. … Я хотів би, щоб любов до пісні ніколи не зраджувала наш народ. І щоб у житті кожного з нас знайшлася можливість порадіти від спілкування з цими прекрасними творами, що поціновані не тільки нашим народом, а й усім світом» [2, с. 378].

При всіх суперечностях життя і творчої долі, нас радує те, що Анатолій Авдієвський продовжує існувати в нашій пам'яті як високоерудований і висококомпетентний майстер своєї справи, непересічна особистість, мудрий наставник, людина культури, гідності та відповідальності. Його мистецька педагогіка, що просякнута гуманізмом і людяністю – жива, функціонує і, надіємось, буде передаватися від покоління до покоління педагогів і наших студентів. Ми щоденно збагачуємось спогадами про глибину його думок, оригінальність мислення, тонке почуття гумору, а в нашій уяві ще довго поставатимуть неповторні диригентські жести та виконавські інтерпретації творів, виразні риси обличчя, влучне слово, що випромінювало високий професіоналізм, добро, справедливість і віру в краще майбутнє української мистецької освіти і музичної культури.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Кияновська Л.О. Таємні письмена душі… Анатолій Авдієвський: шляхами творчості: монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. 280 с.
2. Корнійчук В.П. Маестро Анатолій Авдієвський. Портрет хору з мозаїки: художньо-документальна повість. Київ: Криниця, 2012. 496 с.
3. Мельниченко І.А. Непереспівана мелодія Душі: 50 років – разом із славетним хором імені Григорія Верьовки. Київ: Парламентське вид-во, 2023. 280 с.

СІКОРСЬКА Ірина Михайлівна,
кандидат мистецтвознавства, старший науковий співробітник
відділу музикознавства та етномузикології
Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології
імені Максима Рильського
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-3485-9206
e-mail: Sikorska1959@gmail.com

МИКОЛА ГОРДІЙЧУК – ФУНДАТОР СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МУЗИКОЗНАВСТВА
(до 30-річчя від дня смерті)

Доктор мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України **Микола Максимович Гордійчук (1919–1995)** належить до кола найвидатніших українських музикознавців другої половини XX століття, Упродовж майже чотирьох десятиліть він знаходився в авангарді української історичної музикознавчої думки, 17 років очолював відділ музикознавства Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського Національної академії наук України МФЕ, фактично був одним із найвпливовіших керівників тогочасного музичного процесу країни.

Микола Максимович Гордійчук (1919-1995)

М.М. Гордійчук народився в селі Чорнорудка Бердичівського повіту Київської губернії (раніше – Вчорайшенського, тепер – Ружинського району Житомирської області) 27 квітня 1919 року в селянській родині й був найменшим з-поміж чотирьох синів. Після закінчення неповної середньої школи у 1934 році

вступив на оркестровий відділ Київського музичного училища по класу віолончелі, а 1938 року став студентом консерваторії. Навчання перервала війна: уже в липні місяці М. Гордійчук був мобілізований, брав участь у жорстоких боях на Дніпропетровщині, у вересні внаслідок важкої контузії потрапив у полон. З табору військовополонених у м. Біла Церква йому вдалося втекти, й він переховувався у батьків. Після звільнення Житомирщини від загарбників у грудні 1943 року знову був мобілізований. Воював на Українському, Прибалтійському та Ленінградському фронтах. Був тричі поранений, Перемогу зустрів у шпиталі в латвійському містечку Вайноде. За хоробрість був нагороджений Орденом Червоної Зірки та кількома медалями.

Після війни М.М. Гордійчук відновився на історико-теоретичному факультеті Київської консерваторії ім. П.І. Чайковського, успішно закінчив її в 1947 році та поступив в аспірантуру у клас Пилипа Козицького, (про нього М.М. Гордійчук згадував: «чудовий художник і людина»). Ще студентом останнього курсу був прийнятий до лав Спілки композиторів УРСР; упродовж багатьох років був секретарем правління, а його «спілчанський стаж» ледве не дотягнув до піввіку! Тоді ж (у 1946 р.) він став автором музичної сторінки газети «Радянське мистецтво».

Паралельно з навчанням в аспірантурі в серпні 1947 року М.М. Гордійчук був прийнятий (за конкурсом) на посаду молодшого наукового співробітника ІМФЕ, й відтоді його трудова біографія й наукова діяльність були пов’язані з цим закладом. 1950 року він закінчив аспірантуру зі значними досягненнями: написав (разом із Лідією Архімович) першу велику монографію про творчість М.В. Лисенка, написав нарис про українську радянську симфонічну музику та кілька розвідок про творчість композиторів Аркадія Філіпенка, Германа Жуковського, Платона Майбороду, а також близько 30 науково-популярних статей про творчість українських композиторів, опублікованих в українських і російських журналах і газетах. Успішний захист кандидатської дисертації М.М. Гордійчука «Симфонічна творчість українських радянських композиторів» відбувся в 1951 році, проте підтвердження з ВАК СРСР надійшло лише в 1954 році (після смерті Й.В. Сталіна), тож у подальших документах фігурує саме ця дата.

Творча зустріч із Л.Ревуцьким, 1966 рік

Подальша його наукова, культурологічна та музично-громадська робота була не менш блискучою і плідною. Упродовж 1955–1960 роках М.М. Гордійчук завідував відділом музики і музичного фольклору. Брав участь у численних фольклорних експедиціях, одноосібно й у співавторстві опублікував 14 книжок і брошур (про Миколу Лисенка, Миколу Леонтовича, Пилипа Козицького, Михайла Колачевського, Український народний хор, довідники про композиторів, нариси-огляди про українську музику тощо), 7 фольклорних збірників; за його редакцією (з передмовами чи післямовами) вийшло понад 20 книжкових і нотних видань (у тому числі – М. Лисенка, П. Сокальського, М. Колачевського, Миколи Грінченка!). У 1960–1974 роках він працював на посаді заступника директора з наукової роботи (до 1964 – під очільництвом М.Т. Рильського!). У 1972 році захистив докторську дисертацію, отримав звання професора.

Від 1974 року знов повернувся до відділу музикознавства, який очолював до 1991 року. В останні роки працював професором-консультантом. За цими лаконічними цифрами й рядками – достойне життя, сповнене титанічних зусиль із розвитку й популяризації української музики. Він розробляв стратегію, яку мусив «затверджувати» (а «пробивав» її в ЦКЮ де потім ухвалювалися відповідні постанови). Завдяки системній і наполегливій діяльності Миколи Максимовича українське музикознавство перетворилося на фундаментальну науку, що була тісно пов’язана із практикою.

М. Гордійчук біля приміщення Спілки композиторів України

Б. Патон вітає М. Гордійчука, кінець 1980-х.

Відділ музикознавства, 1985. Вручення М. Гордійчукові Премії М. Лисенка: М. Гордійчук, В. Трибушний, В. Кузик, О. Правдюк

М.М. Гордійчук гаряче підтримував молодих (а згодом усі вони стали провідними) композиторів: Мирослава Скорика, Віталія Губаренка, Євгена Станковича, Олександра Яковчука, Володимира Зубицького, Володимира Рунчака – схвальними статтями у пресі,

підказував їм ідеї, теми, сюжети для опер, надсилав зразки музичного фольклору, допомагав порадами, організовував замовлення, а потім в виконанні нових творів. Як багаторічний член художньої ради Київської опери він боровся за постановки саме українських творів. На жаль, сьогодні неможливо прослідкувати хронологію всіх його виступів: на всесоюзних і республіканських з'їздах і пленумах Спілки композиторів, делегатом яких він був обов'язково, численних нарад, активів, зібрань тощо. А ще були усілякі доповідні записки, рекомендації, проєкти, закриті рецензії тощо. Одночасно, він входив, як зазначалося, до керівних органів Спілки композиторів України, а також до складу газетно-журнальних редколегій і видавничих рад, часто виступав на різного роду наукових конференціях.

Відділ музикознавства ІМФЕ у Музеї М. Лисенка, 1986.
Зліва-направо: А. Муха, О. Правдюк, А. Терещенко, М. Беляєва, М. Гордійчук, Н. Якименко, А. Штогаренко, Н. Семененко, В. Кузик, Б. Фільц, О. Литвинова, Т. Булат, Л. Дичко

В Академії наук М.М. Гордійчук визначав пріоритетні напрямки досліджень та завдяки своєму беззаперечному авторитету сприяв їх затвердженню. У відділі ж музикознавства, який М.М. Гордійчук фактично плекав упродовж 17 років, він так підібрав кадри й «розподілив» сфери наукових зацікавлень колег, що було «охоплено» фактично всі жанри музичної культури. Він також усіляко стимулював їхній професійний зріст, «підштовхував» до

написання й захисту дисертацій. Так відділ вийшов у лідери ІМФЕ за кількістю кандидатів і докторів та упродовж багатьох років тримав цю першість.

Науковий доробок М.М. Гордійчука загалом налічує понад 500 (п'ятсот!) праць, охоплює найширший спектр проблем української музики: численні монографії, брошури, статті, розвідки, рецензії, присвячені актуальним проблемам історії та сучасності української музичної культури. У багатьох із них він був першовідкривачем, у більшості – фундаментальним дослідником, залишив вагому спадщину. Одним із найплідніших напрямів, безумовно, стала біографістика Він, по суті, першим ґрунтовно дослідив життя і творчість М. Лисенка (3 перевидання), М. Леонтовича (4 перевидання), М. Калачевського, П. Козицького, Г. і П. Майбород, П. Козицького, С. Людкевича, Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, А. Філіпенка, А. Штогаренка та інших. Першим у пресі відгукнувся на публічне виконання творів Віталія Губаренка, Євгена Станковича, Івана Карабиця, Лесі Дичко, захищав експериментальні пошуки Леоніда Грабовського та Валентина Сильвестрова.

Добірка праць М. Гордійчука

Енциклопедичним, що і до сьогодні не втратило свого значення, стало його дослідження жанру симфонії. Він відіграв велику роль у відродженні у повоєнний час української музичної фольклористики: брав безпосередню участь у численних фольклорних експедиціях, уклав і опублікував декілька фольклорних збірників, був одним з ініціаторів видання багатотомної академічної серії «Українська народна творчість». М.М. Гордійчук також упорядкував і підготував до друку фольклорну й фольклористичну спадщину М. Лисен-

ка, П. Сокальського, П. Демуцького, М. Грінченка; здійснив наукове редагування близько 100 музичних творів. Окрім того, він виступав як відповідальний редактор, рецензент, автор передмов і коментарів до багатьох наукових видань. Лише у відділі під його керівництвом (а також його як консультанта, редактора та співавтора) було підготовлено такі великі праці як: «Лисенко – борець за народність і реалізм у мистецтві» (К., 1965), «М. Рильський і музика» (К., 1969), «Художня самодіяльність на сучасному етапі» (К., 1977), «Творчість М. Леонтовича» (К., 1977), «Творчість А. Штогаренка» (К., 1979), «Київ музичний» (К., 1982) та ін.

Упродовж усього свідомого життя Микола Максимович активно виступав у пресі, висвітлював сучасні музичні процеси – написав понад 140 статей у журналах, понад 260 статей і рецензій у газетах, у тому числі й іноземних виданнях. Першим розгледів талант і перспективність та підтримав Анатолія Авдієвського, Євгена Савчука, Віктора Іконника та інших виконавців, які нині складають золотий фонд української музичної культури.

М. Гордійчук був ініціатором проєкту і головою редколегії академічного видання 6-томної «Історії української музики» та автором багатьох її розділів (на жаль, за його життя було надруковано лише 4 томи, 1989–1992 рр.). Він, зокрема, багато зусиль доклав до відпрацювання загальної концепції, структурування, уточнення фактології і критеріїв ціннісності мистецьких явищ, ретельно опрацьовував літературний стиль тексту.

Окрема сторінка – наукова школа М.М. Гордійчука. Хоча він не провадив власне викладацьку діяльність у навчальних закладах, він виховав цілу школу музикознавців-україністів Під його керівництвом було захищено 48 кандидатських і докторських дисертаційних праць (авторка цих рядків – його остання аспірантка). Утім, потрапити саме до Миколи Максимовича означало, по-перше, гарантію успішного захисту дисертації, а по-друге – його іменем «відкривалися двері» всіх бібліотек і архівів, музичних установ і навчальних закладів тощо, по-третє, він сприяв виданню необхідних для захисту дисертацій публікацій (спеціалізованих видань тоді було обмаль, і без рекомендацій туди пробитися було практично неможливо), а також безпосередній організації процедури захисту. З-поміж співробітників ІМФЕ ім. М. Рильського під керівництвом М.М. Гордійчука захистили кандидатські дисертації Леопольд Ященко («Українське народне багатоголосся», 1960 р.), Тамара

Булат («Героїко-патріотична тема в творчості М.В. Лисенка», 1963 р.), Микола Боровик («Творчість А.Я. Штогаренка», 1963р.), Зоя Василенко («Фольклористична діяльність М. В. Лисенка», 1969), Олександра Олійник («Фортепіанна творчість В.С. Косенка», 1974 р.), Віктор Клин («Риси фортепіанного стилю Л. Ревуцького», 1978 р.), Галина Степанченко («Я.С. Степовий і становлення української радянської музики», 1978 р.), Галина Конькова («Риси нового у перевтіленні фольклору і розвитку жанру в українській музиці 60–70-х років», 1978 р.), Оксана Шевчук («Роль збірника К.В. Квітки «Українські народні мелодії» у становленні української радянської музики 20-х років», 1982 р.), Ніна Якименко («Генезис жанру колядки», 1984 р.), Мстислав Юрченка («Творчість М.С. Бере-зовського в контексті української музики XVIII ст.», 1987 р.), Анатолій Калениченко («Кароль Шимановський і народна музика Підгалля (до проблеми еволюції композиторської творчості»), 1989 р.), Олена Немкович («Наукова творчість М.О. Грінченка і становлення основних методологічних принципів в українському історичному музикознавстві», 1990 р.), Ірина Сікорська («Українська комічна опера: генезис, тенденції розвитку», 1994 р.).

Талановитих і зацікавлених у дослідженні української музики осіб він вишукував по різних містах України та сприяв їхньому науковому прикріпленню до відділу музикознавства. Він особисто був науковим керівником кандидатських дисертацій пошукувачів: Марії Білинської (Львів, «І.І. Воробкевич», 1968 р.), Клавдії Черпухової (Київ, «Композитор Б.В. Підгорецький і його місце у розвитку російсько-українських музичних зв’язків», 1974 р.), Анатолія Завальнюка (Вінниця, «Типологія української літньої обрядової пісні», 1983 р.), Олени Кононової (Харків, «Піаністична культура Харкова», 1984 р.), Ірини Шумської-Горячевої (Харків, «Перевтілення традицій народного інструменталізму в оркестровому письмі українських радянських композиторів», 1988 р.), Марії Гереги (Львів, «Камерно-інструментальні ансамблі Б.М. Лято-шинського», 1992 р.), Марини Горілої (Кривий Ріг, «Цикл М.В. Лисенка «Музика до «Кобзаря», 1992 р.) та ін.

Утім, бажання, готовність (та вміння) допомогти стосувалося не лише безпосередніх його учнів. Допомагав він і колегам із інших відділів, зокрема фольклористу Андрію Гуменюку, театрознавцям Володимиру Рожку та Володимиру Корнійчуку (редагував, а часом і

особисто переписував їхні тексти). За порадами щодо найрізноманітніших питань з української музики до М.М. Гордійчука запросто зверталися численні молоді науковці, диригенти, виконавці з різних міст України та інших республік тодішнього Радянського Союзу. До авторитету й компетентності Миколи Максимовича зверталися за порадами, а зголом – апелювали до його думки – музичні фольклористи Софія Грица, Олена Мурзина, Олександр Правдюк; фахівці з народної хореографії Анатолій Гуменюк, Кім Василенко, народного інструментарію – Андрій Омельченко, П. Іванов, Олександр Незовибатько, В. Заболотний; дослідники давньої музики Володимир Іванов, Олександра Цалай-Якименко, Юрій Ясиновський, Михайло Степаненко; диригент Ігор Блажков; білоруський музикознавець Борис Смольський; дослідники Римма Кулик (музична критика), Ігор Дурнєв, Олександр Козаренко (про творчість М.В. Лисенка), Степан Лісецький (про К. Стеценка), Ніна Шурова (про М. Вериківського), Аріадна Поставна й Михайло Бялик (про Л. Ревуцького), Маріанна Копиця й Віктор Самохвалов (про Б. Лятошинського), Петро Калашник (про В. Борисова), Галина Завгородня (проблеми гармонії на матеріалі молдовської музики) та ін. М.М. Гордійчук також влаштовував обговорення на відділі дисертаційних праць: Якова Губанова, Олександра Зелінського, Юрія Іщенка, Юлія Малишева, Валентина Тимофєєва та багатьох інших.

Варто відзначити також і глибокі та цікаві опонентські відгуки М.М. Гордійчука на захистах дисертацій. Зокрема, кандидатських: Марії Загайкевич («Творчість С.П. Людкевича», 1954 р.), Анатолія Іваницького («Композиційні взаємодії слова і музики в українській народній пісні», 1972 р.), Алли Терещенко («Українська радянська вокально-симфонічна творчість 1945–1971 рр.», 1973 р.); білоруса Олега Смагіна («Хори a cappella білоруських радянських композиторів», 1974 р.), Євгена Єфремова («Варіаційність та імпровізаційність у фольклорному виконавстві», 1989 р.), Олега Смоляка («Трансформація пісенного фольклору західно-південної Наддністрянщини», 1992 р.), Лариси Гнатюк («М. Лисенко і Лейпцигська консерваторія: німецька музично-теоретична школа як фундамент європейської музичної освіти», 1994 р.), Юрія Медведика («Богогласник» у контексті української духовної пісенної традиції XVII–XVIII ст.», 1994 р.) та докторських Івана Ляшенка

(«Національні традиції в музиці як історичний процес», 1971 р.), Ага Ахмеда Ісазаде («Азербайджанська народна музика», 1988 р.), Ігоря Мацієвського («Народно-інструментальна музика як феномен традиційної культури», 1990 р.).

Урочиста вчена рада з нагоди 90-річчя М. Гордійчука: проф. НМАУ М. Копиця, ректор НМАУ В. Рожок, заст.д-ра ІМФЕ О. Шевчук, д-р ІМФЕ Г. Скрипник, 1990 рік

Хоча вже три десятиліття Микола Максимович Гордійчук перебуває у Горніх Світах, світла пам'ять про нього не тьмяніє. Ідеї Вчителя й сьогодні проростають у працях його учнів, традиції підтримуються у відділі музикознавства та етномузикології ІМФЕ.

КАРАСЬ Ганна Василівна,
доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри методики музичного виховання та диригування Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-1440-7461
e-mail: hanna.karas@pnu.edu.ua

НАУКОВА, ПЕДАГОГІЧНА ТА ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЮРІЯ ЮЦЕВИЧА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Юрій Євгенович Юцевич

Розвиток музично-педагогічної освіти в Україні другої половини XX – початку XXI століть відбувався завдяки багатьом подвижникам. Серед них – відомий науковець, музикознавець, педагог та організатор, кандидат педагогічних наук Юрій Євгенович Юцевич (28.02.1932, Вознесенськ Миколаївської обл. – 02.05.2009, Київ), «…людина, яка все своє життя присвятила організації музично-педагогічної освіти в Україні» [9, с. 302].

На жаль, життєтворчість Юрія Юцевича досі не отримала ґрунтовного дослідження. Невеличка стаття кандидата педаго-гічних наук, доцента С. Колеснікова у журналі «Мистецтво та освіта» [5], згадки про нього у монографії доктора педагогічних наук, професора Володимира Черкасова [9] та статті доктора педагогічних наук, професора, завідувачки лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти Інституту проблем виховання НАПН України Оксани Комаровської [6] – ото і все.

Метою нашого дослідження є створення портрету Юрія Юцевича в контексті розвитку музичної освіти в Україні другої половини XX – початку XXI століть.

Народившись у сім'ї відомого композитора Євгена Юцевича, Юрій з травня 1932 року проживає у місті Києві і все своє життя пов'язує зі столицею. Тут здобуває вищу освіту (у 1963 році закінчує Київський педагогічний інститут імені О.М. Горького) і проходить тривалий професійний шлях.

Організатор педагогічної справи

У 60-тих роках XX століття в Україні відкриваються музично-педагогічні факультети, що зумовлює комплекс заходів з організації процесу, розробку нормативно-правових актів, навчально-методичної літератури, проведення наукових дослід-жень, забезпечення матеріально-технічної бази та ін.

Розбудова музично-педагогічної освіти в Україні в цей час тісно пов'язана з особистістю Юрія Юцевича. Як інспектор-методист Управління вузів Міністерства освіти УРСР він організовував підготовку вчителів музики та музичних вихователів у педагогічних навчальних закладах, практично був співтворцем музично-педагогічних факультетів в педагогічних інститутах країни, «…брав участь у розв'язанні принципових питань станов-лення музично-педагогічних факультетів і розвитку музично-педагогічної освіти в Україні» [9, с. 61].

Працюючи в Республіканській раді Педагогічного това-риства УРСР, Юрій Євгенович Юцевич розпочинає реалізацію творчих і наукових інтересів у відділі естетичного виховання, котрим буде присвячувати всі свої наступні розвідки. Тривалий час (1966–1990 рр.) він працював у складі науково-методичної ради з музичного виховання Міністерства освіти СРСР, а до 1991 року був представником України в науково-методичній комісії з вокальної освіти Міністерства культури РРФСР. Це свідчить про його високі фахові компетенції і визнання.

О. Комаровська відзначає, що працюючи у Республіканській раді Педагогічного товариства УРСР, Юрій Євгенович Юцевич започаткував популярну у вчительському середовищі збірку «Музика в школі», яка з різними упорядниками (Ю. Юцевич, Г. Падалка, О. Раввінов, Л. Хлєбникова) витримала понад півтора десятки випусків. Ці факти біографії вченого та його колег, що потребує окремої розвідки, дають відчуття атмосфери науково-методичних пошуків останньої чверті минулого століття й значення лабораторії естетичного виховання в них [6, с. 17].

Від початку 1990-х життєтворчість Юрій Євгенович Юцевича пов'язана з лабораторією естетичного виховання Інституту педагогіки Академії педагогічних наук України, котра була заснована у 1970 році при Інституті проблем виховання Академії педагогічних наук України. О. Комаровська подає її перший склад: «Тамара Цвелих (завідувачка, загальні питання естетичного виховання), Людмила Хлєбникова (музичне виховання), Гаїна Недялкова (виразне читання), Василь Вечерський і Станіслав Свид (образотворче мистецтво). Згодом приєдналися талановиті педагоги-художники Володимир Вільчинський і Світлана Коновець, Любов Олесюк (директорка київської ЗОШ № 84, заслужена вчителька України); трохи пізніше – Лариса Коваль (у 1974–1982 рр), Наталія Миропольська (з 1980 року донині), Людмила Масол (у 1986–2015 рр), Юрій Юцевич (у 1983–2002)» [6, с. 10]. Тож, майже двадцять років вчений в цій інституції, котра зараз працює як лабораторія естетичного виховання та мистецької освіти НАПН України і залишається єдиним в Україні науково-дослідницьким центром у цій царині, продовжував свої наукові дослідження і здійснював керівництво кандидатськими дисертаціями молодих вчених.

Значна частина життя Юрія Євгеновича Юцевича тісно пов'язана з цим дружнім колективом. Його атмосферу я відчувала як пошукачка, приїжджаючи на засідання і працюючи над своєю дисертацією.

У незалежній Україні, коли була нагальна потреба в оновленні програм з фахових дисциплін для педагогічних інститутів, Юрій Євгенович Юцевич укладає програму з «Вокального класу» [12]. Професор В. Черкасов так характеризує її: «Програма з «Вокального класу» за своєю структурою, змістом, ідейною спрямованістю та методикою ведення дисципліни відповідала концепції комплексного підходу до професійно-педагогічної підготовки вчителя музики. Визначаючи мету та завдання курсу, укладач програми надає ініціативу викладачу та студенту щодо підбору вокального репертуару. <…> Програма з «Вокального класу» розрахована на п'ять років навчання. У ній чітко викладені вимоги до вокальної підготовки студентів, вимоги до заліків та екзаменів. Навчально-дидактичний та художньо-педагогічний репертуар містить вокально-технічні вправи, різноманітні вокалізи, дитячі пісні (що вивчаються за шкільною програмою «Музика»), українські народні пісні, твори

композиторів-класиків, а також сучасних композиторів» [9, с. 302–303]. Ю.Є. Юцевич наголошував: «Великого значення для правильного розвитку голосів студентів набуває індивідуальний підбір репертуару, який повинен ураховувати рівень вокальних та музичних здібностей, стан голосового апарату та специфіку майбутньої діяльності студента» [12, с. 5].

Цю світлину Юрій Євгенович подарував після успішного захисту моєї кандидатської дисертації 17 вересня 1996 року на згадку про спільну роботу і «щоб пам'ятала». На ній – наукові співробітники та аспіранти лабораторії естетичного виховання Інститут педагогіки АПН (дата приблизно 1990–1991 рік).

Перший ряд (зліва направо): кандидати педагогічних наук – Володимир Михайлович Вільчинський, Людмила Олександрівна Хлєбникова, Юрій Євгенович Юцевич.

Другий ряд: Юрій Борисович Мандрик (кандидат педагогічних наук), Галина Василівна Локарєва (згодом – доктор педагогічних наук, професор), Наталія Євгенівна Миропольська (згодом – доктор педагогічних наук, професор), Людмила Михайлівна Масол (сьогодні – провідний науковий співробітник лабораторії естетичного виховання Інституту проблем виховання АПН України, кандидат педагогічних наук), Олександр Никанорович Дем'янчук (згодом – доктор педагогічних наук, професор, колишній завідувач кафедри музично-теоретичних дисциплін ВНУ імені Лесі Українки)

Тож, внесок Ю.Є. Юцевича, як організатора педагогічної справи у розбудову музично-педагогічної освіти в України, є вагомим і незаперечним.

Науковий доробок вченого

На перший погляд він не дуже великий – близько 120 наукових публікацій, чотири видання українського «Словника музичних термінів» (1971, 1977, 1988, 2002 рр.), навчальні програми «Постановка голосу», «Основи вокальної методики», «Вокальний клас», «Основи наукових досліджень» та інші, науково-методичний посібник «Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу» (1998) [16] тощо.

Однак, його наукові й методичні праці з формування, розвитку й збереження співацького голосу, основ вокальної методики не тільки не загубилися в круговерті часу, але залишаються актуальними у створенні сучасних навчальних програм, силабусів, в наукових дослідженнях.

Працюючи у Міністерстві освіти України, Ю.Є. Юцевич разом з колегами-науковцями започатковує у 1972 році видання збірки статей «Музика в школі». Він виступає не тільки автором статей, але й упорядником кількох з них. Принаймні, як вдалося нам встановити, двох випусків – першого і сьомого. Видання адресувалося вчителям музики загальноосвітніх шкіл та викладачам музично-педагогічних факультетів і відділів педагогічних інститутів і педучилищ. Так, як кілька випусків збірника не тільки збережені у моїй власній бібліотеці, але, судячи з підкреслень, опрацьовувалися мною у свій час, є свідченням затребуваності їх для студентки і молодої вчительки музики, котрою я в той час була. Цікаво, що у першому випуску розміщені статті Ю.Є. Юцевича і В.Д. Шульгіної. На той час я не могла навіть мріяти, що вони стануть моїми науковими наставниками – Юрій Євгенович – кандидатської, а Валерія Дмитрівна – докторської дисертацій.

Професор В. Черкасов підкреслює, що це було перше фахове видання, у якому висвітлювалися питання теорії, методики та практики музично-естетичного виховання у школі, а також проблеми підготовки вчителів музики і співів у педагогічних інститутах України. «З ініціативи провідних українських учених з 1972 по 1987 роки було опубліковано одинадцять випусків, укладачами яких були О.Г. Раввінов, Л.О. Хлєбникова, Ю.Є. Юцевич, Г.М. Падалка, А.Р. Верещагіна» [9, с. 448].

Перший випуск збірки статей «Музика в школі» (1972 р.) був присвячений проблемам становлення музично-педагогічної освіти в Україні, питанням теорії, методики і практики музично-виховної роботи в школі, підготовки вчителів музики в педагогічних інститутах та педучилищах.

Стаття Ю.Є. Юцевича в ньому порушувала організаційно-педагогічні проблеми вокальної підготовки вчителів музики і співів на музично-педагогічних факультетах педінститутів [14]. Науковець вибирає для себе проблематику, котра стане магістральною у його дослідженнях. Він аналізує музичну підготовку та вокальні дані близько двох тисяч вступників на денній формі навчання на музично-педагогічних факультетах протягом 1967–1970-х років і констатує, що тільки 25% мали попередню вокальну підготовку, біля 40 % – брали участь у хорових колективах, ансамблях тощо [14, с. 31]. Ю.Є. Юцевич здійснює класифікацію голосів, характеризує вокальні навички, музичний слух вступників. Пропонуючи процес вокального розвитку студента, науковець вибудовує його в три етапи: «вивчення комплексу голосових, музичних, фізіологічних і психологічних даних студентів; відучування – усунення невірних навичок; власне навчання – виховання активного вокального слуху, прищеплення вокально-технічних і художніх навичок» [14, с. 34]. А далі дає методичні поради педагогам для реалізації вокального розвитку: добір навчального музичного матеріалу, вправ, вокалізів, художніх творів, шкільного репертуару.

Друга стаття Ю.Є. Юцевича «Роль вокально-слухових впливів у формуванні дитячих голосів», яка надрукована через дев’ять років у сьомому випуску збірки статей «Музика в школі», продовжує основну тематику досліджень вченого [15]. Вона засвідчує поглиблене вивчення ним теоретичної бази з порушеної проблематики, привернення уваги до такого маловивченого явища як роль вокально-слухових впливів (рецепцій) у формуванні дитячих голосів. Ю.Є. Юцевич апелює до нової на той час нейрохронаксичної (або нейромоторної) теорії голосоутворення французького вченого Р. Юссона. Її суть «полягає в тому, що голосові зв’язки людини коливаються не пасивно під тиском повітряного стовпа, а скорочуються активно завдяки імпульсам біотоків, які надходять з центральної нервової системи» [15, с. 37]. Вчений твердить, що в голосах людей певної країни або часу відбивається те, що вони чують – від своїх батьків-музикантів, із

звукозаписів улюблених співаків. Він з тривогою констатує той факт, що із широким поширенням засобів масової інформації (радіо, телебачення, магнітофонний та грамзапис) «небаченого поширення і популярності набув естрадно-побутовий мікрофонний спів. <…> Співацький голос з великого «чуда природи» перетворився на предмет широкого вжитку, а мистецтво співу стало справою, доступною для будь-кого, хто може більш-менш пристойно інтонувати під музику» [15, с. 38]. Провівши опитування більше п'яти тисяч учнів загальноосвітніх шкіл різних міст і сіл України про найкращих співаків, Ю.Є. Юцевич встановив, що вони «мають спотворене уявлення про естетично повноцінне звучання співацького голосу, не володіють більш-менш чіткими критеріями оцінювання якості звуку, керуючись при цьому такою непевною, але могутньою категорією, як мода» [15, с. 39].

У підсумку, вчений акцентує на ролі вчителя музики, котрий є еталоном для учнів, а тому його рівень практичного володіння основами вокального мистецтва має велике значення у цьому процесі. Як занотовано у монографії В.Ф. Черкасова, у 1969 році студенти класу постановки голосу Ю.Є. Юцевича в Київському педінституті ім. О.М. Горького виступали на державному іспиті [9, с. 92]. Тобто, наукові дослідження вченого апробувалися у практичній діяльності його як викладача.

Як показує сьогоднішня практика діяльності вчителів музичного мистецтва загальноосвітніх шкіл, проблеми, порушені Ю.Є. Юцевичем у вказаних статтях, залишаються актуальними.

Теоретично-практичні напрацювання Ю.Є. Юцевича лягли в основу навчально-методичного посібника «Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу» (1998 р.) [16], котрий і сьогодні привертає увагу молодих дослідників і часто цитується в дисертаціях[1].

---

[1]*Щиро дякую працівникам Національної парламентської бібліотеки України та Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Івана Франка за допомогу у наданні цього, вже сьогодні рідкісного, видання для огляду.*

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗМІСТУ І МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Ю. Є. Юцевич

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ
ТА РОЗВИТКУ СПІВАЦЬКОГО ГОЛОСУ

Київ 1998

У ньому розглядаються наукові та методичні питання формування та розвитку співацького голосу з огляду на завдання вокальної підготовки вчителя до роботи в загальноосвітній школі, дошкільних і позашкільних закладах. Відповід-но до вимог навчальної програми «Вокальний клас» у посібнику висвітлено акустичні та біофізичні засади співацького процесу, педагогічні умови голосоутворення, методи вокальної діагностики та співацького навчання, питання організації вокального навчання вчителів музики. Корисним є викладення у посібнику розробленої автором нової вікової періодизації розвитку співацького голосу, а також практичні рекомендації щодо його гігієни та охорони.

Обумовлюючи методологію свого дослідження, Ю.Є. Юцевич наголошує: «Пріоритетним у викладі та поясненні фонаційних явищ обрано нейрохронаксичний підхід, що надає можливість не тільки висвітлити практично всі особливості формування співацького голосу та процесу голосоутворення, а й обмежити досить неконкретну дефініцію навчального предмета «Вокальний клас» чітким акустико-фізіологічними та педагогічними рамками» [16, с. 4].

Характерною рисою навчального посібника є система контрольних запитань та практичних завдань для студентів. У своєму посібнику Ю.Є. Юцевич подає їх до кожної теми, тим самим спонукаючи студентів не тільки закріплювати отримані знання, а й вирішувати проблемні ситуації, знаходити різні варіанти вирішення практичного завдання. Привертає увагу не тільки кількість цих питань і завдань, а й детальний опис їх, що є свідченням ґрунтовної праці вченого.

Структура навчального посібника передбачає дві складові – теоретичну і практичну. У першому розділі «Наукові основи вокального мистецтва» Ю.Є. Юцевич розглядає акустичні засади співацького процесу (виникнення і поширення звуку, акустичні

критерії співацького голосу, голосоутворення, класифікація співацьких голосів) та біофізичні фактори голосоутворення (гортань, підскладова і надскладова частини голосового апарату, акустичний ефект голосоутворення). Всі наступні розділи мають практичний характер. У другому розділі «Педагогічні умови вокального розвитку» вчений фокусує увагу на рушіях фонаційного процесу (дихання, вдих, видих, робота гортані) та провідних засадах співацького процесу (атака звуку, співацька опора, поняття імпедансу, типи вокальної техніки, резонатори). У третьому розділі розглядаються основи керування процесом голосоутворення (методи вокальної діагностики, навчання співу та вокальний слух, методи співацького навчання). Четвертий розділ посібника при-свячено навчально-художньому репертуару (вимоги до нього, вправи, вокалізи, художні твори), п'ятий – організації вокального навчання вчителів музики.

Отож, праці Ю.Є. Юцевича, поряд із дослідженнями провідних науковців, «в яких розглянуто результати експериментальних досліджень у галузі естетичного виховання учнівської молоді, були враховані при розв'язанні методологічних аспектів музично-педагогічної освіти» [9, с. 16].

У статті Ю.Є. Юцевича про витоки підготовки учителів музики в Україні наголошено, що 1960-го року «в Україні у понад 20 тисяч загальноосвітніх шкіл працювало лише 17 учителів співів з вищою освітою» [11, с. 112]. Виходячи з цього, Міністерство освіти на чолі із заступником Міністра освіти УРСР С.Т. Завали підтримало пропозицію ректорів Ніжинського (до речі, який мав професійну музичну освіту), Київського та Дрогобицького педагогічних інститутів про створення музично-педагогічних факультетів на базі педагогічних інститутів. 1965 року було вирішено «припинити фінансування консерваторій, а також зупинити план прийому на подвійну спеціальність "Мова, література, музика і співи"» [11, с. 112].

Однак, 1970-ті роки були складними в розвитку музично-педагогічної освіти. «Прихід на посаду заступника Міністра освіти І.Ф. Надольного, – наголошує Ю.Є. Юцевич, – призвів до майже повної зміни всього апарату Управління вищих і середніх педагогічних навчальних закладів. Спрямувавши свої зусилля на безумовне виконання новоутвореного Міністерства освіти СРСР, І.Ф. Надольний жорстко обмежив можливості творчого пошуку

кафедр і факультетів» [11, с. 114]. А це в свою чергу привело до відтоку кваліфікованих фахівців, котрі перейшли на роботу до навчальних закладів культури.

В.Ф. Черкасов підсумовує: «У своїх спогадах Ю.Є. Юцевич відтворив реальні події розвитку музично-педагогічної освіти на етапі становлення музично-педагогічних факультетів, які готували кваліфікованих учителів музики і співів з вищою освітою для середніх і восьмирічних шкіл та педагогічних училищ України» [9, с. 62].

У словнику-довіднику «Музика» [13], який є вагомим внеском у розбудову української термінології, пояснюється значення близько 2500 термінів з теорії, історії музики, акустики, музичного виховання, загальної та музичної психології й педагогіки, вокального мистецтва, хорознавства, інструментознавства і практики виконавства, фольклору й етнології, подається широке коло відомостей про жанри, стилі, музичні форми та засоби народної, духовної, класичної та сучасної музики. У стислій, лаконічній формі розповідається про історичні та сучасні значення термінів, їх походження та побутування.

Словник-довідник, котрий розрахований на учителів музики загальноосвітніх та музичних шкіл, студентів та викладачів закладів вищої освіти усіх рівнів акредитації, працівників наукових установ, видавництв, радіо і телебачення, а також усіх шанувальників музичного мистецтва, користується неодмінною увагою, оскільки не має аналогів.

Юрій Юцевич – наставник наукової зміни

Нам не вдалося встановити повного списку кандидатів педагогічних наук, науковим керівником котрих був Юрій Євгенович Юцевич. Тож, зупинимось на окремих з них.

Одним з перших вихованців вченого був ***Юрій Анатолійович Соколовський*** (11.01.1961, с. Хмельове Кіровоградської області) – педагог, скрипаль, мистецький діяч, науковець.

Професор Ю.А. Соколовський

Він закінчив з відзнакою Кіровоградське музичне училище (1980 р.), Львівську державну консерваторію ім. М.В. Лисенка (1985 р.), аспірантуру НДІ педагогіки АПН України (1989 р., науковий керівник – кандидат педагогічних наук Ю.Є. Юцевич) і здобув науковий ступінь кандидата педагогічних наук, захистивши дисертацію «Формування оцінного ставлення до виразових засобів музики» (1990 р.). Пройшов шлях від доцента (1993 р.) – до професора (2019 р.). Лауреат премії імені Д. Є. Задора [*в жанрі музичного і виконавського мистецтва*] (1999 р.). Член національної Ліги українських композиторів, музи-кознавець (2001 р.). Відмінник освіти України (2004 р.). Організатор І Всеукраїнського конкурсу скрипалів «Класична спадщина та сучасна музика України» серед студентів музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів України (1995 р.). Сьогодні плідно працює на кафедрі камерного ансамблю та квартету Львівської національної музичної академії ім. М.В. Лисенка, бере активну участь в науковому та концертному житті [1].

Доцент І.М. Таран

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики музичного виховання та диригування Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника ***Ірина Михайлівна Таран*** (03.12.1961 р. м. Івано-Франківськ) захистила дисертацію «Естетичне виховання молодших школярів на народних музичних традиціях» у 1994 році.

Її науковим керівником був Юрій Євгенович Юцевич (кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії естетичного виховання Інституту педагогіки АПН України), про котрого Ірина Михайлівна згадує з теплотою.

Ірина Таран – автор численних наукових та навчально-методичних публікацій, учасниця міжнародних, всеукраїнських, регіональних, міжвузівських наукових конференцій, член редакційної ради збірника студентських наукових праць «Еврика», секретар секції мистецтвознавства звітно-наукової конференції студентів університету [8].

Докторка мистецтвознавства, професорка кафедри методики музичного виховання та диригування Навчально-наукового Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника ***Ганна Василівна Карась*** (31.10. 1955 р., с. Раківчик Коломийського району Івано-Франківської обл.) [3; 10] захистила кандидатську дисертацію «Формування естетичного досвіду старшокласників у фольклорних колективах» в спеціалізованій вченій раді Інституту педагогіки АПН України в 1996 році (науковий керівник – кандидат педагогічних наук Юрій Євгенович Юцевич) [4].

Професор Г.В. Карась

Вона з великою вдячністю згадує працівників лабораторії естетичного виховання Інституту педагогіки, котрі підтримала її роботу, висловлювали слушні поради, її керівника і першого опонента на захисті дисертації – доктора філософських наук Івана Зязюна. Безцінний досвід наукового керівника – кандидата педагогічних наук, старшого наукового співробітника Інсти-туту педагогіки АПН України Юрія Євгеновича Юцевича – Г. Карась до нині використовує вже як науковець. Вона говорить, що він: «став для мене не просто науковим вчителем, а найкращим опікуном, порадником, «батьком» в науковій роботі, якого я повсякчас згадую із вдячністю. Він вмів мене правильно спрямувати на самостійні пошуки, допомогти порадою, консультацією. Найважливішою його рисою була довіра до пошукувача, відкриття його можливостей, віра в перспективу дослідника. Ці його риси я б рекомендувала всім, хто здійснює керівництво аспірантами» [2, с. 10].

Сьогодні Г. Карась – Заслужений працівник культури України (1999 р.), кандидат педагогічних наук (1996 р.), доктор філософії (2006 р.), доктор мистецтвознавства (2014 р.), професор (2015 р.), член Спілки театральних діячів України (2002 р.), член музикознавчої комісії Наукового Товариства ім. Тараса Шевченка (2001 р.), член Національної спілки краєзнавців (2010 р.), Член Всеукраїнської музичної спілки (2012 р.), член Національної спілки композиторів України (2017 р.). Лауреат обласних премій в галузі музичного мистецтва ім. Дениса Січинського (2013 р.) та з краєзнавства імені В. Полєка (2016 р.), лауреат Премії імені академіка Петра Тронька Національної спілки краєзнавців України (2019). Національною спілкою краєзнавців України у 2015 р. присвоєно звання «Почесний краєзнавець України». Член Вченої ради та ради трудового колективу Навчально-наукового інституту мистецтв, делегат трудового колективу університету. Член

спеціалізованих вчених рад К 20.051.08 ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ та Д 26.850.01 Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (м. Київ). Гарант Наукової програми підготовки доктора філософії за спеціальністю 034 Культурологія. Член редколегій наукових журналів: Національної музичної академії імені П.І. Чайковського «Українське музикознавство», «Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство», «Вісник КНУКіМ. Серія «Музичне мистецтво», наукового альманаху Київської муніципальної академії естрадного та циркового мис-тецтва «АРТ-платФОРМА», журналу Волинського національного університету імені Лесі Українки «Fine art and culture studies» та збірника наукових праць «Слово» (Івано-Франківського осередку Наукового товариства ім. Тараса Шевченка). У її науковому доробку більше 500 публікацій в Україні та за кордоном, котрі присвячені музичній культурі української діаспори, музичному краєзнавству, музичній педагогіці [3].

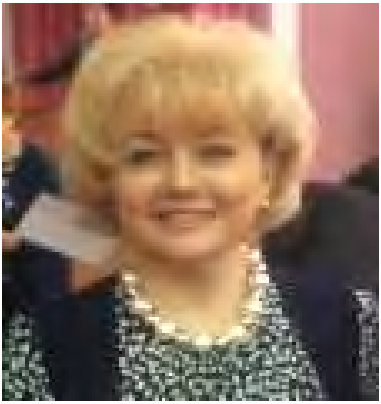

Професор І.Ю. Регейло

У червні 1999 року під керівництвом Юрія Євгеновича Юцевича дисертацію на тему «Формування естетичного ставлення до мистецтва у молодших підлітків засобами радіомовлення» захистила ***Регейло Ірина Юрівна***.

Сьогодні вона – доктор педагогічних наук, головний науковий співробітник Відділу дослідницької діяльності університетів Інституту вищої освіти НАПН України, автор і співавтор понад 190 наукових і навчально-методичних праць, з-поміж них: 5 монографій, 4 навчальних посібники, методичні рекомендації. Член спеціалізованої вченої ради для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) наук Інституту вищої освіти НАПН України, відповідальний редактор Вісника НАПН України, член редакційної ради наукового періодичного видання НАПН України «Education: Modern Discourses». Наукові інтереси вченої: нормативно-правове та

організаційне забезпечення дослідницької діяльності; оцінювання наукової діяльності закладів вищої освіти та наукових установ; цифровізація наукової діяльності. Вона – заслужений діяч науки і техніки України, нагороджена Грамотою Верховної Ради України, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, нагрудним знаком Міністерства освіти і науки України «Відмінник освіти України», медалями та грамотами НАПН України [7].

Справедливо кажуть, що ми живемо доти, доки нас пам'ятають. Якщо твій слід у житті був світлим і яскравим, то такою ж буде і пам'ять. Юрій Євгенович Юцевич був людиною світлою і надзвичайно скромною, разом з тим він залишився яскравою постаттю у розвитку музично-педагогічної освіти України як один з її організаторів на етапах становлення і розвитку, як науковець, як наставник молодої зміни, давши путівку у світ науки багатьом науковцям, надихнувши власним прикладом відданого служіння науці.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Викладачі кафедри камерного ансамблю та квартету. Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка. URL: https://lnma.edu.ua/kafedry/kafedra-kamernoho-ansamblyu-ta-kvartetu/%D0%B2%D0%B8%
2. Дутчак В. Карась Г. Музичні лейтмотиви Ганни Карась. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство.* Вип. 32. Івано-Франківськ, 2015. С. 9–14.
3. Карась Ганна Василівна. Сайт Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. URL: https://kmvd.pnu.edu.ua/pro-kafedru/vykladatskyj-sklad/vykladachi/karas-hanna-vasylivna-2/
4. Карась Г. Формування естетичного досвіду старшокласників у фольклорних колективах: дис. … кан. пед. наук: 13.00.01 Загальна педагогіка та історія педагогіки / Прикарпатський держ. ун-т ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ. Київ, 1996. 234 с.
5. Колесніков С. Внесок Юрія Юцевича в розвиток музичної педагогіки. *Мистецтво та освіта*. 2010. № 3 (57). С. 56.
6. Комаровська О.А. Шляхи становлення педагогіки мистецтва: короткий історичний екскурс. *Діалог митців музично-педагогічної освіти України:* колективна монографія. Вип.1. / Науковий редактор В.Ф. Черкасов, доктор педагогічних наук, професор / Sammelmonographie. Prob. 1 /Wissenschaftlicher

Redakteur V.F. Cherkasov, Doktor der Padagogik, Professor. Бо Базен. Німеччина. AV Akademikerverlag. 2024. С. 7–24.
7. Регейло Ірина. Інститут вищої освіти НАПН України/ URL: https://ihed.org.ua/about/staff/regejlo-iryna/
8. Таран Ірина Михайлівна. Сайт Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. URL: https://kmvd.pnu.edu.ua/pro-kafedru/vykladatskyj-sklad/vykladachi/taran-iryna-mykhajlivna/
9. Черкасов В.Ф. Становлення і розвиток музично-педагогічної освіти в Україні (1962–1991 рр.): монографія. Вид. 2-е. доповнене. Київ: Освіта України, 2020. 515 с.
10. Шульгіна В.Д. Професійно-педагогічна на наукова діяльність докторки мистецтвознавства. професорки Ганни Карась: ювілейні інтенції. *Діалог митців музично-педагогічної освіти України*: колективна монографія. Вип. 2. / наук. ред. В.Ф. Черкасов, доктор педагогічних наук, професор / Sammelmonographie. Prob. 2 / Wissenschaftlicher Redakteur V.F. Cherkasov, Doktor der Pädagogik, Professor. Бо Базен / Німеччина. AV Akademikerverlag, 2025. С. 80–97.
11. Юцевич Ю.Є. Витоки підготовки учителів музики в Україні. *Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*: наук. журнал. № 2 / Гол. ред. В.П. Яковець, Відп. ред. Є.І. Коваленко ; Міністерство освіти і науки України, Ніжинський державний педагогічний університет імені Миколи Гоголя. Ніжин: НДПУ ім. М. Гоголя, 2003. С. 112–114.
12. Юцевич Ю.Є. Вокальний клас: програма педагогічних інститутів / укл. Ю.Є. Юцевич. Київ: РУМК. 1988. 20 с.
13. Юцевич Ю.Є. Музика: словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 352 с.: іл., нот.
14. Юцевич Ю.Є. Організаційно-педагогічні проблеми вокальної підготовки вчителів музики і співів на музично-педагогічних факультетах педінститутів. *Музика в школі*: зб статей. Вип 1. Київ: Музична Україна, 1972. С. 31–38.
15. Юцевич Ю.Є. Роль вокально-слухових впливів у формуванні дитячих голосів. *Музика в школі*: зб статей. Вип. 7. Київ: Музична Україна, 1981. С. 36–43.
16. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу: навч.-метод. посіб. для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, учителів шкіл різного типу. Київ: Ін-т змісту і методів навчання, 1998. 160 с.

ЗЕЛІНКА Валентина Степанівна,
доцент, заслужений працівник культури України
Комунальний заклад вищої освіти
«Академія культури і мистецтв»
Закарпатської обласної ради
ORKID iD: https://orcid.org/0000-0002-8134-992X
e-mail: valentyna.zelinka@uica.education

ЗОЛТАН ЗОЛТАНОВИЧ ЖОФЧАК – ЗАСНОВНИК АВТОРСЬКОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО КОМПЛЕКСУ м. УЖГОРОДА

Золтан Золтанович Жофчак народився 1 травня 1934 року в селі Середнє Ужгородського району в родині робітників. Тут він виріс, здобув середню освіту й сформувався як особистість. Велику роль у його розвитку відіграла сім'я: мати брала участь у самодіяльному театрі, співала, займалася рукоділлям, а дід подарував йому перший акордеон. З ранніх років З. Жофчак мав гарний голос і виступав на святах, що стало початком його любові до музики.

У 1957 році З. Жофчак закінчив фізико-математичний факультет Львівського державного педагогічного інституту імені Івана Франка, а в 1963-му здобув освіту в Ужгородському державному музичному училищі за спеціальністю «викладач музики і художньої культури».

Педагогічну діяльність З. Жовчак розпочав у 1953 році в семирічній школі села Лінці, де викладав фізику та математику. У 1954–1962 роках Золтан Золтанович працював учителем математики, фізики та співів у Киблярській восьмирічній і Середнянській середній школах [31].

Становлення З. Жофчака як творчого педагога й організатора відбулося в Ужгородській середній школі № 2. Тут він пройшов шлях від учителя музики й фізики до директора. Під його керівництвом заклад досяг високих результатів, здобув визнання в Україні та за її межами. З 1991 року школа працює за його авторською програмою як експериментальна з поглибленим вивченням музики, а у 1994-му отримала статус авторського навчально-виховного комплексу.

З. Жофчак був людиною справедливою, чесною й самовідданою у праці, активним у громадському житті та постійно перебував у творчому пошуку. Він першим у краї ввів до навчальних планів предмети «Народознавство» та «Краєзнавство», створив Малу академію народних мистецтв, запровадив нові методи викладання музики, образотворчого мистецтва, хореографії, риторики, екології. Згодом у навчальний процес інтегрував театральну та музейну педагогіку [30].

Перед концертним виступом

Золтан Золтанович прагнув, щоб кожна дитина володіла нотною грамотою. Угорщина стала важливим етапом його професійного розвитку: там він познайомився з композитором і педагогом Золтаном Кодаєм та вивчав його методику, що ґрунтувалася на використанні музики у викладанні всіх предметів. З 1970 року Золтан Золтанович щоліта відвідував міжнародні семінари, де ознайомився з методом релятивної сольмізації й разом із колегами з інших країн намагався адаптувати його до українських шкіл. На основі цього досвіду З. Жовчак написав кандидатську дисертацію «Використання елементів угорської системи музичного виховання в загальноосвітніх школах СРСР».

Науково-дослідну роботу З. Жовчак проводив на базі Ужгородської середньої школи № 2. У 1975 році школі було надано статус експериментальної, з поглибленим вивченням музики, а у 1980-му Міністерство освіти УРСР високо оцінило результати експерименту і досвід було запроваджено у понад 200 шкіл України, які почали працювати за його програмою. На базі школи проводилися численні семінари й конференції, серед яких – республіканські та міжнародні заходи у 1982, 1988, 1994, 1995 та 1997 роках [10].

З. Жофчак виступав із доповідями у Вільнюсі, Москві, Ризі, Таллінні та багатьох містах України. Він видав підручники, методичні посібники, публікував статті у педагогічній пресі. 1981 року його система музичного виховання отримала золоту медаль на Виставці досягнень народного господарства в Києві. 1983 року З.З. Жофчак був удостоєний звання «Заслужений учитель України», а 1986 року на базі Ужгородської середньої школи № 2 було створено обласну школу передового педагогічного досвіду з музики [30].

1990 року З.З. Жофчаку запропонували створити авторську школу, і вже наступного року він став директором Авторської загальноосвітньої школи № 2 м. Ужгорода. Тут розпочалося експериментування у викладанні загальноосвітніх предметів у єдності з музикою. Головним предметом стало «Мистецтво», яке викладалося з 1-го до 11-го класів, а історія мистецтв інтегрувалася у зміст інших дисциплін. Педагогічний колектив під його керівництвом розробив програми й альтернативні підручники для музики, художньої культури, риторики, етики, народознавства, краєзнавства, народних промислів, а також факультативи з театральної та музейної педагогіки [13].

Вихованці З.З. Жофчака після концертного виступу

У дошкільному відділі комплексу реалізовувалися напрями гармонійного розвитку дітей відповідно до сенситивних періодів. З.З. Жофчак зумів переконати й підготувати вчителів до роботи в інноваційному середовищі, тому основою діяльності школи стало особистісно-зорієнтоване навчання та інтерактивні технології.

2002 року школа отримала статус експериментального закладу освіти Всеукраїнського рівня за темою «Реалізація культуротворчої моделі загальноосвітнього навчального закладу». Того ж року рішенням Науково-методичної ради МОН України їй було присвоєно назву школи-лабораторії інноваційних навчальних і виховних технологій культуротворчого напрямку [13].

2006 року авторський заклад освіти З.З. Жофчака було визнано одним із кращих в Україні у номінації «Школа педагогічного пошуку». Того ж року комплекс став лауреатом конкурсу «100 кращих шкіл України», а З.З. Жофчак у 2007 році був удостоєний звання лауреата Всеукраїнського конкурсу «100 кращих керівників шкіл України». Згодом Авторський навчально-виховний комплекс став дійсним членом Всеукраїнської асоціації Шкіл майбутнього [13].

Праця З.З. Жофчака неодноразово відзначалася нагородами: почесними грамотами Міністерства освіти і науки України (1970, 1972, 1975, 1981, 1990, 2004), Міністерства освіти СРСР (1973), Національного центру естетичного виховання (1994), управлінь освіти і культури Закарпатської ОДА, Закарпатської обласної ради, Ужгородської міської ради, а також численними дипломами українських і міжнародних товариств. Він отримав звання «Людина року-97» та дипломи лауреата Всеукраїнських і міжнародних оглядів художньої самодіяльності [14].

З.З. Жофчак тричі обирався депутатом Ужгородської міської ради, очолював комісію з питань освіти і науки. У 2003 році входив до складу робочої групи з підготовки проєкту Закону України про виховання дітей та молоді. 2005 року Авторський навчально-виховний комплекс взяв участь у науково-дослідній та експериментальній роботі зі створення цілісної моделі художньо-естетичної освіти та виховання в загальноосвітніх закладах України.

Основне кредо педагога зосереджене у п’яти тезах: любов до дітей, постійна праця над собою, віра в успіх справи, прагнення й воля досягати мети, уміння передбачати перспективи розвитку школи та знаходити обдарованих учнів. З.З. Жофчак був пере-

конаний, що драматична й музейна педагогіка здатні комплексно розвивати здібності дитини, навчати її діяти, виражати себе, брати участь у важливих справах, контролювати власну поведінку та змінювати ситуацію на краще. На його думку, справжня складність полягає не у сприйнятті нових ідей, а у відмові від старих уявлень, що відкриває шлях до оновлення й творчого розвитку освіти [30].

Таким чином, діяльність Золтана Золтановича Жофчака стала прикладом поєднання педагогічної майстерності, наукового пошуку та громадської активності. Його школа перетворилася на лабораторію інноваційних освітніх технологій, а сам З.З. Жофчак – на одного з найвідоміших педагогів України, який залишив вагомий слід у розвитку музичної та культурологічної освіти.

Авторський навчально-виховний комплекс м. Ужгорода як інноваційна модель культурологічної освіти

Авторський навчально-виховний комплекс м. Ужгорода (АНВК), створений на базі середньої школи № 2, є одним із перших експериментальних навчальних закладів всеукраїнського рівня, що отримав статус школи-лабораторії АПН України. Його діяльність спрямована на формування особистості через культурологічний аспект виховання, який забезпечує новий, особистісно-зорієнтований зміст освіти [1].

АНВК позиціонується як школа полікультурного виховання, культурного самовизначення та самореалізації. Основна мета полягає у створенні моделі культурологічної освіти, здатної утвердитися на державному рівні. Пріоритет у навчально-виховному процесі надається гуманістичним і духовним цілям, мистецькому та соціально-культурному змісту, що переважає над технократичними підходами.

Комплекс складається з дошкільного закладу та загальноосвітньої школи, де процес розвитку особистості починається з ясельного віку. Важливу роль відіграють мистецтвознавчі дисципліни – література, музика, народознавство, образотворче мистецтво, хореографія, іноземні мови. Вони розглядаються як цілісний духовний компонент, що формує світогляд дитини та розвиває її творчий потенціал [2].

Педагоги АНВК розробили альтернативні програми для інтегрованих мистецьких предметів, упровадили театральну та музейну педагогіку, створили Центр креативності, який стимулював

творчий розвиток учнів. У школі діяли клуби любителів мистецтв, газета «Вісник АНВК», літературні студії та гуртки, що сприяли самореалізації дітей.

Особливе місце займав предмет «Риторика», який викладався з 1 по 11 клас і був спрямований на формування комунікабельності та навичок публічного мовлення. У початковій школі було запроваджено курси етики, логіки, етнопедагогіки, краєзнавства, що забезпечують формування моральних цінностей та критичного мислення [3].

З.З. Жофчак з учасниками вокального ансамблю

Дошкільне відділення АНВК функціонувало як центр раннього розвитку, де враховувалися сенситивні періоди формування здібностей. З двох років діти починали вивчати іноземні мови (англійська та угорська), природу, мистецтво, театралізовані ігри. Вартісним стало те, що було створено тематичні центри розвитку:

- **«Віконечко в природу»** – екологічне виховання та дослідницька діяльність;
- **«З бабусиної скрині»** – народознавство та етнокультурні традиції;
- **«Світ мистецтва»** – музика, співи, хореографія, образотворча діяльність;
- **«Юні актори»** – театралізація, інсценування казок;
- **«Ростемо здоровими»** – фізичне виховання та валеологія.

Таке середовище сприяло розвитку креативності, комунікації, просторового мислення, фізичних та музичних здібностей.

Теоретичною основою діяльності комплексу стали наукові підходи Л. Виготського, В. Давидова, Л. Леонтьєва, які поєднуються з інноваційними технологіями (розвивальна педагогіка, Вальдорфська педагогіка, інтерактивні методики). Вчителі створювали авторські програми, поєднуючи власний досвід із сучасними теоріями педагогіки [12].

АНВК м. Ужгорода став унікальним освітнім простором, що поєднує культурологічний підхід, інноваційні технології та особистісно-орієнтовану педагогіку. Його діяльність спрямовувалася на формування життєтворчої особистості, готової до викликів XXI століття, з високою культурою мислення, демократичними цінностями та здатністю до самореалізації [14].

Хорова діяльність як складова культурологічної освіти АНВК м. Ужгорода

Хорова діяльність у школі стала важливим напрямом мистецького виховання. Шкільні хори постійно здобувають перемоги на міських, республіканських та міжнародних фестивалях, маючи багатий репертуар із понад 60 творів української та світової класики, а також народних пісень, що формують моральні цінності та розвивають музичну пам’ять учнів.

1962 року заслужений учитель України Золтан Жофчак заснував хор «Едельвейс», який відтоді став символом творчості та успіху. Колектив здобував численні нагороди в Україні та за кордоном, серед яких Золотий диплом у Дебрецені (1991), головні призи міжнародних конкурсів в Угорщині (1994–2003), звання «Народний художній колектив України» (1996), а також Срібну медаль на Світовій хоровій олімпіаді в Лінці (2000) [19].

Хорова діяльність органічно поєднувалася з культурологічною концепцією Авторського навчально-виховного комплексу м. Ужгорода. Освітній процес тут розглядався як елемент культури, що формує особистість через діалог минулого й сучасного, індивідуальної та колективної творчості. Пріоритетом став розвиток творчого начала дитини, її духовного світу та здатності самостійно здобувати знання.

Особливе значення мало використання народної спадщини – фольклору, традицій, свят, ремесел – у навчальних курсах, гуртках і

студіях, що забезпечувало зв'язок поколінь і спрямоване на формування національної самобутності. Водночас велика увага приділялася вихованню культури міжнаціональних відносин, шанобливому ставленню до мов і традицій усіх етносів Закарпаття, що сприяло полікультурному вихованню [18].

Таким чином, хорова діяльність і культурологічний підхід в АНВК утворювало цілісну систему, спрямовану на формування повноцінної особистості, здатної до творчості, самореалізації та активної участі в культурному житті суспільства.

Педагогічна система Золтана Золтановича Жофчака: традиції, інновації та культуротворчий підхід

Педагогічна діяльність Золтана Золтановича Жофчака є унікальним явищем в історії української освіти. Його авторська школа стала лабораторією інноваційних методів, де поєднувалися академічна строгість, народні традиції та сучасні мистецькі тенденції. Основна мета його системи полягала у гармонійному розвитку особистості через мистецтво, формуванні внутрішньої культури та вихованні творчої самостійності учнів. З.З. Жофчак вважав, що музика має бути не лише предметом навчання, а й засобом формування світогляду, емоційної чутливості та здатності до самовираження. Його підхід був комплексним: він інтегрував музику з іншими видами мистецтва, поєднував інструментальну та вокальну практику, використовував народні інструменти як педагогічний засіб і створював атмосферу свободи та творчості.

Сам педагог наголошував: «*Уроки повинні перетворюватися на нескінченні діалоги, бесіди з учнями*». Це означало, що навчання не зводилося до механічного засвоєння матеріалу, а було живим процесом взаємодії між учителем і учнями. Він підкреслював: *«Дитину не так важко навчити, як виховати. Й саме це – основне завдання педагога»* [30].

Особливе місце у його системі займала сопілка – народний інструмент, який він використовував як універсальний педагогічний засіб. Вона слугувала не лише для інструментальної підготовки, а й для розвитку вокальних навичок, слухової координації, дихальної техніки та музичного мислення. Навчання грі на сопілці починалося з простих мелодичних вправ і поступово ускладнювалося, що дозволяло учням формувати стійку музичну пам'ять, слухову концентрацію та чутливість. Вправи на інтонаційну точність

поєднувалися зі співом, дихальні вправи допомагали формувати опору голосу, імпровізаційні завдання розвивали музичне мислення, а колективне виконання сприяло формуванню комунікативних та артистичних навичок.

Інноваційною ідеєю З.З. Жофчака було поєднання інструментальної та вокальної практики. Він довів, що сопілка може стати своєрідним мостом між грою на інструменті та співом. Гра на сопілці допомагала учням розвивати дихальну підтримку й контроль дихання, формувати темброву гнучкість і плавні переходи між регістрами голосу, удосконалювати інтонаційну точність, працювати над фразуванням і динамікою. Таким чином, вокальна й інструментальна практика інтегрувалися в єдину систему, що забезпечувала гармонійний розвиток музичних навичок.

Методика З.З. Жофчака не обмежувалася технічними вправами. Вона включала виконання мелодій із різним емоційним забарвленням, інтерпретацію народних і сучасних композицій, імпровізаційні вправи для розвитку музичного мислення та колективне виконання, яке формувало комунікативні й артистичні навички. Ці підходи були особливо важливими для підготовки естрадних виконавців, де природність звукоутворення, темброва виразність та інтонаційна гнучкість мають вирішальне значення. Він часто повторював: *«А те, чи праве наше діло, – те скажуть люди, скаже час»*, підкреслюючи, що справжню цінність педагогічної роботи визначає суспільство і майбутнє покоління [32].

З.З. Жофчак розробив технологію системного поглиблення музичного виховання, яка включала кілька етапів. На початковому етапі формувалися слух, ритм, інтонаційна точність та елементарний музичний аналіз. Учні співали за релятивною сольмізацією, виконували прості мелодії на сопілці та вправи на ритмічне відчуття. На середньому етапі розвивалася технічна майстерність і музична грамотність, інтегрувалася інструментальна та вокальна підготовка, учні виконували складніші мелодії з динамічними варіаціями, поєднували гру на сопілці зі співом та займалися ансамблевим виконанням. Поглиблений етап був спрямований на формування творчих здібностей, імпровізацію, аранжування та інтерпретацію складних творів. Учні створювали власні мелодії, імпровізували на задану тему, інтерпретували народні пісні. Заключний етап передбачав комплексну підготовку до концертної та професійної діяльності, включав виконання складних творів із емоційним

забарвленням, роботу над сценічною виразністю та поєднання вокалу й інструментальної гри.

1991 року середня школа № 2 м. Ужгорода була реорганізована в Авторський навчально-виховний комплекс під керівництвом З.З. Жофчака. Тут почали експериментувати з викладанням загальноосвітніх предметів у поєднанні з музикою. Було відкрито клуби любителів мистецтва, а головним предметом стало «Мистецтво», яке викладалося з першого по одинадцятий клас. Педагогічний колектив школи розробив альтернативні програми з музики, світової культури, риторики та театральної педагогіки. Кожен учитель виступав автором власної програми виховання, що створювало атмосферу творчої свободи.

Головним гаслом системи З.З. Жофчака були свобода і творчість. Мета школи полягала в естетичному вихованні, фундаментом якого є національна художня спадщина, родинні та народні традиції, звичаї, пісенна й декоративно-прикладна творчість. Завдання авторської школи включали пізнання та комплексне сприймання явищ навколишнього світу, розкриття власних сил і здібностей дитини, розвиток найсприятливіших форм діяльності для кожного учня. У навчально-виховному процесі велика увага приділялася розвитку пізнавальної діяльності дітей, їхньому контакту з природою, формуванню художнього смаку, розвитку емоційної та вольової сторін особистості [17].

Важливим елементом системи З.З. Жофчака було поєднання музики з іншими видами мистецтва. Уроки музики інтегрувалися з театральною педагогікою, образотворчим мистецтвом, літературою, краєзнавством. Це створювало цілісне культурне середовище, де дитина не лише навчалася музиці, а й пізнавала світ у його багатогранності. З.З. Жофчак вважав, що дитина повинна пізнавати світ не на відокремлених ділянках, а як організоване, систематизоване єдине ціле, в якому вона росте і розвивається. Саме тому його школа стала прикладом культуротворчої моделі освіти, де музика і мистецтво були не додатком, а основою навчального процесу [19].

Його уроки були побудовані як діалог. Учитель не просто передавав знання, а вступав у постійну взаємодію з учнями, стимулюючи їхню активність, самостійність і творчість. Він наголошував, що головним у навчально-виховній роботі є не завантаження пам’яті учнів, а розвиток здібностей, уміння творчо

використовувати одержані знання і вміння, розвиток художнього смаку. Саме тому на його уроках діти не лише відтворювали готові мелодії, а й створювали власні, інтерпретували народні пісні, пробували себе у ролі композиторів та виконавців.

З.З. Жофчак активно використовував метод релятивної сольмізації, запозичений у системі З. Кодая, але адаптований до українських умов. Це дозволяло дітям швидко розвивати музичний слух, інтонаційну точність і здатність працювати з різними тональностями. У поєднанні з грою на сопілці цей метод ставав надзвичайно ефективним: учні співставляли звук інструмента зі співом, що формувало комплексне музичне мислення.

Важливим було і колективне виконання. Хорові заняття, ансамблева гра, театральні постановки – усе це формувало у дітей навички співпраці, комунікації та артистизму. З.З. Жофчак вважав, що музика має соціальний вимір: вона виховує здатність працювати разом, слухати інших, відчувати гармонію у колективі [15].

Його школа була спрямована на створення умов для якісного засвоєння навчального матеріалу, розвитку здібностей і формування особистості. Головним гаслом системи були свобода і творчість. Мета школи – естетичне виховання, фундаментом якого є національна художня спадщина, родинні та народні традиції, звичаї, пісенна й декоративно-прикладна творчість. Зміст, структура і форми естетичного виховання, що склалися в Ужгородській школі № 2, заслуговують на вивчення і поширення [20].

Призначення авторської школи полягало у вільному, всебічному і повноцінному розвитку неповторної особистості у всіх її індивідуальних виявах і здібностях, в атмосфері гуманізму і демократії. Завдання школи включали пізнання та комплексне сприймання явищ навколишньої дійсності, розкриття власних сил особистості, збагачення досвіду дитини, розвиток найсприятливіших форм діяльності для кожного учня.

У процесі навчально-виховної роботи велика увага зверталася на постійний розвиток пізнавальної діяльності дітей. Це означало пізнання навколишнього світу, природи, суспільства і водночас розуміння внутрішнього світу людини, ставлення до інших. Дитина пізнавала світ як організоване, систематизоване єдине ціле, в якому вона росте і розвивається.

Головним у навчально-виховній роботі авторської школи було не завантаження пам’яті учнів, а розвиток здібностей, уміння творчо

використовувати одержані знання і вміння, розвиток художнього смаку. Важливе значення мав контакт дитини з природою, розвиток її прихованих здібностей і нахилів. У навчально-виховному процесі однакова увага приділялася розвитку розумової діяльності, емоційної і вольової сторін особистості.

Важливою рисою системи З.З. Жофчака була організація навчального процесу як цілісної культурної події. Уроки музики та мистецтва не відбувалися ізольовано, вони були інтегровані у загальну структуру шкільного життя. Учні брали участь у концертах, театральних постановках, виставках, що перетворювало навчання на живий процес творчості. Кожен навчальний рік завершувався великими мистецькими заходами, де діти демонстрували свої досягнення. Це створювало атмосферу свята, мотивувало учнів і водночас формувало у них відчуття відповідальності за власну працю [18].

Учасники Міжнародної науково-практичної конференції в м. Ужгороді

З.З. Жофчак приділяв особливу увагу підготовці педагогів. Він вважав, що вчитель має бути не лише носієм знань, а й творчою особистістю, здатною надихати дітей. У його школі кожен учитель виступав автором власної програми виховання, що забезпечувало різноманітність і багатогранність навчального процесу. Вчителі проходили спеціальні семінари, де знайомилися з методикою

інтеграції мистецтв, вчилися застосовувати інноваційні технології, працювати з імпровізацією та творчими завданнями.

Учні авторської школи З.З. Жофчака отримували не лише музичні знання, а й формували цілісний світогляд. Вони вчилися мислити образами, відчувати гармонію, розвивати емоційну чутливість. Важливим було те, що діти ставали активними учасниками творчого процесу: вони створювали власні мелодії, брали участь у театральних постановках, організовували виставки. Це виховувало у них впевненість у власних силах, здатність до самовираження та комунікації.

Методика З.З. Жофчака мала міжнародне значення. Він активно співпрацював із педагогами з Угорщини, Словаччини, Польщі, де презентував свої напрацювання. Його школа ставала майданчиком для міжнародних семінарів і конференцій, де обговорювалися питання музичного виховання та культуротворчої освіти. Це дозволяло інтегрувати український досвід у світовий контекст і водночас збагачувати його новими ідеями.

Система З.З. Жофчака актуальна й сьогодні. Вона пропонує модель освіти, де мистецтво є не додатком, а основою навчального процесу. У сучасних умовах, коли важливо виховувати творчу, гнучку й самостійну особистість, його методика може стати дороговказом для реформування освіти. Використання народних інструментів, інтеграція мистецтв, акцент на імпровізації та творчості – усе це відповідає сучасним потребам суспільства [24].

Спадщина З.З. Жофчака полягає не лише у створенні авторської школи, а й у формуванні цілого напряму культуротворчої педагогіки. Його ідеї вплинули на розвиток музичної освіти в Україні, стали основою для нових програм і методичних розробок. Він довів, що музика може бути універсальним засобом виховання, здатним формувати гармонійну особистість, готову до життя у сучасному світі.

Таким чином, педагогічна система З.З. Жофчака була спрямована на формування гармонійної особистості, здатної мислити творчо, діяти самостійно і водночас відчувати себе частиною культурної спільноти. Вона поєднувала академічну традицію з народними витоками, інноваційні методи з класичними цінностями. Завдяки цій системі виховувалася гармонійна, творча та самостійна особистість, здатна реалізувати себе як у академічному, так і в сучасному музичному просторі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Жофчак З.З. Важливість формування екологічної культури дитини, її гармонійних відносин з природою в умовах навчально-виховного комплексу культурологічного спрямування // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ, 2000.
2. Жофчак З.З. Використання елементів відносної сольмізації на уроках музики в 1 класі (методична розробка уроків) / З.З. Жофчак. Київ, 1976.
3. Жофчак З.З. Використання елементів відносної сольмізації на уроках музики в 2 класі (методична розробка уроків) / З.З. Жофчак. Київ, 1976.
4. Жофчак З.З. Використання елементів відносної сольмізації на уроках музики в 3 класі / З.З. Жофчак. Київ, 1976.
5. Жофчак З.З. Виховання школярів засобами мистецтва / З.З. Жофчак // Мистецтво та освіта. 2004. № 3(33).
6. Жофчак З.З. Експериментальна програма з музики для 1-4 класів із поглибленим вивченням музики / З.З. Жофчак. Ужгород: Закарпатський обласний ІУВ, 1988.
7. Жофчак З.З. З досвіду викладання музики в загальноосвітній школі методом відносної сольмізації / З.З. Жофчак. Кіровоград, 1990.
8. Жофчак З.З. Зо-ві-йо (навчальний посібник із музики для 1 класу загальноосвітньої школи) / З.З. Жофчак. Київ : Музична Україна, 1977.
9. Жофчак З.З. Зо-ві-йо (навчальний посібник для 2 класу загальноосвітньої школи) / З.З. Жофчак, А.Р. Верещагіна. Київ :Музична Україна, 1987.
10. Жофчак З.З. Із досвіду викладання музики в початкових класах загальноосвітньої школи методом ладової сольмізації / З.З. Жофчак// Музика в школі. Київ : Музична Україна, 1976. Випуск 3.
11. Жофчак З.З. Імпровізація на уроках музики в загальноосвітній школі/ З.З. Жофчак // Музика в школі. Київ : Музична Україна, 1984. Випуск 10.
12. Жофчак З.З. Методика викладання музики в І класі / З.З. Жофчак, А.Р. Верещагіна. Київ : Музична Україна, 1987.
13. Жофчак З.З. Методика викладання музики в початковій школі з поглибленим вивченням музики / З.З. Жофчак. Ужгород :Закарпатський обласний ІУВ, 1984.

14. Жофчак З.З. Методика викладання музики на релятивній основі в І класі / З.З. Жофчак, А.Р. Верещагіна. Київ, 1989.
15. Жофчак З.З. Можливості імпровізації та розвитку творчих здібностей учнів у процесі викладання музики в загальноосвітній школі З.З. Жофчак. Ужгород : Закарпатський обласний ІУВ, 1988.
16. Жофчак З.З. Музика : навчальний посібник для учнів 1 класу чотирирічної початкової школи / З.З. Жофчак. Київ : Музична Україна, 1987.
17. Жофчак З.З. Музика : підручник для 1 класу загальноосвітніх шкіл УРСР / З.З. Жофчак, А.Р. Верещагіна. Київ : Музична Україна, 1987.
18. Жофчак З.З. Музика. Програма для підготовчих: 1-3 класів шкіл із поглибленим вивченням музики / З.З. Жофчак. Київ, 1984.
19. Жофчак З.З. На ІІ Міжнародному кодаївському семінарі в Кечкеметі/ З. З. Жофчак // Музика в школі. Київ : Музична Україна, 1974. Випуск 2.
20. Жофчак З.З. Програма для шкіл із поглибленим теоретичним і практичним вивченням музики для 1-2 класів / З.З. Жофчак. Київ : Освіта, 1992.
21. Жофчак З.З. Програма для шкіл із поглибленим теоретичним і практичним вивченням музики для 1-4 класів / З.З. Жофчак. Київ : Освіта, 1991.
22. Жофчак З.З. Програма з музики для 1-11 класів шкіл із поглибленим вивченням музики / З.З. Жофчак. Київ : Музична Україна, 1977.
23. Жофчак З.З. Програма з музики для 1-4 класів шкіл з угорською мовою навчання / З. З. Жофчак. Ужгород : Закарпатський ІУВ, 1989.
24. Жофчак З.З. Програма з музики для восьмирічних шкіл з угорською мовою навчання / З.З. Жофчак. Київ, 1970.
25. Жофчак З.З. Проект програми з музики середньої загальноосвітньої школи та позакласна робота з музики для 1-4 класів / З.З. Жофчак та ін. Київ : Освіта, 1991.
26. Жофчак З.З. Шляхи реалізації розвитку особистості в сучасних освітніх закладах / З.З. Жофчак // Цінності християнської культури як фактор морально-етичного формування особистості : Міжнародна науково-практична конференція. Київ, 2002.
27. Жофчак З.З. Шляхи формування духовної культури дітей та молоді в умовах освітнього закладу культуротворчого та

культурологічного спрямування / З.З. Жофчак // Світ виховання. 2005. № 6 (7).
28. Дітковська Є.Т. Творчість, втілена у життя / Є.Т. Дітковська// Обдарована дитина. Київ : Социс, 2004. Випуск 3.
29. «Дитину не так важко навчити, як виховати. Й саме це – основне завдання педагога» // Закарпатська правда. 2013, 26 травня [Режим доступу]. URL: http://karpatnews.in.ua/news/64633-zoltan-zhofchak-dytynu-ne-tak-vazhko-navchyty-yak-vykhovaty-y-same-tse-osnovne-zavdannia_pedahoha.htm#sthash.2rcDaKJO.dpuf
30. За авторською програмою ужгородця Золтана Жофчака навчаються учні близько 200 шкіл України з поглибленим вивченням музики// Закарпаття онлайн. 2014, 12 травня [Режим доступу]. URL: http://zakarpattya.net.ua/News/14841-Za-avtorskoiu-prohramoiu- uzhhorodtsia-Zoltana-ZHofchaka-navchaiutsia-uchni-blyzko-200-shkil-Ukrainy-z-pohlyblenym-vyvchenniam-muzyky
31. Почесному громадянину Ужгорода Золтану Жофчаку – 75 // Ужгород. 2011, № 17 (537) [Режим доступу]. URL: http://gazeta-uzhgorod.com/?p=889
32. Зустріч з Почесним громадянином Ужгорода Золтаном Золтановичем Жофчаком [Режим доступу]. URL: http://udg.uz.ua/news.aspx?id=3&l=uk

ГРИНЧУК Ірина Павлівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва
факультету мистецтв Тернопільського національного
педагогічного університету імені В. Гнатюка
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0001-5383-8665
e-mail: iryna.hk77@gmail.com

ГРАНІ ОСОБИСТОСТІ: ЛЮДМИЛА МАСОЛ І ЇЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ШКОЛА

Професор Л.М. Масол

Сучасна українська педагогічна думка опирається на сформовані ґрунтовні теоретичні та методичні засади функціонування базової та фахової освіти, окремих освітніх галузей, зокрема мистецької. Оглядаючи період від часу незалежності України, можемо прослідкувати різні етапи становлення та трансформації змісту загальної мистецької освіти, які аналізуємо, відходячи «від «жорсткої хронологічності» на користь парадигмального та культурологічного аналізу, із врахуванням міждисциплінарності досліджень, соціокультурного контексту та ін.» [1], що дозволяє, зокрема, виразно окреслити постаті відомих науковців, їх роль як фундаторів наукових шкіл.

Саме у такому ракурсі представимо багатогранну особистість – Людмилу Масол, знану в Україні та за її межами науковця, кандидатку педагогічних наук (1987), старшого наукового співробітника (1988), завідувачку лабораторії естетичного виховання Інституту педагогіки АПН України (1993–1997 рр.) [2] далі – завідувачку лабораторії естетичного виховання (1997–2002, 2006–2013), провідного наукового співробітника (2013–2015) Інституту проблем виховання АПН України, професорку кафедри філософії і освіти дорослих Центрального Інституту післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» (2020–2022 рр.), редакторку Видавничого Дому «Освіта» (2022–2025).

Свій вагомий редакторський досвід Людмила Масол здобула впродовж 1996–2014 рр. як засновниця, головний редактор всеукраїнського науково-методичного журналу «Мистецтво та освіта», натхненниця цього важливого осередку формування науково-педагогічної думки в царині мистецької освіти, її своєрідного амбасадора у європейському освітньому науковому просторі. Підбір актуальної тематики, рецензування статей головною редакторкою, її увага до нотного матеріалу, ілюстративного ряду стали цінною школою теоретичного та методичного аналізу для кількох поколінь українських науковців. Від початку заснування журнал отримав статус фахового видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата в галузі педагогічних наук. У 2015 році естафету головного редактора журналу Людмила Масол передала кандидатці педагогічних наук, представниці своєї наукової школи Вікторії Рагозіній.

Журнал «Мистецтво та освіта»

У чому феномен такої багатогранної і плідної діяльності? Її основи закладені «родинною педагогікою», адже Людмила Масол виховувалася в родині науковців, викладачів Чернігівського педагогічного інституту (мати – математик, батько – історик), що вплинуло на формування її ціннісних життєвих пріоритетів. Згадаємо, що науковою діяльністю займалися і продовжують займатися її чоловік, донька та син, отже, можемо прослідкувати формування наукової родинної династії.

Здобувши фортепіанну освіту, як випускниця Чернігівського музичного училища та Київської державної консерваторії імені П.І. Чайковського (Національна музична академія України ім. П.І. Чайковського), Людмила Масол розпочала викладацьку діяльність у Київському державному педагогічному інституті ім. О.М. Горького (Київський держаний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова). Ця фундаментальна освіта визначила тему її кандидатської дисертації, сформувала глибинне розуміння пізнавального і виховного потенціалу музичного мистецтва, його синкретичної природи.

Людмила Масол викладала мистецькі дисципліни також в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (1997–2006) і Київському міському педагогічному університеті ім. Б. Грінченка (2003–2004), у магістратурі Миколаївського державного педагогічного університету ім. В.О. Сухомлинського на посаді професорки кафедри мистецтвознавства (2005–2008), що дозволило апробувати власні теоретичні і методичні підходи у студентському середовищі.

Основною галуззю своєї творчої діяльності Людмила Масол обрала наукову діяльність. Вона була обрана членом низки спеціалізованих вчених рад по захисту дисертацій в Інституті педагогіки АПН України (1996–1998 рр., спеціальність 13.00.01), в Національному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова (2000–2007 рр., спеціальність 13.00.02), в Інституті проблем виховання НАПН України (1997–2013 рр., спеціальності 13.00.07, 13.00.08, 13.00.05, зокрема і як вчений секретар ради). Вагомий внесок у розвиток методолого-теоретичних засад мистецької педагогіки Людмила Масол внесла і як офіційний опонент на захисті дисертацій (42 виступи у 1998–2015 рр.).

Ім’я Людмили Масол як наукового керівника і фундатора наукової школи з глибокою пошаною називають 25 вихованих нею аспірантів та здобувачів (зокрема і авторка статті), які захистили кандидатські дисертації у 1994–2020 рр. зі спеціальностей 13.00.01, 13.00.02, 13.00.04, 13.00.07. Вражає широке коло тематики дослідницьких робіт!

Серед перших тем захищених дисертацій: «Українська музична культура як компонент професійної підготовки майбутнього вчителя музики» (Л. Філоненко, 1994), «Морально-естетичне виховання підлітків засобами шкільного театру ляльок» (Л. Чуриліна,

1995), «Формування музично-аналітичних умінь майбутнього вчителя музики» (І. Гринчук, 1997), «Становлення і розвиток музично-естетичного виховання в гімназіях України (XIX ст. – початок XX ст.)» (Т. Грищенко, 1998), «Підготовка студентів гуманітарних факультетів університетів до естетичного виховання школярів» (Г. Кутузова, 1998), «Формування творчих здібностей молодших школярів у процесі музичної діяльності» (В. Рагозіна, 1999), «Виховання національної самосвідомості майбутніх учителів музики в процесі опанування українською народнопісенною культурою» (Р. Осипець, 2000).

Історико-педагогічну та компаративну лінію продовжили дослідження Л. Проців («Розвиток музично-педагогічної думки в Галичині (кінець XIX – перша половина XX століття», 2000), А. Омельченко («Становлення і розвиток музично-естетичного виховання в українській педагогіці кінця XVI – XVIII ст.», 2001), В. Новосельської («Естетичне виховання учнів у вальдорфських школах», 2004), А. Вільчковської («Розвиток теорії і практики музичного виховання учнів основних шкіл Польщі (1980–2000 рр.)», 2004). Проблематиці фахової музичної підготовки присвя-чено дослідження О. Бурської («Методичні основи розвитку музично-виконавського мислення студентів у процесі фортепіанної підготовки», 2005).

Домінуючими у тематиці досліджень представників наукової школи Людмили Масол є теми, пов’язані із теорією та практикою загальної мистецької освіти, серед яких: «Система оцінювання результатів музичної освіти учнів основної школи» (М. Семко, 2001), «Виховання світоглядних уявлень старшокласників у про-цесі опанування української художньої культури» (М. Ратко, 2006), «Організаційно-педагогічні умови музичної самоосвіти та самовиховання старшокласників» (Н. Ілініцька, 2007), «Формування у старшокласників естетичного ставлення до мистецтва у процесі вивчення художньої культури» (Л. Аристова, 2008), «Формування професійної спрямованості старшокласників у спеціа-лізованих навчальних закладах художнього профілю» (В. Туляєв, 2008), «Методика навчання композиції старшокласників у системі допрофесійної художньої освіти» (О. Калініченко, 2011).

Окремо виділимо тематику, зосереджену на актуальній проблемі інтегрованого навчання та поліхудожнього виховання: «Підготовка вчителів до інтегрованого навчання предметів

мистецького циклу» (О. Просіна, 2011), «Поліхудожнє виховання старших підлітків у загальноосвітніх навчальних закладах мультимедійними засобами» (О. Базелюк, 2015), «Розвиток художньо-образного мислення молодших школярів у навчально-виховній діяльності» (О. Колотило, 2015), «Полікультурне виховання старшокласників у взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів і музеїв мистецького профілю» (О. Гурин, 2015), «Поліхудожнє виховання молодших школярів на уроках предметів естетичного циклу» (О. Гайдамака, 2016), «Формування естетичного ставлення молодших школярів до навколишнього світу засобами образотворчого мистецтва» (В. Власова, 2019), «Формування соціокультурної компетентності учнів 5–9-х класів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі вивчення художньої культури» (Л. Гонтова, 2020).

Продовжуючи традиції наукової школи Людмили Масол, як гармонічного поєднання фундаментальних і новітніх естетико-філософських, психолого-педагогічних, музикознавчих підходів із специфікою естетичного виховання та музичної (ширше – мистецької) діяльності, спрямованості на впровадження новітніх технологій та практик художньої комунікації, представники школи підготували низку зразків навчально-методичної літератури для мистецьких закладів вищої освіти (І. Гринчук, О. Бурська та ін.), упорядкували значне число випусків репертуарних посібників, зокрема, з творів українських композиторів (Л. Філоненко, І. Гринчук), підручників, посібників, зошитів-посібників для ЗЗСО (педагоги України змогли знайти у наведеному вище списку прізвища авторів численних зразків навчально-методичного забезпечення усієї вертикалі освітньої мистецької галузі).

Повертаючись до представлення наукового доробку Людмили Масол, підкреслимо, що фундаментальним внеском у розвиток мистецької галузі є її теоретико-методологічні розробки, зокрема, обґрунтування концепції художньо-естетичного вихо-вання учнів у ЗЗСО (2001), дидактичним ядром якої є концепція загальної мистецької освіти, що втілювала поліцентричну модель інтегрованого навчання, передбачала поєднання музичного, образотворчого, хореографічного, театрального та екранних мистецтв на основі спільних світоглядних ідей, ключовими інтеграторами моделі стали універсальні естетичні й мистецтвознавчі категорії.

Новизною розробки стало те, що вперше концепція набула цілісного характеру, наскрізно охоплюючи всю шкільну вертикаль навчання з урахуванням наступності змісту кожного етапу (початкової, основної і старшої профільної школи), та узгоджувала зміст автономних предметів (музичного і образотворчого мистецтва), інтегруючи в них елементи синтетичних мистецтв.

Теоретичні положення концепції, обґрунтовані у монографії Людмили Масол «Загальна мистецька освіта: теорія і практика» (2006) [3], вони стали теоретико-методологічним фундаментом для розробки інтегративних навчальних програм і підручників, критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (12-ти бальна система) та ін.

Останні одноосібні підручники Л. Масол – переможці Всеукраїнських конкурсів

Напрямні лінії у процесі трансформації та інтеграції вітчизняної освіти у європейський простір були закладені Л. Масол та очолюваною нею міжвідомчою групою у розробці державних

стандартів загальної середньої освіти в галузі «Мистецтво» на засадах галузевої інтеграції та компетентнісного підходу. Прикладом є навчальні програми інтегрованих курсів «Мистецтво» для початкової і базової освіти, «Художня культура» (згодом – «Мистецтво») для старшої профільної школи та лінійка підручників до цих курсів.

Загалом, науковий доробок Л. Масол складає понад 300 праць, серед яких більше 100 підручників і посібників з мистецьких дисциплін для ЗЗСО та їх навчально-методичного забезпечення (робочі зошити й зошити контролю знань, конспекти-конструктори уроків, збірники завдань для державної підсумкової атестації з художньої культури, тести, електронний Арт-навігатор, цифрові Е-додатки). Методичною цінністю останніх є те, що до розробки новітнього забезпечення залучалися аспіранти і вчителі-новатори з різних регіонів України.

Упродовж багатьох років підручники Л. Масол з лінійки для 1–11-х класів (одноосібні та у співавторстві) ставали переможцями Всеукраїнських конкурсів підручників МОН України; вони мають високі рейтинги, значні тиражі, перекладаються польською, угорською, румунською та іншими мовами, адаптуються для дітей із порушенням зору.

Приклади підручників з мистецтва угорською, польською, румунською мовами

Відповідно до трансформаційних процесів у загальній мистецькій освіті, значну увагу Л. Масол надавала створенню методичних посібників із технологій інтегрованого навчання мистецтва на засадах компетентнісного підходу для початкових

класів (2006, 2019, 2020), систематизації і розробці художньо-педагогічних технологій навчання (ХПТ) в основній школі (2008, 2015).

Так, авторська класифікація ХПТ враховує специфіку і пріоритети мистецької галузі та складається з наступних груп: інтегративні й компаративні (внутрішньогалузева мистецька інтеграція та елементи міжгалузевої); ігрові (на основі принципів гейміфікації навчання мистецтва і застосування театралізованих освітніх форматів); інтерактивні (фасилітовані дискусії, дебати, «мозковий штурм», метод проєктів для розвитку комунікативної культури й уміння працювати в команді, створюючи спільні арт-об'єкти, міні-виставки та інші активності для соціалізації та естетизації довкілля); евристичні (включення творчих завдань, імпровізацій, експериментування і пошук нестандартних творчих рішень з метою розвитку креативності); сугестивні й арт-терапевтичні (збагачення чуттєвого досвіду і розвиток емоційного інтелекту учнів, формування вміння релаксації за допомогою творів мистецтва і творчої самореалізації); інформаційно-комунікативні, цифрові (використання цифрових інструментів, сервісів, редакторів у процесі онлайн колаборацій, зокрема спільних проєктів у хмарних сервісах).

Серед теоретичних розробок назвемо також наукові засади естетизації освітнього середовища (2013), яке інтерпретується як комплекс спеціально організованих і цілеспрямованих художньо-педагогічних засобів, умов і технологій, що змінюють якісні параметри освітнього процесу і простору навчального закладу, впливають на життєдіяльність здобувачів, сприяють їхньому входженню в енергетичне поле культурно-мистецьких цінностей, посилюючи їхній емоційний резонанс.

Наведені вище теоретичні концепції реалізовані в навчальних посібниках, які стали переможцями наукових конкурсів АПН України, серед них: «Художня культура світу: Європейський культурний регіон» (Н. Миропольска, Е. Бєлкіна, Л. Масол, О. Оніщенко) (Диплом I ступеня, 2002), «Художня культура України» (Л. Масол, С. Ничкало, Г. Веселовська, О. Оніщенко) (Диплом III ступеня, 2006). Підручник «Художня культура. 9 клас» (Л. Масол) та навчально-методичний комплект з його забезпечення, розроблений групою методистів і вчителів-практиків (посібник «майстер-клас», робочий зошит, мультимедійний педагогічний кейс і 3 DVD диски) здобув перемогу на Всеукраїнському конкурсі на кращу наукову і

методичну працю з проблеми педагогічної і мистецької освіти Інституту педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України (Диплом I ступеня, 2010).

Людмила Масол – засновниця і член правління Всеукраїнської громадської організації «Центр розвитку критичного та образного мислення «Інтелект» (Київ, 1999), організаторка і модераторка щорічної літньої Школи методичного досвіду вчителів мистецтва, яка проводилася впродовж багатьох років на базі Миколаївського ОІППО (2007–2014) спочатку як Всеукраїнська, а потім – у статусі міжнародної.

Представляючи напрямки міжнародної наукової співпраці, підкреслимо, що Людмила Масол як науковий керівник і сертифікований тренер-фасилітатор програми «Visual Thinking Strategies» (1998, США) упродовж чотирьох років організувала і провела разом із групою колег проєкту фонду «Відродження» цикл тренінгів для вчителів мистецької галузі в обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти; була національним координатором із розвитку інформаційного ресурсу «Обсерваторія мистецької освіти країн-учасників СНД».

Тривалий час Людмила Масол виконувала почесну місію як заступник голови Міжнародної Ради з музично-художньої освіти (доповіді на щорічних міжнародних конференціях з проблем розвитку педагогіки мистецтва впродовж 2000–2014 рр.); з 2003 року – як представник АПН України на Міжнародному (Регіональному) семінарі Міжнародного Бюро освіти ЮНЕСКО «Досвід і перспективи розвитку змісту освіти в XXI ст.», а з 2007 року – як консультант Проєкту «Рівний доступ до якісної освіти» Міжнародного банку реконструкції та розвитку (у групі сприяння компонента «Модернізація навчальних програм»), що стало основою для розробки першого Національного курикулуму в мистецькій освітній галузі.

Важливою була місія Людмили Масол як наукового керівника і міжнародного експерта від України у проєкті ЮНЕСКО і МФГС «Мистецька освіта в Україні: розвиток творчого потенціалу в XXI столітті» (2011–2012 рр.). У рамках проєкту співробітниками Інститут проблем виховання було проведено багатоаспектне дослідження стану цілісної національної системи мистецької освіти на зламі тисячоліть, узагальнено її основні досягнення на всіх рівнях: дошкільної, загальної середньої, позашкільної (формальної і

неформальної), спеціалізованої, професійної, післядипломної освіти, окреслено перспективи подальшого розвитку за двома основними напрямами: «навчання мистецтва» і «навчання через мистецтво». Проміжні і кінцеві результати дослідження Л. Масол висвітлювала у доповідях на міжнародних конференціях ЮНЕСКО в Душанбе і Алма-Аті, у виступі на панельній дискусії під час Всесвітнього форуму ЮНЕСКО з мистецької освіти в Мюнхені (2013), шляхом підготовки Аналітичної доповіді для Бюро ЮНЕСКО (зокрема англійською мовою) [6].

Новим напрямком її наукової діяльності стала розробка та впровадження авторських курсів і спецкурсів Л. Масол як професорки кафедри філософії і освіти дорослих Центрального інституту післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України. Серед них авторські: «Нова українська школа: зміст і технології інтегрованого навчання мистецтва в закладах загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу», «Інноваційні технології професійного розвитку фахівців мистецької галузі у вищій і фаховій передвищій освіті».

Впродовж 2020–2022 рр. методисти обласних ІППО і вчителі з різних регіонів України отримали змогу прослухати низку спецкурсів, запропонованих Л. Масол, зокрема: «Естетизація освітнього середовища», «Фасилітація і коучинг – феномени педагогічної інноватики», «Культуротворчість у структурі метакомпетентностей особистості», «Інноваційний освітній потенціал сучасних арт-практик і креативних індустрій», «Принципи академічної доброчесності педагога у процесі підготовки і опублікування дидактичних і методичних розробок, презентацій, онлайн-уроків з мистецтва», «Теорія і практика підручникотворення в загальній мистецькій освіті», «Креативні практики в освіті дорослих», «Інноваційні технології в професійній діяльності педагогічних працівників в умовах післядипломної освіти», «Використання технологій штучного інтелекту в освітньому процесі». Тематика цих спецкурсів є відповіддю на актуальні запити сучасної освітньої практики.

Теоретичною і методичною допомогою вчителям і освітянам загалом є лекції на курсах підвищення кваліфікації вчителів з методики навчання мистецтва в Інституті педагогіки НАПН України, на яких Л. Масол представляє розроблені Модельні програми з мистецтва для 5–6-х і 7–9-х класів з урахуванням змісту і технологій, втілених у підручниках «Мистецтво», ознайомлює із новими

публікаціями, серед яких навчально-методичні посібники «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 1–2 класах на засадах компетентнісного підходу» і «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 3–4 класах на засадах компетентнісного підходу» [4; 5].

Методичні праці Л.М. Масол

У складний час воєнних викликів для України особливо цінними для науковців та педагогів-практиків є авторські вебінари Людмили Масол для вчителів мистецтва як сертифікованого тренера Нової української школи в мистецькій освітній галузі, виступи як співорганізаторки та учасниці міжнародних і всеукраїнських педагогічних виставок, модераторки Всеукраїнського он-лайн фестивалю педагогічних ідей Артфест-2024 та ін.

Багатогранна наукова діяльність Людмили Масол відзначена званням «Відмінник освіти України» (2001, 2002), медаллю МОН України «За наукові досягнення» (2002), медаллю НАПН України «Ушинський К.Д.» (2013), численними грамотами: Грамота Верховної Ради України (2010), Почесна грамота МОН України та НАПН України «За активну участь у розробленні Державного стандарту загальної середньої освіти та вагомий внесок у розвиток національної освіти України», Почесна Грамота АПН України «За особистий внесок у розвиток педагогічної науки, плідну наукову діяльність» (2003), Грамота АПН України «За багаторічну сумлінну

працю в галузі педагогічної науки та підготовку наукових кадрів», Грамота Інституту проблем виховання НАПН України «За значні досягнення в науково-дослідній роботі, за активну життєву позицію і участь у громадській роботі». Вона отримала Лист подяки Всеукраїнського координаційного бюро Міжнародної громадсько-державної організації «Освіта дорослих в Україні за сприяння інституту освіти ЮНЕСКО за активну й зацікавлену участь та гідний внесок у піднесення освіченості дорослих громадян України (V Міжнародний «Тиждень освіти дорослих» в Україні).

Наведене вище свідчить про заслужену оцінку визначних результатів науково-педагогічної діяльності Людмили Масол, її високого наукового авторитету не лише в українській, а й у європейській освітянській спільноті. Отже, чекаємо наступних публікацій, вебінарів, наукових зустрічей із нашою вельмишановною Людмилою Масол – творчою особистістю, талановитим науковцем, фундаторкою науково-педагогічної школи з проблематики мистецької освіти!

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Кодлюк Я.П, & Гринчук І.П. Підходи до періодизації шкільної освіти в Україні (1991 – 2000 рр.): змістовий критерій // Вісник науки та освіти. № 6 (36). 2025. С. 1172–1185. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-6(26)-1172-11865.
2. Діалог митців музично-педагогічної освіти України. Колективна монографія. Вип.1. / Науковий редактор В.Ф. Черкасов. Базен /Німеччина. AV Akademikerverlag. 2024. С. 7–24.
3. Масол Л. Загальна мистецька освіта: теорія і практика. К. : Промінь. 2006. 432 с.
4. Масол Л.М. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 1–2 класах на засадах компетентнісного підходу». К. : Генеза. 2019. 208 с.
5. Масол Л.М. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 3–4 класах на засадах компетентнісного підходу». К. : Генеза. 2020. 160 с.
6. Масол Л., & Базелюк О., & Комаровська О. та ін. Мистецька освіта в Україні: розвиток творчого потенціалу в XXI столітті: Аналітична доповідь українською, російською, англійською мовами: наук. видання. К. : Аура Букс. 2012. 240 с.

МАРТИНЮК Анатолій Кирилович,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри мистецької освіти
і візуально-музичних практик
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID iD: http://orcid.org/0000-0003-2553-8598
e-mail: mart_ak@ukr.net
ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович,
доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу
науково-методичної роботи та професійної підготовки
працівників закладів сфери культури,
Комунальний заклад вищої освіти
«Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0001-9112-3468
e-mail: cherkasov_2807@ukr.net

ОСОБИСТІСТЬ ТА ПАРАДИГМАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКІ ОБРІЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАТАЛІЇ ПЕТІЙ-ПОТАПЧУК У КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ ЗАКАРПАТТЯ

Наприкінці XX – початок XXI століття в Україні відбуваються суттєві зміни, які охопили усі сфери життя суспільства. Ці зрушення виявляють позитивну динаміку та віддзеркалюють процеси державотворення у нашій країні на шляху її інтеграції до європейського та світового співтовариства.

Функціонування українського суспільства у духовній сфері окреслює виняткове значення музичної культури. Її важливою складовою є хорова культура. Еволюція хорового мистецтва у нашій країні, яка охоплювала великий історичний період, увінчалася у XX столітті виникненням сучасної національної та регіональних диригентсько-хорових шкіл як визначного явища в культурі України. Важливим вектором функціонування цих мистецьких та освітніх осередків є консолідація українського суспільства, утвердження високих естетичних та духовно-моральних ідеалів.

Унікальним феноменом української музичної культури є Заслужений академічний Закарпатський народний хор. Цей чудовий колектив було створено 25 вересня 1945 року у відповідності з рішенням уряду тодішньої УРСР. Ця дата є символічною з огляду на

те, що саме в цьому році Закарпаття увійшло до складу України. У цей час було визначено культуротворчу місію художнього колективу – презентація творчості Закарпатського краю у царині виконавського мистецтва – пісенного, музичного та хореографічного. На цих засадах колектив функціонував у наступні десятиліття.

Самобутній художньо-виконавський стиль Заслуженого академічного Закарпатського народного хору формувався упродовж багатьох десятиліть, у чому відзначається надзвичайна роль таких його керівників як: Петро Милославський, Михайло Кречко, Микола Попенко та Наталія Петій-Потапчук.

Серед яскравої плеяди діячів національної хорової культури нашого часу вирізняється постать видатного хорового диригента, педагога і вченого Наталії Йосипівни Петій-Потапчук – директора – художнього керівника та головного диригента Заслуженого академічного Закарпатського народного хору, почесного громадянина міста Ужгорода.

Наталія Йосипівна Петій-Потапчук

За визначний особистий внесок у розвиток культурно-мистецької спадщини України, справу консолідації українського суспільства, багаторічну сумлінну працю, значні творчі здобутки та високу професійну майстерність Наталії Йосипівни Петій-Потапчук відзначена орденом княгині Ольги III ступеня (2009), II (2016) та I (2020).

За вагомий особистий внесок у розвиток культури і мистецтва України, високі творчі здобутки їй присвоєно почесне звання «Заслужений працівник культури України» (1998).

Нагороди: Кавалер орденів княгині Ольги I, II, III ступенів; Кавалер орденів Кирила та Мефодія III та II ступенів (Мукачівська греко-католицька єпархія); Кавалер ордену княгині Ольги (Православна церква України). Почесний громадянин міста Ужгород. Амбасадор Закарпаття. Лауреат мистецької премії імені Дезидерія Задора. Нагрудний знак «За розвиток Закарпаття».

Найбільші авторські роботи:

Вокально-хореографічна постановки «Червена ружа» (2011)

«Бал в старому селі» (2012)

«Не забудь співаночки наші» (2025).

Хорові обробки: «Божий син днесь»; «Ци дома, дома»; «Ой йдіме, йдіме»; «Коли ясна звізд»; «Червене яблучко»; «Євичка»; «Ходить місяць»; «Бубнар їде»; «Помали овечки»; «Мала я фраіра»; «Ах боже мій» та багато інших.

Світові прем'єри:

Диригувала «Український реквієм»(музика Василя Гайдука).

Заслужений академічний Закарпатський народний хор разом з симфонічним оркестром Закарпатської обласної філармонії.

Кантата-ораторія» Мати» (вірші В. Симоненка, Ю. Шипа та І. Петровція) ЗАЗНХ разом з симфонічним оркестром.

«Різдвяна ораторія» (музика В. Гайдука) разом з камерним оркестром.

Світова прем'єра симфонії «Світ» композитор Ман Чинг Ю (Тайванський композитор) разом з симфонічним оркестром.

Упорядкувала дві монографії про Закарпатський народний хор, а також праці, з-поміж яких:

«Запаль, мила, свічку»

«Співам СПІВАНОЧКУ»

«Карпатська рапсодія».

2009 року Заслуженому Закарпатському народному хору під орудою Наталії Йосипівни Петій-Потапчук було присвоєно звання «Академічний», що стало визнанням вагомих творчих здобутків колективу та його виняткової майстерності. З 2017 року Н.Й. Петій-Потапчук – директор та художній керівник новоствореного Комунального закладу культури «Заслужений академічний Закарпатський народний хор» Закарпатської обласної ради.

Наталія Йосипівна Петій-Потапчук народилася в селі Доманинці, поблизу Ужгорода у родині службовців Петія Йосипа Йосиповича і його дружини Верони Миколаївни. Її непересічні музичні здібності виявилися в ранньому дитинстві. Художню обдарованість вона успадкувала від своїх батьків. Музика та спів постійно лунали в батьківському домі. Світлі спогади дитинства і юності, велике пошанування і любов до батька, матері та всієї родини залишили незгладимий відбиток у серці Наталії Йосипівни. Все це буде надихати її на створення неповторних інтерпретацій хорової музики та втілення низки культурно-мистецький ідей.

Музично-виконавська діяльність Наталії Йосипівни Петій-Потапчук найбільш повно віддзеркалює естетику і традиції Львівської диригентсько-хорової школи.

У 2006 році Наталія Йосипівна Петій-Потапчук стає художнім керівником Заслуженого академічного Закарпатського народного хору. Цим було започатковано нову яскраву сторінку в історії уславленого художнього колективу. Н.Й. Петій-Потапчук на початку XXI століття увійшла до кола найкращих представників національної культурної еліти. В її світогляді вражає глибина осягнення сучасних реалій духовного розвитку українського суспільства. Воно стає методологічним підгрунтям творчих інтенцій визначного хорового диригента і педагога.

В Ужгороді відбувся концерт
Закарпатського народного хору під назвою «Дайме собі співаночку»

Нові ідеї отримали відбиток в розширенні мистецької палітри колективу. Вона органічно поєднує новації і традиції минулих років. Відзначимо, що самобутній виконавський стиль колективу віддзеркалює передусім регіональні мистецькі відмінності минулого і сучасності.

Н.Й. Петій-Потапчук вирізняє глибока укоріненість в музичну культуру Закарпаття. Любов до народної пісні та інструментальної музики були закладені в неї з дитинства. В її родині всі співали. Особливо прекрасний голос був у її батька, діда, бабки, у тіток. Незгладимий відбиток в пам’яті диригента залишили ті роки, коли вона співала у хорі загальноосвітньої, музичної школи, а також

музичного училища. З плином часу її все більше полонила неповторна краса хорової музики рідного краю. Свою життєву місію Н.Й. Петій-Потапчук вбачає в служінні хоровому мистецтву Закарпаття.

Непересічне музичне обдарування Н.Й. Петій-Потапчук всебічно розкрилося під час навчання в Ужгородському музичному училищі, де вона опановувала мистецтво хорового диригування в класі відомого педагога Павла Павловича Марка.

Важливою віхою в її житті було навчання у Львівській державній консерваторії М.В. Лисенка. Саме в ці роки відбулося формування широкого гуманітарного світогляду і яскравої творчої індивідуальності хорового диригента і педагога.

Яскравим мистецьким та освітнім феноменом XX століття стала Львівська диригентсько-хорова школа. Вона мала своїм методологічним підгрунтям музично-виконавську естетику та

педагогічні ідеї академіка Миколи Філаретовича Колесси. Ця школа отримала всебічне теоретичне обґрунтування в низці його науково-методичних праць.

Низку цінних думок стосовно Львівської диригентсько-хорової школи Н.Й. Петій-Потапчук висловила в розгорнутому інтерв'ю, наданому авторам цієї наукової праці. Нею було відзначено, що виняткова увага в процесі навчання приділялася естетиці диригування, точності жестів, а також їх відповідності образній сфері та музичній мові творів. Виконавська інтерпретація творів великої форми передбачала вивчення не лише клавіру, а й оркестрової партитури.

Сьогодні відзначає 80-річчя з дня створення провідний колектив краю – Заслужений академічний Закарпатський народний хор.
З нагоди цього в Ужгороді відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Закарпатський народний хор – феномен української національної культури».
Вона об'єднала науковців, знавців і шанувальників творчості колективу з різних областей України та з-за кордону

Н.Й. Петій-Потапчук висловлювала думку проте, що «В репертуарних лініях пріоритет надавався національній культурі. Вже під час навчання у Львівській консерваторії мені ще більше захотілося вивчити безпосередньо свою Закарпатську культуру, тому що вона дуже багата, має надзвичайно давні коріння. Я

вважаю, що вона була найменш усього вивчена і знана в сучасному світі» [10, с. 621].

Єдність теорії і практики, на її погляд є визначальною ознакою цієї мистецької школи. Згадуючи своїх педагогів вона відзначала, що «… ґрунтовні теоретичні знання, ідеї й глибокі творчі уміння завжди були гармонізовані у нас на уроках» [10, с. 621].

Закарпатський народний хор виступив із новою концертною програмою «Звідси гора, звідти друга»

Мистецтво хорового диригування в консерваторії Н.Й. Петій-Потапчук вивчала в класі Ігоря Васильовича Жука, заслуженого артиста України, художнього керівника хорової капели «Трембіта». А починала у класі Валерії Макарової і отримала багато прекрасних уроків у видатного симфонічного диригента Юрія Луціва. Глибокий відбиток у пам’яті Н.Й. Петій-Потапчук залишили лекції та практичні заняття, які проводив Євген Вахняк та керівник хорового класу Богдан Завойський.

На формування творчої індивідуальності Н.Й. Петій-Потапчук великий вплив мав Дезидерій Євгенович Задор – видатний музикант, фундатор Закарпатської композиторської школи. У роки навчання вона неодноразово спілкувалася з Миколою Філаретовичем Колессою, що надихало її на глибоке вивчення національної мистецької спадщини, музичного фольклору, постійне вдосконалення виконавської майстерності. Незабутніми для неї стали ті роки, коли вона спілкувалася з видатним диригентом, педагогом, багаторічним керівником Закарпатського народного хору Миколою Яковичем Попенком. Відзначимо насамкінець, що ключове значення у формуванні її світогляду як музиканта мали Дезидерій Задор, Микола Колесса та Микола Попенко.

Після завершення навчання у Львівській державній консерваторії імені М. Лисенка Н.Й. Петій-Потапчук розпочинає музично-виконавську та педагогічну діяльність на теренах Закарпатського краю. Вона розгорталася в Ужгородському училищі культури і в Ужгородському державному музичному училищі, з 2000 року – у філії Київського національного університету культури і мистецтв. У 2004 році Н.Й. Петій-Потапчук отримала вчене звання доцента. Чудовий музикант і педагог вона плідно працювала з такими художніми колективами як: «Красія», «Глорія», хор вчителів, викладачів, ансамбль пісні і танцю «Ужанська долина».

Варто зазначити, що Н.Й. Петій-Потапчук розпочала свою роботу в Закарпатському народному хорі у важкі часи, коли спостерігалася постійна нестача кадрів, а заробітна плата артистів була низькою. Відновлення колективу та піднесення його виконавського рівня потребувало багато зусиль. Професія диригента в сучасному світі, на думку Н.Й. Петій-Потапчук, є надзвичайно широкою. Саме вона виявилася тією багатогранною особистістю, яка змогла очолити такий складний художній колектив. Н.Й. Петій-Потапчук не лише прекрасний хоровий диригент, фольклорист і педагог, а й людина з яскраво вираженим організаторським талантом. Саме ці її риси обумовили позитивну динаміку розвитку колективу в наступні роки.

2007 року Заслужений академічний Закарпатський народний хор набув нового статусу, він став окремим Комунальним закладом культури. З цього часу колектив отримав можливість самостійно вирішувати свої творчі й фінансові питання. Отже, відбулася зміна організаційних засад хору. Художньому керівнику, разом із великою

командою однодумців, вдається все-таки зберігати неповторну не тільки манеру співу, а й автентику.

У розбудові концертних програм колективу виразно простежуються нові риси. Окрім традиційних концертів упроваджуються новітні концертні форми, де немає чіткої межі між сценою і публікою. Відбувається пошук різних синтетичних форм, коли спів і танець поєднуються із обрядами, різними перформансами, із світлом, пісочною анімацією і т.і. В останні роки було створено низку обрядових дійств.

Виконавська палітра хору з кожним роком стає більш розмаїтою. Про це свідчить довершена інтерпретація творів різного жанру, не тільки народної музики, а й мес, кантат, ораторій тощо. Отже, творчий діапазон Закарпатського народного хору є надзвичайно широким, але основним для нього залишається спів a capella і народна пісня.

Заслужений академічний Закарпатський народний хор – унікальне явище в культурі Закарпаття, України та світовій історії. Цінним джерелом для вивчення багатогранної творчої діяльності художнього колективу упродовж багатьох десятиліть і в наші дні є фундаментальне видання «Заслужений академічний народний хор» [7]. Ця книга, опублікована у 2012 році у видавництві «Гражда» (місто Ужгород) є одночасно науково-методичним, хроніко-документальним та нотним виданням. Упорядкування книги здійснила Н.Й. Петій-Потапчук. Вона також написала вступну статтю «Життєдайна сила Закарпатського народного хору», що вирізняється надзвичайною наповненістю змісту та високим рівнем наукового викладу.

Наукова праця вражає філософською глибиною стосовно того, яким є бачення мистецтва рідного колективу самим диригентом і як його сприймають люди не лише на теренах України, а й за її межами. Дивовижною миттю є початок концерту. Урочисті лиця артистів хору лише чекають твого благословіння. Розкішно й велично лунає народна пісня… «Вона огорне тебе глибинною красою, до краплиночки заполонить твоє єство особливою звукоаурою і триматиме до останнього такту, останньої паузи, останнього видиху…» [7, с. 3]. Таким є високе мистецтво, яке дає велику насолоду і викликає гордість. Воно отримає достойну оцінку.

Та зрозуміло, що це лише вершина айсберга – потребує всебічного осягнення багатогранна повсякденна творча праця всього

художнього колективу – сумлінного збирача та носія перлин пісенної й хореографічної культури «…життєдайного джерела духовності, до якого спрагло припадають, щоб морально очиститися і зміцнити до Чину, презентанта народного мистецтва в Закарпатті, Україні і за кордоном» [7, с. 3]. Він є оберегом народних звичаїв та обрядів, що достойно представляє перед культурно-мистецьким світом рідний край у найкращих проявах його духовних надбань [7, с. 3].

Закарпатський народний хор колядував у Будапешті

Динаміка розвитку Закарпатського ансамбль пісні і танцю створеного 25 вересня 1945 року була блискучою, що засвідчують перші його виступи, які отримали широкий суспільний резонанс та високу оцінку не лише в Україні, а й за її межами. Його першим керівником став Микола Іванович Добродєєв, який за короткий термін відшукав і об'єднав навколо себе людей, які були одержимі ідеєю створення такого художнього колективу. До його складу увійшли кращі представники художньої самодіяльності та колишні вихованці греко-католицької духовної вчительської семінарії.

Цінним джерелом для вивчення історії художнього колективу є інформація про його перший виступ. Підготовка першої концертної програми здійснювалася під керівництвом М.І. Дор-

бодєєва (художній керівник та головний диригент), П.П. Милославського (диригент-хормейстер), В.С. Ангарова (балет-мейстер-постановник), С.І. Романської (хормейстер), Л. Маркман (концерт-мейстер). Перший публічний концерт Закарпатського ансамблю пісні і танцю відбувся 17 червня 1946 року в Ужгороді в обласному театрі. Це був блискучий концерт. Висловлюється думка про те, що «Самобутність костюмів, майстерне виконання народних пісень і танців, злагодженість і добра організація полонили глядачів» [7, с. 4].

З великим натхненням і надзвичайно майстерно було виконано на концерті закарпатські народні пісні в художньому опрацюванні Петра Милославського («Гей, на високій полонині», «За горою високою» та інші) і танці поставлені Валентином Ангаровим («Аркан», «Дубкани-скакуни», «Верховина», «Увиванець»). Визначення творчого профілю колективу здійснили Петро Милославський та Валентин Ангаров. З іменами цих митців пов’язані перші творчі здобутки колективу.

З осені 1946 року художнім керівником Закарпатського народного хору було призначено Петра Милославського, а хормейстером – Михайла Кречка. Як відзначається в статті «Саме вони сформували та розвинули основні творчі засади прославленого колективу» [7, с. 5].

Гастролі по селах та містах області завжди ставали яскравими подіями культурного життям. За межами області перший концерт відбувся в липні 1947 року в Харкові. Він отримав високу оцінку та широкий суспільний резонанс. Сучасники були вражені надзвичайною красою співу, винятковою емоційністю та тонким художнім смаком виконання, надзвичайною глибиною і майстерністю щодо відтворення неповторного національного колориту народних пісень. Справжнім відкриттям для глядачів було блискуче виконання запальних карпатських танців, зокрема таких, як «Аркан» та «Увиванець». Як відзначається в статті у січні 1948 року відбулося перейменування ансамблю в Державний Закарпатський народний хор.

На площі Богдана Хмельницького (м.Ужгород)

Наукова праця Н.Й. Петій-Потапчук містить низку концептуальних положень та ідей, які дозволяють осягнути виконавський стиль Закарпатського народного хору. Вагоме місце у його репертуарі посідає класична хорова музика, а також твори композиторів XX-XXI століть. Таку репертуарну лінію в творчій діяльності колективу започаткував Петро Милославський, а особливо виразною вона була у Михайла Кречка. Таке бачення репертуару розглядалося як підґрунтя для зростання виконавської майстерності колективу.

Визначною особистістю в історії художнього колективу, як відзначається далі, був Микола Попенко. В його діяльності простежується тісний спадкоємний зв'язок з художніми принципами фундаторів хору. Як їхній послідовник «Микола Попенко продовжував творчі надбання хору шляхом активного розвитку, зробивши акцент на закарпатський пісні, сформував репертуарну палітру від простої народної пісні до масштабного твору. Професійний рівень колективу зростав на народній основі, а закарпатська народна пісня бралась за взірець професіоналізму» [7, с. 11].

Золотий фонд уславленого колективу становить автентична пісенна спадщина, а також твори закарпатських композиторів класиків Дезидерія Задора та Іштвана Мартона. Окрасою його концертних програм стали закарпатські народні пісні в обробці Петра Милославського («Там за горов», «За горою високою», «Дівчино прощай» та інші), Михайла Кречка («Не рубай ліщину», «Ой, на плаю» та інші), Миколи Попенка «Ой, співаю, не гадаю», «Іванку, Іванку» та інші). Відзначається далі, що вони складають духовно-мистецьку скарбницю не лише Закарпатського народного хору, а й усієї української хорової культури [7, с. 11].

В науковій праці відзначається надзвичайно плідна подвижницька творча діяльність його художніх керівників та головних диригентів: М.І. Добродєєва (1945-1946), П.П. Милославського (1946-1954,) Д.Є. Задора (1954), М.М. Кречка (1954-1969), М.Я. Попенка (1969-1986), які заклали концептуальні засади діяльності хору. Невтомну і благородну працю цих митців продовжили О.Й. Щербатий (1986-1996), П.П. Сокач (1992-1997), З.М. Корінець (1997-2001), М.О. Вігула (2001-2006), а з серпня 2006 року – Н.Й. Петій-Потапчук [7, с.11]. Цю інформацію подаємо в повному вигляді, оскільки вона є цінним підґрунтям для вивчення історії Закарпатського народного хору.

Н.Й. Петій-Потапчук з вдячністю та щирим шануванням згадує в статті диригентів та хормейстерів Закарпатського народного хору: С.І. Романську (1946-1947), Михайла Кречка, Миколу Данкулинця, Емілія Кобулея, Миколу Попенка, Михайла Ороса, Петра Рака, Ілдику Товт, Ореста Щербатого, Зеновія Корінця, Олександра Сакса. Як концертмейстера високого професійного рівня відзначено в статті Любов Маркман. Ця інформація розширює наші

уявлення стосовно розвитку регіональної диригентсько-хорової школи на Закарпатті.

У статті відзначається надзвичайно плідна творча діяльність усіх балетмейстерів, які працювали в Закарпатському народному хорі. Поставлені у різний час видатними хореографами такі танці та хореографічні композиції, як – «Увиванець», «Дуботанець», «Дубкани-скакуни», «Коломийка», «Чинадійка», «Горлиця», «Аркан», «Лісоруби», «Гопак», «Жок», «Чардаш», «Гуцулка», «Раківчанка», «Вишивальниці» й інші втілюють незламний закарпатський дух, героїку історичних віх, таємничість обрядів та звичаїв, красу людських взаємин [7, с. 12].

Класикою українського хореографічного мистецтва стали постановки видатного балетмейстера Клари Федорівни Балог. Упродовж багатьох років вона вивчила, записала у селах рідного Закарпаття чимало народних танців, які під її орудою були відтворенні на сцені. Причому не тільки українських, а й угорських, чеських, словацьких, румунських, німецьких та інших. Серед них – «Вівчарі на полонині», «Раковецький кручений», «Червона калина», «Дробойка», «Яроцька карічка», «Шовкова косиця», «Свято на винограднику», «Закарпатські орнаменти», «Вас вітає Верховина» та інші.

Композитор і диригент Микола Попенко висловив у монографії думку про те, що в особі Наталії Петій-Потапчук маємо художнього керівника, який гідно продовжує святу справу плеяди митців, які творили славну історію Закарпатського народного хору. Благодатний вогонь Творчості, що горить в її душі переконує в тому, що її яскравий талант і висока музична культура стають джерелом розвою художньої палітри колективу у першій чверті XXI століття. Під орудою Н. Петій-Потапчук колектив було виведено на отримання нового статусу – академічного. Ця неординарна подія стала свідченням його високої художньої та виконавської майстерності й результатом натхненної праці [7, с. 27–28].

Вагомим надбанням музикознавства стала праця «Заслужений академічний Закарпатський народний хор – 75» [6]. Опублікована в 2020 році у видавництві «ТОВ «РІК-У» (Ужгород), вона є одночасно науково-популярним та нотним виданням. Упорядкування та редакцію книги здійснила Наталія Петій-Потапчук.

Надзвичайно глибокою за своїм змістом є стаття Таїсії Грись «Серцями в унісон», яка написана на матеріалі інтерв’ю, взятого

автором у Н.Й. Петій-Потапчук. Поринаючи думками у минуле, художній керівник уславленого колективу відзначає, що всі ми розуміємо, яка це була доба, коли його було створено. Її бачення та оцінка можуть бути різними. Незважаючи на складні реалії суспільного життя «…колектив завжди виконував свою історичну місію – збереження самобутньої народної культури і мистецтва нашого краю» [6, с. 3].

З часу свого створення у 1945 році цей перший в краї професійний музичний колектив був самостійною концертною організацією, а обласна філармонія виникла пізніше. Та в грудні 2017 року було утворено окремий Комунальний заклад культури Закарпатської обласної ради «Заслужений академічний Закарпатський народний хор». Ця дата стала новою сторінкою в історії колективу.

Як відзначає Н.Й. Петій-Потапчук «Джерелом наших сил і натхнення є та невмируща культура, яка досі присутня у наших селах, глибинках [6, с. 5]. Основу репертуару колективу з часу його створення складали закарпатські народні пісні і танці. Навіть першими сценічними костюмами артистів був одяг зібраний з різних куточків краю від пересічних людей. Тобто у всьому відчувалася наближеність до місцевого автентичного мистецтва. З того часу минуло багато років, і тепер ми ще більше усвідомлюємо, як важливо зберегти це духовне надбання.

Стрімка динаміка розвитку сучасного українського суспільства, необхідність встановлення культурного діалогу з різними країнами, світовідчуття людини XX століття привносять нові ідеї та вектори у функціонуванні художнього вектору колективу. Як наголошується далі, різні новації та підходи не означають відходу від засадничих принципів колективу. Висловлюється думка про те, що «…народна пісня найбільш автентично зберігається в хоровому викладі, бо завдяки колективному, гуртовому співу краще відкладається в пам’яті народу. Тому хорове мистецтво дуже важливе у збереженні народної пісні, звичаїв, обрядів [6, с. 5].

Слушно зазначити, що Н.Й. Петій-Потапчук виявляє глибоке розуміння фольклору, етнографії, історії. Це отримую відбиток в її діяльності, яка є надзвичайно багатогранною. Важливим її вектором є невтомна праця на теренах фольклористики та етнографії. Нею віднайдено низку невідомих народних пісень в різних етнографічних

районах краю. Плідними також є її джерелознавчі пошуки фольклорного матеріалу, який зберігається в архівах Праги, Будапешту, Братислави, Києва, Львова, в закарпатських бібліотеках та ліцеях. Маловідомі твори із фольклорних збірок виданих у різні роки було введено диригентом до мистецького та освітнього обігу. Плідною є її співпраця з визначним фольклористом Миколою Мушинкою. Його вчителем у свій час був Іван Панькевич – непересічна особистість в галузі фольклористики, який залишив величезний архів. Н.Й. Петій-Потапчук належить до кола митців, які вбачають своє покликання у відродженні маловідомих імен і продовженні їх справи з метою збереження народного мистецтва.

Надзвичайно змістовними є роздуми Н.Й. Петій-Потапчук щодо ролі та місії, яку в історії славетного колективу відіграли його фундатори, керівники. Відзначається, що ця роль є величезною, оскільки керівник визначає напрямок творчої діяльності колективу. Це почесна місія, але надзвичайно складна й відповідальна. Наголошується на необхідності доброї команди, оскільки обсяг роботи є дуже великим. Стосовно першого керівника колективу Миколи Івановича Добродєєва зазначається, що інформації вкрай мало, і та яка є потребує уточнення та доповнення. Вивчення Н.Й. Петій-Потапчук архівних матеріалів дозволило повернути із небуття ім’я першого хормейстера Віри Карлівни Ромашовської. Висловлюється припущення, що ця людина з ґрунтовною європейською освітою відіграла вагому роль у формуванні виконавської палітри колективу.

Н.Й. Петій-Потапчук висловлює думку про визначальну роль Петра Милославського в встановленні та утвердженні самобутніх рис художнього колективу. Обраний ним творчий напрямок колективу був надзвичайно правильним. Відзначається, що це була харизматична особистість. Він і його дружина Поліна Милославська, педагог з вокалу та солістка хору, користувалися великим авторитетом і любов’ю серед колег [6, с. 8].

У статті відзначається помітний вплив Петра Милославського на формування творчої індивідуальності у той час хормейстера, а пізніше художнього керівника Михайла Кречка (1954-1969). Репертуар було збагачено творами хорової класики та масштабними хоровими композиціями, які розширили виконавську палітру колективу. Окрасою репертуару стали закарпатські народні пісні в художньому опрацюванні Михайла Кречка. Виконавська

інтерпретація творів була у нього надзвичайно глибокою та довершеною. Як наголошується в статті, це був не лише прекрасний керівник і диригент, а й чудовий організатор.

Найдовше керівником колективу був Микола Попенко (1969-1986) – видатний майстер, який підніс народну пісню краю на недосяжну висоту. Автор численних обробок, він вважав пісню основою репертуару, здатну передавати всю красу народного мистецтва [6, с. 9]. Незабутні сторінки в історію хору вписали також Орест Щербатий, Петро Сокач, Зеновій Корінець, Михайло Вігула. Музично-виконавська діяльність кожного із них наповнювала виконавську палітру колективу новими барвами. Наголошується на тому, що «…всі вони насамперед дбали про збереження і примноження здобутків Закарпатського народного хору. І це попри те, що деяким з них довелося працювати в умовах радянської політичної номенклатури» [6, с. 9]. У статті відзначається вагома роль в житті колективу за всю історію його існування чудової плеяди диригентів та хормейстерів.

Ціла епоха в історії колективу пов'язана з іменем Клари Балог – видатного балетмейстера, яку називають легендою хореографічного мистецького краю. Її унікальний доробок став золотим фондом колективу. Він викладений в авторських збірках танців «Райдуга» (1986) та «Танці Закарпаття» (1998, 2008).

В статті постає велика плеяда непересічних особистостей, талановитих солістів, самобутніх виконавців. Відзначається, що всі ці люди були неординарними митцями, не лише в контексті закарпатської культури, а й значно виходили за її межі. Завдяки їх таланту і зусиллям Закарпатський народний хор на тлі інших колективів завжди вирізнявся унікальною вокальною манерою, яскравим репертуаром, цим неймовірним поєднанням угорської, словацької, румунської та інших національних культур нашого краю, викликав захоплення і схвальні відгуки скрізь, де б не бував» [6, с. 14–15].

Унікальність Закарпатського народного хору полягає в тому, що він своєю творчістю прагне показати усе розмаїття та самобутність поліетнічної культури краю. Особливості закарпатського угорського чардашу чи словацького танцю простежують найбільш виразно саме в артистів цього колективу. Хорові твори, танці, вокально-хореографічні композиції, оркестрові номери, що

виконує колектив є такими, що здебільшого записані та створені для Закарпатського народного хору.

Н.Й. Петій-Потапчук висловлює думку про те, що важливим спрямуванням творчої діяльності художніх керівників та диригентів було створення хорових та інструментальних творів для колективу. Цей доробок вражає своїм обсягом, розмаїттям образів, жанрів та музичної стилістики й надзвичайною художньою цінністю. Він віддзеркалює неповторну духовну ауру краю та етнорегіональні особливості його музичної культури.

Упродовж всієї історії і в наші дні, як наголошує Н.Й. Петій-Потапчук, Закарпатський народний хор вирізняє тісна співпраця з такими видатними композиторами Закарпаття, як Дезидерій Задор, Іштван Мартон, Віктор Теличко, Василь Гайдук, Василь Калинюк. Ці особистості є знаковими не лише для регіональної, а й національної композиторської школи. З іменами Дезидерія Задора та Іштвана Мартона пов'язаний особливо тісний зв'язок з колективом. Дезидерій Задор після смерті Петра Милославського близько року виконував обов'язки художнього керівника колективу, їздив з ним у тривале гастрольне турне. Іштван Мартон двічі був керівником оркестру в колективі. Величезна кількість творів цих композиторів написана саме для Закарпатського народного хору. Вони зберігаються в його архіві і диригент передбачає здійснити їх видання. У різні роки колектив створив довершену виконавську інтерпретацію цих шедеврів, які і тепер є окрасою його концертних програм.

Цінним є те, що Н.Й. Петій-Потапчук, висловлює низку ідей, які дозволяють осягнути унікальність багатогранної творчої діяльності Закарпатського народного хору. Упродовж усієї його історії, окрім композиторів, до нього була дотична вся мистецька еліта краю. Такі видатні художники як Федір Манайло, Андрій Коцка, Едіта Медвецька надавали допомогу у зборі необхідного етнографічного матеріалу, працювали над афішами перших концертних програм, над створенням ескізів костюмів. У всі часи надзвичайно плідною була співпраця колективу з відомими поетами регіону, такими як Петро Скунць, Юрій Гойда, Василь Вовчак, Юрій Шкробинець, Василь Діянич, Юрій Шип, Василь Густі, Софія Сорока та інші. Непересічні твори цих та інших поетів отримали віддзеркалення в репертуарі хору. Важливим пріоритетом творчої діяльності колективу є Музична Шевченкіана.

Під художнім керівництвом Н.Й. Петій-Потапчук Заслужений академічний Закарпатський народний хор здійснив довершену виконавську інтерпретацію творів крупної форми, зокрема таких як кантата «Карпати» Д. Задора слова (сл. Ю. Гойди), Карпатська рапсодія І. Мартона (сл. Ю. Шкробинця), кантата «Посланіє» В. Гайдука (сл. Т. Шевченка), музична картина «Вечорниці» П. Ніщинського.

Одним із вершинних здобутків колективу в першій чверті XXI століття стало виконавське втілення масштабних музичних творів Василя Гайдука, що засвідчили прим'єри таких із них як: кантата-ораторія «Мати» (на вірші Ю. Шипа, В. Симоненка й І. Петровція, 2011), поема-кантата «Минають дні» (2014), «Український реквієм» (2015).

Яскравими подіями культурного життя регіону стало концертне невиконання опери Семена Гулака-Артемовського, яке було здійснене хором разом із Симфонічним оркестром Закарпатської обласної філармонії в 2014 році. Свідченням плідної творчої співпраці з італійськими митцями – диригентом Марком Де Просперісом та уродженкою Закарпаття, оперною співачкою Георгіною фон Бенца (сопрано) стало виконання сцен та хорів з опер італійських композиторів (2017). Виразну тенденцію до розширення меж творчої діяльності хору продемонстрував мистецький проєкт «Об'єднані піснею», який було здійснено сумісно із солісткою Національної філармонії Каріною Кондарашевською і презентовано в Ужгороді та Хусті (2019).

З того часу, як у 2006 році Н.Й. Петій-Потапчук очолила Закарпатський народний хор відбулося помітне розширення його творчого діапазону. Він охоплює не лише народне мистецтво, а й новітню, модерну музику як українських, так і зарубіжних композиторів. У 2014 році була виконана джазова кантата «Рух» українського композитора Олександра Соратського. У 2013 році відбулася світова прем'єра симфонії №2 «World» відомого композитора з Китаю Ман-Чіна Дональда Ю.

Чільне місце в творчості колективу посідає духовна музика. Окрасою концертних програм є передусім музика місцевих композиторів, стародавні закарпатські духовні піснеспіви, колядки, великодні та обрядові пісні [6, с. 19]. Визначною подією стало виконання «Меси» І. Мартона в музичній редакції для мішаного хору, солістів, камерного оркестру й органа (2016).

Закарпатський народний хор побував на міжнародному фестивалі в Хорватії

Під орудою Наталії Петій-Потапчук в культурному просторі Закарпаття втілено унікальний мистецький проєкт «Молитва за Україну» – зустріч сонця і Закарпатським народним хором у День Незалежності. «Починаючи із 2014 року Ужгород першим будить всю Україну на світанку, щоб скласти молитву за нашу державу, за героїв, які воюють на сході, за єдність і процвітання українського народу» [6, с. 19].

Духовні піснеспіви, поетичне слово, екуменічна служба за участі священників різних конфесій, натхненне звучання Державного гімну і «Молитви за Україну» – створюють урочисту та зворушливу ауру і отримують великий резонанс у суспільстві. Як відзначає Наталія Петій-Потапчук «Ця мистецько-патріотична акція є дуже знаковою для колективу, свідченням нашої чіткої громадянської позиції» [6, с. 19].

Музично-виконавська діяльність Закарпатського народного хору під орудою Наталії Петій-Потапчук вирізняється новаційними рисами. Одним із проявів цієї тенденції до розширення творчого діапазону колективу став розроблений та впроваджений художнім керівником мистецький проєкт «Зіркове майбутнє Срібної Землі». Започаткований у 2018 році він став традицією і об’єднав широке коло обдарованої молоді. Приєднуємося до думки Наталії Петій-Потапчук, що «Діти – це наша надія і продовження роду, без них не було б заради чого жити» [6, с. 19].

Концерти уславленого колективу в школі є тим джерелом, яке на все життя формує у дітей любов до народної пісні. Незабутнім стає для дітей сумісний спів з артистами, виконання колядок та читання віршів. З усіх куточків Закарпаття до проєкту «Зіркове майбутнє Срібної Землі» запрошуються кращі юні співаки, інструменталісти та танцюристи.

Новаторським за своїм змістом є мистецький проєкт «Зазирнім у минулість». Це не просто концертні програми, а цілі перформанси, під час яких відбувається уявне занурення глядачів у іншу історичну добу. Окрім артистів у дійстві беруть участь пересічні глядачі, які співають і танцюють разом з артистами, занурюються в атмосферу старовинних обрядів тощо. Як відзначає Н.Й. Петій-Потапчук «Такі програми дають нам змогу доторкнутися до історії столітньої чи навіть глибшої давнини, більше довідатися про минуле нашого краю, зрештою вдосконалювати й урізноманітнювати свою майстерність» [6, с. 20].

Вагоме місце в діяльності художнього колективу посідає суто академічний концерт. Одночасно впроваджуються новітні форми його проведення, коли між артистами й глядачами межа майже відсутня. «Для цього використовуємо елементи драматичної гри, різноманітний реквізит, експериментуємо з концертним одягом, залучаємо глядачів до дійства» [6, с. 21]. Прикладом такого підходу став концерт «Під ангелами Різдва» (2019), де було використано інсталяції та низку світлових ефектів. Все це створює у людей відчуття причетності до всього, що відбувається.

Надзвичайно глибокою за своїм змістом є наукова праця Михайла Митровки «Закарпатському народному хору 75» [12]. Цю роботу вирізняє широкий історичний, культурологічний та етномузикознавчий контексти. Висвітлено витоки та джерела формування музичної культури, розкрито тенденції розвитку хорового мистецтва краю в тісному взаємозв'язку з функціонуванням провідних освітніх осередків.

Історія Закарпатського народного хору, його музично-виконавський стиль, мистецька спадщина, особистості його художніх керівників та головних диригентів, хормейстерів, балетмейстерів та відомих артистів отримують в науковій праці ґрунтовний та всебічний аналіз. Ця праця набуває значення цінного джерела для наукового та мистецько-освітнього простору.

Наукову новизну цієї праці вбачаємо зокрема в тому, що в ній чи не вперше в музикознавстві розкривається непересічна особистість Наталії Йосипівни Петій-Потапчук як видатного діяча української музично-виконавської школи. У статті зроблено розлогий аналіз її багатолітньої творчої діяльності як художнього керівника Закарпатського народного хору. Надзвичайну цінність становлять роздуми автора про те, яким був її початок.

Н.Й. Петій-Потапчук продовжила розвиток кращих творчих досягнень колективу. В її творчій діяльності простежується спадкоємний зв'язок з виконавською естетикою таких знакових імен, як Петро Милославський, Михайло Кречко, Микола Попенко. Відбулося повернення до закладених ними виконавських традицій, звісно з урахуванням нових суспільних реалій та художніх завдань. У цей складний період сталася зміна поколінь, поступово склад хору поповнився молодими артистами. Було започатковано співпрацю з відомими композиторами регіону, такими як В. Теличко, В. Гайдук, П. Рак, В. Волонтир та інші. Увага була зосереджена на створенні

такої виконавської палітри мистецького колективу, яка б віддзеркалювала творчу індивідуальність його художнього керівника та головного диригента. В статті висловлюється думка про те, що Н.Й. Петій-Потапчук «…привнесла в діючий репертуар нові виконавські форми, адже серед її пріоритетів – відродження старовинних обрядових дійств із залученням інструментального супроводу й танцювальної групи, режисерське тлумачення масштабних вокально-хореографічних композицій і театралізованих картин, активне освоєння фольклорного матеріалу різних регіонів і етнічних груп, які населяють край» [6, с.71].

У першій чверті XXI століття концерти колективу під орудою Наталії Йосипівни Петій-Потапчук відбулися у всіх регіонах України, а також у багатьох містах: Австрії, Болгарії, Грузії, Нідерландах, Польщі, Португалії, Румунії, Сербії, Словаччині, Франції, Угорщині, Хорватії. Вони стали важливим джерелом формування світоглядних уявлень сучасників про культуру Закарпатського краю та України в цілому.

Професор Університету Григорія Сковороди в Переяславі Наталія Ігнатенко у своєму вітальному слові Н.Й. Петій-Потапчук з нагоди ювілею хору відзначає: «Чудовий колектив Заслуженого академічного Закарпатського народного хору є великим мистецьким надбанням національної культури. Він отримав широке визнання не тільки на теренах нашої держави, а й в усьому світі. Мистецтво колективу відображає ментальність і дух українського народу, його непересічні таланти в царині співу, хореографії та інструментальної музики. Унікальною особливістю Заслуженого академічного Закарпатського народного хору є розкриття, збереження та поширення етнорегіональних традицій краю.

Художня палітра колективу у першій чверті XXI століття поєднує найкращі надбання минулих десятиліть та сміливе втілення низки новітніх ідей і мистецьких проєктів. У цей святковий час висловлюємо нашу глибоку любов та шану всьому славетному колективу Заслуженого академічного Закарпатського народного хору і Вам особисто. Зичимо всім переможного миру, міцного здоров’я, подальших творчих здобутків і процвітання» [8].

Незабутнім для сучасників став ювілейний концерт з нагоди відзначення 80-ліття з дня створення уславленого художнього колективу.

Музично-виконавська діяльність Заслуженого академічного Закарпатського народного хору є цінним джерелом для розбудови системи мистецької освіти в Україні, передусім щодо осмислення художньої культури Закарпаття в контексті функціонування різних національних спільнот; розкриття самобутніх рис образності та художньої стилістики пісенно-хорового, музично-інструментального і хореографічного мистецтва Закарпатського краю; виявленні естетичних та педагогічних засад видатних митців регіону.

Культурний універсалізм музично-виконавської, управлінської та просвітницької діяльності Наталії Йосипівни Петій-Потапчук відбиває її багатогранне художнє обдарування, високу музичну освіченість та глибоку обізнаність у сфері гуманітаристики, педагогіки і психології, філософську глибину бачення еволюції національної хорової культури в складних реаліях буття українського суспільства.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук П. Петій-Потапчук Наталія Йосипівна. Українська музична енциклопедія. Том 5. Київ: видавництво ІМФЕ. 2018.158 с.
2. Висіцька, Т. Петій-Потапчук Наталія Йосипівна: працівник культури. Жіночі постаті в історії Закарпаття: Кн. І: Наука, культура, мистецтво: біо-бібліограф. довід. Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2004. С. 236–237.: портр.
3. Габовець Василь. Перлина Срібної Землі. Заслужений академічний хор. Упорядкування та передмова Наталії Петій-Потапчук. Ужгород: Видавницто «Гражда», 2012.
4. Грись Таїсія. Серцями в унісон. Заслужений академічний Закарпатський народний хор – 75. Упорядкування та передмова Наталії Петій-Потапчук. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2020. С. 3–26.
5. Запаль, мила, свічку : Зб. пісень / під ред. Н. Петій-Потапчук. Ужгород: Карпати, 1999. 119 с.: іл. .
6. Заслужений академічний Закарпатський народний хор – 75. Упорядкування та передмова Наталії Петій-Потапчук. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2020. 256 с.
7. Заслужений академічний Закарпатський народний хор. Упорядкування та передмова Наталії Петій-Потапчук. Ужгород: Вид-во «Гражда», 2012. 182 с.
8. Ігнатенко Наталія. Заслужений академічний Закарпатський народний хор як велике мистецьке надбання національної

культури. Вітальне слово до 80-ліття утворення колективу. Архів авторів. 2 с.
9. Кацан Василь. Заслужений академічний Закарпатський народний хор в Ужгородському скансені – це завжди яскраво, захопливо та повчально / Заслужений академічний Закарпатський народний хор – 75. Упорядкування та передмова Наталії Петій-Потапчук. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2020. С. 27–31.
10. Мартинюк А. К. Теорія і практика диригентсько-хорової школи в Україні XX початку XXI століття. Дис. здоб. наукового ступеня доктора педагогічних наук. 13.00.01. – загальна педагогіка та історія педагогіки. Переяслав. 2021. 940 с.
11. Martyniuk Anatolii. Honored Academic Transcarpathian Folk Choir is a phenomenon of Ukrainian national culture Theoretical issues of Ukrainian culture and music art. Monograph edited by prof. Oleg Mikhailychenko. Beau Bassin / Germany: LAP LAMBERT Academic Publishing. 2022. 249 p. P. 79–99.
12. Митровка Михайло. Закарпатському народному хору – 75 / Заслужений академічний Закарпатський народний хор – 75. Упорядкування та передмова Наталії Петій-Потапчук. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2020. С. 57–74.
13. Михайлович, М. Народний ансамбль народної пісні «Розмарія» : [кер. засл. працівник культури України Н. Петій-Потапчук]. Культурологічні джерела. 2010. № 3-4. С. 19–20.: фото.
14. Наталія Йосипівна Петій-Потапчук : [кер. нар. вокал. ансамблю нар. пісні «Розмарія»]. Культурологічні джерела. 2010. № 3-4. С. 15.: фото.
15. Петій-Потапчук Наталія. Життєдайна сила Закарпатського народного хору. Заслужений академічний Закарпатський народний хор. Упорядкування та передмова Наталії Петій-Потапчук. Ужгород: Видавництво «Гражда», 2012. С. 3–16.
16. Петій-Потапчук, Н. Заслужений академічний Закарпатський народний хор: 65-річчя від дня першого концерту (1946). Календар краєзнавчих пам’ятних дат на 2011 рік. Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2010. С. 224–227.
17. Попенко Микола. Академічному процвітати. Заслужений академічний Закарпатський народний хор. Упорядкування та передмова Наталії Петій-Потапчук. Ужгород: Вид-во «Гражда», 2012. С. 27–28.

РОЗДІЛ 2.
РОЗВИТОК МУЗИЧНОЇ ТА МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ВИДАТНИХ НАУКОВЦІВ УКРАЇНИ

ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович,
доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу
науково-методичної роботи та професійної підготовки
працівників закладів сфери культури,
Комунальний заклад вищої освіти
«Академія культури і мистецтв»
Закарпатської обласної ради
ORKID iD: https://orcid.org/0000-0001-9112-3468
e-mail: cherkasov_2807@ukr.net

НАУКОВЕЦЬ І ПРАКТИК: ВНЕСОК У СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Професор Аристова Людмила Сергіївна

Життєвий та творчий шлях Людмили Сергіївни Аристової є яскравим прикладом становлення та розвитку видатного педагога, науковця і громадського діяча. Її біографія – це історія послідовної та цілеспрямованої роботи, що поєднує глибоку наукову діяльність, інноваційні педагогічні практики та активну участь у реформуванні системи освіти України. Народившись у Миколаєві у 1975 році в родині вчителів, вона з ранніх років була занурена в атмосферу інтелектуального пошуку та педагогічної творчості.

Становлення педагога та вчителя-інноватора (1992–2002 рр.). Навчання Людмили Сергіївни Аристової, майбутньої видатної педагогині та

науковиці, розпочалося у стінах Миколаївської середньої загальноосвітньої школи №38, де вона здобувала глибокі знання в класі з поглибленим вивченням інформатики й обчислювальної техніки. Ця освіта заклала основу для її майбутнього інноваційного підходу до викладання, що поєднує мистецтво та сучасні технології. Згодом її шлях привів до Миколаївського державного педагогічного інституту, де вона закінчила навчання за спеціальністю «Музика та художня культура». Після успішного завершення навчання їй було присвоєно кваліфікацію вчителя музичного мистецтва та художньої культури, що стало не просто дипломом, а й покликанням, яке визначило її професійну долю.

Проте формальна освіта була лише частиною її становлення. Ще з юності в Людмилі Сергіївні відчувалася непереборна любов до дітей, щира захопленість мистецтвом і прагнення ділитися цими почуттями з іншими. Вона почала свою педагогічну діяльність ще під час навчання, що свідчить про її ранню професійну зрілість і бажання якомога швидше зануритися в практичний досвід. З 1993 по 1994 рік була керівником вокально-хорового гуртка в Будинку творчості учнів, а з 1994 по 1997 рік працювала вчителем музики в гімназії №5 м. Миколаєва. Ця робота не стала для неї простою професійною необхідністю; це було служіння, наповнене натхненням та ентузіазмом. Її перші кроки як вчителя та керівника вокально-хорового гуртка були сповнені щирої радості від спілкування з дітьми, розкриття їхніх талантів і формування художнього світогляду. Ця глибинна любов до своїх учнів, яку вона несе крізь усе життя, стала рушійною силою для її майбутніх інновацій та наукових пошуків, що лягли в основу всієї її творчості.

У 1997 році після закінчення інституту Людмила Сергіївна розпочала новий етап своєї педагогічної діяльності, ставши вчителем музичного мистецтва та художньої культури в Першій українській гімназії м. Миколаєва. Саме тут її діяльність набула особливого виміру: вона перетворилася з молодого фахівця на наставника-натхненника. Під її керівництвом дитячі вокальні ансамблі гімназії «Джерельце» та «Краяни» досягли значних успіхів, неодноразово стаючи переможцями престижних міських, обласних, всеукраїнських та міжнародних конкурсів. Репертуар цих колективів був особливо цікавим, адже, окрім сучасних пісень українських композиторів, він включав твори місцевих авторів Миколаївщини (Ганни Улицької, Тетяни Ярової та інших), а також оригінальні

пісні, написані самою Людмилою Сергіївною. Це стало яскравим свідченням її таланту не лише як педагога, а й як обдарованого керівника та творчої особистості, здатної розкрити потенціал учнів.

Особливою рисою її роботи було постійне прагнення до інновацій. Людмила Сергіївна ефективно впроваджувала в освітній процес новітні педагогічні технології – інформаційно-комунікаційні, проєктні та кооперовані. Вона не лише постійно використовувала їх у своїй щоденній роботі, а й ділилася цим досвідом з колегами з усієї Миколаївщини, проводячи відкриті уроки, що демонструвало її новаторський підхід та готовність до професійної взаємодії. Це визнання не забарилося: у 2003 році Атестаційна комісія, відзначивши її високі досягнення, присвоїла їй вищу кваліфікаційну категорію та почесне звання «старший учитель». Пізніше, у 2008 році, її педагогічна майстерність була додатково відзначена присвоєнням звання «вчитель-методист».

Науково-дослідницька діяльність та співпраця з НАПН України (2002–2009 рр.). Початок нового етапу професійної діяльності Людмили Сергіївни Аристової припав на 2002–2009 роки, коли вона обійняла посаду заступника директора з навчально-виховної (експериментальної) роботи Першої української гімназії. Ця посада відкрила для неї нові горизонти, дозволивши не лише успішно виконувати адміністративні функції, але й активно залучатися до науково-дослідної діяльності. Вона стала активним учасником групи вчителів-експериментаторів при лабораторії естетичного виховання Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (МОІППО) під керівництвом методиста і керівника лабораторії Л.М. Плужникової-Мандри. Особливу увагу в цьому напрямку вона приділяла пошуково-дослідницькій роботі гімназистів. Разом з учнями-дослідниками та керівником лабораторії вона виїздила у фольклорні експедиції Миколаївщиною, що свідчить про її глибокий інтерес до етнокультурного компонента освіти. Результати цих польових досліджень матеріалізувалися у відеофільмах «Подорож до Ольвії» та «По Аркасівських місцях», які підкреслюють її новаторський та міждисциплінарний підхід до освітнього процесу.

З 2004 року в професійному житті Людмили Сергіївни розпочався новий етап, пов’язаний з активною методично-практичною діяльністю. Її запросили до Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (МОІППО) для

проведення майстер-класів із художньої культури на курсах підвищення кваліфікації вчителів. Це визнання її практичного досвіду та інноваційних підходів стало важливою передумовою для подальшого зростання.

Саме в цей період відбулася доленосна зустріч, що мала визначальний вплив на її науковий шлях. Людмила Сергіївна познайомилася з Людмилою Михайлівною Масол – провідним науковим співробітником лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України. Людмила Масол, будучи розробницею «Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах» та фундатором інтегрованого курсу «Мистецтво», очолювала колектив провідних вчених, що працювали над «Комплексною програмою художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах».

Ця зустріч започаткувала багаторічне та плідне науково-методичне та творче співробітництво. Людмила Сергіївна, під керівництвом Л.М. Масол, активно долучилася до проведення масштабної науково-дослідної та експериментальної роботи зі створення цілісної моделі художньо-естетичної освіти. Спільна робота, що тривала з 2005 по 2013 роки, об’єднала творчих вчителів і колективи закладів освіти різних регіонів України.

Людмила Аристова, керуючи експериментальною роботою в гімназії, брала безпосередню участь у реалізації завдань Всеукраїнського експерименту за проблемою «Художньо-естетична освіта і виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі впровадження інтегрованих курсів». В рамках цього експерименту в Першій українській гімназії Людмилою Сергіївною було розроблено та впроваджено педагогічну систему формування у старшокласників естетичного ставлення до мистецтва. Ця система базувалася на трьох ключових компонентах: впровадження інноваційних технологій в урок художньої культури; активна позакласна художньо-виховна діяльність, що включала відвідування учнями абонементу-лекторію «Шлях до мистецтва» при обласному художньому музеї, лекцій-концертів філармонічного абонементу «Старшокласник» та регулярні зустрічі з митцями; естетизація предметного середовища навчального закладу.

Результати цієї експериментальної діяльності стали основою для її наукової роботи. Людмила Сергіївна систематично публікувала свої дослідження на сторінках всеукраїнських педагогічних видань, таких як «Мистецтво та освіта», «Все для вчителя», «Шкільний світ» та «Вересень». Її дослідницька робота засвідчила пріоритетність культуротворчої моделі художньо-естетичної освіти, яка базувалася на комплексному вивченні різних видів мистецтв і була спрямована на формування в учнів образно-асоціативного мислення, їхнього творчого потенціалу та життєвої компетентності.

У 2008 році в спеціалізованій вченій раді Інституту проблем виховання НАПН України Людмила Сергіївна успішно захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Тема її дисертаційного дослідження – «Формування у старшокласників естетичного ставлення до мистецтва в процесі вивчення художньої культури» за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. Наукове керівництво дисертацією здійснювала кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувачка лабораторії естетичного виховання Інституту проблем виховання НАПН України Людмила Михайлівна Масол. Успішний захист став логічним завершенням її багаторічної дослідницької роботи та вагомим підтвердженням високого рівня її наукових компетенцій.

Визнання, інновації та внесок у реформу освіти (2007–2015 рр.). Період з 2007 по 2015 рік став часом значного зростання впливу Людмили Сергіївни в освітній спільноті. У 2007 році вона була обрана представником від Південного регіону (Херсон – Миколаїв – Одеса) для участі у Всеукраїнському семінарі в м. Києві, де розроблялися рамкові основи змісту освіти, зокрема Національний курікулум в освітній галузі «Естетична культура». Це підтвердило її авторитет як фахівця, який долучається до формування державної освітньої політики.

Паралельно з роботою на національному рівні її професійний авторитет постійно зростав і в регіоні. Вона активно працювала з обдарованою молоддю, керуючи секцією «Мистецтвознавство» Малої академії наук, де її учні ставали переможцями обласних та всеукраїнських конкурсів. З 2008 по 2015 рік Людмила Сергіївна була постійним членом та головою фахового журі конкурсів «Педагогічний камертон» та «Учитель року» (обласного рівня), що

свідчить про її вагомий внесок у розвиток педагогічної майстерності колег.

Надзвичайно плідним для її кар'єри виявився 2008 рік. Людмила Сергіївна стала переможцем Всеукраїнського конкурсу «Серце віддаю дітям» у номінації «Художня культура», посівши І місце (м. Київ). Того ж року вона видала навчальний посібник для учнів 10-х класів «Художня культура», який містив новаторські інтерактивні завдання. Посібник отримав схвальні відгуки від вчителів та учнів, що підтвердило його методичну цінність. У 2011 році її науковий внесок був відзначений І місцем в обласному конкурсі робіт молодих учених Миколаївської області.

Перша українська гімназія. На уроках художньої культури ансамблі «Джерельце» і «Краяни»

Роль у реформуванні мистецької освіти України (2011–2025 рр.). З 2011 року в Україні розпочався важливий період модернізації та реформування змісту загальної середньої освіти, що зумовив розробку нових Державних стандартів, навчальних програм і посібників. Людмила Сергіївна активно долучилася до цього процесу, і з 2012 року її професійний шлях продовжився вже як співавторки підручників з музичного мистецтва для ЗЗСО.

У 2012 році вийшов її перший підручник «Музичне мистецтво» для учнів 1-х класів у співавторстві з В.В. Сергієнко. Ця праця була подана на Всеукраїнський конкурс рукописів

підручників для учнів 1-4 класів і отримала найвищу оцінку, посівши І місце. Цей успіх став потужним стимулом для подальшої роботи. У 2013 році у співавторстві з Л.М. Масол підручник для 5 класу здобув І місце у Всеукраїнському конкурсі рукописів підручників для 5-7 класів у номінації «Музичне мистецтво».

Школа методичного досвіду у рамках проведення Всеукраїнського експерименту художньо-естетичної освіти і виховання учнів з Л.М. Масол, В.В. Рагозиною, О.В. Калініченко

У період з 2012 по 2017 роки Людмилою Сергіївною у співавторстві з Л.М. Масол були створені не лише підручники, а й методичні посібники-зошити для учнів з музичного мистецтва для 1-7 класів, а також методичні посібники для вчителів.

З 2018 року в усіх школах України був офіційно введений інтегрований курс «Мистецтво». Людмила Сергіївна у співавторстві з провідними вчителями образотворчого мистецтва та науковцями (О.В. Калініченко, Н.В. Чєн, К.О. Фроловою-Чередняк) створює підручники з інтегрованого курсу «Мистецтво» для 1-6 класів.

Підручники для ЗЗСО з музичного мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво» були затверджені Міністерством освіти і науки України як державні і наразі використовуються в школах по всій країні, що підкреслює її ключову роль у практичному втіленні освітньої реформи.

Ці роки були періодом інтенсивного методичного пошуку у сфері змісту та технологій музичного й мистецького навчання. У

розроблених Людмилою Аристовою підручниках для початкової школи «Музичне мистецтво» знайшли належне відображення всі ключові елементи змісту освіти: знання про музичне мистецтво; уміння використовувати ці знання як способи діяльності (активне сприйняття музичного твору, його аналіз та інтерпретація, сольний, ансамблевий та хоровий спів, пластичне інтонування); досвід творчої діяльності (музично-ритмічні рухи, гра на дитячих інструментах, інсценування пісень та казок); емоційно-ціннісне ставлення до світу та мистецтва.

Підручники для ЗЗСО, посібники для ЗВО

Її методичний підхід ґрунтується на переконанні, що навчання в початковій школі має бути цікавим, викликати позитивні емоції та розвивати допитливість. Саме тому підручники знайомлять учнів із казковими героями-комунікаторами, які допомагають засвоїти складні поняття в ігровій та доступній формі. Це були чарівник Музикус (2012–2015 рр.), пан Ритм і королева Мелодія (2018–2021 рр.), а також хлопчик Мік, який поєднує захоплення музикою і комп'ютером (2022–2025 рр.).

У підручниках ретельно продумано відбір інформації, яка в цікавій і казковій формі знайомить молодших школярів із такими поняттями, як мелодія, супровід, темп, пульс, ритм, лад, танець, марш, заспів, приспів, композитор, слухач і виконавець. Тексти вирізняються яскравою, образною та емоційно виразною мовою.

Логіка викладу матеріалу є глибокою і послідовною, а запропоновані завдання класифіковані за характером пізнавальної діяльності: репродуктивні завдання, що включають відтворення матеріалу, застосування знань за зразком та тренувальні вправи; продуктивні завдання, які стимулюють пошукову, дослідницьку та творчу діяльність. Такий підхід не лише передає знання, а й розвиває критичне мислення та творчий потенціал учнів.

Викладацька діяльність та авторство навчально-методичних матеріалів (2009–2025 рр.). Після переходу на основну роботу до сфери вищої освіти, Людмила Сергіївна продовжила свій професійний шлях, працюючи в Першій українській гімназії імені Миколи Аркаса за сумісництвом аж до 2022 року.

З 2009 по 2010 рік вона працювала старшим викладачем кафедри філософії Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Згодом, у 2010 році, була призначена на посаду доцента кафедри мовно-літературної освіти Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

У цей період її професійне зростання було особливо інтенсивним: у 2013 році їй було присвоєно вчене звання доцента, Людмила Сергіївна очолила кафедру мовно-літературної та художньо-естетичної освіти МОІППО. У грудні 2014 року вона перейшла на посаду доцента цієї ж кафедри.

З 2015 року Людмила Сергіївна працює доцентом кафедри музичного мистецтва в університеті, який є її альма-матер – Миколаївському національному університеті імені В.О. Сухомлинського. Повернутися до рідного університету, щоб навчати майбутніх учителів музичного мистецтва, було її давньою мрією. У 2025 році університет був реорганізований та приєднаний до Національного кораблебудівного університету імені адмірала Макарова, але кафедра була збережена.

На цій посаді Людмила Сергіївна виявила себе як висококваліфікований лектор і автор низки навчально-методичних матеріалів, що забезпечують сучасну мистецьку освіту. Людмила Сергіївна викладає основні курси, які є ключовими для підготовки майбутніх педагогів: «Методика музичного навчання та виховання», «Методика викладання інтегрованого курсу «Мистецтво»», «Інноваційні педагогічні технології викладання мистецьких дисциплін», «Педагогічна інноватика в теорії та практиці мистецької

освіти» та «Історія мистецтв». Крім того, вона розробила та читає вибіркові курси, що відповідають сучасним трендам в освіті, як-от: «Гейміфікація в освіті», «Цифрові технології в мистецькій освіті», «Креато (арт) технології» та «Технології навчання музичного мистецтва».

Зустрічі Л. Аристової та Л.М. Плужнікової-Мандри з учителями Миколаєва Доманівського РНМК, тренінги з учителями Харкова та Миколаєва

Важливим напрямом її роботи є активна взаємодія зі студентами, зокрема керівництво підготовкою магістерських робіт. Вона також є гарантом та членом проєктних груп освітніх програм, що підкреслює її ключову роль у формуванні освітнього процесу в університеті.

До її авторських напрацювань належать важливі навчально-методичні посібники для студентів: «Методика музичного нав-чання та виховання» (у 2-х частинах), «Методика викладання інтегрованого курсу «Мистецтво»», «Технології музичного нав-чання» та інші.

Тренінги для вчителів і студентів

Людмила Сергіївна бере активну участь у міжнародних, всеукраїнських та обласних науково-практичних конференціях і семінарах, присвячених питанням художньо-естетичної освіти та виховання. Наукова та педагогічна діяльність Людмили Сергіївни Аристової отримала широке визнання. Вона є автором понад 120 наукових та методичних праць, 16 підручників, 16 посібників для учнів та 7 посібників для студентів. Має 51 авторське свідоцтво, що підкреслює оригінальність її розробок.

Важливим напрямом роботи Людмили Сергіївни стала активна науково-організаційна та експертна діяльність. У 2016 році Людмила Сергіївна ініціювала проведення регіональної науково-практичної конференції «Праксеологічна спрямованість професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва». Того ж року вона виступала від імені молодих науковців МНУ ім. В.О. Сухомлинського з тезами «Актуальні проблеми молодих вчених у сучасних умовах реформування освіти і науки» на виїзному засіданні Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти. Крім того, у 2016 році її обрали незалежним експертом для проведення наукової експертизи підручника «Мистецтво» для 8-го класу.

З 2017 року за підтримки завідувачки кафедри музичного мистецтва, професорки О.І. Стріхар, Людмила Сергіївна започаткувала проведення щорічного Всеукраїнського науково-практичного семінару «Мистецька освітня галузь: методики і

технології», який щороку об'єднував 350-400 учасників. У наступні роки тематика семінарів розвивалася відповідно до актуальних освітніх викликів: у 2023 році – «Мистецька освітня галузь в умовах освітньої трансформації», у 2025 році – «Мистецька освіта в епоху цифрових технологій: виклики та перспективи».

Людмила Сергіївна постійно надає консультаційну допомогу вчителям України, проводячи онлайн-консультації, семінари та конференції, що стосуються її авторської методики роботи з підручниками з музичного мистецтва та мистецтва. Вона також веде власний YouTube-канал, який слугує важливим ресурсом для вчителів і майбутніх педагогів.

З 2019 року вона є експертом Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і за цей час брала участь як експерт і керівник експертної групи в акредитації 19 освітніх програм (2020–2025 рр.). Також неодноразово виступала в якості офіційного опонента на захисті дисертацій.

Обговорення державного стандарту середньої освіти Мистецької освітньої галузі, 2020 р.

Визнання її професійних якостей підтверджується відгуками колег. Зокрема, Л.П. Макаренко, директорка навчально-наукового інституту культури і креативних індустрій Київського національного університету технологій та дизайну, підкреслює, що «Людмила Аристова – це видатний науковець, педагог і музикант, чия

діяльність відіграє велику роль у розвитку музичної педагогіки. Її наукові праці є вагомим внеском у розвиток вітчизняної освіти, а її робота як досвідченого експерта з акредитації освітніх програм відзначається високим професіоналізмом та толерантністю».

Заслуги Людмили Сергіївни були відзначені на державному рівні: почесними грамотами Міністерства освіти і науки України, грамотами управління освіти і науки Миколаївської обласної державної адміністрації, управлінням освіти Миколаївської міської ради; відзнаками «Відмінник освіти України» (2008), нагрудним знаком «Василь Сухомлинський» (2017), відзнакою «За відданість справі» (2025).

Професійний шлях Людмили Сергіївни Аристової – це яскравий приклад невтомної праці та глибокої відданості освіті. Її діяльність, що охоплює різні освітні ланки – від вчителя гімназії до доцента університету, демонструє постійний розвиток і прагнення до інновацій. Ключовим її внеском стало реформування мистецької освіти в Україні, що знайшло відображення в авторських державних підручниках, які сьогодні є основою освітнього процесу в ЗЗСО.

Поєднуючи викладацьку, науково-організаційну та експертну діяльність, вона не лише готує нове покоління педагогів, а й активно впливає на формування освітньої політики в країні. Людмила Сергіївна є автором важливих методик і технологій, підручників і посібників, а також наставником, який щоденно підтримує студентів та вчителів, ділиться досвідом через семінари, консультації та власний YouTube-канал.

Отже, Людмила Сергіївна Аристова – це видатна особистість, яка своєю інноваційністю, глибоким розумінням мистецтва та відданістю справі формує майбутнє української педагогіки. Її життєвий шлях є прикладом професійного служіння, що надихає нові покоління вчителів і науковців.

КУЛІКОВА Світлана Вікторівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецької освіти
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-0397-6853
e-mail: s.v.kulikova@cuspu.edu.ua

ВНЕСОК ПРОФЕСОРА ВОЛОДИМИРА ДРЯПІКИ У РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

Історія генези української педагогічної думки детермінована діяльністю відомих особистостей, чиї теоретичні розвідки та практична діяльність стали концептуальним фундаментом для формування сучасних освітніх парадигм. Однією з таких знакових постатей у галузі музичної педагогіки на зламі XX та XXI століть є доктор педагогічних наук, професор Володимир Іванович Дряпіка.

Професор Дряпіка Володимир Іванович

Його наукова спадщина, присвячена глибокому аналізу складних соціоультурних процесів взаємодії молоді з сучасною музичною культурою, не лише не втрачає своєї гносеологічної та практичної актуальності, але й потребує системного осмислення, герменевтичної інтерпретації та подальшої популяризації в академічному середовищі.

Володимир Іванович Дряпіка народився 17 червня 1950 року в місті Кіровограді. Його професійне становлення та наукова траєкторія були органічно вкорінені в музичну освіту. У 1970 році він завершив навчання в Кіровоградському музичному училищі за спеціальністю «Духові інструменти», а в 1974 році з відзнакою закінчив музично-педагогічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту імені О.С. Пушкіна. Саме з цим закладом вищої освіти, який згодом трансформувався в Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, була пов’язана значна

частина його професійної біографії, де він пройшов усі щаблі академічного зростання від концертмейстера та викладача до завідувача кафедри та професора.

Наукова діяльність В.І. Дряпіки характеризується винятковою послідовністю та логічним розвитком дослідницьких інтересів, що еволюціонували від аналізу окремих феноменів до створення цілісної педагогічної концепції.

Його кандидатська дисертація на тему «Розвиток естетичного смаку студентської молоді (на матеріалі музично-виконавських колективів художньої самодіяльності)», захищена у 1984 році, стала важливим етапом у вивченні механізмів формування естетичних преференцій та рецептивної культури в молодіжному середовищі.

У цьому дослідженні Володимир Іванович розглядав художню самодіяльність не як суто рекреаційну форму дозвілля, а як потужний педагогічний інструмент та соціокультурну інституцію, здатну культивувати високий рівень музичного сприйняття, виконавської культури та інтериоризувати художньо-естетичні норми.

Вершиною його наукових пошуків та концептуальним ядром усієї дослідницької діяльності став захист докторської дисертації на тему «Соціально-педагогічні основи формування орієнтації студентської молоді на цінності музичної культури» у 1997 році.

У цій фундаментальній праці Володимир Іванович здійснив парадигмальний перехід від аналізу феноменологічної категорії «смак» до глибшого, аксіологічного виміру проблеми. Він теоретично обґрунтував та експериментально верифікував комплексну систему педагогічних умов, спрямованих на формування у студентів стійких ціннісних орієнтацій в аксіосфері музичної культури. Ця проблематика набула особливої гостроти та значущості в умовах постмодерного інформаційного суспільства, культурного плюралізму та кризи традиційних ціннісних систем.

Наукові ідеї вченого знайшли свою концептуальну реалізацію та емпіричне обґрунтування у понад 130 публікаціях, серед яких особливу методологічну вагу мають його монографічні дослідження та навчальні посібники.

Так, монографія «Орієнтації студентської молоді на цінності музичної культури (соціально-педагогічний аспект)» 1997 року стала квінтесенцією його докторського дослідження.

Інша праця, «Розкриваючи світ джазу, рок і поп-музики», видана того ж року, мала безпрецедентно новаторський характер для

української педагогічної науки того періоду. Вона фактично легітимізувала наукове вивчення феноменів молодіжної масової музики як важливого соціокультурного та педагогічного явища, пропонуючи шляхи її деміфологізації та конструктивного дидактичного використання в освітньому процесі.

Навчальні посібники, зокрема «Російсько-український музичний лексикон» 1997 року та «Розкриваючи естетичні цінності українського народного мистецтва» 2002 року, демонструють увагу науковця до практико-орієнтованих потреб майбутніх учителів музики та його прагнення до гармонізації світових музичних тенденцій з глибинним національним культурним корінням.

Численні наукові статті В.І. Дряпіки детально розкривали окремі аспекти досліджень, зокрема проблеми аксіологічного орієнтування студентів, інноваційні педагогічні технології у професійній підготовці вчителів музики та стратегії педагогічної взаємодії з представниками молодіжних музичних субкультур.

Важливою складовою науково-організаційної діяльності В.І. Дряпіки стало формування власної наукової школи, що забезпечило трансляцію та наступність його методологічних підходів. Під його науковим керівництвом були успішно захищені кандидатські дисертації Н. Савченко, С. Шандрук, О. Чулановою та іншими дослідниками, які продовжили та творчо розвинули ідеї свого вчителя в нових соціокультурних умовах.

Невід'ємною частиною цілісної особистості професора В.І. Дряпіки була його інтенсивна творча та концертно-виконавська діяльність. Він не був кабінетним ученим, що ізолювався від живої мистецької практики. Його керівництво інструментальним джазовим ансамблем «Традиція», участь у ВІА «Степівчанка» та солістська діяльність у Кіровоградському міському муніципальному оркестрі духових інструментів були не просто хобі, а формою емпіричної верифікації теоретичних положень. Цей практичний досвід дозволяв Володимиру Івановичу глибоко усвідомити іманентну природу музичного мистецтва, що надавало його науковим дослідженням та педагогічній роботі особливої автентичності, переконливості та практико-орієнтованої спрямованості.

Заслуги В.І. Дряпіки отримали належне інституційне визнання на державному та міжнародному рівнях, що засвідчено нагородженням знаком «Відмінник освіти України» у 1993 році, присвоєнням вченого звання професора у 2001 році та обранням членом-

кореспондентом Міжнародної академії наук педагогічної освіти у 2003 році.

Новий етап у науково-педагогічній біографії вченого розпочався у 2003 році, коли він очолив кафедру історії, теорії музики і основного інструменту Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка, поширюючи свої наукові ідеї та організаційний досвід на новому терені.

Отже, життєвий і творчий шлях Володимира Івановича Дряпіки є взірцем гармонійного синтезу в одній особистості талановитого музиканта-виконавця, мудрого педагога-практика та вченого-новатора. Його ключовий внесок у розвиток української музично-педагогічної науки полягає в розробці та теоретико-методологічному обґрунтуванні аксіологічного підходу до музичної освіти, що фокусується на формуванні системи ціннісних орієнтацій молоді як основи її духовної культури.

В.І. Дряпіка здійснив наукове осмислення феноменів сучасної масової музичної культури, таких як джаз, рок і поп-музика та розробив педагогічні технології їх імплементації у виховний процес майбутніх учителів. Створення власної наукової школи забезпечило спадковість та подальший розвиток його ідей, а органічне поєднання теоретичних досліджень з активною концертно-виконавською діяльністю надало його науковим працям особливої глибини та доказовості.

Наукова спадщина професора В.І. Дряпіки зберігає свій евристичний потенціал та залишається важливим методологічним джерелом для сучасних дослідників і педагогів, які працюють над вирішенням складних завдань музичного виховання особистості в умовах глобалізаційних викликів та динамічної трансформації культурного простору.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Дряпіка В.І. Орієнтації студентської молоді на цінності музичної культури (соціально-педагогічний аспект): монографія. Київ, 1997. 215 с.
2. Дряпіка В.І. Розкриваючи світ джазу, рок і поп-музики: монографія. Київ, 1997. 184 с.
3. Дряпіка В.І. Російсько-український музичний лексикон: навч. посібник. Кіровоград, 1997. 238 с.
4. Дряпіка В.І. Розкриваючи естетичні цінності українського народного мистецтва : навч. посібник. Кіровоград, 2002. 151 с.

ТАРАРАК Наталія Григорівна,
доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії, технологій і методик дошкільної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0001-5350-8594
e-mail: natatararak@hnpu.edu.ua

ТВОРЧІСТЬ І ФАХОВІСТЬ В МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ: ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ТЕТЯНИ ТАНЬКО

Життя, як річку, не перейдеш вбрід.
Та, певно, в ньому і немає броду.
Заходь по груди у студену воду,
Пливи, пливи, пливи десятки літ!

Ліна Костенко

У сучасному освітньому просторі, де формування у людини духовних цінностей є основою майбутнього, особливу роль відіграють ті, хто не лише навчає, але й надихає, вказує вірний шлях для прийдешніх поколінь. Видатні постаті в науці й освіті є провідниками змін, їхній внесок стає орієнтиром для майбутніх фахівців і важливим етапом у розвитку тієї чи іншої галузі.

Тетяна Петрівна Танько – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету дошкільної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Ця стаття присвячена життю та творчості Танько Тетяни Петрівни, докторки педагогічних наук, професорки, чия праця стала взірцем професіоналізму, новаторства й безмежної відданості своїй справі.

Тетяна Петрівна – особистість, яка зробила вагомий внесок у розвиток сучасної освіти, поєднуючи багаторічний досвід із впровадженням ефективних педагогічних рішень, видатний педагог, науковець і керівник, професорка кафедри теорії, технологій і методик

дошкільної освіти, декан факультету дошкільної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Як доктор педагогічних наук і професор, вона присвятила своє життя розвитку музично-педагогічної освіти, підвищенню стандартів підготовки майбутніх учителів і вихователів до реалізації виховного впливу музичного мистецтва на підростаюче покоління.

Тетяна Петрівна Танько народилась 17 березня 1955 р. у Харкові. Навчалася у музичній школі, з відзнакою закінчила теоретичний відділ Харківського музичного училища імені Б.М. Лятошинського. З 1974 по 1979 рр. навчалася на історико-теоретичному факультеті Харківського інституту мистецтв імені І. Котляревського за спеціальністю «Музикознавство», по закінченні якого здобула кваліфікацію музикознавця, викладача.

Трудову діяльність вона розпочала як учитель музики і співів в середній школі № 55 м. Харкова. Перший досвід науково-педагогічної діяльності у вищій школі отримала на музично-педагогічному факультеті Сумського педагогічного інституту імені А.С. Макаренка, де з 1979 по 1985 роки викладала музично-теоретичні дисципліни.

Вступивши у 1985 році до аспірантури Харківського державного педагогічного інституту імені Г.С. Сковороди, Т.П. Танько назавжди пов'язала свій життєвий і професійний шлях із цим славетним навчальним закладом. Маючи ґрунтовну музичну освіту, вже в аспірантські роки Тетяна Петрівна у своїх наукових розвідках тяжіла до поєднання музичних уподобань з педагогікою, у чому знайшла гарячу підтримку у свого наукового керівника професора Людмили Данилівни Попової, яку вважала «незгасимим вогником», «провідною зірочкою» на своєму життєвому шляху.

Успішно захистивши 1988 року в Київському державному університеті імені Т.Г. Шевченка кандидатську дисертацію зі спеціальності 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» на тему «Система підготовки музично-педагогічних кадрів в педвузах Української РСР (1917–1981 рр.)», Т.П. Танько розпочала науково-педагогічну діяльність на посаді викладача музично-педагогічного факультету сковородинівського вишу. З перших років роботи Тетяна Петрівна виявила неабиякий педагогічний хист, яскравий організаторський талант і невдовзі, 1989 року, виступила ініціатором створення і фундатором кафедри музичного виховання, яку очолювала понад 25 років.

Під керівництвом Т.П. Танько кафедра музичного виховання (згодом – кафедра теоретичної і музичної підготовки) розгорнула музично-педагогічну підготовку вчителів початкових класів і вихователів дошкільних навчальних закладів. Діяльність кафедри охоплювала широкий спектр напрямів, націлених на формування компетентного педагога, здатного не лише на високому рівні організовувати і забезпечувати музичну освіту молоді, а й надихати, розкривати творчий потенціал кожної особистості.

Знаковою віхою у професійному житті Т.П. Танько став 1992 рік, на початку якого відбулося відновлення самостійної діяльності факультету дошкільної освіти. Саме тоді, у лютому 1992 року, Тетяна Петрівна його очолила і вже понад 30 років беззмінно керує факультетом, створюючи атмосферу співпраці, наукового пошуку та творчості. За деканства Т.П. Танько факультет дошкільної освіти зазнав потужного розвитку і став одним із провідних центрів підготовки педагогічних кадрів в Україні, осередком інновацій та розвитку. За її ініціативи відбувалося започаткування нових освітніх програм, спеціальностей і спеціалізацій, була закладена нова наукова школа.

Тривалий час Тетяна Петрівна поєднувала посаду декана із завідуванням кафедрою музичного виховання, і це поєднання надало кафедрі вагомого розвивального імпульсу. Кафедра стала центром генерації нових підходів до музичної освіти дошкільників. Викладачі розробляли авторські програми, підручники, посібники, хрестоматії, нотні збірники, дидактичні ігри та наочні матеріали, які відзначалися науковою обґрунтованістю, практичною спрямованістю, глибоким розумінням специфіки розвитку музичних здібностей і вікових особливостей дітей. Під керівництвом Т.П. Танько впроваджувалися активні методи навчання, майстер-класи, творчі практикуми, лекції-концерти, що сприяло глибокому засвоєнню знань та формуванню професійних компетентностей майбутніх педагогів. Кафедра проводила системні наукові дослідження з актуальних проблем музичної педагогіки. Результати цих досліджень становили основу навчальних програм, наукових статей, монографій, висвітлювалися в дисертаціях, впроваджувалися в практику роботи закладів освіти.

Історичною подією у розвитку факультету дошкільної освіти стало ініціювання та успішне впровадження Тетяною Петрівною у 1992 році на його базі унікальної на той час спеціальності –

«Дошкільна освіта. Музичне мистецтво». Це був сміливий, новаторський крок, що засвідчив її прогресивне бачення майбутнього дошкільної освіти та розуміння ключової ролі музики у всебічному розвитку дитини. Значущість цього нововведення важко переоцінити. Вперше в Україні було започатковано цілеспрямовану підготовку музичних керівників ЗДО саме на базі факультету дошкільної освіти (а не музично-педагогічного, як це практикувалося до того), що дало змогу готувати фахівців, які органічно поєднували якісну загальну музичну, музично-теоретичну і виконавську підготовку з глибоким знанням дошкільної педагогіки і психології і високим рівнем педагогічної майстерності.

Ансамбль бандуристок «Конвалія»
на факультеті дошкільної освіти

Завдяки випускникам, які пройшли професійну підготовку за «подвійною» спеціальністю «Дошкільна освіта. Музичне мистецтво», в закладах дошкільної освіти регіону суттєво підвищився рівень музично-естетичної роботи з дітьми. Підхід до організації і проведення музичних занять, свят, розваг, гурткової роботи став більш системним і професійним. Започаткування нової спеціальності також стимулювало активізацію наукової і науково-методичної роботи кафедри. Т.П. Танько особисто очолила розробку відповідних навчальних планів, програм, методичних рекомендацій, спрямованих на забезпечення якісної підготовки майбутніх музичних керівників ЗДО. Під її керівництвом проводилися глибокі наукові дослідження з актуальних проблем музичної педагогіки

дошкільників. Зокрема, здійснювалося вивчення і узагальнення теорії і практичного досвіду музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників в Україні на різних історичних етапах, аналізувалися сучасні тенденції та розроблялися оптимальні програми для формування компетентностей майбутніх фахівців. Розроблялися і обґрунтовувалися теоретико-методичні засади професійної підготовки музичних керівників закладів дошкільної освіти, формувалися принципи, зміст та форми навчання, що забезпечують високий рівень кваліфікації випускників. Активно досліджувалися проблеми музично-естетичного виховання дошкільників, розроблялися ефективні методи та технології розвитку музичних здібностей, формування естетичного смаку та ціннісних орієнтацій у дітей дошкільного віку; розроблялися інноваційні підходи до музичної діяльності в закладах дошкільної освіти (зокрема, вивчалася та апробовувалася інтеграція музичного мистецтва з іншими видами діяльності, застосування сучасних мультимедійних технологій у музичному вихованні). Значний внесок зроблено у розробку проблем формування креативної особистості засобами музичного мистецтва, впровадження фольклорного компоненту в музично-педагогічний процес ЗДО, досліджувалися можливості використання народної музики та обрядів для виховання національної свідомості та культурної ідентичності дошкільників. Таким чином, діяльність Т.П. Танько стала каталізатором не лише для якісної професійної підготовки фахівців, а й для глибоких наукових розробок, що значно збагатили музично-педагогічну наукову думку в Україні.

Варто зазначити, що особиста заслуга Т.П. Танько полягає не лише в ініціюванні та впровадженні спеціальності «Дошкільна освіта. Музичне мистецтво», але й у її подальшій підтримці та розвитку. Завдяки її високопрофесійному керівництву кафедра стала провідним центром підготовки музично-педагогічних кадрів для дошкільної освіти в Україні, а її випускники успішно реалізують свій професійний потенціал, вносячи вагомий внесок у музичний розвиток юних громадян нашої країни.

Завдяки управлінським та організаторським здібностям, як керівник факультету, Тетяна Петрівна залучає до роботи найкращі педагогічні ресурси, створюючи умови для професійного зростання та підтримуючи кожного члена колективу.

Тетяна Петрівна Танько є ініціаторкою та організаторкою численних освітніх заходів, зокрема, національного масштабу. Її діяльність охоплює організацію різнопланових подій на рівні факультету, університету та міста. Особливу увагу Тетяна Петрівна приділяє національно-патріотичному вихованню молоді, бере активну участь у громадському житті.

Тетяна Петрівна завжди підкреслює важливість індивідуального підходу до здобувачів освіти. Особливу увагу декан приділяє розвитку у них самостійності та критичного мислення. Вона вважає, що кожен майбутній педагог має бути не просто носієм знань, а творчою особистістю, здатною впливати на найближче оточення і на суспільство в цілому. Вона надає великого значення тому, щоб кожен здобувач мав можливість розкрити свої таланти, отримати підтримку і відчути натхнення у своєму професійному становленні.

Завжди у вирі студентського життя

Педагогічна діяльність Тетяни Петрівни Танько базується на глибокому розумінні того, що освіта, у тому числі музично-педагогічна, – це не просто підготовка до професійної діяльності. Це формування майбутніх поколінь професіоналів своєї справи, які опікуватимуться загальнокультурним і музично-естетичним розвитком дітей і молоді. Її особистий приклад і підтримка

надихають студентів до пошуку нових рішень і самореалізації у професії. Вона розробила новаторські методи підготовки майбутніх педагогів-музикантів, які поєднують класичний підхід із сучасними технологіями. Її творчий погляд полягає у поєднанні глибоких знань, педагогічної інтуїції та готовності до імпровізації, що створює власний, неповторний стиль викладання.

Завдяки ініціативі, підтримці та особистому внеску Тетяни Петрівни Танько у 2016 році на факультеті дошкільної освіти було створено Музей іграшки. Цей унікальний освітній простір – не просто колекція експонатів, він став справжньою лабораторією для реалізації інноваційних підходів у музично-естетичному вихованні дошкільнят та молодших школярів. Завдяки ентузіазму Т.П. Танько Музей іграшки перетворився на інтерактивну платформу, де історія іграшки інтегрувала у світ музики. Зокрема, значне місце в освітній програмі Музею посідали лялькові музичні вистави, в яких «оживали» його експонати – народні та сучасні ляльки. Ці вистави не лише розважали, а й слугували потужним інструментом для формування музичної культури дітей, знайомлячи їх з різними жанрами, інструментами та емоційним наповненням музики. Особлива увага приділялася використанню дитячих музичних інструментів, які були інтегровані в експозицію та використовувалися під час інтерактивних занять. Діти мали змогу не лише побачити дитячі перкусійні інструменти, але й безпосередньо взаємодіяти з ними, відтворюючи прості мелодії та пізнаючи основи ритму та гармонії. Таким чином, Музей іграшки під керівництвом Тетяни Петрівни став яскравим прикладом мультисенсорного підходу до музично-педагогічної освіти, де кожен експонат, кожна вистава і кожен дитячий музичний інструмент перетворювалися на ефективний засіб для розвитку музичних здібностей та естетичного смаку юних відвідувачів.

Музей іграшки також використовується як навчальний ресурс для проведення віртуальних екскурсій та методичних заходів, збагачуючи освітній процес і надаючи можливість глибше зануритися в історію та еволюцію дитячих іграшок (URL: https://youtu.be/iIb6PmEmGgU?feature=shared).

Тетяна Петрівна Танько – це людина, яка не просто присвятила своє життя музичній педагогіці, а зробила її справою свого серця та головним джерелом натхнення. Світовідчуття цієї видатної освітянки пронизане глибокою вірою в те, що освіта, у

тому числі й музична, є фундаментом, на якому будується майбутнє нації. Усі її зусилля спрямовані на те, щоб цей фундамент був міцним, сучасним і наповненим цінностями гуманізму, толерантності, любові до рідної землі та культури.

Музей іграшки – осередок дитячої творчості

Дітлахи Харківщини – у Музеї іграшки завжди бажані гості

Для Тетяни Петрівни творчість – це ключ до успішної педагогіки. За її переконанням, сучасний педагог має не лише передавати знання, а й бути джерелом натхнення для своїх вихованців. Саме тому її діяльність пронизана творчим пошуком і прагненням до новаторства. Її світовідчуття як педагога тісно пов'язане з ідеєю гармонії – гармонії у всьому: гармонією у музиці – у широкому і вузькому сенсі (адже «гармонія» – це ще й музичний термін), гармонії у взаємодії між педагогами і дітьми, між традиціями та інноваціями, між особистими досягненнями і роботою колективу. У її роботі із здобувачами освіти відчувається велика емпатія і тонке розуміння людської природи. Її підхід базується на взаємоповазі, довірі й підтримці. Завдяки цьому вона створює для своїх студентів не лише навчальне середовище, а справжній простір для самореалізації.

Вокальне тріо викладачів кафедри музично-естетичного виховання

Її відданість справі, глибоке розуміння значущості музичної і музично-педагогічної освіти надихають не лише колег і студентів, а й усіх, хто хоча б раз мав можливість працювати чи спілкуватися з

цією унікальною людиною. Тетяна Петрівна закохана в українську пісню, має гарний співочий голос, її душа співає, і це відчувається в кожному її слові, у кожному її вчинку. Вона вірить у силу мистецтва, у красу музики і щедро ділиться своєю вірою з усіма, хто поряд із нею.

Керуючи кафедрою і факультетом, Тетяна Петрівна демонструє вражаючу здатність адаптовуватися до змін. За роки її роботи система освіти в Україні зазнавала численних реформ і викликів, однак факультет під її керівництвом не тільки зберіг свої позиції, а й став лідером у підготовці педагогів для вітчизняних закладів освіти.

Одна з найяскравіших характеристик Тетяни Петрівни Танько як керівника – її здатність надихати. Вона працює не лише на адміністративному рівні, а й бере активну участь в освітньо-науковій діяльності, показуючи приклад іншим. Її особистий внесок у розвиток науки, підготовку кадрів і увага до кожного є прикладом того, як керівник має діяти у сфері освіти.

Тетяна Петрівна Танько – особистість, чия праця та досягнення зробили вагомий внесок у розвиток вітчизняної системи підготовки вчителів і вихователів. Її професійна діяльність охоплює широкий спектр напрямів – від викладання різноманітних дисциплін до участі в розробці освітніх стандартів і програм, які стали основою для підготовки майбутніх педагогів.

Упродовж кількох десятиліть професійної діяльності Тетяна Петрівна викладала ґрунтовні курси професійної підготовки майбутніх учителів музики, музичних керівників і вихователів. Це курси, які поєднували історичний, мистецький та педагогічний підходи: «Історія педагогіки», «Українське мистецтво в історичному вимірі», «Організація та керівництво музичною діяльністю дітей в дитячих установах», «Сучасні технології музично-естетичного навчання та виховання дошкільників», «Теорія і методика музичного виховання» та ін. Її лекції надихали здобувачів і відкривали нові горизонти в розумінні значення мистецтва, музики та творчості у вихованні дітей.

Проте викладання було лише однією із сторін її багатогранної діяльності. Як керівниця та учасниця проєктних груп, Тетяна Петрівна брала активну участь у створенні освітніх стандартів та освітньо-професійних програм підготовки майбутніх педагогів. Так, у 2002 та 2007 роках вона долучилася до розробки Освітньо-кваліфікаційних характеристик та програм для рівнів «спеціаліст» і

«магістр». За її безпосередньої участі у 2016 році були розроблені Стандарти вищої освіти для освітніх рівнів «бакалавр» і «магістр» та Освітньо-професійні програми магістерського рівня.

З Г.М. Падалкою, доктором педагогічних наук, професором, головою Спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій Д 29.051.06 Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, неперевершеною яскравою особистістю, вчителем і порадником упродовж життя

Тетяна Петрівна була ключовою фігурою у створенні сучасних освітніх програм, що враховували вимоги сьогодення до підготовки вихователів, здатних ефективно працювати з дітьми дошкільного віку. При цьому в розроблених за її участі стандартах та програмах було чітко акцентовано на значущості музично-естетичного компонента у системі дошкільної освіти. Вона докладала максимум зусиль, аби зміст програм відображав пріоритетність музичного виховання як невід'ємної складової гармонійного розвитку дитини. Це дозволило інтегрувати сучасні підходи до формування музично-естетичної компетентності майбутніх фахівців. У 2020 році вона долучилася до розробки освітніх програм галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» для спеціаль-ності 012 «Дошкільна освіта» як першого (бакалаврського), так і другого (магістерського) рівнів, де також було збережено та посилено цю важливу складову.

Особливої уваги заслуговує її участь у процесах акредитації освітніх програм. Як голова комісій та експертка, Тетяна Петрівна

забезпечувала високі стандарти підготовки фахівців у закладах освіти, таких як Київський університет імені Бориса Грінченка, Рівненський державний гуманітарний університет, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка та інші провідні заклади вищої освіти.

З 2004 р. по 2022 р. Т.П. Танько – членкиня спеціалізованих вчених рад Д 29.051.06 Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, Д 20.051.01 Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Д 64.053.01 Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Обговорення дисертаційного дослідження під час роботи Спеціалізованої вченої ради в Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля

Особливо плідною була діяльність професора Т.П. Танько в Спеціалізованій вченій раді Д 26.053.08 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, працюючи в якій Тетяна Петрівна співпрацювала з видатними вітчизняними педагогами-науковцями Г.М. Падалкою, О.П. Щолоковою, А.І. Козир, О.Я. Ростовським, В.Ф. Черкасовим, О.В. Михайличенком, Н.В. Гузій, С.Г. Мельничуком.

Професори С.Г. Мельничук, О.Я. Ростовський, Т.П. Танько
під час роботи Спеціалізованої ради
з теорії та методики музичного навчання
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Т.П. Танько має надзвичайно потужний, творчий потенціал педагога-науковця. Її відрізняє інноваційність мислення, педагогічна інтуїція, педагогічне натхнення, готовність до імпровізації, індивідуальний стиль.

Основний напрям наукових досліджень Тетяни Петрівни Танько пов'язаний із проблемами музично-педагогічної і дошкільної освіти. Стрижнем її наукових інтересів була і залишається музично-педагогічна підготовка вчителя і вихователя закладу дошкільної освіти в історичному й теоретичному аспектах.

Т.П. Танько є знаним дослідником музично-педагогічної освіти в Україні, досліджувала теорію і практику підготовки майбутніх педагогів до забезпечення музичного розвитку дітей і молоді.

Упродовж багатьох років наукової діяльності наукові інтереси Т.П. Танько визначались різноманітністю і охоплювали широке коло питань. Важливе місце в науковому доробку дослідниці посідає інтегрований підхід до навчання. Тетяна Петрівна є прихильницею інтеграції музики з іншими видами діяльності (ігровою, образотворчою, мовленнєвою, театралізованою), що забезпечує цілісний

Опанування під час захисту кандидатської дисертації. Керівник – доктор педагогічних наук, професор Н.В. Гузій

розвиток дитини. Серед наукових пріоритетів Т.П. Танько також розвиток творчих здібностей дітей засобами музичного мистецтва. Її педагогічні ідеї спрямовані на розкриття музичної творчості дітей, стимулювання їхньої уяви, фантазії та самовираження через музичну діяльність. Наскрізною лінією через наукову творчість Тетяни Петрівни проходить особистісно-орієнтований підхід до музичного виховання дітей: науковиця наголошує на важливості врахування індивідуальних особливостей кожної дитини, її музичних здібностей та інтересів у процесі навчання.

У 2004 році в рідних стінах Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди Т.П. Танько захистила докторську дисертацію на тему «Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах», здобувши науковий ступінь доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Того ж року Тетяні Петрівні було присвоєно звання професора, що стало підтвердженням її високого наукового авторитету.

Результати дисертаційної роботи Т.П. Танько мають велику практичну й теоретичну значущість. Вона вперше виявила педагогічні умови та розробила шляхи впровадження інноваційних програм із музичного виховання на факультетах дошкільної освіти. Тетяна Петрівна визначила й науково обґрунтувала поняття музично-педагогічної компетентності вихователя, уточнила критерії та показники рівнів її сформованості, а також розробила організаційно-методичну систему підготовки студентів до музично-естетичного виховання дошкільників.

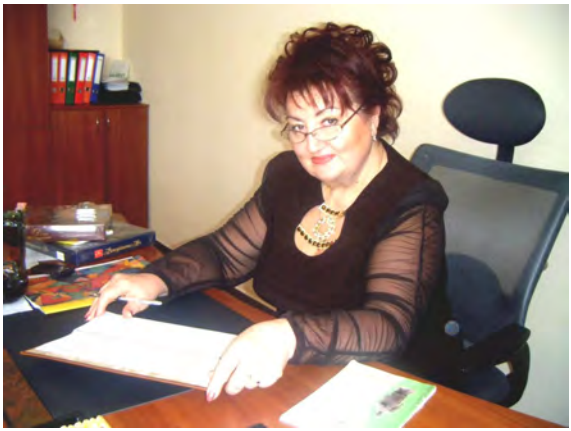

На роботу кожний день як на свято

Науковий доробок авторки відкрив нові горизонти у підготовці майбутніх педагогів. Зокрема, завдяки її роботі було детально проаналізовано особливості становлення музично-педагогічної підготовки, а також розкрито механізми формування особистісних якостей здобувачів, необхідних для роботи з дітьми у сфері музично-естетичного виховання. Впровадження її організаційно-методичної системи у педагогічні університети стало значним кроком уперед у покращенні якості підготовки фахівців, які здійснюють музично-естетичний розвиток підростаючого покоління.

Науковий внесок Т.П. Танько утворює підґрунтя для удосконалення музично-педагогічної і дошкільної освіти і полягає у:

- розробці та впровадженні нових методик музичного розвитку дошкільників. Її наукова діяльність також пов'язана з розробкою та апробацією авторських методик, спрямованих на підвищення ефективності музичного виховання дітей раннього та дошкільного віку;
- дослідженні особливостей музичного сприйняття та розвитку дітей дошкільного віку. Наукові інтереси Т.П. Танько охоплюють вивчення психологічних та педагогічних аспектів музичного розвитку дітей різних вікових груп;
- науковому обґрунтуванні інтегрованого підходу до музичної освіти дітей і молоді, зокрема, проведені нею дослідження підтверджують ефективність інтеграції музики з іншими освітніми галузями в дошкільному віці.

Вручення диплому випускниці магістратури зі спеціальності «Дошкільна освіта. Музичне мистецтво» А. Пшиченко

В останні роки фокус наукових розвідок Тетяни Петрівни спрямований на підготовку для закладів освіти України педагогів нової формації. Дослідниця опікується питаннями модернізації навчальних планів та освітніх програм, впровадженням інноваційних методик навчання з метою формування у здобувачів освіти професійної компетентності у сфері музичного розвитку дітей.

Важливим чинником сучасного освітнього процесу Т.П. Танько вважає використання цифрових технологій у музичній освіті дошкільників і набуття майбутніми педагогічними працівниками ЗДО відповідних компетентностей. Враховуючи сучасні тенденції, вона досліджує та сміливо впроваджує новітні інформаційно-комунікаційні технології в практику музичної освіти дітей дошкільного віку.

Слід зазначити, що Тетяна Петрівна – не лише науковиця, вона ще й педагогиня-практик, яка змогла перетворити свої ідеї в реальні інструменти для розвитку освітнього процесу, зробивши свій унікальний внесок у підготовку нового покоління педагогів.

Внесок Т.П. Танько у педагогічну науку і практику знайшов відображення у численних публікаціях, освітніх реформах і досягненнях її вихованців. Вона є автором понад 200 наукових праць, серед яких особливу увагу привертають фундаментальні

дослідження в галузі музично-педагогічної підготовки педагогічних працівників, естетичного виховання та інноваційних методів у дошкільній освіті. Це монографії, хрестоматії, навчально-методичні посібники і статті у провідних виданнях, які входять до баз даних Web of Science та Scopus (URL: https://scholar.google.ru/citations?user =vaNjog0AAAAJ&hl=uk).

З-поміж наукових праць Тетяни Петрівни Танько вирізняються її глибокі та комплексні дослідження, що висвітлюють різні аспекти педагогічної науки, музичної і музично-педагогічної освіти, естетичного виховання і професійної підготовки педагогів. Її роботи розкривають як теоретичні, так і практичні аспекти музичної педагогіки, ставши основою для багатьох сучасних освітніх програм і методик, серед них монографії «Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах» (2004) (фундаментальне дослідження, яке обґрунтовує сутність, структуру та педагогічні умови музично-педагогічної підготовки вихователів), «Музично-педагогічна освіта в Україні» (1998) (праця, що аналізує розвиток музичної освіти в педагогічній галузі України, розкриваючи її вплив на формування професійної компетентності вихователів), «Музично-педагогічна компетентність майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» (2003) (фундаментальна праця, що системно розкриває сутність, структуру та зміст музично-педагогічної компетентності, надаючи теоретичні основи для підготовки фахівців, здатних ефективно реалізовувати музично-естетичне виховання дітей дошкільного віку); навчальні посібники «Естетичне виховання дітей у дошкільних закладах освіти України (друга половина XX століття)» (2017) (видання, присвячене аналізу методик та підходів до естетичного виховання дітей дошкільного віку), «Музично-інструментальна підготовка майбутніх музичних керівників дошкільних закладів» (2011) (посібник пропонує системний підхід до формування інструментально-виконавських навичок у майбутніх музичних керівників, що є визначальною умовою для якісної організації музичної діяльності в закладах дошкільної освіти), «Підготовка майбутніх музичних керівників ЗДО (2021) (посібник акумулює сучасний досвід та інноваційні підходи до професійної підготовки музичних керівників закладів дошкільної освіти, охоплюючи всі ключові аспекти їхньої майбутньої діяльності); навчально-методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти

«Використання міжпредметних зв'язків на початковому етапі навчання теорії музики і музичного інструменту» (1991), «Основний музичний інструмент» (2011), «Основи музичного виховання» (2013),«Художньо-педагогічний аналіз музичних творів для дітей» (2018), «Музично-інструментальний компонент професійної підготовки майбутніх музичних керівників ЗДО (2019), «Практикум з дошкільного репертуару» (2019), «Теорія музики і сольфеджіо» (2021) та ін.

Ці та інші праці свідчать про значущість наукового доробку Тетяни Петрівни у розвитку музичної педагогіки. Вона не лише аналізує теорію і практику навчання і виховання, а й пропонує реальні інструменти вдосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів. Її наукові здобутки є невід'ємною частиною сучасної музично-педагогічної освіти і суттєво сприяють розробці теоретичних і практичних аспектів професійної підготовки педагогів, акцентуючи увагу на духовно-моральних, музично-естетичних і соціально-педагогічних засадах їхньої діяльності, та відображають широкий спектр наукових інтересів дослідниці.

Слід відзначити, що Тетяна Петрівна Танько підготувала цілу плеяду талановитих науковців, які продовжують розвивати музичну педагогіку, працюючи у стінах Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди та за його межами. Під керівництвом Тетяни Петрівни успішно захищено 11 кандидатських дисертацій, які присвячені актуальним питанням вдосконалення музично-педагогічної освіти. Зокрема, у цих роботах висвітлено: пошук ефективних шляхів формування музично-педагогічної компетентності майбутніх педагогів; інтеграцію інноваційних методик та технологій у процес музичного розвитку дітей дошкільного віку; підготовку педагогічних кадрів до творчої самореалізації у професійній діяльності; міждисциплінарні підходи до підготовки фахівців у галузі мистецької освіти тощо. Дисертації охоплюють як теоретичні аспекти, так і практичні підходи до вирішення актуальних проблем освіти, сприяючи розвитку педагогічної науки та підготовці висококваліфікованих фахівців. Її аспіранти стали яскравими представниками різних напрямів науки та освіти, зробивши значний внесок кожний у своїй галузі.

Ірина Олександрівна Ларіна 1996 року захистила кандидатську дисертацію на тему «Зміст музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників в Україні (20-ті – початок 30-х рр. XX ст.)»

за спеціальністю 13.00.01 – теорія та історія педагогіки. Вона є доцентом кафедри теорії, технологій і методик дошкільної освіти ХНПУ Г.С. Сковороди. Її наукові роботи присвячені історії розвитку музично-педагогічної і дошкільної освіти та методикам музично-педагогічної підготовки, що стали фундаментом для вдосконалення сучасних освітніх програм.

Олена Володимирівна Донченко (Алмакаєва) досліджує проблему естетичного виховання дітей дошкільного віку в педагогічній думці України кінця XIX – початку XX століття. Її кандидатська дисертація (2005 р.), присвячена цій темі, стала цінним внеском у вивчення історичних аспектів естетичного виховання дошкільників. Зараз вона обіймає посаду заступника декана з навчальної роботи факультету дошкільної освіти і є водночас доцентом кафедри теорії, технологій і методик дошкільної освіти ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Наукова діяльність Олени Володимирівни Донченко спрямована на вдосконалення музично-естетичного виховання у сучасній педагогіці.

Тема кандидатського дисертаційного дослідження Наталії Григорівни Тарарак – «Міжпредметні зв'язки вокально-хорових дисциплін у фаховій підготовці майбутнього вчителя музики» (спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти). Успішний захист 2008 року кандидатської дисертації надав Наталії Тарарак потужного поштовху до стрімкого професійного зростання. Наразі Н.Г. Тарарак – доктор педагогічних наук, професор, має понад 140 наукових та навчально-методичних праць, серед яких монографії, навчальні посібники, наукові статті у фахових вітчизняних і закордонних виданнях, що входять до баз даних Web of Science та SCOPUS. З жовтня 2015 року Н.Г. Тарарак очолює кафедру музично-теоретичної та художньої підготовки ХНПУ імені Г.С. Сковороди (нині – кафедра теорії, технологій і методик дошкільної освіти).

Микола Миколайович Данилюк, доцент кафедри музичного мистецтва ХНПУ імені Г.С. Сковороди, є яскравим прикладом поєднання наукової та виконавської діяльності. Його дисертаційна робота зосереджена на вивченні становлення й розвитку музичної освіти на Слобожанщині (2015 р.). Микола Данилюк – відомий баяніст, лауреат міжнародних конкурсів, керівник ансамблю народних інструментів «Гротеск», директор Міжнародного конкурсу виконавців на народних інструментах «Арт-Домінанта». Він є

автором понад 30 наукових і навчально-методичних праць, опублікованих у фахових та міжнародних виданнях. Маючи високий рівень виконавської майстерності та активно займаючись науковими дослідженнями, він зробив значний внесок у популяризацію української народної музики й розвиток музичної педагогіки.

Т.П. Танько – переможець конкурсу Харківської обласної державної адміністрації «Вища школа Харківщини – кращі імена» в номінації «Кращий декан» (2004 р.)

Отже, завдяки керівництву та натхненню Тетяни Петрівни її аспіранти не лише досягли значних наукових результатів, а й продовжують формувати нові покоління педагогів, передаючи свої знання та досвід. Наукова школа Т.П. Танко залишається потужним джерелом інновацій у сфері музично-педагогічної та дошкільної освіти.

Тетяна Петрівна Танько має звання заслуженого професора ХНПУ імені Г.С. Сковороди (2023 р.). За свою багаторічну плідну

працю вона отримала низку державних та відомчих нагород, серед яких нагрудний знак «Відмінник освіти України» (1996 р.), виборола звання переможця конкурсів Харківської обласної державної адміністрації «Вища школа Харківщини – кращі імена» в номінації «Кращий декан» (2004 р.) і «Людина року ХНПУ імені Г.С. Сковороди» (2005 р.), має Почесний знак МОН України «Софія Русова» (2007 р.), Почесну відзнаку ХНПУ імені Г.С. Сковороди (2010 р.), медаль «Григорій Сковорода» НАПН України (2015 р.), медаль «За 30 років плідної праці в університеті» (2018 р.), медаль «Г.С. Сковорода» ХНПУ імені Г.С. Сковороди (2020 р.), є переможцем конкурсів «Видатні жінки Сковородинівського університету» (в номінації «Жінка в освіті – 2021») і «Сковоро-динівський Олімп-2022 р.» (у номінації «Внесок у сучасну Сковородіану») (2022 р.), відзначена Грамотою Харківської обласної ради (2023 р.), Подякою Харківського міського голови (2023 р.), Почесною грамота Харківської міської ради (2024 р.), Подякою Президії Національної академії наук України за багатолітню плідну освітянську і наукову працю, значні творчі здобутки та вагомий внесок у підготовку висококваліфікованих педагогічних кадрів (2024 р).

Тетяна Петрівна Танько – педагог із великим серцем, вчений із глибоким інтелектом і натхненник, здатний запалювати інших на досягнення нових вершин. Її життя і праця – це приклад самовідданого служіння освіті, розвитку та процвітанню України.

АСТАЛОШ Габріела Ласлівна,
кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри
камерного ансамблю та квартету
Львівської національної музичної академії ім. М.В. Лисенка
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-5539-2713
e-mail: gabriella.astalosh@gmail.com

ЮРІЙ СОКОЛОВСЬКИЙ: ГАРМОНІЯ ПОКЛИКАННЯ

Юрій Соколовський, заслужений діяч мистецтв України, кандидат педагогічних наук, професор

Історія культури знає безліч прикладів того, як значущість творчої персоналії дедалі більше зростає у свідомості поколінь, що мають змогу оцінити її з погляду віддаленого у часі. Чимало мемуарів, спогадів, біографічних нарисів створено власне учнями, вихованцями, послідовниками тих яскравих мистецьких особистостей, котрі творять невмирущу спадщину. Розуміння важливості увіковічення креативної діяльності Вчителя стає не тільки рушійною силою для цілком природної інтенції створення його науково-мистецького портрету, а й внутрішньою потребою творця такої публікації відобразити відроджений у емоційній пам'яті образ Майстра.

Перше особистісне спілкування автора цієї розвідки, а відтак і фактичне знайомство з непересічним, талановитим та яскравим скрипалем, колишнім очільником відомого в Закарпатській області струнного квартету м. Ужгорода, Юрієм Соколовським, нині проректором з науково-педагогічної діяльності та інноваційного розвитку Львівської національної музичної академії імені М.В. Лисенка, заслуженим діячем мистецтв України, кандидатом педагогічних наук, професором відбулося у 1999 році під час спільної поїздки до Києва. 10 вересня зазначеного року у Національному палаці «Україна» з успіхом пройшов знаковий Звітний концерт професійних та аматорських колективів «Чарівні мелодії Закарпаття». Перетин 90-х та 2000-х років був позначений активізацію культурного життя у країні, чому в значній мірі сприяли

ініційовані президентом України Л.Д. Кучмою творчі звіти областей у столиці. Ці монументальні проєкти, що мали на меті зміцнення єдності культур різних регіонів молодої незалежної держави через презентацію досягнень кращих аматорських та професійних колективів з усіх її куточків, були потужним консолідуючим чинником для музикантів, залишили в пам'яті чудові враження про спільні натхненні виступи, довгі, кропіткі приготування та репетиції, максимальну концентрацію зусиль від найменших учасників до вже іменитих митців, поважних керівників адміністрації області.

Саме в такій, зарядженій спільним сценічним азартом атмосфері згадується мені пам'ятна подорож до Києва окремим призначеним з цієї нагоди потягом («мистецьким спецрейсом») та яскрава постать Ю. Соколовського, котрий закарбувався в моїй свідомості як митець високого професіоналізму і, водночас, надзвичайно щирий, веселий, жвавий та енергійний співбесідник, неймовірно цікавий оповідач з притаманним йому тонким відчуттям гумору, котрий інтригував нас, тоді ще юних піаністок-студенток Ужгородського державного музичного училища імені Д.Є. Задора захоплюючими переказами про гастрольні поїздки, яскраві концертні виступи улюбленого п. Юрієм струнного квартету.

Формування цієї непересічної особистості – педагога, науковця, виконавця та громадського діяча Юрія Соколовського відбувалось на теренах високого професіоналізму. Міцні творчі взаємини із улюбленим інструментом (скрипкою) тісно пов'язані із надзвичайно теплим сімейним оточенням та особистими дитячими переживаннями музиканта. Адже батько, Анатолій Соколовський, лікар-офтальмолог за фахом, один із останніх учнів видатного академіка, доктора медицини, професора В. Філатова був людиною надзвичайної ерудиції, автором численних наукових праць з офтальмології та палким поціновувачем музичного мистецтва, сам володів грою на кількох інструментах. В родині лікарів Соколовських (мати була педіатром) завжди панував надзвичайний пієтет перед класичною музикою і особливе захоплення люблячого батька викликало скрипкове мистецтво, що, безумовно, передалося сину. Колекціонуючи платівки із записами таких іменитих віртуозів як Д. Ойстрах, Я. Хейфець, Ф. Крейслер, І. Менухін, Л. Коган та ін., постійно прослуховуючи їх, відвідуючи родиною концерти, музикуючи вдома на скрипці, голова сім'ї привив надзвичайно душевне відношення майбутнього музиканта саме до цього

інструменту. І нині, завітавши до кабінету проректора з науково-педагогічної діяльності та інноваційного розвитку Львів-ської національної музичної академії імені М.В. Лисенка, відчу-вається відлуння родинної аури, зокрема у фотопортретах багатьох з вищезгаданих видатних виконавців, що прикрашають стіни його робочого місця. «Мені здається, жоден музичний інструмент, окрім скрипки, не здатен викликати в людській душі такого великого хвилювання», і далі: «А форма скрипки. Не заперечую, що й інші інструменти прекрасні, але скрипка… Це естетична досконалість! Мабуть, Ви неодноразово чули, що її форму порівнюють з витонченою скульптурою, а звук з людським голосом…» [2, с. 161]. Ці рядки промовисто свідчать про роль скрипкового виконавства в житті мистця, щире захоплення, навіть пер-соніфіковане ставлення, адже заняття на скрипці були романтичним бажанням і простосердечною мрією бути схожим на улюбленого батька, стали його «душевним голосом» та визначили вектор життєвого шляху сина.

Народився Ю. Соколовський 11.01.1961 р. у с. Хмельове Кіровоградської області. Професійне становлення розпочалося у Кіровоградському музичному училищі (закінчив у 1980 р. з відзнакою) у класі Ю. Хілобокова, продовжилось у Львівській консерваторії (закінчив у 1985 р. також з відзнакою) у класі доцента О. Вайсфельда. Згодом вже кваліфікований скрипаль після навчання в аспірантурі НДІ педагогіки АПН України керівництвом Ю. Юцевича здобув ступінь кандидата педагогічних наук (1990 р.), захистивши дисертацію на тему: «Формування оцінного ставлення до засобів музичної виразності».

Сходження на мистецький олімп педагогіки і виконавства у великій мірі визначилось чудовою фаховою підготовкою під опікою знакових постатей української скрипкової школи. В перші роки своєї творчої діяльності Юрій Соколовський продовжує розвивати професійні традиції Кіровоградщини і свого наставника Ю. Хілобокова – відомого українського педагога, скрипаля, диригента, заслуженого працівника культури України. Випускник В. Проніна у Одеській консерваторії (продовжив педагогічну лінію В. Мордковича – П. Столярського – Є. Млинарського – Л. Ауера), чиє фахове становлення сягає і глибинних європейських традицій (першим педагогом був Й. Гольденберг, вихованець празького професора О. Шевчика) заклав міцний фундамент у справі педа-

гогіки регіону, виховавши чимало майбутніх скрипалів спочатку у стінах Кіровоградської музичної школи № 1 імені Г.Г. Нейгауза, а згодом – Кіровоградського музичного училища, ставши її директором. Розвиваючи скрипкові традиції своїх наставників та їх попередників, він вибудовує власну оригінальну школу: «Його педагогічні принципи формувались під впливом прогресивних ідей, що базувалися на розумінні високого призначення музики й завжди були скеровані проти так званої «беззмістовної віртуозності»» [1, с. 112]. Він був активним організатором концертно-виконавського життя краю: в перші повоєнні роки відроджував культурну діяльність міста, організовував концерти з оркестром прифронтовими зонами, був першим солістом концертно-естрадного бюро обласної філармонії, концертмейстером та завідувачем музичної частини оркестру місцевого театру, створив ансамбль скрипалів, студентський симфонічний оркестр Кіровоградського музичного училища, став засновником та багаторічним очільником і нині діючого при філармонії камерного оркестру «Концертіно». «Працею цього педагога-майстра, особистість якого визначалася високим професіоналізмом і компетентністю, творилася скрипкова школа Кіровоградщини» [2, с. 163].

Надзвичайно цінним етапом у формуванні Юрія Соколовського, як молодого скрипаля, стало навчання у Львівській консерваторії у класі метра скрипкового мистецтва регіону і України О. Вайсфельда. Творчість цього яскравого мистця, вихованця Київської консерваторії стала своєрідним перехрестям багатьох професійних шкіл, що значно збагатило і розширило як власний потенціал, так і мистецький світогляд послідовників. Адже його становлення відбулось під опікою видатних скрипалів Я. Магазінера (1938–1941 рр.) та Д. Бертьє (1946–1949 рр.). Прослідковуючи професійну лінію О. Вайсфельда, а відтак і його учнів, можемо свідчити про вплив педагогічних принципів видатних українських та європейських постатей по таких мистецьких лініях: 1) Я. Магазінер (1883–1941) – А. Фідельман (Одеса) – О. Шевчик (Прага); перед першою світовою війною Я. Магазінер навчався і працював асистентом у класі видатного скрипаля О. Налбандяна, учня Л. Ауера; 2) Д. Бертьє – учень Л. Ауера, вихованця Д. Рідлі-Коне у Пештській консерваторії (Угорщина), Я. Донта у Віденській консерваторії (Австрія), Й. Йоахіма (Німеччина).

Відтак О. Вайсфельд закладає міцний фундамент скрипкового виконавства та педагогіки у Львові. Тривалий час він займає посаду концертмейстера симфонічного оркестру Львівського оперного театру, а згодом виховує плеяду скрипалів спочатку у Львівській середній спеціалізованій музичній школі-інтернат імені С. Крушельницької, згодом на запрошення М. Колесси починає працювати на кафедрі скрипки Львівської державної консерваторії імені М.В. Лисенка. «Важливу роль у творчому портреті Олександра Вайсфельда як музиканта-педагога відігравала його висока інтелігентність. Її органічне поєднання з переконливим професіоналізмом, об'єктивною вимогливістю і почуттям міри у взаємовідносинах зі студентами і колегами справляло глибоке враження» – свідчить Юрій Анатолійович [5, с. 34].

Знаково, що О. Вайсфельд практично до кінця життя зміг зберегти фантастичну виконавську майстерність, у котрій поєднувались віртуозна технічна підготовка, витончене художнє чуття, мистецька ерудиція та власна глибока інтуїція. Важливою ланкою діяльності майстра став і його науково-методичний доробок, відображений у фахових розробках та статтях («Вібрація на скрипці та способи її розвитку», «Сучасні погляди на розвиток техніки лівої руки скрипаля», «Музичні здібності та їх розвиток», «Сучасний скрипковий концерт» та ін.). Здатність чітко поставити завдання, вміти подолати їх в роботі з учнем, проаналізувати та структурувати проблеми виконавства знайшли продовження у педагогіці Ю. Соколовського.

Важливим досягненням музиканта стало отримання наукового ступеня кандидата педагогічних наук у 1990 році під керівництвом Ю. Юцевича – знаменного автора чотирьох видань українського «Словника музичних термінів» (1971, 1977, 1988, 2002), понад 120 публікацій, навчально-методичних посібників, фахових словників. Одержаний дослідницький досвід в подальшому стане вагомою складовою багатогранної діяльності Ю. Соколовського, адже притаманний йому аналітичний спосіб мислення, поєднаний із хистом швидко реагувати на проблеми та віртуозно долати їх, глибиною знань, широтою мистецької ерудиції, примножились під керівництвом цього музикознавця науковою майстерністю.

Творче зростання досліджуваного музиканта розпочалось саме із виконавської діяльності. Повернувшись до рідного міста після закінчення навчання, він продовжив життєву справу своїх

наставників. Молодий скрипаль став артистом і солістом камерного оркестру Кіровоградської обласної філармонії (1978–1980 рр. та 1985–1995 рр.), викладачем по класу скрипки та камерного ансамблю Кіровоградського музичного училища (1985–1995 рр.), згодом завідувачем кафедри гри на інструменті Кіровоградського державного педагогічного інституту імені Володимира Винниченка (1992 р.). У 1993 р. заснував камерний оркестр при цьому закладі освіти, став його художнім керівником і диригентом. Того ж року отримує вчене звання доцента. Окрім цього Ю. Соколовський, поєднавши долю із талановитою піаністкою, теж випускницею Львівської консерваторії Вікторією Соколовською (Богородською), котра походить із родини видатних музикантів, фахівців струнно-смичкової школи в Ужгороді (батько Валерій Богородський – випускник Харківської консерваторії класу професора І. Добржинця, учня Л. Ауера, та засновник класу альта в Ужгородському музичному училищі), довгий час Ю. Соколовський продовжує камерні виступи в дуеті з дружиною як в Кіровограді, так і в Ужгороді. Стрімко розвиваючись у сфері педагогіки, п. Юрій водночас починає проявляти нові обрії свого неординарного таланту. Відтак новою сторінкою його біографії стала організація у 1995 р. Першого Всеукраїнського конкурсу скрипалів «Класична спадщина та сучасна музика України» поміж студентів музично-педагогічних факультетів ВНЗ. Сьогодні мистець, залишаючись вірним пам’яті Вчителя, є поважним головою журі Всеукраїнського фестивалю-конкурсу виконавців на оркестрових струнних інструментах імені Юрія Хілобокова, започаткованого 2013 року.

Наступним і дуже важливим етапом життєвого шляху мистця став його ужгородський період. Ці роки яскраво визначають і час особистого знайомства автора публікації з її героєм. Вказаний період життя Ю. Соколовського збігся із моїм власним формуванням на ниві професійного мистецтва, адже 1997 рік став роком вступу до Ужгородського державного музичного училища імені Д.Є. Задора, де музикант обіймав посаду заступника директора з навчальної роботи, і водночас роком заснування улюбленого творіння майстра – Ужгородського муніципального струнного квартету. Окрім того, насичені роки мого навчання супроводжувались численними знаковими концертними виступами на важливих мистецьких подіях міста, де неодноразово пере-сікались наші творчі шляхи. Яскраві враження, щире спілкування з музикантами, їх яскраві сценічні

виступи та захоплення професіоналізмом струнного квартету під керівництвом п. Юрія залишилися світлими спогадами назавжди.

Незмінний голова журі Всеукраїнського конкурсу виконавців на струнно-смичкових інструментах імені Юрія Хілобокова (Кропивницький), 2013 р.

Отож, за ініціативою талановитого музиканта створено муніципальний струнний квартет, у котрому він вочевидь став художнім керівником та першою скрипкою в ансамблі. Цей досвід для митця був вже не новим, адже у 1995 році він заснував польсько-український струнний квартет (м. Краків), який за короткий час зміг реалізувати чимало гастрольних поїздок польськими містами, записати кілька цікавих аудіо записів.

Ужгородський муніципальний струнний квартет (праворуч) під керівництвом Ю. Соколовського

За роки діяльності (1997–2004 рр.) Ужгородський квартет направду був окрасою професійного музичного життя міста. Домінантою у його репертуарі стала світова класика: Й. Гайдн, В. А. Моцарт, Ф. Шуберт, Е. Гріг, Й. Брамс, Дж. Россіні, Л. Керубіні, Дж. Пуччіні, А. Дворжак, а також українська музика – Г. Гаврилець та М. Скорик. Велика роль митців у плеканні творчості закарпатських композиторів: І. Мартона, Д. Задора, В. Теличка, Є. Станковича, Н. Марченкової, Й. Базеля, В. Гайдука. Особливим захопленням Ю. Соколовського була вірменська музика. Під час

плідної співпраці з закарпатським товариством вірменської культури «Арарат» квартетом були здійснені унікальні записи творів Комітаса – С. Асламазяна, А. Бабаджаняна, А. Хачатуряна, К. Орбеляна. Блискучо репрезентував себе колектив і на європейській сцені, ним здійснено понад 300 концертів містами Словаччини, Угорщини, Австрії, Німеччини. Увіковічено діяль-ність квартету завдяки численним аудіо (8 CD) та відео (6 теле-фільмів) записам. У 1999 році один із таких музичних фільмів, «Молитва каменю» (муз. Комітаса), відзначений дипломом на Всеукраїнському фестивалі-конкурсі телепрограм «Україна – рідний край» в Одесі. У рамках благодійної діяльності колективу слід відзначити участь протягом 2000–2003 рр. у німецько-українському проєкті «Надія», виручені кошти з котрого перераховано у львівську лікарню імені А. Шептицького. Не можна оминути й просвітницьку діяльність музикантів, адже на чолі із Ю. Соколовським квартетом започатковано роботу із молоддю на базі загальноосвітніх шкіл Ужгорода, що відбувалась у формі концертів-лекцій, ознайомлюючи школярів із арт-зразками світової та вітчизняної музики.

В 90-х роках скрипаль також виступав у дуеті з Д. Фіндлей (віолончель, Канада), піаністами – В. Соколовською, Г. Добрушкіним (Мексика), заслуженим діячем мистецтв України В. Теличко. Високо оцінені Департаментом культури Закарпатської ОДА його талант та роль у професійному мистецькому розвитку краю численними грамотами та подяками; у 1999 році він стає лауреатом премії імені Д. Є. Задора у жанрі музично-виконавського мистецтва; з 2001 році – членом Національної Ліги українських композиторів як музикознавець.

У 2004 році Ю. Соколовський на запрошення ректора Львівської музичної академії, народного артиста України, професора Ігоря Пилатюка переїжджає до Львова, де розпочинає роботу на кафедрі скрипки, кафедрі камерного ансамблю та квартету ЛНМА імені М.В. Лисенка, а також на відділі скрипки Львівської середньої спеціалізованої музичної школи-інтернат імені С. Крушельницької. Певний час продовжує виступати як виконавець, зокрема в дуеті із заслуженою артисткою України А. Станько. В тому ж році отримує почесне звання – освіти України. Львівська сторінка біографії мистця триває й сьогодні, щороку збагачуючи культурні надбання країни численними здобутками його власної кропіткої праці. Важливою компонентою життєпису стала окрім педагогічної,

наукової та виконавської ще й громадська діяльність. Як висококваліфікований фахівець, опікуючись не тільки проблемами скрипкової педагогіки, але й актуальними питаннями мистецького вишколу, усвідомлюючи важливість виховання фаховими закладами професійних музикантів європейського рівня, що отримують можливість реалізовувати свої знання та навики у цілому світі завдяки міжнародним стандартам освітньої системи, Ю. Соколовський приклав чимало зусиль для вдосконалення її якості. Так у 2013 року він стає учасником у спільному українсько-норвезькому проєкті з обміну практичним досвідом викладання фахових навчальних дисциплін (м. Тромсе). Здобувши чималий досвід через спілкування із представниками провідних європейських закладів, вже з 2016 року очолює науково-методичну комісію сектору вищої освіти Науково-методичної ради МОН України зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво», результатом діяльності якої були створені нові стандарти музичної освіти зі ступенів «бакалавр», «магістр», «доктор».

З колегами по кафедрі скрипки ЛНМА імені М.В. Лисенка

Адміністративна діяльність як важлива грань таланту цієї непересічної особистості, що дала можливість успішно зарекомендувати себе на посаді заступника директора з навчальної роботи УДМУ імені Д.Є. Задора (з 1999 р.), заступника декана Ужгородського заочного факультету Донецької державної музичної академії імені С.С. Прокоф’єва (з 2001 р.), знайшла своє логічне

продовження на посаді, яку Ю. Соколовський обіймає від 2019 року й нині, а саме проректора з науково-педагогічної діяльності та інноваційного розвитку Львівської національної музичної академії імені М.В. Лисенка. У 2018 році він отримує звання заслуженого діяча мистецтв України, а у 2019 році – вчене звання професора.

Слід окремо відзначити й чималий внесок Ю. Соколовського у організацію та проведення численних фахових конкурсів. Відкривши цю сторінку свого креативного діяння ще у Кіровограді започаткуванням у 1995 році Першого Всеукраїнського конкурсу скрипалів «Класична спадщина та сучасна музика України», в подальшому як виконавчий директор таких заходів він здійснив потужний внесокі у цей пласт мистецько-просвітницького поступу країни. Під його натхненним керівництвом від 2006 року на базі Львівської національної музичної академії імені М.В. Лисенка проведено такі конкурси: Всеукраїнський конкурс скрипалів (2006 р., 2008 р., 2017 р.), Всеукраїнський конкурс піаністів (2008 р.), Всеукраїнський конкурс молодих вокалістів (2008 р., 2010 р.), Всеукраїнський конкурс камерних ансамблів та квартетів (2009 р., 2013 р.), Міжнародний конкурс піаністів імені Ф. Шопена (2010 р.), Міжнародний конкурс контрабасистів «GoldenBass» (2013 р.), Всеукраїнський конкурс камерних ансамблів духових та ударних інструментів імені Ф. та К. Доплерів (2016 р., 2018 р.), Всеукраїнський конкурс піаністів імені О. Криштальського (2017 р.), Всеукраїнський конкурс виконавців на струнно-смичкових інструментах (2019 р.), Міжнародний конкурс скрипалів імені М. Скорика (2019 р.). Сам був неодноразовим почесним запрошеним гостем подібних імпрез, зокрема: член журі міжнародних конкурсів виконавців «Срібний Дзвін» (м. Ужгород 1999 р., 2002 р.), «Дельфійські ігри» (м. Київ 2012 р., 2013 р.), голова журі Всеукраїнського відкритого конкурсу скрипалів та віолончелістів імені Леоніда Когана (2013–2018 р., м. Дніпро), голова журі Відкритого кон-курсу-фестивалю виконавців на струнно-смичкових інструмен-тах імені Юрія Хілобокова (м. Кропивницький, 2016–2020 рр.).

Юрій Соколовський є автором численних праць методичного і навчального характеру, дослідницьких публікацій у сфері педагогіки та музикознавства (понад 50). У центрі уваги його професійних наукових інтересів проблеми формування музичного мислення, критерій ціннісного ставлення до процесу музичного розвитку,

обґрунтування естетичної значущості засобів музичної виразності та специфіки контексту музичної мови, яка постає як феномен творчої комунікації між композитором, інтерпретатором та реципієнтом, а в кінцевому результаті – втіленням художнього змісту виконуваного твору.

З членами журі конкурсу імені Леоніда Когана (2013 р.)

Особливе місце серед надбань науковця займає навчальний посібник «Квартетний клас». У цій ґрунтовній праці розглянуто такі важливі аспекти як особливості професійних засад квартетного виконавства, структуру його виразових засобів, взаємозв'язок оцінної діяльності слухача під час сприйняття музики із роботою над створенням художнього образу, значення відповідної інтелектуальної підготовки майбутніх ансамблістів, їх обізнаності із стилістикою виконуваної музики, проблеми сучасної нотації інструментальної квартетної техніки, окреслено організацію самостійної та репетиційної роботи у квартетному класі тощо. Важливим доповненням до монументальної праці є пропонований чималий перелік творів для струнного квартету.

Систематизуючи основні напрями наукових інтересів дослідника, можемо виділити три вагомі вектори: 1) праці

навчально-методичного напрямку [4; 12; 13]; 2) публікації з проблем педагогіки та стилістичних аспектів інтерпретації [3; 6; 7; 9; 14]; 3) розвідки з питань історії музики та діяльності окремих персоналій [5; 8; 10].

Як музикознавець, Ю. Соколовський був неодноразово запрошеним на опонування та рецензування кандидатських дисертацій, під його власним керівництвом захищено дві: 1) Г. Асталош «Еволюція фортепіанної виразовості в камерно-інструментальних ансамблях українських композиторів останньої третини XX ст. (на прикладі творчості М. Скорика, Є. Станковича, В. Сильвестрова)» (2013 р.); 2) Однолькіна М. «Ґенеза та специфіка української скрипкової фантазії в контексті розвитку жанру» (2020 р.).

Величезний багаж знань педагогічного та мистецького досвіду Юрія Соколовського став стимулом у виборі дослід-ницького напряму діяльності й автора даної розвідки. Роки співпраці, цінні поради, чітка цілеспрямованість наукового керівника спонукали до постійних роздумів, наполегливої роботи, спраги до пізнання обраної тематики. Цей безцінний досвід, здобутий на етапі становлення, позначений неймовірною аурою багатогранної постаті мистця та зрештою, збагачений щирим захопленням його особистості, став чітко окресленою передумовою до написання представленої біографічної праці.

Вміло поєднуючи різні сфери професійної реалізації, блискучо справляючись із покладеними на проректора Академії обов'язками, долаючи масштаби зайнятості, Юрій Соколовський й нині плідно здійснює свою наукову та педагогічну діяльність, що займають питоме місце в його біографії від перших років роботи на ниві скрипкового мистецтва. Розпочавши з виховання молоді ще у Кіровоградському музичному училищі, згодом продовжує розвиватись у сфері педагогіки і в Ужгороді, де викладає гру на скрипці в УДМШ № 1 та в УДМУ імені Д.Є. Задора. Львівський етап життєпису митця значно примножив цю ланку обдарування, адже активно збагачуючи методико-педагогічні принципи О. Вайсфельда, він дуже успішно провадить мистецьке виховання на кафедрах скрипки, а також камерного ансамблю та квартету ЛНМА імені М.В. Лисенка. Про здобутки викладача промовисто свідчать досягнення його учнів. Він підготував численних лауреатів міжнародних та всеукраїнських конкурсів: скрипалі – учні ЛССМШ імені С. Крушельницької (Т. Бервецький, М. Краснюк, А. Іваницький,

Р. Левчук), студенти Академії – Р. Закопець, О. Шиманська, Б. Дяченко, М. Лозан, Р. Коваленко; квартетисти – О. Погонич, Я. Нич, Ю. Маршалик, І. Чекайло, М. Громадська, Н. Цеслів, В. Педорич, Б. Синюра, К. Зубко, В. Луканюк, Е. Новакович, С. Окрутна та ін.

Сьогодні Ю. Соколовський активно продовжує виховувати творчу молодь. Цінуючи високий професіоналізм мистця, навчальні заклади з усієї України часто запрошують його для проведення майстер-класів, надання методичної допомоги, головування конкурсів, державних комісій на атестаційних іспитах. Його студенти є постійними учасниками фестивалів та концертів, зокрема чудові квартети педагога яскраво репрезентували себе у нещодавно запровадженому спільними зусиллями з автором цієї публікації циклі концертів камерно-інструментальної та квартетної музики у співпраці із Музично-меморіальним музеєм Соломії Крушельницької у Львові.

З колегами та студентами кафедри камерного ансамблю та квартету ЛНМА імені М.В. Лисенка після концерту в музично-меморіальному музеї Соломії Крушельницької, 2024 р.

У своїй скрупульозній роботі зі студентами досвідчений фахівець акумулює і розвиває педагогічні здобутки своїх

наставників, їх методичні надбання, акцентуючи увагу на усвідомленому розумінні закономірностей музичного мислення, підпорядкуванню навиків гри естетичним законам стилю, намагається якнайглибше розкрити емоційну сторону сприйняття музики і прагне до її відображення у інтерпретації, детально і максимально якісно опрацьовує можливості виконавських засобів виразності, захоплено шукаючи разом з учнями вирішення поставлених композитором завдань, цілеспрямовано і органічно вимальовує у спільній співпраці з ними драматургію і концепцію твору, формуючи цілісне розуміння мистецького артефакту.

Багатовекторна діяльність Юрія Соколовського є цінним надбанням сучасної мистецької освіти України. Адже в ній ми бачимо фантастичний приклад органічної злуки скрипкової педагогіки, професійного виконавства, наукової, методичної, просвітницької та громадської діяльності фахівця, напрочуд обдарованого та благословенного для нашої держави.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Долгіх М. Юрій Хілобоков: сюїта для скрипки з оркестром. НАН України, НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського, Кіровоград муз. училище; відп. ред. О.І. Полячок, І.М. Сікорська. Кропивницький: Лисенко В. Ф., 2017. 207 с.
2. Молчанова Т. Універсум Юрія Соколовського: інтерв'ю з нагоди його ювілею. *Дзвін,* 2021, N 5. С. 161–166.
3. Соколовський Ю.А. Аксіологічне орієнтування студентів в музичній сфері. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. Вип. 32. Ч. 1. С. 56–78.
4. Соколовський Ю.А. Квартетний клас: навчальний посібник. Львів: Сполом, 2013. 352 с.
5. Соколовський Ю.А. Олександр Якович Вайсфельд у контексті становлення українського скрипкового виконавства та педагогіки (До100-річчя від дня народження). *Знакові постаті камераліcтики*: Тези міжнародної науково-творчої конференції 20 листопада 2019, Львів. ЛНМА імені М.В. Лисенка, 2019. С. 32–35.
6. Соколовський Ю.А. Особливості музичного сприйняття та художньої інтерпретації. *Камерно-інструментальний ансамбль: історія, теорія, практика: наук. зб.; серія: Вико-*

навське мистецтво. ЛНМА ім. М.В. Лисенка. Львів: Сполом, 2011. Вип. 25. С. 44–52.
7. Соколовський Ю.А. Особливості орнаментики в квартетних творах композиторів XVIII–XIX століття (на прикладі розшифрування форшлагів. *Камерно-інструментальний ансамбль: історія, теорія, практика*. Львів: Сполом, 2010. С. 38–47.
8. Соколовський Ю.А. Пам'яті людини і педагога В.В. Богородського. *Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення*. Збірка статей, есе про музичну культуру Закарпаття. Ужгород: Карпати, 2010. Вип. 2. С. 182–188.
9. Соколовський Ю.А. Стильові особливості музики та проблеми її інтерпретації. Львів: ЛНМА імені М.В. Лисенка, 2014. 42 с.
10. Соколовський Ю.А. Три складові феномену педагогіки Ігоря Пилатюка. *Звукоряд життя Ігоря Пилатюка* / упор. Т. Молчанова. Львів: Українська Академія друкарства, 2014. С. 84–89.
11. Соколовський Ю.А. Хрестоматія з дисципліни «Квартетний клас». Твори для струнного квартету композиторів Закарпаття: Д. Задор. Полонинські картинки «В селі», «Коломий-ка». Партитура та партії для струнного квартету. Редакція нотного тексту та штрихи. Львів: ЛНМА ім. М.В. Лисенка, 2007. Вип. I. 40 с.
12. Соколовський Ю. Хрестоматія з дисципліни «Квартетний клас». Твори для струнного квартету композиторів Закар-паття: С. Мартон. «Коломийка». Партитура та партії для струнного квартету. Редакція нотного тексту та штрихи. Львів: ЛНМА ім. М.В. Лисенка. Вип. II. 42 с.
13. Українська музична енциклопедія. Т. 6 / Гол. редкол. Г. Скрипник; Національна Академія Наук України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського. К. : Видавництво Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 2023. 499 с.
14. Astalosh G.L; Sokolovskyy Y.A. Postmodern Accents in the Works of Ukrainian Composers of the Late XX Century. Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala, 2023-04-10|Journal article DOI: 10.18662/rrem/15.2/736, 15(2), 324-341 (Web of Science). URL:https://doi.org/10.18662/rrem/15.2/736.

ШМАН Світлана Юріївна,
кандидат культурології, в.о. декана музичного факультету
Київської муніципальної академії
естрадного та циркового мистецтв
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-6658-1288
e-mail: cv_mku1234@ukr.net

КУЛЬТУРНИЙ КАПІТАЛ ФІЛОСОФІЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ: ОСОБИСТІСТЬ ТЕТЯНИ ГУМЕНЮК, ПРОФЕСОРКИ КИЇВСЬКОЇ МУНІЦИПАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ МУЗИКИ ім. Р.М. ГЛІЄРА

Сьогодні поняття «культурний капітал» набуває особливого значення в наукових дослідженнях і стає ключовим інструментом для пояснення сучасних суспільних трансформацій. Дедалі більше уваги приділяється вивченню взаємозв'язків між культурними явищами та процесами, зокрема тими, що пов'язані з розвитком культурного капіталу. Останній розглядається як найважливіший ресурс суспільства, що не лише визначає напрям і характер його розвитку, а й створює основу для різноманітних ініціатив, проєктів і поведінкових моделей.

Теорію культурного капіталу розробив французький соціолог П'єр Бурдьє у своїй праці «Форми капіталу» [17]. Його концепція ґрунтується на дослідженнях попередників, серед яких Г. Беккер, М. Вебер, Е. Дюркгейм, К. ЛевіСтросс та інші. Значний внесок у дослідження формування, розвитку та раціонального використання культурного капіталу роблять і українським науковці, зокрема О. Голіков, В. Кондрашова-Діденко, М. Колотило, А. Кудінова, Є. Мороз, П. Назаренко, І. Нечитайло, О. Попик, А. Ручка, В. Шульгіна.

Культурний капітал – це невіддільна частина особистості, яку неможливо безпосередньо передати, подарувати чи продати. Як зазначає Мар'яна Колотило, він «накопичується виключно завдяки здібностям індивіда» [8] і зникає разом із його власником. Таким чином, культурний капітал поєднує в собі як успадковані, так і набуті якості. Через прихований характер його набуття і передачі він часто функціонує як символічний капітал. Це форма легітимної компетенції, що дозволяє особистості займати певне місце в

суспільстві, навіть якщо він формально не ідентифікується як капітал.

Процес накопичення культурного капіталу вимагає звернення до імен українських мислителів, які відкрили шлях до вивчення українських традицій та наукових шкіл. Однією з таких постатей є Тетяна Гуменюк, чий внесок у галузі культури «не тільки не змалів, але, навпаки, виріс» [5].

Метою цієї розвідки є висвітлення основних етапів наукового, творчого та життєвого шляху оригінального українського філософа Тетяни Гуменюк, чиї дослідження є цінним внеском у розуміння формування та розвитку культурного капіталу.

Гуменюк Тетяна Костянтинівна – проректорка з науково-педагогічної роботи, інноваційно-методичного забезпечення освітнього та наукового процесів, докторка філософських наук, заслужена працівниця освіти України, професорка

Тетяна Гуменюк – доктор філософських наук, професор, заслужений працівник освіти України. Вона обіймає посаду проректорки з науково-педагогічної роботи та інноваційно-методичного забезпечення освітнього та наукового процесів у Київській муніципальній академії музики ім. Р.М. Глієра, є членкинею Спілки науковців України та авторкою унікальних лекційних курсів з естетики та історії мистецтв. Її наукова діяльність підтверджена членством у редакційних колегіях таких видань, як «Питання культурології», «Культура і мистецтво в сучасному світі» та «Київське музикознавство». За свій значний внесок у розвиток освіти та культури Тетяна Гуменюк була нагороджена Золотою медаллю Національної академії мистецтв України.

У своїй праці «Постмодернізм як транскультурний феномен: естетичний аспект» Тетяна Гуменюк «реконструювала теоретичну картину історико-культурних, онтологічних, гносеологічних та естетичних параметрів постмодернізму і виявила наскільки неопрацьованими є до сьогодні філософсько-

естетичні та мистецтвознавчі аспекти постмодернізму» [2, с. 36]. Дослідниця розкриває його як нову парадигму мислення, що дозволяє по-новому подивитися на сучасну ситуацію в мистецтві та філософії на межі XX–XXI століть. Тетяна Костянтинівна стверджує, що саме креативність стала ключовою рушійною силою в сучасному суспільстві, за її словами: «Людська креативність стала тією рушійною силою, яка відіграє ключову роль в суспільстві» [1, с. 14] – підкреслюють важливість творчого підходу в усіх сферах. Особлива сміливість її підходу полягає в тому, що вона стала першою дослідницею у вітчизняній естетиці, яка ґрунтовно проаналізувала творчість видатного французького філософа Жака Дерріди, розглядаючи такі поняття, як «деконструкція» та «текст». Ця робота стала кроком уперед для української науки, відкривши нові дослідницькі горизонти.

Тетяна Гуменюк демонструє, як постмодернізм свідомо відходить від традиційного поняття «творчості», перетворюючи мистецьку діяльність на гру, цитування та колаж. Вона розкриває зв'язок між карнавальністю та постмодерністською грою, і як це усуває межі між життям і мистецтвом. Для аналізу цих явищ дослідниця застосовує феноменологічний метод, завдяки якому вона будує новаторську схему «Передмодерн-Модерн-Постмодерн», що є ключем до осмислення сучасної культурної ситуації.

Тетяна Костянтинівна наголошує на важливості гуманітаризації мистецької освіти для формування національної свідомості. Вона переконана, що ця сфера є ключовою для розуміння власного коріння, історії та культури, дозволяє українцям зберегти свою ідентичність і водночас вести відкритий діалог зі світовим співтовариством. Ідеї Тетяни Гуменюк зберігають свою актуальність і в сучасному освітньому контексті, особливо в умовах глобалізації, коли важливо зберігати і розвивати національну культуру, одночасно взаємодіючи з іншими культурами. У статті «Культура початку третього тисячоліття: дискурс нового світовідчуття» вчена зазначає: «У новітню добу проблема зв'язку часів, культур і традицій потребує сучасного зрозуміння, цей зв'язок часів має виражатись ключовим поняттям, яке визначають як пост-постмодернізм, транспостмодернізм, посттисячоліття, псевдомодернізм, метамодернізм. «Початок століття» актуалізує філософську рефлексію, породжуючи рекурсію як спосіб організації системи... нова епоха щойно розпочалася, і термін «commencement de siècle» –

«початок століття» – найбільш адек-ватний для пізнання зсуву в культурі» [4, с. 11]. Це підтверджує статус новатора Тетяни Костянтинівни в гуманітаристиці.

Концепція гуманізації, розроблена Тетяною Костянтинівною, є основою для формування нової генерації людей, які не лише підтримують власну культуру, але й активно долучаються до світових культурних процесів. Це сприяє створенню гармонійного та взаємоповажного культурного простору, що знайшло вагоме підтвердження в 14 статтях, розміщених у наукометричних базах даних Scopus та Web of Science, що охоплюють широкий спектр актуальних проблем. Зокрема, вона аналізує: філософію масової культури та споживацького суспільства (*«Philosophy of mass culture and consumer society: worldview emphasis»*); феномен маргінальності (*«The Phenomenon of Marginality in the Middle Ages»*); сучасні соціокультурні кризи (*«Overcoming the modern socio-cultural crisis – from postmodern to post-postmodern: Theoretical aspects»*); вплив діджиталізації на мистецтво та культурну дипломатію (*«Virtual reality in contemporary theatre», «Cultural diplomacy in modern international relations: The influence of digitalization»*); ефективність освітніх технологій (*«The effectiveness of gamification elements…», «Distance E-learning…»*).

Окрім міжнародних публікацій, Т.К. Гуменюк є автором статей у фахових виданнях України, що розкривають такі теми історичної культурології, а саме: дослідження феномену Революції Гідності («Культура пам’яті: феномен Революції гідності в сучасній науковій рефлексії»), а також аналіз імперських традицій більшовизму та рашизму («Більшовизм та рашизм: імперські традиції соціокультурної та ідеологічної концепцій сучасної росії»). Цікаві роботи професорки Т. Гуменюк присвячені вивченню event-культури («Event як феномен сучасної культури: трансформація від історії до сучасності») та сучасного блогерського медіапростору («Сучасний блогерський медіапростір»). Аналіз національно-орієнтованої самоідентифікації митця на прикладі Соломії Крушельницької та Михайла Кречка висвітлені у статті «Національно-орієнтована самоідентифікація митця...». Науковий доробок вченої також включає розділи в колективних монографіях, статтю в «Українській музичній енциклопедії» та численні матеріали конференцій, що свідчить про її постійний професійний розвиток.

Наукова діяльність Тетяни Гуменюк, що характеризується багатовекторністю, актуальністю та високим рівнем, є вагомим внеском у розвиток вітчизняної та світової культурологічної науки. Праці Тетяни Костянтинівни сприяють формуванню сучасного розуміння українського мистецтва в контексті глобальних культурних процесів, що допомогло зміцнити національну ідентичність та інтегрувати українську культуру в європейський простір.

Шлях Тетяни Костянтинівни до видатних наукових досягнень сповнений викликів і наполегливої праці. Ґрунтовна освіта розпочалася у Києві, де вона навчалася в спеціалізованій україно-французькій школі №6. Це заклало міцну основу для її академічної кар'єри, апогеєм якої став диплом з відзнакою Київського державного інституту театрального мистецтва імені І.К. Карпенка-Карого в 1979 році, де вона отримала кваліфікацію театрознавця. Професійне становлення пані Тетяни відбулося у складні часи, ще в епоху СРСР, у стінах Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського. Долаючи значні труднощі та адаптуючись до реалій того часу, вона крок за кроком формує свій унікальний науково-педагогічний стиль, що зрештою привів її до визнання та успіху.

Тетяна Гуменюк завжди вирізнялася як ерудит, новаторка та естетка, що не вкладалося в жорсткі рамки радянської системи. Являючись природженим оратором, Тетяна Костянтинівна навчає студентів не просто слухати, а мислити критично, логічно вибудовувати та відстоювати власні думки. Лекції вченої є діалогами-дискусіями, що заохочували до аналізу та висловлення власного ставлення до мистецтва. Тетяна Костянтинівна послідовно і ненав'язливо формує естетичний смак своїх вихованців, а розмови про значні культурні події часто переростали у публікації, що ставали першим досвідом для майбутніх критиків.

Як педагог і наставниця, Тетяна Гуменюк надає своїм вихованцям не лише знання, а й вміння бачити красу, цінувати культуру та бути вільними у своїх поглядах. Життєвий та творчий шлях професорки Т.К. Гуменюк є яскравим прикладом цілеспрямованості, таланту та сміливості вченої, яка не боїться відходити від звичних підходів, щоб запропонувати нові, актуальні ідеї для нашого суспільства. Внесок Тетяни Гуменюк у розвиток української гуманітаристики є безцінним.

Полячок О.І. – директор Кропивницького музею музичної культури імені Кароля Шимановського, керівник «Об'єднання поляків «Полонія» ім. Кароля Шимановського,
Joanna Domanska (Жоанна Доманська) – професор Музичної Академії ім. Кароля Шиманосктского в Катовіце (Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego w Katowicach).
Презентація дослідження пані Жоанни Доманської, присвячене питанням інтерпретації творчості Кароля Шимановського у КМАМ ім. Р.М. Глієра, 15 грудня 2024 року

Наступним кроком у науковій біографії Тетяни Костянтинівни стало навчання в аспірантурі Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Ще з часів студентства юна Тетяна демонструвала неабиякий інтерес до естетики драматичного твору, а також до глибин української національної культури. Це поглиблене захоплення стало каталізатором для вибору теми кандидатської дисертації.

Під керівництвом професорки Лариси Левчук Тетяна Костянтинівна успішно захистила кандидатську дисертацію «Естетична

природа драматичного». Дослідження стало справжнім віддзеркаленням її прагнення розкрити суть драматичного мистецтва: його здатність не лише викликати потужний емоційний відгук у глядача, а й надавати глибоку інтелектуальну та чуттєву насолоду. Тетяна Костянтинівна доводить, що саме динаміка персонажів, розгор-тання конфліктів та розкриття людських переживань перетворюють твір на потужний інструмент впливу. Наукова праця не лише засвідчила глибокі знання Тетяни Гуменюк, а й заклала міцний фундамент для майбутніх досліджень, у яких молодий вчений почала розглядати мистецтво як ключовий інструмент для формування особистості та зміцнення національної свідомості.

Наполегливість і відданість науковим інтересам не дозво-лили Тетяні Костянтинівні зупинитися на досягнутому. Молодий вчений продовжує розширювати свої горизонти, зосередившись на філософії мистецької освіти. Невтомна праця в Національній музичній академії України імені П.І. Чайковського та навчання в докторантурі надали можливість глибоко зануритися у вивчення такого складного явища, як постмодернізм. Кульмінацією цих зусиль став захист докторської дисертації «Постмодернізм як транскультурний феномен: естетичний аспект» у 1999 році. Докторська дисертація не лише стала вершиною наукової кар'єри Тетяни Костянтинівни, а й стала першим в Україні комплексним дослідженням цього явища, яка стала першим в Україні комплексним дослідженням цього явища.

У 1998 році Тетяна Гуменюк розпочала свою діяльність у Національній музичній академії України імені П.І. Чайковського (далі – НМАУ). Саме в ній Тетяна Костянтинівна змогла повною мірою реалізувати свій організаторський потенціал та значно вплинувши на розвиток цього провідного мистецького навчального закладу, де зібравши команду талановитих інтелектуалів ініціювала заснування кафедри теорії та історії культури. Завдяки зусиллям Тетяни Костянтинівни та науковому керівництву, кафедра перетворилася на потужний освітній і дослідницький центр. Професор Т.К. Гуменюк особисто розробила інноваційні навчальні програми, гармонійно поєднавши філософію, естетику та мистецтвознавство, готуючи фахівців із широким гуманітарним світоглядом.

У період з 2004 по 2018 роки Тетяна Гуменюк обіймала посаду проректора з навчальної роботи НМАУ, де її внесок в освіту був відзначений почесним званням «Заслужений працівник освіти

України». Наукові інтереси професора Т.К. Гуменюк завжди були спрямовані на майбутнє. В одній зі своїх статей вчена писала: «Відбувається дедалі більше взаємопроникнення мистецтва та науки, а творча уява художника активно співпрацює з технічними навичками. Саме тому осмислення особливостей та принципів комунікації сучасного мистецтва є дотичним до аналізу формування креативного класу у світі сучасних технологій і нових медіа початку третього тисячоліття й відповідно надзвичайно актуальним завданням культурології» [1, с. 16].

Найбільшим здобутком Тетяни Гуменюк є не її посади чи звання, а її учні. Наукова робота з аспірантами та докторантами, що часто здається виснажливою, у її руках перетворювалася на справжній творчий процес. Тетяна Костянтинівна має унікальний хист допомагати знаходити цікаві та перспективні теми, скеровувати та доводити до успішного захисту.

Матвєєва Катерина – аспірантка КНУКіМ (2019-2022 рр.), нині – асистентка кафедри філософії і педагогіки в НТУ «Дніпровська політехніка», член Національної спілки театральних діячів України, хореограф-постановник, практичний психолог, член Ради молодих вчених при Міністерстві освіти і науки України. 13 вересня 2021 року

Під керівництвом професора Т.К. Гуменюк успішно захистили дисертації понад 20 кандидатів та 10 докторів наук, які сьогодні є провідними фахівцями в галузі. Серед її видатних учнів: Пухлянко

Марія Євгенівна, кандидат мистецтвознавства, заслужена артистка України, піаністка та педагог, яка викладає на кафедрі спеціального фортепіано № 2 НМАУ ім. П.І. Чайковського; Пучко-Колесник Юлія Вікторівна, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри хорового диригування НМАУ ім. П.І. Чайковського; Швець Наталія Віталіївна, кандидат філософських наук, доцент, яка є активним науковцем та автором численних публікацій; Рожок Володимир Іванович, народний артист України, доктор мистец-твознавства, професор, колишній ректор НМАУ. Його кандидатська дисертація була захищена у 1984 році, а докторська – у 1997 році. Вони стали провідними фахівцями в галузі, продов-жуючи її наукові пошуки й працюючи над важливими дослідженнями в українській та міжнародній науковій спільноті.

Кульмінацією наукового наставництва Тетяни Гуменюк став успішний захист докторських дисертацій такими вченими, як: Скорик Адріани Ярославівни, доктора мистецтвознавства, професора, проректора з наукової роботи НМАУ ім. П.І. Чайковського, чия наукова діяльність зосереджена на музикознавстві та культурології; Северинової Марини Юріївни, доктора мистецтвознавства, професора, вона є фахівцем у галузі культурології та музичного мистецтва; Троєльникової Людмили Вікторівни, доктора філософських наук, професора, наукові інтереси якої лежать у сфері філософії та естетики; Пігорбунського Анатолія Миколайовича, доктора філософських наук, професора, дослідження якого також пов'язані з філософією та теорією культури. Усі вони активно розвивають наукові напрямки, започатковані Тетяною Костянтинівною.

Цей неймовірний успіх підтверджує, що Тетяна Костянтинівна Гуменюк створила власну, визнану наукову школу.

Коло наукових інтересів Тетяни Костянтинівни надзвичайно широке. У науковому доробку налічується понад 150 праць, які вирізняються міждисциплінарним підходом. У спільній статті «Філософські аспекти використання штучного інтелекту (ШІ) в інформаційній сфері», написаній разом з її чоловіком Володимиром Гуменюком, підкреслюється важливість підготовки нормативно-правової бази та дотримання етичних стандартів у сфері ШІ. «Дискусії щодо майбутнього штучного інтелекту в інформаційному просторі стосуються розробки суперінтелектуального ШІ, вдосконалення обробки природної мови та появи автономних інфор-

маційних агентів. Майбутнє штучного інтелекту в інформаційному просторі пов'язане із значними соціально-політичними наслідками і викликам, тому набуває актуальності підготовка ґрунтовної нормативно-правової бази, дотримання етичних стандартів, здійснення моніторингу систем штучного інтелекту, міжнародна співпраця у вирішенні проблем, пов'язаних з їх впровадженням» [2, с. 20].

Життя та робота Тетяни Костянтинівни нерозривно пов'язані з її чоловіком – Володимиром Гуменюком. Їхній союз – це не просто сімейне щастя, а справжнє творче та наукове партнерство, що демонструє, як спільні інтереси можуть надихати на великі звершення.

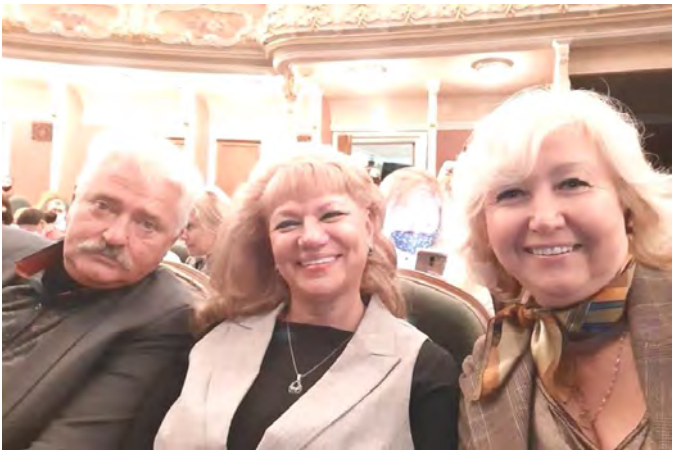

Гуменюк В.А. – чоловік, режисер-постановник, член Національної всеукраїнської музичної спілки, викладач кафедри гуманітарних та музично-інноваційних дисциплін КМАМ ім. Р.М. Глієра, Бондар О. (Alena Bondar) – business woman, дружина Чепалова О.І. У Національному академічному драматичному театрі імені Івана Франка на прем'єрі вистави за п'єсою Олександра Чепалова «Співай, Лоло, співай!». 25 вересня 2021 року.

Володимир Гуменюк – відома постать у світі мистецтва та культури. Він режисер-постановник, організатор міжнародних фестивалів («КРОК» та «Аніграф»), та автор масштабних проєктів. Досвід Володимира Андрійовича включає роботу в Театрі кіноактора та керівництво Миколаївським театром естради.

Поряд зі своєю творчою діяльністю режисера, Володимир Гуменюк працює як науковець, чиї роботи публікуються у провідних фахових виданнях. Дослідження Володимира Андрійовича зосереджені на історії та теорії мистецтва, а також на сучасних тенденціях розвитку аудіовізуального та перформативного мистецтва. Як викладач він ділиться своїми знаннями зі студентами, читаючи курси з історії мистецтв, театру та кіно.

Такий союз двох потужних творчих особистостей є прикладом синергії, коли взаємна підтримка та спільні інтереси не лише збагачують життя, але й допомагають створювати унікальні та цікаві проєкти.

Тетяна Гуменюк не лише плідний науковець та педагог, а й талановитий організатор у галузі мистецької освіти. За значні науково-творчі досягнення та вагомий внесок у розвиток вітчизняної культури і мистецтва рішенням Президії Національної академії мистецтв України Т.К. Гуменюк нагороджена Золотою медаллю Національної академії мистецтв України.

Професорка Т.К. Гуменюк здобула визнання на міжнародному рівні завдяки своїй науковій діяльності, яка охоплює важливі аспекти філософії, зокрема філософії мистецької освіти та естетики. Роботи Тетяни Костянтинівни, що присвячені проблемам сучасного вітчизняного та світового культурологічно-мистецтвознавчого й філософсько-естетичного знання, отримали високу оцінку серед фахівців у різних країнах. Це сприяло її включенню до численних міжнародних наукових спільнот. Тетяна Костянтинівна активно долучається до науково-організаційної та експертної роботи, а також є постійним учасником всеукраїнських і міжнародних наукових конференцій та методологічних семінарів.

Експертна діяльність Тетяни Костянтинівна включає опонування та рецензування дисертаційних робіт, а також участь у роботі експертних комісій під час захистів дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата та доктора наук за спеціальностями «Культурологія», «Мистецтвознавство», «Філософія» та «Естетика».

Корнієнко К.С. – ветеран Великої вітчизняної війни, героїня-розвідниця, дружина видатного кінознавця, першого у цій галузі доктора мистецтвознавства, ректора Київського державного інституту театрального мистецтва імені І.К. Карпенка-Карого (нині – Національний університет театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого), близький незабутній друг родини.
Копиця М.Д. – докторка мистецтвознавства, професорка, завідувачка кафедри історії української музики та музичної фольклористики НМАУ ім. П.І. Чайковського.
На урочистих зборах у Національній музичній академії України імені П.І. Чайковського, грудень 2017 року.

Професорка Тетяна Костянтинівна Гуменюк є визнаним фахівцем у галузі культурології та мистецтвознавства, про що свідчить її членство в редакційних колегіях авторитетних фахових видань. Участь Тетяна Костянтинівни у редколегіях журналів «Питання культурології» та «Культура і мистецтво в сучасному світі» підтверджує високий науковий авторитет і довіру з боку академічної спільноти. Робота в редакційних колегіях вимагає глибоких знань, неупередженості та відповідальності. Т.К. Гуменюк бере активну участь у процесі рецензування та відбору рукописів, що подаються до публікації, гарантуючи відповідність матеріалів високим науковим стандартам. Вона долучається до формування тематики номерів, ініціює публікації актуальних досліджень, тим самим сприяючи розвитку культурологічної думки. Членство в цих

редакційних колегіях також дозволяє Т.К. Гуменюк бути в центрі сучасних наукових дискусій, обміню-ватися досвідом з колегами та впливати на напрямки досліджень у галузі культурології та мистецтвознавства. Без перебільшення, позиція Тетяни Костянтинівни як справжнього лідера в науковому середовищі та сприяє інтеграції української науки у світовий академічний простір.

Разом з колегами на засіданні Спеціалізованої вченої рада Д 26.005.02 з присудження наукового ступеня доктора наук за спеціальністю 26.00.01 «Теорія та історія культури» (культурологія, мистецтвознавство) 27 лютого 2021 року

Завдяки своєму беззаперечному науковому авторитету та активній громадянській позиції, Т.К. Гуменюк є визнаним експертом у галузі мистецької освіти та культурології. Глибокі знання та багаторічний досвід вченого дозволяють Тетяні Костянтинівні брати активну участь у роботі провідних фахових спільнот, наприклад, як членкині експертної комісії з культурології та мистецтвознавства Департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації Міністерства освіти і науки України. У рамках цієї діяльності вона безпосередньо впливала на формування та вдосконалення стандартів вищої освіти, сприяючи підвищенню якості наукових досліджень та освітніх програм у країні.

Висока фаховість та наукова компетентність Т.К. Гуменюк у галузі мистецької освіти підтверджується її постійною участю у роботі спеціалізованих вчених рад із захисту докторських та кандидатських дисертацій. Об’єктивні оцінки професорки Т.К. Гуменюк, глибока аналітика та принциповість є ключовими для

забезпечення академічної доброчесності та високого рівня науко-вих досліджень. Крім того, визнання професіоналізму знайшло відображення в запрошеннях до провідних освітніх закладів України. Членство Тетяни Костянтинівни у складі вчених рад таких авторитетних вишів, як Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівська національна музична академія імені М.В. Лисенка та Національна музична академія України імені П.І. Чайковського, свідчить про широке визнання її внеску у розвиток мистецтвознавства та освіти на національному рівні.

DRAGOMANOV UKRAINIAN STATE UNIVERSITY

Jean Monnet Centre of Excellence ESSIE European Studies of Social Innovations in Education

Jean Monnet Chair SCAES Social and Cultural Aspects of European Studies

DISFor

Co-funded by the European Union

CERTIFICATE

This is to certify that

has participated in the International Winter School "SOCIAL DIMENSIONS OF EUROPEAN STUDIES" (180 hours)

№	Title	lecturer	hours
1	Seminar "European Social Policy"	Prof. Maryna Diclini	20 hours
2	Intensive course "European Social Cohesion Policy"	Prof. Marja Nesterova	12 hours
3	Distance learning course "European Social Model"	Prof. Diana Spulber	26 hours
4	Distance learning course "EU Inclusion Policy in Education"	Prof. Diana Spulber	24 hours
5	Distance learning course "European Policy of Social Innovations"	Prof. Marja Nesterova	12 hours
6	Distance learning course "Social Dimensions of European Policies Studies"	Prof. Marja Nesterova	12 hours
7	Distance learning course "European Practices of Social Cultural Projects"	Prof. Marja Nesterova	36 hours
8	Independent work		38 hours
		Total	180 hours

Credits earned: 6,0 ECTS credits

Competences gained: - develop understanding of social policy in Europe and particularities of social processes in Europe and the EU in particular, namely demographic, migration, labor market and others; - determine the main directions and priorities of social policy in Europe; to analyze the regional characteristics of social processes in Europe and the EU, based on the experience of the EU to determine the key priorities of social policy of Ukraine; - deepen knowledge of EU practice of social cohesion in education; - improve practical tools of implementing this issue into the educational management practice for the students for their better competitiveness in the labour market; - expand the understanding of the content and main principles of European Social Model (ESM), from the narrow (as a set of rules) to the broad - as the whole system of sustainable development of material and spiritual values of the society; - deepen knowledge about EU practice of organization of social model of innovative type; - get acquainted with the experience of those countries that started implementing this social innovation before Ukraine, determine which aspects of this experience are positive and can be useful for Ukraine; - deepen knowledge about the EU practice of social innovations implementing; - promote the implementation of European principles of social innovations in Ukraine; - broaden the understanding of the varieties of social innovations, their benefits for different spheres of life; - improve practical tools of implementing cohesion ideas into the Ukrainian civil society development.

Date: January 16-28, 2023

Dr. of Sc., Prof. Diana Spulber
Italy, Genoa

Dr. of Sc., Prof. Marja Nesterova
Kyiv, Ukraine

Jean Monnet Chair SCAES - 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR
Jean Monnet Centre of Excellence ESSIE - RASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH-UA-COE

Сертифікат № 2023WS-0000468 про участь в International Winter School «SOCIAL DIMENSIONS OF EUROPEAN STUDIES» 16-28 січня 2023 р.

Важливим аспектом професійної діяльності Т.К. Гуменюк є регулярне запрошення до провідних закладів вищої освіти Києва та всієї України як голови державних екзаменаційних комісій. На цій відповідальній посаді професор Т.К. Гуменюк здійснює атестацію випускників освітніх рівнів «бакалавр» та «магістр», що підтверджує авторитет та демонструє довіру до оцінки рівня підготовки студентів.

Завдяки своєму науковому авторитету і громадянській позиції, Т.К. Гуменюк активно займається просвітницькою діяльністю, популяризуючи українське мистецтво та наукові досягнення за кордоном. Пані Тетяна неодноразово брала участь у міжнародних конференціях та наукових форумах у країнах Європи, де представляла досягнення української культури та сприяла поглибленню міжнародних зв'язків. Просвітницька діяльність Тетяни Гуменюк має на меті не лише поширення знань, а й зміцнення позицій української культури на міжнародній арені.

Дослідження життєвого шляху та діяльності Тетяни Гуменюк підтверджує, що культурний капітал є невіддільною частиною особистості. Як зазначалося у вступі, він не може бути переданий безпосередньо, а формується завдяки власним здібностям та зусиллям. Приклад Тетяни Костянтинівни демонструє, як накопичений капітал – що включає наукові знання, педагогічний досвід та організаційні навички – перетворюється на символічний капітал, який дозволяє займати особливе місце в академічному та культурному середовищі.

Таким чином, багатогранний внесок професорки Т.К. Гуменюк у культурний капітал України є не лише сумою її особистих досягнень. Він проявляється у здатності передавати знання та формувати нове покоління освічених митців, які несуть у собі цей спадок. Саме через таких видатних діячів український культурний капітал набуває нового виміру, стаючи живим і дієвим інструмен-том для розвитку нації, що вимагає подальшого глибокого науко-вого вивчення її спадщини.

Звернувшись у даному дослідженні до постаті проректорки з науково-педагогічної роботи та інноваційно-методичного забезпечення освітнього та наукового процесів у Київській муніципальній академії музики ім. Р.М. Глієра Т.К. Гуменюк, ми зупинилися головним чином на ключових моментах життєвого шляху, зокрема, на організаційній, педагогічній та науковій діяльності вченого, які,

на наш погляд, потребують окремого більш глибшого подальшого наукового вивчення. У перспективі окремої уваги дослідників також заслуговує епістолярна спадщина київської професорки, яка потребує публікації і дослідження.

Внесок Тетяни Гуменюк у культурний капітал України підтверджує думку про те, що великі ідеї не вмирають разом з їхніми авторами, а продовжують жити в колективній спадщині, живлячи і розвиваючи майбутні покоління.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гуменюк Т.К. Комунікативність мистецтва у добу діджимодернізму: креативна свідомість і «нові» медіа. Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі: зб. матеріалів Четвертої міжнар. наук. конф., м. Київ, 20–22 травня 2021 р. Київ, 2021. С. 14–16.
2. Гуменюк Т.К. Постмодернізм як транс культурний феномен. Естетичний аналіз. Рукопис. Дисертація на здобуття науко-вого ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.08 – естетика. Київський університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2002.
3. Гуменюк Т.К., Гуменюк В.А. Філософські аспекти використання штучного інтелекту (ШІ) в інформаційній сфері Феномен культури постглобалізму – контекст військових конфліктів. IV Міжнародна науково-практична конференція, 2023. С. 15–22.
4. Гуменюк Т.К. Культура початку третього тисячоліття: дискурс нового світовідчуття. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2019. Вип. 2. С. 8–11.
5. Гуменюк Т.К. Культурні детермінанти інформаційного суспільства (креативність, діджитал, нові медіа). Трансформаційні процеси соціальної культури в Україні: колект. монографія. Київ: Ліра-К, 2022. С. 189–219.
6. Гуменюк Т.К. Event як феномен сучасної культури: трансформація від історії до сучасності. Вісник МДУ. Серія: Філософія, культурологія, соціологія. 2023. Вип. 25. С. 20–32.
7. Історія європейської музики XVI–XX століть: жанрово-стильова панорама: монографія / за заг. ред. Т.К. Гуменюк; уклад. О.В. Василенко. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2024. 212 с.
8. Колотило М. Культурний капітал та особливості його відтворення у вищій освіті (соціально-філософський дискурс).

Вісник Дніпропетровського університету. Філософія. 2013. Т. 21, вип. 23 (4). С. 184–191.
9. Культурно-мистецькі феномени історії світової музики: теоретичний дискурс: монографія / за заг. ред. Т.К. Гуменюк; уклад. О.В. Василенко. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2024. 175 с.
10. Назаркін О., Назаркін П. Проблеми розвитку культурного капіталу за умов трансформації вітчизняної системи вищої освіти. Social and Economic Aspects of Education in Modern Society: Proceedings of the XX International Scientific and Practical Conference. Warsaw, 2019. Vol. 3. P. 3–7.
11. Попик О. Культурний капітал: сутність і механізми реалізації в умовах помаранчевої економіки. Економіка України. 2024. № 5. С. 3–29.
12. Сучасна музична освіта в Україні: трансверсальність знань як освітня стратегія: монографія / за ред. проф. Т.К. Гуменюк. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2024. 171 с.
13. Шман С.Ю. Інтерпретація поняття «культурний капітал» в європейському науковому дискусі кінця XX початку XXI століть. Вісник НАКККіМ № 4. Київ, 2024. С. 86–91.
14. Шман С.Ю. Українські мистецькі вищі навчальні заклади: шляхи накопичення та збереження культурного капіталу. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Рівне, 2024. С. 367–374.
15. Шульгіна В.Д. Ретрансляція культурних досягнень України на зарубіжну аудиторію: інституціональний аспект (1918–2000). Діалог мистецько-педагогічних поколінь України середини XX – першої чверті XXI століть. На пошану Валерії Дмитрівні Шульгіній: кол. Монографія. Київ : Дєоніс плюс, 2024. С. 6–20.
16. Шульгіна В.Д. Презентація досягнень сучасної культурології у дискусі наукової біографії: до ювілею Світлани Шман. АРТ-платФОРМА: альм. Київ: КМАЕЦМ, 2024. Вип. 10. С. 242–262.
17. Віртуальна бібліотечка П’єра Бурдьє. URL: https://commons.com.ua/uk/virtualna-bibliotechka-pyera-burdye / (дата звернення: 09.09.2025)

СТАШЕВСЬКА Інна Олегівна,
доктор педагогічних наук, професор,
проректор з навчальної роботи
Харківської державної академії культури,
заслужений діяч мистецтв України
ORKID iD: https://orcid.org/0000-0003-2940-9689
e-mail: astash@ukr.net
ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович,
доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу
науково-методичної роботи та професійної підготовки
працівників закладів сфери культури,
Комунальний заклад вищої освіти
«Академія культури і мистецтв»
Закарпатської обласної ради
ORKID iD: https://orcid.org/0000-0001-9112-3468
e-mail: cherkasov_2807@ukr.net

КУЛЬТУРНИЙ УНІВЕРСУМ НАУКОВОЇ, ПЕДАГОГІЧНОЇ ТА МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АНАТОЛІЯ МАРТИНЮКА

В останнє десятиліття XX – першій чверті XXI століття в Україні відбуваються значні зміни, які охопили усі сфери життя суспільства. Стрімка динаміка цих зрушень віддзеркалює процеси розбудови незалежної української державі у контексті її інтеграції до європейського та світового співтовариства.

Вагомим надбанням нашого народу в царині духовності є музична культура. У системі української музичної культури виняткове місце належить хоровому мистецтву. Неозорий світ людського буття, неповторна краса природи, історичне минуле і сьогодення української спільноти отримали глибокий відбиток у хоровій музиці. Історична еволюція хорового мистецтва увінчалася в XX столітті виникненням унікального феномену в культурі України – сучасної національної та регіональних диригентсько-хорових шкіл. Культуротворча місія цих мистецьких та освітніх осередків має своїм основним вектором осмислення та ствердження високих естетичних й духовних цінностей і морально-етичних ідеалів.

У яскравому сузір’ї діячів національної хорової культури нашого часу вирізняється постать відомого вченого, педагога та

хорового диригента Анатолія Кириловича Мартинюка – доктора педагогічних наук, професора кафедри музичного мистецтва і методики навчання Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

Професор Мартинюк Анатолій Кирилович

Мартинюк Анатолій Кирилович народився 23 листопада 1953 року в селі Песець Кам'янець-Подільського (колишнього Новоушицького) району у родині колгоспників Кирила Омеляновича і Гафії Іванівни. Його непересічні музичні здібності виявилися в ранньому дитинстві. Художню обдарованість він успадкував від своїх батьків. Музика та спів постійно лунали в батьківському домі. Його старші брати Василь (1936 р.н.), Іван (1941 р.н.) та молодший Мирослав (1956 р.н.) добре грали на різних музичних інструментах. Світлі спогади дитинства і юності, велике пошанування і любов до батька, матері та всієї родини залишили незгладимий відбиток у серці Анатолія Кириловича. Все це буде надихати диригента на створення неповторних виконавських інтерпретацій хорової музики та втілення низки культурно-мистецьких і наукових ідей.

Глибоке віддзеркалення у пам'яті Анатолія Мартинюка залишило навчання в Песецькій 8-річній школі, директором якої був відомий педагог Андрій Пилипович Гуцол. Неповторна атмосфера цієї школи була пронизана ідеями добра та гуманізму. Теплі спомини залишила у Анатолія Мартинюка його перша вчителька Килина Яківна Григорчук, яка опікувалася музичним та загальним розвитком свого учня.

Незабутніми для Анатолія Мартинюка стали уроки музики та спів у дитячому хорі під керуванням його старшого брата – Василя Кириловича. Окрім музики та співу він долучив свого меншого брата до вивчення танцювального мистецтва та художнього читання.

А.К. Мартинюк закінчив Кам'янець-Подільське культурно-освітнє училище (1969-1972), клас диригування – заслуженого працівника культури України М.А. Олексійчука; Харківський державний інститут культури, «Хорове диригування» (1972-1976); Харківський інститут мистецтв ім. І. Котляревського, «Хорове

диригування» (1979-1984). Навчався у видатних представників Харківської диригентсько-хорової школи: доцентів – В.Ю. Брилліанта, З.В. Яковлєвої; професорів – І.І. Гулеско, В.С. Палкіна, Ю.І. Кулика.

Упродовж 2019–2020 років навчався у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» на освітньому рівні «Магістр» за спеціальністю 014 Середня освіта (014.13 Музичне мистецтво). Отримав диплом з відзнакою і кваліфікацію: Вчитель музичного мистецтва. Вчитель англійської мови і літератури. Організатор освіти. Викладач мистецьких дисциплін закладу вищої освіти.

Мистецька педагогіка професора Анатолія Мартинюка віддзеркалює ідеї його видатних вчителів. Диригентська педагогіка стала сенсом життя М. Олексійчука, А. Лиса, В. Брилліанта, В. Палкіна, І. Гулеско, Ю. Кулика, З. Яковлєвої. Формування широкого художнього світогляду студента, розширення системи знань про музику і диригентське мистецтво, становлення його самобутньої творчої індивідуальності, прогнозування диригентських пріоритетів в розвитку студента визначило сутність педагогічного кредо цих визначних особистостей.

Педагогічна діяльність Анатолія Мартинюка

Початок педагогічної діяльності відбувся в Тульчинському культурно-освітньому училищі Вінницької області (1979-1984). У мішаній хоровій капелі під орудою А.К. Мартинюка співав С.С. Городинський – директор Вінницького муніципального музичного коледжу імені М.Д. Леонтовича, відомий композитор і співак, народний артист України.

Викладав в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького (1985-2014) на посадах викладача, старшого викладача, доцента кафедри хорового диригування; курси: «Хорове диригування», «Хоровий клас», «Хорознавство», «Хорове аранжування», «Читання хорових партитур», «Історія української музики», «Сучасна музична культура України». Серед вихованців А.К. Мартинюка плеяда відомих музикантів, вчених і педагогів, зокрема: доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики музичної освіти та хореографії МДПУ імені Богдана Хмельницького Н.А. Сегеда;

заслужена артистка України, викладач Житомирського музичного училища імені В. Косенка Л.В. Нестерчук.

З 1993 року по 2009 р. – завідувач кафедри хорового диригування та вокальних дисциплін.

З 2014 – по сьогоднішній день викладає в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі на посаді доцента, а з 1.09.2021 року на посаді професора кафедри музичного мистецтва і методик навчання.

Наукова, педагогічна та музично-виконавська діяльність Анатолія Кириловича Мартинюка в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі впродовж багатьох років отримує всебічну підтримку декана факультету мистецтв, менеджменту, педагогіки та психології – кандидата педагогічних наук, професора Наталії Вікторівни Ігнатенко. Визначний вчений і педагог Н.В. Ігнатенко своїми мудрими порадами та чуйним ставленням до А.К. Мартинюка сприяла втіленню ним низки наукових, освітніх та культурно-мистецьких ідей.

Основні навчальні курси, які веде професор А.К. Мартинюк: «Хорознавство та хорове аранжування», «Хорове диригування», «Хоровий клас і практична робота з хором», «Педагогіка музичного сприймання», «Український театр: семінарій», «Видовищність в мистецтві», «Пісні народів світу», «Методологія науково-педагогічних досліджень», «Виконавська майстерність (диригентсько-хорова, вокальна та інструментальна)», «Сучасні концепції музично-педагогічної діяльності», «Хоровий спів зі шкільним практикумом», «Музична етнопедагогіка».

У педагогічній діяльності А.К. Мартинюк вміло застосовує матеріали власних наукових досліджень і забезпечує освітній процес навчально-методичними розробками, зокрема:

Мартинюк А.К. Диригентська діяльність Миколи Олексійчука в контексті музичної культури Поділля другої половини ХХ – початку ХХІ століття: монографія. Кам’янець-Подільський: Видавець Зволейко Д.Д., 2019. 200 с. (у співавторстві з Т.В. Мартинюк, О.С. Аліксійчук);

Мартинюк А.К. Диригентська діяльність Івана Заболотного в музичній культурі Сумщини ост. чверті ХХ – поч. ХХІ ст.: науково-біографічний нарис. Київ: Кафедра, 2019. 116 с. (у співавторстві з Т.В. Мартинюк, Є.В. Карпенком);

Мартинюк А.К. Диригентсько-хорова виконавська майстерність майбутнього вчителя музичного мистецтва: навчальний посібник. Переяслав (Київ. обл.): Домбровська Я. М., 2023. 232 с.

Відеолекція в бібліотеці Університету

Мартинюк А.К. є автором навчального посібника «Диригування». В роботі розглядаються специфічні особливості диригування як виконавського мистецтва, простежується його генезис і еволюція, здійснюється аналіз диригентсько-хорових шкіл в Україні. Анатолій Лащенко відзначає, що «посібник є змістовною комплексною науково-методичною працею, яка відповідає вимогам сучасного освітнього простору» [5, с. 9]. Іван Котляревський констатує майже повне співпадіння змісту посібника з контекстом інших диригентських дисциплін, що надає праці узагальнюючого характеру і зорієнтованість на національну загальнокультурну проблематику, високу якість посібника, його актуальність та певний новаторський характер [5, с. 10].

Мартинюк А.К. Диригентсько-хорова виконавська майстерність майбутнього вчителя музичного мистецтва: навчальний посібник. Переяслав (Київ обл.): Домбровська Я.М., 2023. 232 с.

У навчальному посібнику розкрито проблему формування диригентсько-хорової виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва. Розглянуто диригентсько-хорову виконавську майстерність як компонент, що увінчує курс хорового диригування; питання теорії диригування, актуальні для здобувачів другого (магістерського) ступеня вищої педагогічної освіти; основні етапи становлення виконавського задуму в процесі роботи з хоровим

твором та особливості репетиційного процесу; подано інформацію щодо підготовки здобувача до іспиту та критерії оцінювання. Висвітлено методичні особливості формування диригентсько-хорової виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Ґрунтовні науково-методичні праці А.К. Мартинюка опубліковані під загальною науковою редакцією академіка НАПН України, доктора історичних наук, професора Віктора Петровича Коцура.

А.К. Мартинюком розроблено навчально-методичні комплекси з таких освітніх курсів як: «Хорознавство та хорове аранжування», «Педагогіка музичного сприймання», «Український театр: семінарій», «Пісні народів світу», «Методологія науково-педагогічних досліджень», «Виконавська майстерність (диригентсько-хорова, вокальна та інструментальна)», «Сучасні концепції музично-педагогічної діяльності», «Хоровий спів зі шкільним практикумом», «Музична етнопедагогіка».

Декан, професор Наталія Ігнатенко, професори Анатолій Мартинюк та Тетяна Мартинюк

Ректор Віталій Коцур, декан Наталія Ігнатенко, Анатолій і Тетяна Мартинюк на Міжнародній конференції

З 2017 р. А.К. Мартинюк бере активну участь у розробці та оформленні освітньо-професійних програм: «Середня освіта» зі спеціальності 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, освітній рівень перший (бака-лаврський) та другий (магістерський); «Музичне мистецтво» галузі знань 02 Культура і мистецтво, освітній рівень перший (бакалаврський).

А.К. Мартинюк проводить лекції та практичні заняття на основі сучасних цифрових технологій, із використанням мультимедійних презентацій та електронних освітніх ресурсів. Він керує підготовкою кваліфікаційних та курсових робіт студентів.

Наукова діяльність Анатолія Мартинюка

Кандидат мистецтвознавства з 2002 року. Кандидатська дисертація «Диригентсько-хорова освіта в музичній культурі України другої половини XX століття», науковий керівник – кандидат мистецтвознавства, професор І.І. Гулеско. Дисертацію захистив 12.10. 2001 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради К64.807.01 Харківської державної академії культури, спеціальність 17.00.01 – теорія і історія культури (Диплом ДК № 014932 від 12 червня 2002 р.).

В дослідженні поглиблено розкриваються концептуальні засади диригентсько-хорових дисциплін в музичній освіті другої половини XX століття, а також розробляється модель функціонування сучасної диригентської педагогіки. Методологічним підґрунтям для цієї моделі стає для автора аналіз генезису диригентсько-хорової освіти в Україні, розвитку музикознавчої думки в галузі хорознавства, а також всебічне розкриття сутності феномену сучасних диригентсько-хорових шкіл. Діяльність цих мистецьких і освітніх осередків висвітлюється в науковій праці в культурознавчому та історико-педагогічному аспектах: витоки та джерела художньої традиції, широке розмаїття педагогічних засад і принципів, своєрідність музично-виконавської хорової естетики, організаційні засади функціонування хорових колективів.

Ґрунтовний аналіз дисертації зробили офіційні опоненти – член-кореспондент Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор Анатолій Петрович Лащенко, а також кандидат мистецтвознавства, доцент Віра Миколаївна Осадча.

Захист докторської дисертації

Доктор педагогічних наук з 2021 року. Дисертацію захистив 12.05.2021 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 27.053.03 у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», спеціальність 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. (Диплом ДД № 011918 від 29 червня 2021 р.).

Висвітлено історико-педагогічні аспекти дослідження та тенденції історичного розвитку диригентсько-хорової школи в Україні XX – початку XXI століття з урахуванням змін, які відбувалися в системі мистецької освіти упродовж зазначеного періоду. Розглянуто теорію і практику Львівської, Одеської, Київської та Харківської регіональних диригентсько-хорових шкіл, формування яких відбувалось упродовж двох етапів: каталізаційного (1910-ті рр. XX ст.) та зрілого (1960-ті – 2020-ті рр.). Виявлено динаміку їх розвитку в емоційно-особистісній, інтелектуально-творчій, діалогово-наслідувальній, виконавсько-інтерпретаційній, дидактично-акмеологічній сферах.

Захист докторської дисертації А.К. Мартинюка

Ректор Віталій Коцур вручає Анатолію Мартинюку атестат професора

Здійснено порівняльний аналіз функціонування регіональних диригентсько-хорових шкіл, розроблено модель формування національної диригентсько-хорової школи в Україні XX – початку XXI ст. та визначено перспективи її розвитку. Доведено, що розмаїття регіональних та авторських шкіл утворює національну диригентсько-хорову школу як духовно-практичну соціокультурну систему виконавського та педагогічного спрямування, засновану на домінуванні української соборної хорової та педагогічної традиції.

Низку цінних положень та ідей стосовно написання наукової праці А.К. Мартинюком висловили видатні вчені – доктор мистецтвознавства, професор Тетяна Володимирівна Мартинюк та доктор педагогічних наук, професор Юрій Петрович Шапран.

Всебічний та ґрунтовний аналіз дисертації зробили видатні вчені – доктор педагогічних наук, професор Володимир Федорович Черкасов, доктор педагогічних наук, професор Наталія Павлівна Гуральник, доктор педагогічних наук, професор Олег Володимирович Михайличенко.

А.К. Мартинюк є представником наукової школи «Технології формування професійної компетентності майбутніх учителів», наукове керівництво якої здійснює видатний вчений – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри освітології та педагогічної інноватики, заслужений працівник освіти України

Ольга Іллівна Шапран. Вона є автором близько 200 друкованих праць. Серед них навчальні посібники «Педагогіка вищої школи», «Актуальні проблеми сучасної педагогіки і психології», «Порівняльна педагогіка» та ін. Як провідний науковець вона є автором і співавтором ряду сучасних монографічних видань, а саме: «Реформування і модернізація систем освіти країн світу XXI століття», «Вища освіта різних країн світу», «Theory and methods of educational activities bn Ukraine», «Європейська вища освіта в реаліях виміру змін і досягнень» та ін.

Наукове керівництво. Керівництво курсовими, кваліфікаційними роботами бакалаврів, магістрів; рецензування авторефератів, навчально-методичних посібників, опонування кандидатських дисертацій.

Академік Віктор Коцур та професор Вячеслав Різник вітають А. Мартинюка з ювілеєм

Під науковим керівництвом А.К. Мартинюка захищено дисертації:

- Антоненко О.М. Хорова культура Запорізького краю XX – початку XXI століть в аспектах музичної регіоналістики: дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: спец.: 26.00.01 «Теорія та історія культури». Київ, 2014.
- Антоненко М.М. Православна духовна музика в системі української культури кінця XX – початку XXI ст. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: спец.: 26.00.01 «Теорія та історія культури» (мистецтвознавство). Київ, 2020.

Професори Ольга Шапран, Юрій Шапран,
Тетяна і Анатолій Мартинюк

Участь у підготовці атестації науково-педагогічних кадрів.

З 2022 рр. – член, заступник голови спеціалізованої Вченої ради Д.27.053.03 Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

А.К. Мартинюк Пройшов міжнародне стажування Im Zeitraum vom 01.08. biszum 15.10.2022 Frankfurt (Oder). Im Umfangvon 180 Zeitstunden (6 ECTS-Punkte).

Основні наукові праці

Категорія А:

1. Kateryna Horash, Svitlana Trubacheva, Iryna Dubrovina, Tetiana Martyniuk &Anatolii Martyniuk. The evaluation of the school innovative educational environment. Youth voice journal. ISSN: 2056-2969. April 2022. P. 16–27.

2. Petrenko, M., Zabolotnyi, I., Martyniuk, T., Martyniuk, A., Tkachenko, O., & Yefimov, D. (2022). Virtual Reality as an Artistic Space in the Context of Musical Art. BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience, 13(2), P. 371–381. URL: https://doi.org/10.18662/brain/13.2/348

3. Shapran O., Martyniuk A., Onyshchenko N., Shapran Y., Smakovskyi Y. The Phenomenon of Spiritual Content of National Education: Historical and Pedagogical Aspect. *Journal of Higher Education Theory and Practice*. 2022. USA: West Palm Beach. Vol. 22,Is s. 6. P. 132–137. URL: https://doi.org/10.33423/jhetp.v22i6.5235

4. Dovzhynets, I., Petrenko, M., Martyniuk, A., Kondratenko, I. & Holiaka, H. (2024). Philosophical foundations of the stylistic evolution of modern musical art: the Ukrainian dimension. Synesis. 16(4), P. 16–41. URL: https://seer.ucp.br/seer/index.php/synesis/article/view/3186 (WoS)

Категорія Б:

1. Мартинюк А.К. Вокальна педагогіка Павла Голубєва в сучасній мистецькій освіті. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія: Педагогічні науки. 2020. Вип. 2. С. 167–171. DOI: 10.31651/2524-2660-2020-2-167-171

2. Мартинюк А.К. Українська диригентсько-хорова школа сучасності: джерелознавчі студії. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. Серія: Педагогічні науки: зб. наук. праць / за ред. Т. Степанової. 2020. № 1 (68). С. 161–164. DOI: 10.33310/2518-7813-2020-68-1-161-164

3. Мартинюк А.К. Професійна майстерність засновника українського народного хорового співу Григорія Верьовки. *Молодь і ринок*. 2020. № 2 (181). С. 118–122. DOI: https://doi.org/10.24919/2617-0825.2/181.2020.

4. Мартинюк А.К. Диригентсько-хорова педагогіка Сергія Прокопова в мистецько-освітньому просторі Харківщини. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 3. С. 104–110. https://doi.org/10.32405/2411-1317-2020-3-104-110.

5. Мартинюк А.К. Педагогічна парадигма вокальної школи професора Олени Муравйової. *Теоретична і дидактична філологія*: зб. наук. праць. Серія: Педагогіка. 2020. Вип. 31. С. 30–39. DOI: 10.314.70/ 2309-15-17-2020-2-30-39

6. Мартинюк А.К. Становлення художнього світогляду та педагогічних поглядів академіка А.Т. Авдієвського. *Актуальні питання гуманітарних наук:* міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2020. Вип. 28. Т. 2. С. 266–269. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/28.208688

7. Мартинюк А.К. Українська вокальна педагогіка: джерелознавчий дискурс. *Наукові записки* / Кол.: В.Ф. Черкасов, В.В. Радул, Н.С. Савченко та ін. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Вінниченка, 2020. Вип. 188. С. 116-120. DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-188-116-120

8. Мартинюк А.К. Наукова спадщина майстра диригентсько-хорової культури Анатолія Лащенка. *Актуальні питання гуманітарних наук*: міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2020. Вип. 33. Т. 2. С. 242–246. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/33.215881

9. Мартинюк А.К. Применение хора как арт-тера-певтической технологии в работе с депрессиями детей подросткового возраста. *Journal of Psihologie, Pedagogie specială, Asistenţa socială fondată de Facultatea de Psihologie şi Psihopedagogie specială a Universităţii Pedagogice de Stat «Ion Creangă» din Chisinău*. Republica Moldova, Chisinău, 2020. Vol. 60. Iss. 3. P. 40–56. CZU: 159.922.7:616.895.4:78

10. Мартинюк А.К. Диригентська педагогіка професора А. Мірошнікової у динаміці розвитку Харківської хорової школи. *Молодь і ринок*. 2020. № 6-7 (185-186). С. 152–156. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2020.225787

11. Мартинюк А.К. Диригентська школа Миколи Малько у науковому просторі. *Наукові записки* / Кол.: В.Ф. Черкасов, В.В. Радул, Н.С. Савченко. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. Вип. 190. С. 113–117. DOI: https://doi.org/10.36550/2415-7988-2020-1-190-113-117

12. Мартинюк А.К. Науково-педагогічна концепція Б. Яворського у контексті мистецької освіти. *Молодь і ринок*. № 3-4 (182-183). Дрогобич, 2020. С. 141–145. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2020.216730

13. Мартинюк Анатолій. Мистецька та педагогічна діяльність Елеонори Скрипчинської. *Український педагогічний журнал*. №1. Київ, 2021. С. 118–124. https://doi.org/10/32405/2411-1317-2021-1-118-124

14. Мартинюк Анатолій. Визначні персоналії української музичної культури XX століття в науковому осмисленні академіка Івана Гамкала. *Людинознавчі студії*. Вип. 3 (45). Київ, 2021.

15. Мартинюк А.К. Історичні засади Одеської хорової школи у мистецько-хоровому просторі Семена Дорогого. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. Нац. пед.. ун-т імені М.П. Драгоманова. Вип. 83. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 118–122. DOI: https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.83.24

16. Мартинюк А.К. Формування диригентсько-хорової виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Молодь і ринок.* №6 (204) Дрогобич, 2022. С. 11–15. DOI:10.24919/2308-4634.2022.265716

17. Мартинюк А.К. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення концепцій музично-педагогічної діяльності українських хорових диригентів. *Актуальні питання гуманітарних наук*: міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2024. Вип. 33. Дрогобич, 2022. С. 359–365. DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/53-1-53

18. Мартинюк А.К. Педагогічні умови формування диригентсько-хорової виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Молодь і ринок*. Вип. №7-8 (205-206). Дрогобич, 2022. С. 25–28. DOI: https://doi.org/10.24919/2617-0825.7/205.2022

19. Мартинюк А.К. Наукова школа професора Алли Козир у мистецькому освітньому просторі України. *Молодь і ринок*. №5 (203). Дрогобич, 2022. С. 71–75. https://doi.org/10.24919/2617-0825.5/203.2022

20. Мартинюк А.К., Малашевська І.А. Особливості використання музикотерапії як методу збереження психічного здоров'я особистості. *Молодь і ринок*, 2 (210). Дрогобич, 2023. С. 66–71. URL: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.275312

21. Мартинюк А.К. Періодизація української диригентсько-хорової школи в контексті історії музично-освітніх процесів. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки.* Вип. 1. Черкаси, 2023. С. 97–102. URL: https://doi.org/10.31651/2524-2660-2023-1-97-102

22. Мартинюк А.К. Психологічні особливості хорового співу в аспекті формування емоційного, інтелекту особистості. Молодь і ринок. №3 (211). Дрогобич, 2023. С. 56–62. URL: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.277518

23. Кожевнікова Лариса, Малашевська Ірина, Мартинюк Анатолій. Розвиток мистецької компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*. Вип.3.

Черкаси, 2023. С. 51–56. URL: https://doi.org/10.31651/2524-2660-2023-3-51-56

24. Мартинюк Анатолій Кирилович. Вплив хорового співу на формування національної свідомості особистості. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького Серія: Педагогічні науки.* Вип.2. Черкаси, 2023. С. 63–68. URL: https://doi.org/10.31651/2524-2660-2023-2-63-68

25. Мартинюк Анатолій. Система вищої освіти в Україні та Індії. *Молодь і ринок*. №3 (211). Дрогобич, 2023. С. 56–62. https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.277518

26. Мартинюк, Анатолій. Система вищої освіти в Україні та Індії. *Молодь і ринок*. № 8 (216). Дрогобич, 2023. С. 73–78. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.289436

27. Мартинюк Анатолій, Онищенко Наталія. Система вищої освіти в Саудівській Аравії та Україні: порівняльний аналіз. *Молодь і ринок.* № 9 (217). Дрогобич, 2023. С. 48–52. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.291096

28. Мартинюк А.К. Регіональні диригентсько-хорові школи в Україні: порівняльний аналіз. *Південноукраїнські мистецькі студії.* Вип. 1 (2). Київ, Видавничий дім «Гельветика», 2023 С. 47–52. DOI: https://doi.org/10.24195/artstudies.2023-1.7

29. Мартинюк Анатолій. Особистість Петра Горохова в контексті проблеми полікомунікативності діяльності хормейстера. *Молодь і ринок*. № 9 (229). Дрогобич, 2024. С. 42–46. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.312271

Вагоме місце в діяльності професора А.К. Мартинюка посідає оцінювання дисертацій, він виступав офіційним опонентом на захисті:

1. ***Коновалова Ірина Юрієвна.*** «Феномен музичної обробки (на матеріалі хорових творів українських композиторів XIX–XX століття)» на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. Харків, 2007.

2. ***Лисенко Яніна Олегівна.*** «Радянські просвітницькі технології 50-70 рр XX століття в контексті українських культурних традицій (на матеріалі Дніпропетровщини)» на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. Київ, 2009.

3. ***Цюряк Ірина Олександрівна.*** «Методика застосування особистісно орієнтованих технологій навчання в процесі

диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного виховання. Київ, 2009.

4. ***Бреславець Галина Миколаївна.*** «Реконструкція фольклорного тексту в українській музичній культурі останньої третини ХХ – початку ХХІ століття» на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.04. Харків, 2019.

5. ***Кузів Марія Василівна.*** «Музично-просвітницька діяльність Зденека Комінека у культурному житті Кам'янеччини першої половини ХХ століття» на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. Івано-Франківськ, 2019.

6. ***Тао Жуй.*** «Методика формування художньо-педагогічної майстерності майбутніх викладачів вокалу», подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), 2022.

7. ***Сє Ліфен.*** «Методика розвитку виконавської волі майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі диригентсько-хорової підготовки», подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), 2022.

8. ***Юй Хенюань.*** «Формування вокально-виконавської майстерності китайських студентів в умовах інтернаціоналізації освітнього простору», подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), 2022.

9. ***Го Сяофен.*** «Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-фахової та диригентсько-хорової діяльності за поліфункціональним підходом», подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), 2023.

10. ***Го Янцзюнь.*** «Формування художньо-дидактичної компетентності майбутніх викладачів вокалу», подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), 2023.

11. ***Го Іцзян.*** «Тенденції розвитку вищої музично-педагогічної освіти в Китайській Народній Республіці подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. Харків, 14 листопада 2023.

12. ***Ярмолюк Олена Валеріївна.*** «Методичні засади формування навичок хорового менеджменту студентів педагогічних коледжів у процесі фахової підготовки», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Київ. 8 червня 2023.

13. ***Качуринець Лілія Валеріївна.*** «Диригентська проєктна діяльність XX – на початку XXI століть» подане на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства зі спеціальності 26.00.01 «Теорія та історія культури». Київ. 14 червня 2024.

14. ***Бао Чень.*** «Формування навичок івент арт менеджменту у майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення вокально-хорових дисциплін», подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. Харків, 28 січня 2025.

15. ***Ван Чень.*** «Формування драмогерменевтичного досвіду майбутніх викладачів вокалу в університетах України і Китаю», подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, 2025.

16. ***Юй Цютун.*** «Формування полікомунікативної компетентності здобувачів вищої мистецько-педагогічної освіти в процесі хормейстерської підготовки», подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, 2025.

17. ***Янь Пен.*** «Формування міжкультурної компетентності майбутніх викладачів вокалу за жанрово-стильовим підходом», подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, 2025.

18. ***Сюй Ченьцзи.*** «Формування творчої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва на засадах функціонально-системного підходу», подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), 2025.

Рецензування наукових праць:

1. ***Костюкевич Ольга Миколаївна.*** «Тенденції вищої освіти країн світу, що розвиваються у XXI столітті» подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. Переяслав, 2024.

2. ***Гладкий Микола Васильович.*** «Формування національної ментальності майбутніх учителів із використанням культурної спадщини скіфів» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011Освітні, педагогічні науки. Переяслав, 2024.

Рецензування навчального посібника:

1. ***Пухальський Тарас Дмитрович.*** Самостійна робота здобувачів вищої освіти у класі хорового диригування. Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Мистецтво, Музичне мистецтво) першого бакалаврського рівня вищої освіти. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2024.

Музично-виконавська діяльність А.К. Мартинюка

Яскравою сторінкою в історії музичної культури Запорізького краю стала багатолітня плідна музично-виконавська діяльність народного художнього колективу мішаної хорової капели Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького під керуванням професора Анатолія Кириловича Мартинюка. Вона стала одним із джерел формування на теренах краю сучасної регіональної диригентсько-хорової школи.

До концертних програм хору увійшли найкращі зразки української та світової класики, духовно-хорова музика, твори сучасних авторів, обробки народних пісень. Надзвичайно плідною є співпраця хору з Дніпропетровською регіональною організацією Національної Спілки композиторів України. Своє високе мистецтво колектив хору презентував на Всеукраїнському фестивалі, присвяченому 500-річчю заснування козацтва, третій Всеукраїнській хоровій асамблеї, міжнародних фестивалях Слов'янської фортепіанної музики, Всеукраїнській олімпіаді з музичного мистецтва, Творчому звіті майстрів мистецтв та художніх колективів Запорізької області в Національному палаці «Україна», XHI і XV Всеукраїнських фестивалях духовного піснеспіву «Від Різдва до Різдва» (Дніпропетровськ), Міжнародному фестивалі хорової музики «Передзвін» (Івано-Франківськ), III Міжнародному фестивалі духовного співу «Христос Воскресе!» (Запоріжжя), VI Всеукраїнському фестивалі «Наддніпрянські пасхальні піснеспіви» (Дніпропетровськ); у Колонному залі імені М. Лисенка Національної філармонії у м. Києві на Всеукраїнському фестивалі вокально-

хорового мистецтва, присвяченому 175-річчю Націо-нального педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (диплом лауреата III ступеня, 2010); на II Всеукраїнському фестивалі-конкурсі хорового мистецтва у м. Києві, присвяченому 20-річчю незалежності України (диплом лауреата III ступеня, 2011); на XX ювілейному Всеукраїнському фестивалі духовних піснеспівів «Від Різдва до Різдва» у Дніпропетровську (диплом лауреата III ступеня і Грамота благословенна Митрополита Іринея, 2013).

Мішана хорова капела успішно виступила на III Всеукраїнському фестивалі-конкурсі хорового мистецтва, присвяченому ювілею Героя України, уславленого диригента, видатного музичного діяча маестро Анатолія Авдієвського. Надзвичайно глибокою та майстерною була виконавська інтерпретація української народної пісні «Діброво, зелена» в обробці Анатолія Авдієвського. Художній колектив було відзначено Дипломом III ступеня та званням Лауреата.

Одним із найвищих творчих здобутків художнього колективу стало виконання хорової музики видатного українського композитора Олександра Рудянського. Це засвідчило майстерне виконавське втілення таких творів як: «Думи мої» з опери «Шлях Тараса» на вірші Тараса Шевченка, а також української народної пісні «Повій, вітре, на Вкраїну» в обробці О. Рудянського на вірші С. Рудянського. Композитор присвятив Анатолію Мартинюку зроблену ним обробку для мішаного хору української народної пісні «Гандзя».

Важливим підґрунтям для створення виконавської інтерпретації хорової музики є у Анатолія Мартинюка всебічне осмислення її образності та музичної драматургії. Невід'ємним елементом такого вивчення є відтворення диригентом хорового твору на фортепіано, яке охоплює не лише хорову партитуру, а й фортепіанну партію. Такий підхід поглиблює розуміння хорової музики. Незабутніми для Анатолія Мартинюка стали ті роки, коли він вивчав мистецтво гри на фортеп'яно у Кам'янець-Подільському культурно-освітньому училищі в класі видатного музиканта і педагога Ванди Вікторівни Скорохватової. Окрім фортепіанної тут вивчалася і хорова музика, передусім хорові твори Миколи Леонтовича. Цей етап визначив змістовні лінії подальших навчальних студій диригента.

Народний художній колектив «Богемія» (м. Мелітополь) під керівництвом А.К. Мартинюка і Т.В. Мартинюк з великим успіхом представляв Україну в Республіці Чехія на фестивалі «Рожновські славності» та І Краянському фестивалі (м. Прага). Творчість колективу була високо оцінена Повноважним Послом Республіки Чехії в Україні п. Антоніном Моргашем.

Мішана хорова капела Університету Григорія Сковороди в Переяславі під керуванням професора Анатолія Кириловича Мартинюка та професора Тетяни Володимирівни Мартинюк плідно співпрацює з Центром Сковородинознавства як визначною науковою інституцією в царині гуманітаристики. Її фундатором та багатолітнім керівником був видатний вчений та педагог, доктор філологічних наук, професор Микола Павлович Корпанюк. Започатковані ним традиції та ідеї продовжує відомий науковець та педагог, кандидат філософських наук, доцент Наталія Федорівна Юхименко.

Незабутнім для сучасників став той день 2 грудня 2022 року, коли в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі відбувався культурно-мистецький форум «Сковорода – 300». Мішана хорова капела виконала на цьому науковому та мистецькому форумі низку хорових творів, серед яких частину І «Ой ти, пташко жовтобоко» із хорового концерту Ігоря Гайденка «Три наспіви» на текст Григорія Сковороди. Глибоке виконавське втілення цього та інших творів отримало найвищу оцінку і диплом «Гран-Прі» на Міжнародному фестивалі «Сходинки до майстерності», який відбувся у грудні 2022 року в «Академії культури і мистецтв» (м. Ужгород).

Музична Сковородіана є важливим вектором діяльності кафедри музичного мистецтва і методики навчання УГСП (завідувач – доктор мистецтвознавства, професор Тетяна Мартинюк). Кафедра плідно співпрацює з Національною спілкою композиторів України. Видатний діяч національної музичної культури, композитор – Леся Василівна Дичко надала Університету цінні нотні та наукові видання, якими було започатковано Фонд її імені. Низку хорових та вокальних творів написали відомі композитори – В.Я. Рева, М.М. Волинський, С.М. Зелінський, А.О. Кармазін, які утворили основу репертуару мішаної хорової капели та її солістів. Це сприяло розширенню їхньої виконавської палітри.

Мішана хорова капела Університету Григорія Сковороди в Переяславі вперше здійснила виконавську інтерпретацію хорового

твору «Зоряний Переяслав», музику якого створив В.Я. Рева на вірші О.І. Потапенка. Поетичний шедевр професора Університету Олександра Івановича Потапенка надихнув композитора на написання твору, який вражає своєю красою та глибиною художньої концепції. За виконавське втілення цього та інших творів хорова капела була відзначена Дипломом «Гран-Прі» на Міжнародному фестивалі у місті Ужгороді.

Професору Анатолію Мартинюку композитор і поет Віктор Рева присвятив низку музичних та літературних творів, серед яких такий вірш:

Різдвяна зірка щоб горіла у імлі
І люди завжди були раді цьому диву.
Професія найкраща на землі –
Наслідування ангельському співу.

І ти на сцені з хором все життя стоїш,
Мелодію, як птаха, в небо випускаєш.
Здається людям, що співають солов'ї,
А то душевні струни ти торкаєш.

Суспільно-громадська діяльність

Видавничо-редакційна діяльність. З 2023 року А.К. Мартинюк – член редакційної колегії з видання збірника наукових праць «Scientia et societus», який внесений до Переліку наукових видань України, категорії «Б» (Освітні, педагогічні науки).

Організаційна та суспільно-громадська діяльність.

Активний учасник журі міжнародних та регіональних мистецьких фестивалів, конкурсів, факультетських заходів, організатор майстер-класів з питань хорового виконавства. Член організаційного комітету та журі Міжнародних фестивалів-конкурсів «Квіти духовності», «Два серця-близнюки» (м. Кишинеу), «Переяславський Дивограй» (2017–2023 рр.).

Наукові та мистецькі ідеї А.К. Мартинюка отримали всебічну підтримку членів його родини – Т.В. Мартинюк, М.А. Мартинюк та М.А. Шаптали.

Упродовж багатьох років Анатолій Кирилович Мартинюк плідно співпрацює з Науковою бібліотекою Університету Григорія Сковороди в Переяславі та її директором, заслуженим працівником

культури України – Ольгою Іванівною Шкирою. Ним створено цикл відеолекцій «З Україною в серці: унікальні феномени української музичної культури», до якого увійшли такі із них як «Гімн України» (музика М. Вербицького), Гімн Січових стрільців «Ой у лузі червона калина», «Боже великий, єдиний» (музика М. Лисенка), «Життя і творчість Володимира Івасюка» (до 75-річчя від дня народження композитора).

Як заступник завідувача кафедри музичного мистецтва і методики навчання з профорієнтаційної роботи Анатолій Кирилович Мартинюк упродовж багатьох років тісно співпрацює з Відділом профорієнтації та працевлаштування Університету та його керівником доктором філософії Ольгою Миколаївною Костюкевич.

Важливим спрямуванням діяльності Анатолія Кириловича Мартинюка є керівництво науковим гуртком на кафедрі музичного мистецтва і методики навчання. У цьому контексті ним налагоджено тісну співпрацю з Науковим товариством Університету та його керівником доктором філософії Оксаною Олександрівною Луцик.

Багатогранна наукова, педагогічна та культурно-мистецька діяльність А.К. Мартинюка отримує всебічну підтримку видатного вченого і педагога, доктора історичних наук, професора, члена-кореспондента НАПН України, ректора Університету Григорія Сковороди в Переяславі Віталія Вікторовича Коцура.

Відзнаки, нагороди, подяки.

– Знак Міністерства освіти і науки України «Відмінник освіти України» (1998).

– Почесна грамота Управління культури Запорізької обласної держадміністрації (2000, 2003, 2006, 2008).

– Дипломи міжнародного фестивалю чеської музики «Rožnovskỳ slavnosti 2004», Всеукраїнського фестивалю чеської музики «Českyples 2005-2008» як художній керівник ансамблю чеської музики «Bohemia» (м. Мелітополь).

– Лист-подяка Міністерства освіти і науки України за проведення Всеукраїнського методичного семінару «Ви-користання сучасних педагогічних технологій у процесі впровадження інтегрованого курсу «Художня культура» в загальноосвітніх навчальних закладах» (2006).

– Почесна грамота Управління освіти і науки Запорізької облдержадміністрації (2003).

– Грамоти благословенні Митрополита Дніпропетровського і Павлоградського Іринея (2006-2008).

– Трофей і Грамоти ЮНЕСКО за розвиток міжнародного культурного співробітництва та організацію фестивалю-конкурсу «Золоті обереги вічності» (2010-2013).

– Трофей і Грамота Прем'єр-Міністра Республіки Молдова за багатолітню роботу в журі Міжнародного фестивалю-конкурсу пам'яті Іона і Дойни Алдя-Теодорович «Два серця-близнюки» (м. Кишинів, Молдова, 2012).

– Медаль М.І. Сікорського ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» за внесок у естетичне виховання студентської молоді (2013).

– Подяка ректора ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сково-роди» академіка АПН України В.П. Коцура за особисті творчі досягнення, фахово-педагогічну майстерність у підготовці студентів-конкурсантів (2015).

– Certificate of participation in Ukrainian-Czech Workshop «Inclusive Education» (2016).

– Participant diploma Danish-Ukrainian project «Humanrights, democracy, diversity and moral values in modern society» (2018).

– Грамота Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет Григорія Сковороди» за багаторічну сумлінну працю, вагомі творчі досягнення, професійну майстер-ність та з нагоди Дня працівників освіти (2019).

– Почесна грамота ректора Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя за вагомий внесок у розвиток музикознавчої регіоналістики (2019).

– Подяка Київської обласної ради за сумлінну працю і високий професіоналізм, ініціативу та наполегливість, вагомий внесок у сфері освіти та з нагоди Дня неза-лежності України (2020).

– Грамота Університету Григорія Сковороди в Переяславі за багаторічну сумлінну працю, вагомі творчі досягнення, професійну майстерність та з нагоди Дня працівників освіти (2022).

– Диплом лауреата Гран-Прі IX Міжнародного двотурового фестивалю-конкурсу «Сходинки до майстерності» у номінації

«Великі форми» за досягнуті успіхи та високу виконавську майстерність. 10-11 грудня Ужгород-Кропивницький (2022).

– Подяка від голови Національної спілки краєзнавців України Олександра Реєнта за активну науково-дослідницьку та просвітницьку діяльність у популяризації історії рідного краю. Постанова президії Національної спілки краєзнавців України від 17 травня 2023 р.

– Подяка міського голови Вячеслава Саулка за багаторічну сумлінну працю, особистий внесок у підготовку висококваліфікованих спеціалістів та з нагоди Дня науки (2023).

– Відзнака «Орден Григорія Сковороди» Університету Григорія Сковороди в Переяславі. 05.12.2023 р.

– Відзнака «Орден князя Володимира Мономаха» Університету Григорія Сковороди в Переяславі. 22.05.2024 р.

– Подяка ректора Університету Григорія Сковороди в Переяславі Віталія Коцура за особисті творчі досягнення, фахову педагогічну майстерність та багаторічну участь у культурно-мистецьких заходах по вшануванню пам'яті Григорія Сковороди (2024).

Культурний універсалізм науково-педагогічної та музично-виконавської хорової школи професора Анатолія Кириловича Мартинюка віддзеркалює його багатогранне художнє обдарування, високу музичну освіченість та глибоку обізнаність у сфері гуманітаристики, педагогіки і психології, філософську глибину бачення еволюції національної хорової культури в складних реаліях життя українського суспільства.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко О.М. Хорова культура Запорізького краю XX – початку XXI століть в аспектах музичної регіоналістики : дис. канд. мистецтвознавства : 26.00.01 / Нац. Академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2014. 296 с.
2. Булаєнко В.О., Климчук Л.В. Кам'янець-Подільський коледж культури і мистецтв: історія та сучасність. Кам'янець-Подільський, 2010.
3. Кетяг сліпучого світу. До 75-річчя заснування Кам'янець-Подільського училища культури. Кам'янець-Подільський, 2005.
4. Мартинюк А.К. Диригентсько-хорова виконавська майстерність майбутнього вчителя музичного мистецтва: навчальний

посібник. Переяслав (Київ. обл.): Я.М. Домбровська. 2023. 232 с.
5. Мартинюк А.К. Диригування. Навчальний посібник. Мелітополь, 1996. 125 с.
6. Мартинюк Т.В. Інесса Гулеско – Анатолій Мартинюк: продовження наукової традиції // Учитель-учень: ідея спадкоємності та новаторства в музичній культурі України: (до пам'ятних дат Р.М. Глієра, Б.М. Лятошинського, І.Ф. Карабиця): збірник статей та матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (23-24 квітня 2015 р., Суми). Суми: ТОВ ВПП «Фабрика друку», 2015. С. 83–87.
7. Мелітопольський державний педагогічний університет: Ювілейна книга. Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2008. 160 с.
8. Рева В.Я. Безмежна любов: збірка поезій. Львів, 2024. 116 с.
9. Харківська державна академія культури : до 95-річчя з дня заснування : монографія / [авт. кол.: Н. Рябуха, Н. Коржик, Н. Мархайчук та ін.; за наук. ред. Н.О. Рябухи; відп. ред. А.А. Соляник]. Харків : ХДАК, 2024. 277 с.

ОВЧАРЕНКО-ПЄШКОВА Олена Сергіївна,
доктор філософії, старший викладач,
кафедри інструментально-виконавської майстерності
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0002-0722-1327
e-mail: elovcharenko.2013@gmail.com

МИСТЕЦЬКИЙ, ТВОРЧИЙ, ПЕДАГОГІЧНИЙ ШЛЯХ ОВЧАРЕНКО НАТАЛІЇ АНАТОЛІЇВНИ

Професор Овчаренко Наталія Анатоліївна

Овчаренко Наталія Анато-лівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки Криворізького державного педагогічного університету, академічна співачка (меццо-сопрано), лауреат міжнародних конкурсів, член Національної Всеукраїнської музичної спілки – визнана українською науковою спільнотою вчена в царині музичного мистецтва, теорії й методології музичної педагогіки, вокально-педагогічної діяльності. Основна сфера наукових інтересів Н.А. Овчаренко – музичне мистецтво, музична педагогіка, вокально-виконавська й вокально-педагогічна діяльність, теорія та практика інклюзивної музичної освіти, інноваційні підходи до розвитку музичної освіти України, методологія вокального мистецтва та теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

Народилася Наталія Анатоліївна Овчаренко і провела дитячі роки в мальовничому і поетичному містечку Устинівка Кіровоградської області. Середню освіту здобула в Устинівській середній школі № 1 та Київській середній школі № 46. З 1983 по 1985 роки навчалася в Кіровоградському державному педагогічному інституті на музично-педагогічному факультеті за спеціальністю «музика та співи». Незабутньою для юної дівчини під

час навчання була зустріч з прекрасними музикантами-педагогами, які щедро ділилися своїм музично-виконавським і педагогічним досвідом, це такі викладачі, як Г.С. Дідич, В.І. Воловенко, Л.В. Гайдай, І.В. Заруба, Е.С. Заруба та ін. З великою вдячністю вона згадує свого улюбленого педагога з вокального класу – Паюхіну Валентину Павлівну (лірико-колоратурне сопрано), заслужену артистку УРСР, солістку камерного оркестру філармонії м. Кіровограда (нині – м. Кропивницький), викладача педагогічного університету та училища, яка не тільки виявила вокальну природу молодої співачки, а й сформувала її голос, дала основи вокального виконавства, навчила бережливому ставленню до голосу. Окрім співу, студентку надзвичайно приваблювало навчання грі на фортепіано, хорове диригування (клас викладача Л.В. Гайдай), гра на сопілці (викладач І.В. Заруба). Н.А. Овчаренко залюбки відвідувала хорову капелу Кіровоградського педагогічного інституту, керівником якої був В.І. Воловенко (учень К.К. Пігрова) та оркестр народних інструментів при Будинку вчителя (диригент І.В. Заруба). Саме з Будинку вчителя і почалася трудова діяльність Наталії Анатоліївни, де вона створила ансамбль сопілкарів з учнів загальноосвітніх шкіл. Особисті й професійні контакти з провідними вченими, митцями Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка – док. пед. наук, професором В.Ф. Черкасовим, канд. пед. наук, доцентом Г.С. Дідич та іншими викладачами університету не припиняються й досі: спільна участь у міжнародних науково-практичних конференціях; міжнародні студентські конкурси, до яких запрошується Наталія Анатоліївна як високоповажний професіонал-вокаліст; обговорення важливих питань професійної мистецької освіти; співпраця в акредитації освітньо-професійних програм; опонування дисертацій здобувачів освіти.

Тож, під впливом яскравих особистостей, талановитих педагогів, які одночасно були і високопрофесійними виконавцями, сформувалася життєве і творче кредо Н.А. Овчаренко «Non progredi est regredi» (Не йти вперед, означає йти назад).

У 1986 році Наталія Анатоліївна, разом зі своїм чоловіком С.В. Овчаренко переїздить до м. Кривий Ріг та продовжує навчання в Криворізькому державному педагогічному інституті, в якому вона навчалася у високопрофесійних педагогів, як-то: А.О. Балабан, Л.М. Ворона, Г.О. Котова, Т.Д. Фурдак та ін. Н.А. Овчаренко

успішно закінчила інститут у 1987 р., а після завершення навчання працювала вчителем музики і співів у загальноосвітній середній школі № 41, водночас керуючи дитячим вокальним ансамблем та ансамблем сопілкарів в школі. З 1989 року Н.А. Овчаренко почала працювати на посаді концертмейстера у вокальному класі Криворізького державного педагогічного універ-ситету, а з 1990 року – на посаді викладача кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування. З цього ж року вона поєднала на все життя педагогічну діяльність з вокально-виконавською у Криворізькому державному педагогічному університеті.

Ще зі студентських років Наталія Анатоліївна (з 1986 р.) була солісткою Народної хорової капели музично-педагогічного факультету університету під керівництвом доцента Анатолія Олександровича Балабана. Брала участь у проєктах: виконанні «Реквієму» В.А. Моцарта; разом з О.А. Балабаном – є першими виконавцями «Криворізького вальсу» І. Шевченко, що був виконаний на сцені Криворізького державного педагогічного університету (диригент оркестру А.О. Балабан), який став гімном міста Кривого Рогу.

Концертний виступ Н.А. Овчаренко, 2016 р.

З 1990 року і донині Наталія Анатоліївна концертує, виступає з окремими концертними номерами та сольними концертами в м. Кривий Ріг та інших містах України, де виконує оперні й камерні твори зарубіжних і вітчизняних компо-зиторів. Її виконавському стилю притаманні яскравість, артистичний лірико-драматичний темперамент, харизматичність і, разом з тим, ви-тонченість, поетичність та глибоке проникнення в художній образ вокальної музики.

Виступи співачки проходили й проходять у тісній співпраці з прекрасними концертмейстерами: з 1990 р. по 2001 р. із яскравою піаністкою Ларисою Фроловою, а з 2002 р. і донині – з глибоким і тонким музикантом, піаністкою

Ольгою Чеботаренко. Як зазначає українська композиторка Богдана Фільц в «Українській музичній енциклопедії», у концертному репертуарі співачки твори як вітчизняних композиторів – О. Білаша, Б. Буєвського, Л. Дичко, І. Кириліної, А. Кос-Анатольського, М. Лисенка, К. Стеценка, Б. Фільц та ін., так і зарубіжних – Й.С. Баха, Дж. Бізе, Дж. Верді, Г. Вольфа, Х. Ґлюка, Дж. Каваллі, І. Кальман, В. Моцарта, А. Скарлатті, Дж. Перґолезі та ін [7, с. 355].

Концертний виступ Н.А. Овчаренко (вокал) та О. Чеботаренко (фортепіано), 2017 р.

За думки Олени Москви, доктора філософії, викладачки кафедри мюзиклу Литовскої академії музики і театру, Наталія Анатоліївна є блискучою співачкою із чарівним тембром і бездоганною музичною культурою. Її виступи зачаровують слухачів витонченістю інтерпретації та потужністю вокального звучання. Професіоналізм, елегантність і неймовірна харизма роблять її справжнім прикладом для наслідування [3, с. 25]. Бажання вдосконалюватися й навчатися вокальному виконавству та вокальній педагогіці вплинуло на рішення пройти піврічне стажування у 1993 р. у вокальному класі Людмили Михайлівни Жербіної (учениці професора М. Донець-Тессейр) на кафедрі теорії та методики постановки голосу Київського державного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Разом з тим, у 1992 році Наталія Анатоліївна розпочала роботу над дисертацією на тему: «Дидактичні умови формування пізнавального інтересу у майбутніх учителів музики» на здобуття

наукового ступеня кандидата педагогічних наук, під керівництвом знаного в Україні вченого, доктора педагогічних наук, професора Криворізького державного педагогічного університету Володимира Костянтиновича Буряка, яку захистила в 1994 р. в спеціалізованій вченій раді Харківського державного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди за спеціальністю 13.00.01 – теорія та історія педагогіки. З 1994 р. по 2000 р. Н.А. Овчаренко працювала старшим викладачем на кафедрі методики музичного виховання, співу та хорового диригування. А в 2000 році їй присвоєно вчене звання доцента кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування. У 2006 році Наталія Анатоліївна стає дипломанткою Міжнародного конкурсу «Fortissimo» (м. Харків), на якому знайомиться з відомою у Польщі педагогом вокалу, яка викладає в Музичній Академії ім. Гражини і Кейстута Бацевич (м. Лодзь, Польща) і Музичній академії ім. Кароля Липинського (м. Вроцлав, Польща), доктором мистецтва Монікою Коляса-Гладіковою та бере участь в майстер-класах знаного викладача. Разом з учасниками студії академічного співу Наталія Анатоліївна від'їздить до Польщі для участі в Міжнародному конкурсі ім. М. Конопницької в 2012 р., де колектив і сама співачка стають лауреатами 1 премії. У 2013 році Н.А. Овчаренко брала участь в Артистичних майстер-класах (тренінгах) у м. Пшедбудж (Польща).

Студія академічного співу, Польща, 2012 р.

Всі свої знання і вміння в сфері вокального мистецтва Н.А. Овчаренко віддає своїм учням – студентам університету, а з 2002 р. і студентам Криворізького музичного училища (нині – Криворізького обласного фахового музичного коледжу). У 2003 році Наталія Анатоліївна створила «Студію академічного співу», яка отримала почесне звання «Народний колектив» (за роки діяльності понад 200 учасників отримали звання Лауреата Міжнародних і Всеукраїнських вокальних конкурсів і фестивалів-конкурсів) [5]. За багаторічну вокально-педагогічну діяльність професор Наталія Овчаренко виховала значну кількість високопрофесійних вокалістів, що навчалися в її класі академічного співу. Серед них: Олег Журавель – соліст Дніпровського академічного театру опери та балету, Дмитро Жуков – соліст Львівського національного академічного театру опери та балету імені Соломії Крушельницької, Валерія Курило – солістка Криворізького академічного театру драми та музичної комедії імені Тараса Шевченка, солістка-вокалістка Коломийської філармонії, Павло Левченко – соліст Національної заслуженої академічної капели України «Думка», відома українська співачка Ганна Добриднєва, Арсеній Журавель – учасник ТВ-проєктів «Україна має талант» та «Голос країни» та ін. Багато випускників класу сольного співу Наталії Овчаренко вступили й блискуче закінчили Київську, Одеську, Львівську, Дніпропетровську музичні академії та Харківський національний університет мистецтв імені Івана Котляревського, зокрема: Наталія Скрипніченко, Поліна Малая, Наталія Резніченко, Ніна Сушко, Павло Левченко, Анастасія Малишко та ін. Навчаються в Одеській національній музичній академії імені А.В. Нежданової: Аріна Домащук, Ілля Чобану, Аріна Каролецька, яка паралельно навчається в Королівській академії музики в Лондоні та співає в Лондонському оперному театрі. Катерина Богяну – переможниця (І премія) IV Всеукраїнського фестивалю-конкурсу виконавців-музикантів «Сходинки до майстерності» (м. Кропивницький, 2017 р.), Діана Пархоменко – лауреатка Гран-Прі (номінація «Академічний вокал») Міжнародного дистанційного конкурсу вокального мистецтва «Вокальні універсалії 2025» (25 квітня, 2025 р., м. Вінниця, ВДПУ імені М. Коцюбинського) та І ступеня Міжнародного багатожанрового двотурового конкурсу «TATRA OF STARS–2022», у межах Міжнародного проекту «Україна-Словаччина» (м. Попрад, Словаччина, 2022 р.), Дарія Пасевич – переможниця ІІ туру

Міжнародного конкурсу вокального і хорового мистецтва Favorites vocal (Іспанія, Україна, Італія, 2022 р.), переможниця Міжнародного конкурсу мистецтв «Величне мис-тецтво» (м. Київ, 2024 р.).

Студія академічного співу, 2007 р.

В інтерв'ю співачки і викладача «Красива музика робить душу крилатою!», яке опубліковане в 2015 р. в «Домашній газеті» м. Кривого Рогу Наталія Анатоліївна зазначає: «Музика є невід-дільною частиною мого життя. Головне, щоб вона була красивою, змістовною та одухотвореною. Великим щастям для себе вважаю спілкування і творчу роботу з прекрасними музикантами» [1, с. 2]. Саме такою була зустріч із заслуженою артисткою України, професором кафедри сольного співу Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової Алісою Варткесівною Джамагорцян, учениці однієї із засновниць одеської вокальної школи – Ольги Миколаївни Благовидової, з якою познайомилася в складі журі конкурсу юних вокалістів «Соловейко» Криворізького обласного фахового музичного коледжу, і дружні стосунки з якою продовжуються вже більше двадцяти років. Висока вокальна культура, глибокі знання в сфері вокального виконавства і вокальної педагогіки А.В. Джамагорцян мали значний вплив на стиль викладання Н.А. Овчаренко. У 2013 р. Наталія Анатоліївна пройшла стажування в Одеській національній музичній академії імені А.В. Нежданової на кафедрі сольного співу.

Члени журі Міжнародного Конкурсу Академічного Мистецтва Юних «Vivat, Musica!», м. Нова-Каховка, 2015.
Верхній ряд, зліва направо: президент конкурсу – композиторка, музично-громадська діячка Л.В. Працюк (м. Київ), композиторка Б.М. Працюк (Нац. муз. академія України, м. Київ), доц. Н.А. Овчаренко, проф. З.П. Буркацький (Одеська нац. муз. академія ім. А.В. Нежданової), ст. викл. М.О. Василевич (Київський ун-т ім. Б. Грінченка), композитор, ст. викладач О.Г. Польовий (Одеська нац. муз. академія ім. А.В. Нежданової).
Нижній ряд, зліва направо: композиторка, музикознавиця Б.М. Фільц (Ін-т МФЕ імені М.Т. Рильського НАН України), проф. Ю.П. Глущенко (Нац. муз. академія України, м. Київ), музикознавиця, музично-громадська діячка, ст. наук. співроб. відділу музикознавства та музичної етнології Ін-ту МФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України (м. Київ) В.В. Кузик, доц. В.В. Бєлікова (Криворізький держ. пед. ун-т)

Значний вплив на співачку й викладача мала зустріч з відомою українською композиторкою, доктором філософії мистецтва Богданою Михайлівною Фільц та Валентиною Володимирівною Кузик – музикознавицею, доктором філософії мистецтва, старшим науковим співробітником відділу музикознавства та музичної етнології Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського НАН України, з якими тісно спілкувалася і

співпрацювала в 2015–2018 роках у складі журі Міжнародного конкурсу академічного мистецтва юних виконавців «Vivat, Musica!» (Міністерство культури України), м. Нова Каховка.

Валентина Володимирівна Кузик описала свої враження від зустрічі з Наталією Овчаренко, як-от: «В історії нашої країни бувають такі вагомі події, що впливають на всі явища суспільного життя, у тому числі й освітньо-культурного. Так сталося й після достопам'ятної Революції Гідності 2013–2014 року, коли потужна народна ініціатива породила багато цікавих ідей. Так відбулося і з діяльністю оргкомітету Міжнародного конкурсу юних музикантів «Віват, музика!», який від 2001 року щорічно проводився у мальовничому таврійському місті Нова Каховка, побудованому на Дніпрі біля Каховської ГЕС. Журі конкурсу вирішило розширити кількість виконавських категорій, за якими могли б більше дітей брати участь у творчих змаганнях. Серед них – вокальне мистецтво. Тож 2015 року до журі міжнародного конкурсу було запрошено тоді ще кандидата педагогічних наук, доцента факультету мистецтв Криворізького педагогічного університету пані Наталію Овчаренко. Так майже 10 років тому відбулося моє знайомство з цією чарівною поставною красунею, шляхетною й делікатною у взаєминах особистістю, талановитою й неймовірно чутливою до образного змісту музики співачкою. І це не компліменти з нагоди святкування ювілею вельмишановної пані Наталії, це – констатація факту! У чому була особливість конкурсу «Віват, музика!»? Щоб показати всім учасникам змагань (діти від 5 до 18 років), їх учителям і батькам, а також містянам-шанувальникам музики, що організатори конкурсу – це активні музиканти-професіонали, вечорами організовували концерти, де кожен із членів журі представляв своє мистецтво. Так усі ми змогли почути прекрасний спів Наталії Овчаренко з академічною програмою української й світової музики, фрагменти з опер, обробки українських народних пісень. Успіх своїх виступів вона поділяла з прекрасною піаністкою пані Ольгою Чеботаренко, яка є володаркою унікальної техніки туше, коли рояльний звук теж ніби здатен співати. Вони вдвох творили диво! У слухачів завмирало дихання, усі заслуховувалися, щоб після закінчення кожного номеру оплесками подякувати за подаровану естетичну насолоду. Потім я пізнала пані Наталію Овчаренко в іншій іпостасі – науковиці. Вона захистила докторську дисертацію, очолила кафедру музикознавства, інструментальної та хореог-

рафічної підготовки, рецензує освітньо-наукові програми та щоденно творить свою власну виконавську школу, передає обдарованому юнацтву таїну співацької кантилени. Неодноразово запрошувала мене до м. Кривого Рогу з виступами; особливо пам'ятний був приїзд із відомою композиторкою Богданою Фільц, підготовлені програми зі світових вокальних шедеврів в україномовних переспівах, лекції про Миколу Леонтовича, братів Дмитра та Левка Ревуцьких. Навіть у тривожні дні війни пані Наталя запросила мене провести гостьові лекції (онлайн) для студентів музично-хореографічного відділення факультету мистецтв університету. Це свідчить, що для неї дуже важливою життєвою місією було й є збереження та подальший розвиток потужного цивілізаційного поступу сучасного молодого покоління українців, за яким майбуття всієї України, її державності, визнання в світовій спільноті. Тож, я зі свого боку, завжди засвідчую подив і повагу до людини такого високого духовного лету!» [3, с. 16–17].

У 2012 році відбулася надзвичайно важлива зустріч в житті Н.А. Овчаренко. Це було знайомство з видатною вітчизняною вченою, доктором педагогічних наук, професором Світланою Олександрівною Сисоєвою, яка спрямувала наукові пошуки вже досвідченого педагога на дослідження вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва та оформлення результатів наукових розвідок, педагогічного досвіду в дисертації доктора педагогічних наук. На думку Наталії Анатоліївни, саме завдяки науковому консультуванню С.О. Сисоєвої та її порадам, дисертаційна праця «Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності» на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук була успішно завершена й захищена 5 квітня 2016 року у спеціалізованій вченій раді Київського університету імені Бориса Грінченка за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Наукові, творчі та теплі людські стосунки Наталії Анатоліївни зі своїм науковим консультантом продовжуються й донині [3].

По завершенні написання дисертації у 2016–2017 роках, Н.А. Овчаренко починає завідування кафедрою методики музичного виховання, співу та хорового диригування в університеті, проходить наукове стажування з академічної доброчесності в Університеті Кардинала Стефана Вишинського, м. Варшава, Польща (спільно з

Інститутом Міжнародної Академічної і Наукової Співпраці (IIASC) та Фундацією ADD). До значних наукових і творчих здобутків науковця, співачки і педагога Н.А. Овчаренко в 2016–2019 рр. слід віднести ініціацію й участь в організації І та ІІ Всеукраїнського фестивалю-конкурсу естрадних співаків «Мелодії кохання» (КДПУ, 2016 р., 2017 р.) та І та ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Мистецька освіта: теорія, методологія, технології» (кафедра методики музичного виховання, співу та хорового диригування КДПУ, 2018 р., 2019 р.). У 2020 р. Наталії Анатоліївні Овчаренко присвоєно вчене звання професора кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування [3].

З початку повномасштабного військового вторгнення Росії в Україну Наталія Анатоліївна, у квітні 2022 р., очолила кафедру музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки, якою керує донині. Сфера діяльності професора є дуже широкою. Овчаренко Наталія Анатоліївна – гарант освітньо-наукової програми «Педагогіка музичного мистецтва» (підготовка доктора філософії у галузі музично-педагогічної освіти) [4], вона ініціювала і брала активну участь в організації І і ІІ Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених «Мистецька освіта: традиції, сучасність, перспективи» (кафедра музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки КДПУ) (2023, 2025); Міського методичного семінару зі спеціальності В6 Перформативні мистецтва (Хореографія) (2024, 2025); є заступником Голови журі Міжнародного фестивалю-конкурсу музикантів-виконавців «Музичний дивоцвіт», м. Кривий Ріг, КДПУ і член журі міжнародного конкурсу юних вокалістів «Соловейко», м. Кривий Ріг, КЗ «Криворізький обласний фаховий музичний коледж» (2015–2024).

Разом з тим, викладач продовжує постійно працювати над підвищенням свого професійного рівня. Так, у червні 2021 р. Наталія Анатоліївна пройшла підвищення кваліфікації з музичного мистецтва в Національній академії керівних кадрів культури і мистецтва України, м. Київ; 1 квітня – 12 травня 2024 р. – Всеукраїнське науково-педагогічне підвищення кваліфікації «Національний менталітет та творча особистість в історично-часовому контексті української музичної культури» (ОНМА ім. А.В. Нежданової, Центр українсько-європейського наукового співробітництва); 25 березня – 25 жовтня 2024 р. – підвищення кваліфікації за ОПП: «Завідувачі (начальники) кафедр та

структурних підрозділів університетів, академій, інститутів (НАПН України ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Центральний інститут післядипломної освіти).

Доктор педагогічних наук, професор Н.А. Овчаренко має більше ніж 150 наукових праць, у складі яких: *монографія:* Овчаренко Н.А. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності : теорія та методологія м. Кривий Ріг: вид. Р.А. Козлов, 2014. 400 с.; *розділи колективних монографій*: Овчаренко Н.А. Методологічні основи музичної освіти. Музична освіта: філософський, музикознавчий та педагогічний наголоси: монографія / За ред. Н.А. Овчаренко, Я.В. Шрамка. – Кривий Ріг: ФОП Д.О. Чернявський, 2018. С. 122–170; Ovcharenko Natalia. Pedagogy of musical art as a subject of scientific research. Current issues of general music pedagogy. Monograph edited by Prof. Volodymyr Cherkasov. Compiled by Prof. Mykhailychenko O. Deutschland. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2023. P 82–106; 8 публікацій, проіндексованих в наукометричній базі Web of Science; 50 наукових праць у фахових виданнях; 4 навчально-методичних посібника, 5 навчально-методичних видань та інших зарубіжних і вітчизняних праць апробаційного характеру.

Наталія Анатоліївна входить до редакційних колегій двох фахових видань (категорія В): Музичне мистецтво і культура: Науковий вісник Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової. Вип. 30–40 / голов. ред. К. Фламм; редкол.: Н.А. Овчаренко [та ін.]. Одеса: ОНМА ім. А.В. Нежданової, 2020–2024 та Південноукраїнські мистецькі студії: науковий журнал Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» Вип. 1 (1–4) – 1(1–6) / голов. ред. Г.Ю. Ніколаї; редкол.: Н.А. Овчаренко [та ін.]. Одеса: ДЗ «ПНПУ ім. К.Д. Ушинського», 2022–2024.

Наукова школа професора Н.А. Овчаренко поповнюється молодими вченими в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Серед захищених дисертацій, такі роботи, як: *Лі Ліцюань.* Формування методологічної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовкил: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Сумський держ. пед. ун-т ім. А.С. Макаренка; ДЗ

«Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського; *О.М. Москва* Формування технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки: дис. на здобуття наук. ступеня доктора філософії : спец. 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Криворізький держ. пед. ун-т.; ДЗ «Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського; *К.О. Богяну* Методика формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до інклюзивного навчання учнів основної школи: дис. на здобуття наук. ступеня доктора філософії: спец. 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Криворізький держ. пед. ун-т. Науковицю постійно запрошують до опонування та рецензування дисертаційних робіт.

У березні-квітні 2024 р. Наталією Анатоліївною реалізовано спільний творчий проєкт «Разом до Перемоги!» двох закладів освіти КДПУ та КЗ «КОФМК» (благодійний концерт вокальної та фортепіанної музики), в якому брали участь учасники студії академічного спів та виступала і сама співачка.

Студія академічного співу. Спільний проєкт «Разом до перемоги!», 2024 р.
Зліва направо: доц. О.В. Чеботаренко, студ. КОФМК О. Татценко, студ. КДПУ Д. Пасевич, студ. КОФМК Д. Шиханцова, М. Вовк, студ. КДПУ М. Тітова, Д. Пархоменко, конц. О.В. Подбуртна, проф. Н.А. Овчаренко, студ. КДПУ Д. Авдєєв, С. Крикун

Виступ учасників студії академічного співу у заході «Бал студентів КДПУ» в Криворізькому академічному театрі драми та музичної комедії ім. Т.Г. Шевченка, 2024 р.
Зліва направо: конц. О.В. Подбуртна, студ. М. Тітова, проф. Н.А. Овчаренко, студ. Д. Пархоменко, доц. О.В. Чеботаренко

За вагомі здобутки в галузі розбудови вітчизняної музично-педагогічної освіти Н.А. Овчаренко 2014–2023 рр. нагороджена численими грамотами, подяками, серед яких: Грамота Міністерста освіти і науки України (2003); Грамоти за роботу в складі журі Міжнародного конкурсу академічного мистецтва юних «Vivat, musica!»; Грамоти Міжнародного фестивалю-конкурсу «Музичний дивоцвіт» (2021–2025), Міжнародного й Всеукраїнського конкурсу «Соловейко» (2004–2024); Грамоти за підготовку переможців Міжнародного конкурсу академічного мистецтва юних «Vivat, musica!» (2014–2019); Грамоти за підготовку Лауреатів Міжнародного фестивалю конкурсу «Сходинки до майстерності» (2014–2019). Грамота Національної Всеукраїнської музичної спілки (2015, 2017). Подяка за вагомі результати в науково-дослідницькій діяльності (КДПУ, 2016); нагородження Нагрудним знаком МОН України «Відмінник освіти України» (2017); Грамота Дніпропетровської обласної адміністрації за вагомий внесок у розвиток освіти і науки (2020); Грамота за високий професіоналізм та з нагоди 90-річчя створення університету (2020); Подяки за вагомі результати в науково-дослідницькій діяльності (2022–2024).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Академічна співачка, професор Наталія Овчаренко: «Красива музика робить душу людини крилатою» // Педагогічні замальовки : нариси / Тетяна Крамаренко. Кривий Ріг, 2018. С. 540–543.
2. Інтерв'ю з академічною співачкою, доктором педагогічних наук, професором кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування Криворізького державного педагогічного університету Наталією Анатоліївною Овчаренко [Електронний ресурс] / інтерв'ю вела Тетяна Крамаренко // Web-сайт КДПУ. Блоги. 2018. 11 березня. URL: https://kdpu.edu.ua/blogs/2018/03/11/akademichna-spivachka-profesor-nataliyaovcharenko-krasyva-muzyka-robyt-dushu-lyudyny-krylatoyu/#more-250
3. Наталія Овчаренко: мистецтво, творчість, педагогіка (до ювілею докторки педагогічних наук, професорки завідувачки кафедри музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки Криворізького державного педагогічного університету) : біобібліографічний покажчик / Бібліотека Криворізького державного педагогічного університету; упоряд.: О. Дікунова, О. Поліщук ; бібліогр. ред. О. Дікунова; за заг. ред. О. Лебедюк. Кривий Ріг, 2025. 114 с. (Серія «Вчені-ювіляри Криворізького педагогічного». Вип. 11).
4. Овчаренко Наталія Анатоліївна – гарант освітньо-наукової програми «Педагогіка музичного мистецтва» (підготовка доктора філософії у галузі музично-педагогічної освіти) [Електронний ресурс] // Web-сайт КДПУ. Кафедра методики музичного виховання, співу та хореографічної підготовки КДПУ. Наукова робота. Аспірантура. 2021. 15 квітня.
5. Тарасик О. Мистецькі нотатки. Джульєтта і парад хризантем: викладачка з вокалу Наталія Овчаренко та її вихованки – конкурсантки Міжнародного фестивалю–конкурсу хорової музики / Олена Тарасик // Червоний гірник. 2008. № 177–178.
6. Творча діяльність викладачів музично-педагогічного факультету КДПУ. Н.А. Овчаренко // Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Дніпропетровська область / НАПН Україні ; Ін-т вищої освіти ; редкол.: Я.В. Шрамко [та ін.]. Київ, 2011. С. 76.
7. Фільц Б. Овчаренко Наталія Анатоліївна – співачка, педагог, громадська діячка [Електронний ресурс] / Богдана Фільц //

Українська музична енциклопедія / голов. ред. Г. Скрипник; НАН України; Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського. Київ, 2016. Т. 4 : Н–О. С. 355. URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Skrypnyk_Hanna/Ukrainska_muzychna_entsyklopediia_Tom_4.pdf?

8. Чарівний світ музичного натхнення: факультет мистецтв запрошує: Професор кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування Н.А. Овчаренко про особливості вступу на спеціальність «Середня освіта (Музичне мистецтво») [Електронний ресурс] // Web-сайт КДПУ. Пресцентр. Загальноуніверситетські новини. 2018. 8 червня. URL: https://kdpu.edu.ua/press-centre/novyny/zahal nouniversytetskinovyny/5144-charivnyy-svit-muzychnoho-natkhnennya-fakultet-mystetstv-zaproshuye.html

ПРІМА Раїса Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри
теорії і методики початкової освіти
Волинського національного університету
ORKID iD: https://orcid.org/0000-0002-3278-1900
e-mail: primar@ukr.net

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ТА МИСТЕЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА ДЕМ'ЯНЧУКА ОЛЕКСАНДРА НИКАНОРОВИЧА

Навчаючись у вищому навчальному закладі, не тільки престижно, а й дуже цікаво. Ми непросто навчаємо своїх студентів тій чи іншій спеціальності за високими критеріямивищої освіти, перш за все ми виховуємо творчі особистості, щоб виростити гідний творчій потенціал для України.

Олександр Дем'янчук

Професор Дем'янчук Олександр Никанорович

Дем'янчук Олександр Никанорович народився 20 лютого 1949 року в селі Тертки Горохівського району Волинської області. Там він і навчався в початковій школі, а з п'ятого по восьмий класи ходив за шість кілометрів у школу села Одеради. Оскільки батьки за певних обставин переїхали до міста Луцька, після восьмого класу

перед Олександром став вибір куди піти вчитися. Так як мистецтво приваблювало Олександра, особливо у нього було велике бажання опанувати музичний інструмент баян. Отже, він вирішив вступити до Луцького культурно-освітнього училища, а так як у нього не було музичної освіти, приймальна комісія запропонувала йому на режисерське відділення, визначивши прекрасні музичні дані, а саме чудовий голос та слух. Вже після першого семестру викладачі визначили неабиякі здібності і пророчили Олександру велике майбутнє. Однак, з невідомих причин (з дитячих літ він дуже любив співати), Олександр залишає училище і закінчує Луцьку середню школу № 7.

Олександр Дем'янчук виростав серед дивовижної природи, його постійно приваблював чарівний світ музики. Таким чином пісня привела Олександра Дем'янчука до Луцького музичного училища в клас досвідченого хорового диригента Василя Борисовича Галичанського, де він пізнавав велике мистецтво, робив впевнені кроки щодо досягнення своєї мети. Після першого курсу (1968-1978 рр.) Олександра мобілізують до військової служби. Після демобілізації, успішно закінчивши музичне училище, Олександр Дем'янчук вступив до Київської консерваторії імені П.І. Чайковського, де навчаючись у таких відомих і знаменитих викладачів як: Павло Іванович Муравський, Елеонора Павлівна Скрипчинська (дружина Г.Г. Верьовки), Левко Михайлович Венедиктов, головний хормейстер оперного театру, та інших, поринає у творчу роботу. На п'ятому курсі йому запропонували диригентську практику у відомому колективі не тільки в Україні, а й в усьому світі, а це заслужений академічний український народний хор України імені Г. Верьовки, очолюваний Героєм України, народним артистом України, лауреатом Національної премії імені Т.Г. Шевченка Анатолієм Авдієвським.

Після закінчення Київської консерваторії імені П.І. Чайковського, Олександр Дем'янчук був запрошений до Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки на кафедру музики на посаду викладача. Працюючи викладачем музики, він зумів успішно захистити у 1989 році кандидатську, а в 1995 році – докторську дисертації, обіймав посади професора кафедри музично-теоретичних дисциплін, завідувача кафедри музично-теоретичних дисциплін. У 2005 році був обраний директором інституту мистецтв.

Робочий кабінет директора Інституту мистецтв

З 2007 року – проректор з наукової роботи Луцького інституту розвитку людини Відкритого міжнародного Університету «Україна».

Олександр Дем'янчук неодноразово брав участь як голова та член журі у Всеукраїнських конкурсах хорової музики імені Лесі Українки.

2006 рік IV Всеукраїнський конкурс хорового мистецтва імені Л. Українки. Леся Дичко (голова журі), Олександр Дем'янчук (член журі)

Він також очолював академічну хорову капелу в Інституті мистецтв, виступаючи на різноманітних форумах, конкурсах, зокрема у Всеукраїнському конкурсі хорової музики ім. Дениса Січинського, де став лауреатом, а також нагороджений грамотою за краще виконання хорового твору Дениса Січинського.

Олександр Дем'янчук голова журі

Участь у Всеукраїнському конкурсі хорової музики ім. Дениса Січинського

ГРАМОТА

Концерт присвячений творчості Ігорю Стравінському

Протягом багатьох років Олександр Дем'янчук займався науковою розробкою питань естетичного виконання учнівської та студентської молоді. Його науковий доробок складає більше 220 друкованих праць, у тому числі 9 монографій, 14 посібників. Він є співавтором розробки проєкту концепції «Оновлений зміст художньо-естетичної освіти дітей та учнівської молоді в умовах національного відродження для шкіл України, яка знайшла своє втілення у навчальних програмах «Формування музично-естетичних інтересів учнів загальноосвітньої школи», «Формування естетичних інтересів у системі підготовки майбутнього вчителя».

Він є автором державної програми «Проблеми художньо-естетичної освіти та виховання учнівської і студентської молоді в умовах національного відродження» (1998-2000 рр.).

Професор О.Н. Дем'янчук був безпосереднім організатором і активним учасником багатьох загальнодержавних і міжнародних наукових конференцій, зокрема присвячених методологічним та методичним проблемам художньо-естетичної освіти учнівської і студентської молоді «Гуманізація національної освіти України здобутки, проблеми, пошуки», «Психологічно-педагогічної основи естетичного виховання студентської молоді».

На основі концептуальних положень, теоретичних узагальнень професором О.Н. Дем'янчуком розроблено та впроваджено в практику навчальних занять спецкурси «Основи викладання факультативного курсу з музичного мистецтва для учнів старших класів», «Етико-естетичні проблеми формування особистості майбутнього вчителя». Зміст і спрямування їх відображено в монографії «Формування музично-естетичних інтересів учнів загальноосвітньої школи»; у посібнику для вчителів і студентів «Психолого-педагогічні проблеми естетичного виховання учнівської молоді»; в методичних рекомендаціях з питань естетичного виховання школярів в сучасних умовах.

Ним особисто розроблено та написано 36 методичних рекомендацій обсягом 158 друкованих аркушів для вчителів загальноосвітніх шкіл, що ведуть предмети естетичного циклу, а також укладено науково-методичний посібник «Методика художньо-естетичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл».

З 1997 року професор О.Н. Дем'янчук очолює на добровільних засадах науково-дослідну лабораторію естетичного виховання, де активно співпрацюють як студенти, так і аспіранти. Таким

чином, професором зроблено значний внесок у розвиток музичної освіти студентської молоді. Зокрема будучи проректором з наукової роботи Луцького інституту розвитку людини Університету «Україна» (2007-2013 рр.), він очолив Вчену раду, на яку виносилися питання наукової роботи викладацького складу, а також проводились попередні захисти як кандидатських так і докторських дисертацій.

ДИПЛОМ
ЛАУРЕАТА
ОБЛАСНОЇ ПРЕМІЇ У СФЕРІ НАУКИ (ОСВІТИ)
Лауреату щорічної обласної Премії
у сфері науки (освіти)
Дем'янчуку
Олександру Никаноровичу,
доктору педагогічних наук, професору,
проректору з науково-методичної роботи
Луцького інституту розвитку людини
Університету "Україна"
(рішення Волинської обласної ради від 04.05.2012 року № 11/36)
Голова Волинської
обласної ради
В.І. Войтович

Сфера наукових інтересів Олександра Никаноровича охоплює різні напрями музично-естетичного виховання учнівської та студентської молоді, зокрема видання монографій, навчально-методичних посібників, статей в українських та закордонних наукових виданнях, наукових вісниках, рецензування статей, опанування кандидатських та докторських дисертацій, членство у спеціалізованих вчених радах по захисту кандидатських та докторських дисертацій.

З-поміж видань Олександра Никаноровича варто назвати апробовані посібники, а саме: «Психолого-педагогічні проблеми естетичного виховання учнівської молоді». К.: Інститут педагогіки АПН України, 1994, 61 с.; «Методика художньо-естетичного виховання учнів загальноосвітньої школи». К.: ІЗМН, 1996. 56 с.; «Педагогічні основи формування художньо-естетичних інтересів школярів». К.: ІЗМН, 1997. 64 с., «Творчість Миколи Рославця у контексті становлення музичного модернізму» Навч. метод. посіб. Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського національного університету ім. Лесі Українки, 2008. 200 с., «Комплексне використання мистецтв в естетичному вихованні старшокласників». К.: пед. Товариство України, 1989. 48 с., «Естетичне виховання учнів. К.: Респ. Товариство «Знання», 1990. 32 с. Монографія за загальною редакцією доктора педагогічних наук, професора О.Н. Дем'янчука «Проблеми художньо-естетичної освіти та виховання учнівської молоді в

умовах національного відродження». Луцьк РВВ «Вежа» Волинського національного університету ім. Лесі Українки, 2001. 128 с.; Дем'янчук О.Н., Кузава І.Б. «Формування художньо-естетичних інтересів учнів спеціальної школи інтенсивної педагогічної корекції»: Монографія. Луцьк РВВ «Вежа» Волинського національного університету ім. Лесі Українки, 2007. 84 с.

До того ж О.Н. Дем'янчук, А.С. Чихурський, О.П. Берлач «Естетизація навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи-інтернату: Монографія. Луцьк: Видавництво «Волинська обласна друкарня», 2017. 219 с. «Виховання дітей у національних громадах Волині у XIX – на початку XX ст.»: Монографія. Житомир: Видавництво ЖДУ, 2015. 148 с.

Дем'янчук О.Н., Томашівська М.М., «Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами українського народного музичного мистецтва»: Монографія. Хмельницький: ФОП Цюпак А.А., 2023. 212 с.

Протягом багатьох років професор Олександр Никанорович веде активну науково-дослідницьку та професійну діяльність. Під його керівництвом захищено 19 аспірантів та одна докторська, серед яких варто позначити деякі з них: Кузова Ірина Борисівна (2004 р.) «Формування художньо-естетичних інтересів у дітей із затримкою психічного розвитку» за спеціальністю 13.00.03 – корекційна підготовка (Київ, Інститут спеціальної педагогіки АПН України), Панасюк Світлана Леонідівна (2007 р.), «Формування культури побуту молодих школярів у системі естетичного виховання» за спеціальністю 13.99.07 – теорія та методика виховання (Київ, НПУ імені М.П. Драгоманова), Шмельова Тетяна Всеволодівна (2008 р.) «Підготовка майбутніх учителів до формування естетичного світосприймання в молодших школярів» за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика профспілкової освіти (Житомир, ЖДУ ім. Івана Франка), Жорняк Богдана Євгеніївна (2013 р.) «Методичні засади формування творчої активності молодих школярів засобами колективної музичної діяльності» за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання (Київ, НПУ імені М.П. Драгоманова), Стасюк Людмила Петрівна (2013р.) «Становлення і розвиток екологічного виховання молодших школярів у сільських малокомплектних школах Західної України» за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки (Житомир, ЖДУ ім. Івана Франка), Матвійчук Людмила Анатоліївна (2014 р.)

«Формування професійних знань майбутніх інженерів-програмістів засобами інформаційно-комунікаційних технологій» за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (Житомир, ЖДУ ім. Івана Франка), Антонюк Любов Максимівна (2016 р.) «Виховання дітей національних меншин на Волині (XIX – початок XX ст.): порівняльний аналіз» за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки (Житомир, ЖДУ ім. Івана Франка), Чихурський Анатолій Сергійович (2016 р.) «Естетизація навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи-інтернату (кінець XX – початок XXI століття)» за спеціальністю13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки (Житомир, ЖДУ ім. Івана Франка), Руденька Тетяна Миколаївна (2017 р.) «Формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки» за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (Житомир, ЖДУ ім. Івана Франка), Томашівська Мар'яна Мирославівна (2019 р.) «Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами українського народного музичного мистецтва» за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (Житомир, ЖДУ ім. Івана Франка), Микитюк Оксана Михайлівна (2017 р.) на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук «Теоретичні і методичні засади формування соціоекологічної компетентності вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти» за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (Умань, Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини).

Доктора педагогічних наук, професора О.Н. Дем'янчука запрошують опонувати дисертації, серед яких: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук Антонової Олени Євгеніївни Д 26.451.01 в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України (2008, травень) дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук Спіриної Тетяни Петрівни К 14.053.01 у Житомирському державному університеті ім. Івана Франка (2009, червень), дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук Снагощенко Валентини Володимирівни К 26.133.01 у Київському університеті ім. Бориса Грінченка (2010, квітень), дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук Даюк Жанни Юріївни Д 14.053.01 в Житомирському державному університеті ім. Івана Франка (2011,

вересень), дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук Панасюка Олександра Петровича Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова (2011, червень), дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук Сулаєвої Наталії Вікторівни Д 26.451.01 в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (2014, вересень), дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук Стихун Наталії Василівни Д 47.053.01 у Рівненському державному гуманітарному університеті (2017, жовтень), дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук Красовської Олени Олександрівни Д 14.053.01 у Житомирському державному університеті ім. Івана Франка (2018, січень).

У 2013 році Олександр Никанорович був запрошений до Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка ректором, професором Ломаковичем Афанасієм Миколайовичем на посаду завідувача кафедрою мистецьких дисциплін та методик їх навчання. Кременець – старовинне українське місто з розкішною природою, цікавою історією та глибокими культурними традиціями. Отже кафедра забезпечує підготовку вчителів музичною та образотворчого мистецтв за ступенями вищої освіти «бакалавр» і «магістр». Освітній процес на кафедрі забезпечують понад 20 науково-педагогічних працівників, серед них: доктор наук, 7 кандидатів, 3 доценти, заслужений артист України, заслужений майстер народної творчості України. Започаткування підготовки фахівців із музичного та образотворчого мистецтв базується на освітніх традиціях Волинського та Кременецького ліцеїв, Кременецького педагогічного училища імені Т.Г. Шевченка.

Наукові дослідження викладачів кафедри здійснюються у контексті колективних тем: «Музично-педагогічні та музикознавчі аспекти розвитку васально-інструментального мистецтва України» та «Методичні основи компетентнівського підходу у професійній підготовці майбутнього учителя музичного та образотворчого мистецтв». У контексті даної теми була захищена кандидатська дисертація під керівництвом професора Олександра Никаноровича викладачем кафедри Томашівською М.М. на тему: «Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами українського народного музичного мистецтва» за спеціальністю

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти у спеціалізованій вченій раді Житомирського державного університету імені Івана Франка (січень, 2020 р.).

За останніх п’ять років викладачами кафедри опубліковано понад 120 наукових статей, 8 монографій, 27 навчальних посібників. З ініціативи кафедри проводяться міжнародні, всеукраїнські та регіональні науково-практичні конференції зокрема: всеукраїнські науково-практичні конференції «Михайло Вериківський в контексті розвитку української культури та освіти» (2016 р.), де Олександр Никанорович був у якості модератора, а також ним опублікована стаття «Михайло Вериківський та українська національна музична культура ХХ століття», та науково-мистецький симпозіум, приурочений 90-річчю від дня народження художника-графіка, іконописця Ростислава Глувка (2017 р.).

Окрасою навчального закладу є мистецькі колективи, які діють при кафедрі: камерний хор, капела бандуристів, симфонічний оркестр, народний ансамбль танцю «Горлиця», народний хор, ансамбль викладачів, чоловічий квартет «Кременець», вокальне тріо «Вишиванка», ансамбль сопілкарів.

Варто зазначити, що у 2015 році збіглися в одному часі аж три важливі річниці пов’язані з Кременцем як навчальним та культурним центром Волині. Традиція і спадщина міста мали і мають своє продовження, коли в умовах незалежної України у бувших поєзуїтських та по василіанських будинках реалізується блискуча ідея Чацького і Коллонтая, які мріяли про перетворення Кременця у місце академічної освіти. Одна зі згаданих річниць має відношення до школи, а вірніше інституції, яка принесла місту заслужену славу. Йдеться про 210-річницю від часу створення Волинської гімназії, яку більше іменують як Кременецький ліцей. Дві наступні дати пов’язані з особами, без яких ця школа не змогла би появитися – 250-річниця з дня народження Тадеуша Чацького – засновника гімназії, і 265-річниці від дня народження Гуго Коллонтая – його найближчого соратника, який нота бене формально перебував у чіні, але без якого здійснити свій грандіозний задум першому було би неможливо.

Характерно, що паралельно з відзначеннями ювілеїв у 2015 році також виходить однотомник публікацій, який є результатом зацікавлень кременецькою тематикою зі сторони українських і польських дослідників. Серед серії публікацій є також

стаття Олександра Никаноровича «Постать Тадеуша Чацького і його роль у розвитку освітньої діяльності та духовної культури на Волині». Публікації у даному томі виходять у рамках реалізації Угоди про співробітництво між Кременецькою обласною гуманітарно-педагогічною академією імені Тараса Шевченка і Вармінсько-Мазурським університетом в Ольштині. Під керівництвом професора Олександра Никаноровича при кафедрі функціонує науково-дослідницький осередок «Проблеми художньо-естетичної освіти та виховання студентської молоді в умовах національного відродження»; проблемна наукова група «Дослідження музичного фольклору Південно-Західної Волині», студентський науковий семінар «Шлях вдосконалення викладання музичних дисциплін у процесі підготовки майбутнього вчителя». Важливою подією було відзначення 200-річчя вищої освіти у Кременці, з нагоди якої була проведена Міжнародна наукова конференція «Місто Кременець у культурно-освітньому просторі центрально-східної Європи» (жовтень, 2019 р.). Серед публікацій даної конференції також є стаття Олександра Никаноровича «Видатні постаті в контексті культурно-освітніх традицій Кременця». Від 2017 року О. Дем'янчук є гарантом навчально-наукової програми рівня вищої освіти другий (магістерський) Галузь знань 01 освіта / Педагогіка Спеціальність 014 Середня освіта (музичне мистецтво) Освітньо-професійна програма Середня освіта (музичне мистецтво), хореографія.

Випуск магістрів

Міністерство освіти України

ПОСВІДЧЕННЯ

№ 30375

Дем'янчук
Олександр
Никонорович

Нагороджена(ний) знаком

„ВІДМІННИК
ОСВІТИ УКРАЇНИ"

Міністр

Наказ № 306

від 06 10 1998 р.

Київ

Міністерство освіти і науки України

ПОСВІДЧЕННЯ

№ 526

Дем'янчук
Олександр
Никонорович

Нагороджена(ний) знаком

Міністр

Наказ № 126

від 04 02 Р.

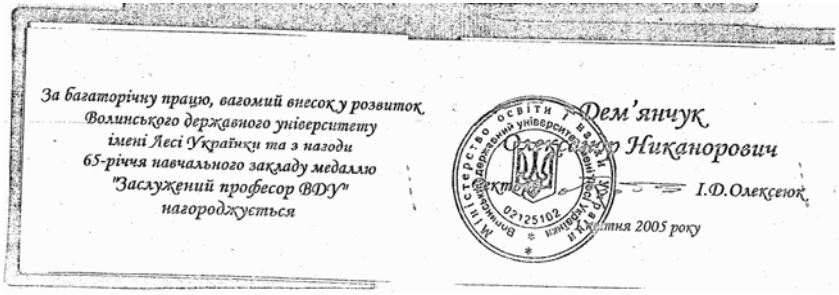

За багаторічну працю, вагомий внесок у розвиток
Волинського державного університету
імені Лесі Українки та з нагоди
65-річчя навчального закладу медаллю
"Заслужений професор ВДУ"
нагороджується

Дем'янчук
Олександр Никанорович

Ректор І.Ф.Олексеюк

тня 2005 року

Впродовж всієї навчально-педагогічної діяльності він керує дипломними та магістерськими роботами, а також читає для магістрів такі дисципліни: «Інноваційні технології викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» та «Педагогічна інноватика в теорії та практиці шкільної мистецької освіти».

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПОЧЕСНА ГРАМОТА

НАГОРОДЖУЄТЬСЯ

ДЕМ"ЯНЧУК ОЛЕКСАНДР НИКАНОРОВИЧ,

завідувач кафедри Волинського державного університету імені Лесі Українки, за багаторічну сумлінну працю, особистий внесок у справу підготовки висококваліфікованих спеціалістів, плідну науково-педагогічну діяльність.

Міністр В.Г.Кремень

№ 12746 м. Київ

О.Н. Дем'янчук є головою редакційної колегії науково-методичного та культурно-просвітницького часопису «Яровиця», а також членом редакційної колегії Наукового вісника Кременецької гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка Серія «Педагогіка», членом редакційної колегії збірника наукових праць «Музикознавчі студії Інституту мистецтв Національного Волинського університету імені Лесі Українки та Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського.

Олександр Никанорович Дем'янчук – член Житомирської спеціалізованої вченої ради по захисту кандидатських і докторських дисертацій («Загальна педагогіка та історія педагогіки») та спеціалізованої вченої ради Київського національного університету культури і мистецтв («Професійна педагогіка»).

За досягнуті успіхи професора О.Н. Дем'янчука було нагороджено Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України за багаторічну сумлінну працю, особистий внесок у справу підготовки висококваліфікованих спеціалістів, плідну науково-педагогічну діяльність, а також нагрудними знаками «Відмінник освіти України», «За наукові досягнення», медаллю «Заслужений професор ВДУ», дипломом лауреата обласної премії у сфері науки (освіти).

Усе це дає підставу зробити висновок, що професором О.Н. Дем'янчуком започатковано новий науковий напрямок в естетичному вихованні учнівської та студентської молоді нашої незалежної України.

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Тернопільська обласна рада
Департамент освіти і науки Тернопільської обласної державної адміністрації
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка
Вармінсько-Мазурський університет в Ольштині (Польща)

„ВОЛИНСЬКІ АТЕНИ: ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖ ІСТОРІЄЮ І СУЧАСНІСТЮ"

СЕРТИФІКАТ

Дем'янчук Олександр Никанорович

брав участь у роботі Міжнародної наукової конференції
з нагоди відзначення 250-річчя від дня народження
Т. Чацького і 210-ліття заснування Тадеушем Чацьким і Гуго Коллонтаєм
у м. Кременець Волинської гімназії

16-17 жовтня 2015 року

Ректор **А.М. Ломакович**

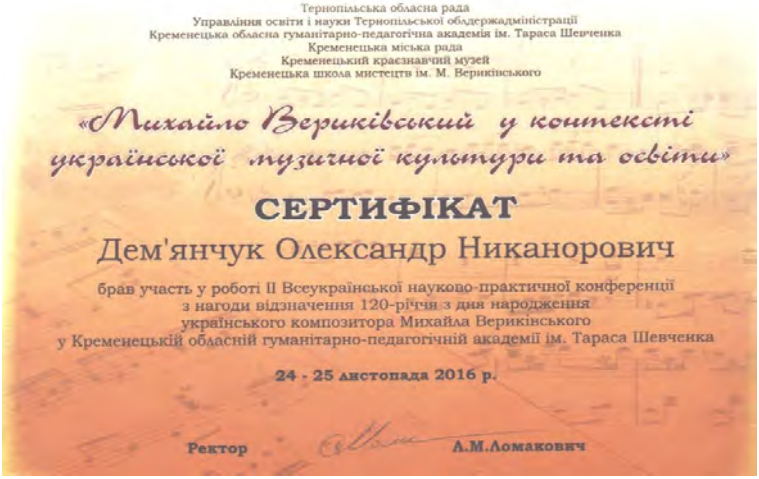

Тернопільська обласна рада
Управління освіти і науки Тернопільської облдержадміністрації
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка
Кременецька міська рада
Кременецький краєзнавчий музей
Кременецька школа мистецтв ім. М. Вериківського

«Михайло Вериківський у контексті української музичної культури та освіти»

СЕРТИФІКАТ

Дем'янчук Олександр Никанорович

брав участь у роботі II Всеукраїнської науково-практичної конференції
з нагоди відзначення 120-річчя з дня народження
українського композитора Михайла Вериківського
у Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка

24 - 25 листопада 2016 р.

Ректор А.М.Ломакович

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Дем’янчук О.Н. Феномен компетентності в контексті сучасної освітньої парадигми / Нуковий вісник Кременецької гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка, Серія: Педагогічні науки. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», Вип. 15. 2015. С. 7–10.
2. Трансформаційні процеси в освітньо-науковому просторі вищої школи / збірник матеріалів V Міжнар. Наук. –практ. Конф. «Інновації у вищій школі: проблеми та перспективи в освіті і науці» Кременець: ВЦ. КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2021. С. 21–23.
3. Теоретико-методичні основи компетентнісного підходу в системі професійної освіти майбутніх дизайнерів / Актуальні проблеми гуманітарної освіти: збірник наукових праць. Вип. 21. Кременець: ВЦ. КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2024. С. 39–45.
4. Сучасні технології навчання / світоглядна освіта молоді в умовах викликів: зб. наук. праць. Матеріали Міжнародної конференції третіх академічних читань імені Романа Арцишевського 23-24 червня 2023 р. Луцьк:Вежа – Друк, 2023, С. 50–56.
5. Дем’янчук О.Н., Томашівська М.М. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами українського народного музичного мистецтва: Монографія. Хмельницький: ФОП Цюпак А.А., 2023. 212 с.

БРИЛІН Борис Андрійович,
доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри
музичного та перформативного мистецтва,
дійсний член АМТН України
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-9130-1364
e-mail: 19Boris34@gmail.com
ГРІНЧЕНКО Тетяна Дмитрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри музичного та перформативного мистецтва
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0001-8084-6732
e-mail: tatyana_grinchenko@ukr.net

ЕДУАРД БРИЛІН: ПАМ'ЯТІ ВИДАТНОГО МАЙСТРА

Брилін
Едуард Борисович

На музичному олімпі української класичної музики яскраво сяє зірка вінницького композитора Едуарда Бриліна – славнозвісного самобутнього автора чисельних творів різних музичних жанрів. Його музика звучить у мистецьких школах, у закладах передвищої і вищої освіти, а також на престижних концертних майданчиках України у виконанні знаних майстрів сцени. В період, коли наша країна переживає надскладні часи, музична культура та освіта потребують постійного утвердження своєї ідентичності та незалежного розвитку. Саме вивчення і виконання музики українських регіональних композиторів створюють умови для особистісного професійного зростання дітей та молоді, сприяють утвердженню патріотичних настроїв, збагачують їхній творчий потенціал і духовний розвиток. У такому контексті звернення до творчої спадщини Едуарда Бриліна (а це понад 200-ті творів, що вже увійшли до скарбниці української музики), створює умови для

різностороннього, багатовекторного розвитку музикантів – від формування технічної майстерності до становлення найкращих особистісних виконавських якостей.

Саме цій проблематиці ми присвячуємо нашу статтю і ставимо перед собою мету: на основі узагальнення дослідницької інформації про життя і творчість видатного українського композитора Едуарда Борисовича Бриліна, розкрити нові, недосліджені грані його таланту, виявити причинно-наслідкові зв'язки самобутності й глибинності його музики, яка з роками стає все більш вражаючою.

За період від появи перших науково-дослідних статей, присвячених творчості Е. Бриліна (2018, Т. Грінченко) музично-науковий інтерес до його творів щороку зростає. Глибокі ґрунтовні статті опубліковані О. Якимчук. Авторка акцентує увагу на тих чинниках, які стали фундаментом у формуванні професіоналізму композитора й забезпечили універсальний характер його творчої діяльності. О. Якимчук вважає, що підґрунтя, на якому формува-лась творча універсальна постать Е. Бриліна, було закладене вже на початковому етапі його життєвого шляху. «Музичне середовище родини, закорінене в національні традиції, сформувало музично-естетичні вподобання Едуарда. Наполеглива праця, підтримка й сприяння батьків, професіоналізм учителів-наставників, власні мрії забезпечили стрімке зростання в піаністичній сфері. Виконавська майстерність надала змогу музиканту презентувати власну творчість, бути концертним виконавцем» [8, с. 81].

Щедра на таланти українська земля, наділила Едуарда Бриліна здатністю торкатися своєю творчістю найтонших струн душі слухачів, виконавців і дослідників його багатої композиторської, наукової та педагогічної спадщини. Нині, ми можемо сміливо стверджувати, що музика Едуарда Бриліна – це та скарбниця українства, в якій міститься все розмаїття притаманних нам рис і почуттів: глибинний патріотизм, закоханість у красу рідного краю, безмежна любов до матері і Батьківщини, чуйність, вразливість, повага, і разом з тим – нескореність злу і несправедливості. Саме на такій, глибинно українській музиці, мають виростати наступні покоління українців – вона добра, чиста, зворушлива. Лагідна чи урочиста, тендітна чи рішуча, вона спонукає закохуватись у прекрасне і сміливо долати життєві перешкоди, вона – незабутня.

Едуард Брилін народився в сім'ї з багатими музичними традиціями. Довга та різноманітна історія музично-педагогічного факультету Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського – це історія життя сім'ї Бриліних. Від дня заснування по теперішній час на факультеті, який сьогодні носить назву факультет мистецтв і художньо-освітніх технологій, працює і продовжує розвивати музичну педагогіку, «людина оркестр», професор, доктор педагогічних наук Брилін Борис Андрійович, батько композитора. Величезний внесок здійснений Б. Бриліним у формування цілих поколінь музикантів: його музично-просвітницька діяльність, робота в обласному товаристві «Знання», організація вокально-інструментальних ансамблів, виховання підлітків засобами музичного мистецтва нині дали плідні науково-педагогічні результати. Впродовж останніх років Б. Брилін опублікував низку необхідних для навчання майбутніх учителів музики та музикантів-виконавців посібників з «Акомпанементу та імпровізації», «Естрадно-джазового сольфеджіо», «Роботи з оркестровим колективом» тощо.

Афіша авторського концерта

Досліджуючи життєвий і творчий шлях композитора Едуарда Бриліна не можливо не згадувати його батьків. Мати – прекрасна співачка (акомпаніатор Б. Брилін), чуйна, надзвичайно добра, досвідчена викладачка вокальних дисциплін того ж самого музично-педагогічного факультету в місті Вінниці. Здається, що 220-й клас, в якому багато років працювала Валентина Людвігівна, був її другим домом, а також рідною, теплою домівкою її багаточисельних учнів. До серця кожного з них вона уміла знайти підхід, вселяла надію в творчі сили, майстерно розвивала техніку голосу. Щорічні концерти учнів її класу завжди перетворювалися на величне дійство: дівчата ретельно підбирали святкове сценічне вбрання, виглядали справжніми оперними дівами, сценічні образи хлопців завжди відповідали художнім вимогам виконуваних творів.

Сьогодні вихованці Валентини Людвігівни продовжують її викладацькі традиції у багатьох мистецьких навчальних закладах Вінниччини та далеко за її межами. В нашій пам'яті кандидат педагогічних наук, доцент Валентина Бриліна назавжди залишиться матір'ю видатного українського композитора Едуарда Бриліна – у кожному концерті, які вона готувала, звучала музика її сина. Від перших домашніх уроків до написання інструментальних і вокальних творів, від придбання музичних інструментів, необхідних для роботи майбутнього композитора, до вибору поетичних текстів для романсової музики – відчувається наставництво, вплив маминого слова, маминих почуттів.

Отже, щеплення до музики відбулось у Е. Бриліна ще з раннього дитинства. Оволодіння грою на духових і струнних інструментах дало можливість створювати оркестрову музику, музику для інструментів соло, ансамблів різних складів з максимальним використанням художньо-зображальних можливостей кожного інструменту.

Життя композитора було багатим на знакові події та зустрічі з людьми, вплив від спілкування з якими відчувається у його творах. Так, зв'язок з народнопісенними інтонаціями є результатом впливу багатої на музичні традиції сім'ї пращурів композитора по материнській лінії: «представники різних поколінь співали й грали на народних інструментах. Проводячи час у музикальній родині, Едуард Брилін всотував народні музичні традиції, які стали основою для його професійного становлення як композитора» [8, с. 81]. Закоханість у музику, а найбільше у фортепіано, згодом переросла у блискуче володіння цим інструментом, а спадкова музикальність та (від батька) схильність до імпровізації, стали підґрунтям створення високохудожніх зразків як фортепіанного педагогічного репертуару, так і творів завищеної технічної складності (фортепіанний концерт «Дума про Чорнобиль», «Тока-та» тощо). По класу фортепіано Е. Брилін з відзнакою закінчив Вінницьку музичну школу №1 (1978 р.), диплом з відзнакою він отримав і після закінчення Вінницького музичного училища (нині фахового коледжу мистецтв імені Миколи Леонтовича). За часи навчання в училищі було написано низку творів для фортепіано, в яких чітко відслідковується захопленість музикою Л. Бетховена, Ф. Шопена, М. Лисенка. Юнацький максималізм виражається у прагненні до масштабності звучання та втіленні власних технічних можливостей володіння

домінуючим у творчості композитора інструментом – фортепіано. Назви творів яскраво відображають темперамент юного автора та прагнення до «монументалізму» в музиці: «Дев'ятий вал», «Прометей», «Концертні варіації» тощо. За свідченням батьків, написання музики відбувалося в «стрімкий спосіб, без начерків та чернеток… оркестрові твори з'являлися одразу у вигляді партитури» [8, с. 188].

Величезний вплив на формування технічних умінь Е. Бриліна у грі на фортепіано здійснила його викладачка з фаху у музичному училищі Ніна Павлівна Шпетна – відома у музичних колах як виховательна чисельної плеяди виконавців та педагогів музикантів. Навчання в училищі принесло у життя композитора ще одну знакову подію – спілкування з фундатором музичної освіти Вінниччини Миколою Миколайовичем Юхновським, якого всі знали як «людину, віддану своїй справі, титанічній, до повного виснаження праці, яка мала одну мету – бажання «за будь-яких умов наповнити студентські голови необхідними й важливими для майбутньої професії знаннями» [8, с. 188]. На заняттях М. Юхноського (старшого) оперна та інструментальна музика прослу-ховувалась з клавірами, симфонічна – з партитурами. На думку О. Якимчук, «така ґрунтовна підготовка стала в пригоді Едуарду Борисовичу під час навчання на композиторському факультеті Київської державної консерваторії (КДК) ім. П.І. Чайковського (нині Національна музична академія України ім. П.І. Чайковського) як на лекційних курсах з історії музики, гармонії, поліфонії, заняттях з композиції, інструментовки, так і у власній композиторській творчості» [8, с. 83].

У роки навчання у Вінницькому музичному училищі відбулася ще одна знакова подія: авторський концерт Едуарда Бриліна під назвою «Творчість юних», де вперше прозвучав симфонічний твір – легенда «Данко», сюїта з чотирьох частин, вокальний цикл «Літні акварелі», фортепіанні мініатюри. Виконавська діяльність Едуарда Бриліна стала відомою у музичних колах Вінниччини в 1986 році. В цей період він працював артистом першої категорії (солістом-інструменталістом) Вінницької обласної філармонії.

Консерваторські роки (1983–1988) ознаменувалися як удосконаленням фортепіанної підготовки, поглибленням композиторських знань і навичок, так і чисельними зустрічами з видатними постатями української музичної класики – Миколою

Сільванським, Андрієм Штогаренком, Миколою Дремлюгою та іншими яскравими представниками українського музичного олімпу.

М. Сильванський (викладач по класу фортепіано) у свого учня намагався розвинути не лише вправність володіння інстру-ментом – через глибинне осмислення художніх образів він прививав йому розуміння важливості виховання підростаючого покоління засобами музичного мистецтва (у композиторському доробку М. Сильванського дитячі балети, симфонічні казки та інші твори для дітей та юнацтва) [6, с. 189].

Музична казка

Плідним у творчому житті Едуарда Бриліна стало навчання по класу композиції у професора А. Штогаренка. Керуючись його порадою, він створив монументальне програмне полотно – Концерт «Думу про Чорнобиль». Це була його дипломна робота. На створення такого велично-епічного твору вплинула поїздка у складі студентської концертної бригади до Чорнобильської АЕС. Враження від цієї поїздки назавжди залишилось у творі, як пам’ять про події, які ми не маємо права забувати. Виконання Концерту в Національній музичній, тоді ще, консерваторії імені П.І. Чайковського, отримало велику кількість схвальних відгуків. А, на думку батька композитора, саме ця поїздка підірвала здоров’я його сина, що врешті призвело до такої ранньої смерті. Другий авторський концерт, який відбувся у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського в 1992 році, став підсумком професійного навчання композитора. Окрім фортепіанних творів, в концерті звучали камерно-вокальна музика композитора (балади, романси, пісні). Їх виконували улюбленці вінницької слухацької аудиторії, викладачі музично-педагогічного факультету – В. Бородулін (в майбутньому заслужений артист України), відомий своєю вокаль-ною школою, викладач В. Варшавський, С. Дудік, І. Сиротюк (в майбутньому народна артистка України Ірина Швець), жіночий вокальний ансамбль «Кантилена» під керівництвом О. Шапошнікової, звучали

фрагменти з дитячої опери-казки «Пригоди Барвінка і Ромашки» (лібрето Б. Чалого).

Науково-педагогічна діяльність Е. Бриліна розпочалася зі вступу до аспірантури Київського національного університету культури і мистецтв, яку він успішно закінчив у 2003 році та захистив кандидатську дисертацію зі спеціальності «Теорія та методика навчання музики і музичного виховання». За запрошенням КНУКіМ продовжив трудову діяльність на посаді старшого викладача кафедри теорії музики та музичного виховання; отримав вчене звання доцента, у 2005 році був переведений на посаду професора кафедри інструментальної музики цього навчального закладу.

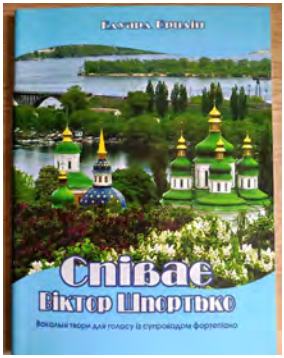

Репертуарний збірник

З наковою подією у творчості Едуарда Бриліна стала зустріч (2020 р.) з народним артистом України, професором, завідувачем кафедри естрадного співу КНУКіМ В. Шпортьком. Результатом цієї зустрічі стала тісна співпраця і видані репертуарні збірники «Як я люблю тебе» та «Співає Віктор Шпортько». Пісня на вірші Д. Луценка «Як я люблю тебе» у виконанні співака здобула перемогу на конкурсі «Шлягер року 2004», фінал якого проходив у палаці «Україна». Композитор і виконавець отримали диплом за здобуте почесне Перше місце.

В статті О. Якимчук читаємо: «У рукописній рецензії В. Шпортька (б.д.), текст якої не повністю ввійшов до передмови збірки «Співає Віктор Шпортько», але з трепетом зберігається в особистому архіві батька композитора Бориса Бриліна, співак згадує, що робота над альбомом почалася з пропозиції Зої Ружин» [9]… (зустріч з видатною поетесою також для Едуарда стала знаковою) «записати для радіо пісню на її слова «Сонячні мальви». А далі він записав на одному диханні ще три пісні: «Мій рідний край» (сл. В. Герасименка), «Спомин» (сл. О. Кравченка), «Іменини» (сл. Ф. Тишка)». Передмова до збірки, на нашу думку, є свідченням глибокої поваги В. Шпортька до композиторської творчості Е. Бриліна. Здається, її текст також

написаний на одному диханні, як писались пісні, оскільки, через роки в її рядках відчувається відвертість, глибоке одкровення, враженість від музики композитора, почуття захопленості та зачарованості від зустрічі з новими творами, як від зустрічі з дивом. «Мене вразило надзвичайно органічне поєднання мелодії і тексту, світлі за настроєм музичні і поетичні образи. Я надзвичайно радий, що першим торкнувся пісенного матеріалу Едуарда Бриліна – глибокого, вдумливого, тонкого музиканта» – цитуємо В. Шпортька [5]. Він щиро пишається тим, що був «першопроходцем», хоч довелось виконувати надто складне завдання – «втілити в життя задуми авторів, котрі спільно працювали на ідею отримання кінцевого результату – створення пісні». Співак розумів, що саме йому було довірено «вдихнути життя в твір, наділивши його емоціями, почуттями... Я думаю, писав В. Шпортько, що кожен виконавець відчув не раз у своєму житті моменти неймовірного хвилювання, коли до рук потрапляв твір, який ще ніхто не чув, бо він написаний саме для тебе – для твого голосу, для твоєї виконавської манери… І тут, яким би ти не був професіоналом, на тебе лягає відповідальність – чи пісня оживе, чи так і залишиться нотним матеріалом?».

Едуард Бриліна, зі слів В. Шпортька, надзвичайно вимогливо і прискіпливо ставився не тільки до власної музики, а й до творчості поетів, з якими працював. Клавіри деяких пісень були перероблені багато разів, працювати було нелегко, але дуже цікаво, тому що «під час студійної роботи втілювалися в життя мрії композитора… в кожній пісні я бачив себе ніби зі сторони: і жартівливим, і сумним, і ліричним, і натхненним. Після кожної студійної роботи відчував себе окриленим і розумів, що відкрив для себе нові до цього невідомі вокальні фарби і нюанси, глибше почав відчувати і точніше трактувати поетичні рядки, котрі лягали в основу пісень Едуарда Бриліна. І я щасливий, що своїм внеском, як виконавець, причетний до великого успіху композитора. Його пісні обов’язково повинні звучати у виконанні професійних виконавців, аматорів, студентів музичних учбових закладів!» [5].

В свою чергу, на хвилях такого натхненного вираження почуттів, у автора даної статті, як мами і концертмейстера першого виконавця скрипкових творів Е. Бриліна («Токати» і «Ноктюрну») Максима Грінченка, виникає нестримне бажання поділитися враженістю від цих, в той час «ще теплих» творів, які композитор

присвятив моєму синові. Це був 1998 рік. 12-ти річний Максим вже неодноразово ставав лауреатом Міжнародних конкурсів. Нині він є концертмейстером Національного заслуженого симфонічного оркестру України.

Вражаючим, сильним душевним хвилюванням, «пристрастю і навіть деякою аффективністю сповнена «Токата» для скрипки. У цьому творі головний герой (автор) нібито опиняється в екстремальних умовах психологічно гостро небезпечної ситуації, з якої не знаходить виходу. Постійне відчуття бурхливого серце-биття в крайніх частинах досягається непритаманною для скрипки токатністю, в авторському письмі відчувається близькість прийомам фортепіанної гри [6, с. 189]. Середня частина – це ліріко-драматичний щем, біль і відчай, який досягається лише у виконанні скрипки. Вся наша сім'я (батько і вчитель Максима О. Слюняєв, викладач Вінницького фахового коледжу мистецтв, сам Максим і я, перша виконавиця геніального фортепіанного супроводу) цілодобово знаходились у стані зачарованості цією музикою, немов під своєрідним музичним пресом, вона не відпускала навіть тоді, коли ми її не грали… Бажання передати почуття автора іноді нас доводило до такого ж відчаю, яким сповнена Токата. Неможливо було уявити собі, що переживав автор під час написання даного твору, чому в його музиці з'явилися саме такі болючі низхідні звороти, символізуючі безвихідь… Пізніше манера написання лінії акомпанементу у формі «дрібних тривалостей, що нібито зображають стукіт серця, біль якого вгамувати неможливо», з'являється у камерно-вокальних творах композитора, але для нас, як «першопроходців» такого прийому, перших виконавців, диво першого прочитання і виконання назавжди залишаться незабутніми.

В момент творчості

Наступним твором, написаним для скрипки, що з'явився у часовому вимірі майже разом із «Токатою», є «Ноктюрн». Образний зміст Ноктюрну, на наш погляд, у драматизмі поступається Токаті, однак «біль і щем, що відображені в красі мелодичної

лінії, низхідних секвенціях, трьох кульмінаційних вершинах, дві з яких не доходять до піку, знову вражають. Таке музичне мовлення продовжує традиції української інструментальної музики (В. Косенко, Я. Степовий, М. Скорик та інші), збагачує її неповторністю худож-нього змісту та свіжістю музичної думки [6, с. 190].

Творчий доробок Е.Б. Бриліна

Навчання композиції в класі А. Штогаренка залишило у творчості Е. Бриліна глибокий слід. Від свого вчителя він увібрав у себе бажання творити в жанрі вокальної музики – пісні, романсу, вокально-ансамблевих творів. Близьким для А. Штогаренка і Е. Бриліна є тяжіння до яскраво вираженого мелодизму, стрункості форм, широкого спектру художніх образів – героїко-епічних, ліричних, жанрово-побутових та інших.

Аналізуючи творчу спадщину Е. Бриліна, ми схиляємось до думки, що найбільший внесок композитором здійснено у розвиток української камерно-вокальної музики [6, с. 192]. Цьому сприяла його особиста дружба та творча співпраця з багатьма відомими сучасними українськими поетами – Ю. Тітовим, Б. Чалим, В. Герасименком, З. Ружен, О. Кравченком, Ю. Афанасьєвим, Л. Забаштою, Д. Луценком та іншими. Поезія цих авторів приваблює відвертістю емоцій, гострим відчуттям всієї гами людських почуттів та переживань. Творчість цих авторів визначила коло художніх образів музики Е. Бриліна. Сьогодні їх можна систематизувати за принципом висвітлення духовних почуттів людини: любов до рідного краю; філософська лірика; лірика кохання; родинні почуття [6, с. 183].

Останні роки свого життя, мабуть, під впливом викладацької діяльності, Е. Брилін присвятив написанню музики для дітей. Він майже повністю задовольнив потреби музичних шкіл у педагогічному репертуарі, створив справжню сучасну школу навчання гри на фортепіано. Одна за одною з'являлися збірки «Оленка маленька» (2010 р.), дві частини посібника «Юному віртуозу» (2015 р.), «Сонячне намисто», «Альбом скрипаля», «Сходинки до майстерності» (2017 р.). Усі ці збірники рясніють теплом, любов'ю до дітей, автор «неначе перевтілюється, стає частиною дитячого світу, намагається сприяти розвитку художньо-образного мислення юних музикантів та зрештою, духовному зростанню підростаючого покоління» [1; 5].

Е. Брилін. Збірник пісень для школярів

Нині музика для дітей Едуарда Бриліна користуються великим попитом як у фаховій підготовці студентів музичних спеціальностей, так і в навчанні юних музикантів, учнів загальноосвітніх шкіл. Завдання виховання дітей засобами музичного мистецтва від Едуарда Бриліна – це надзвичайно тепла, світла, добра сторінка української класичної музики для дітей. Наприклад «Збірник пісень для школярів» [3] містить у собі дев'ятнадцять творів, кожен з яких відрізняється сюжетною різноманітністю поетичних текстів: від тонкої лірики до яскравого запального дитячого гумору. В більшості пісень переважає мелодійна основа, однак в наявності інтонації, наближені до розмовного мовлення, елементи вокальної речитативності і навіть скоромовок. Дітям пропонується перевтілюватися в образи цікавих героїв, створюються умови для пошуку художньо-образної інтерпретації та інсценування: «Правила для школярчаток», «Косички», «Косарі», «Нечепура в зоопарку» та в інших.

В цілому, музика Едуарда Бриліна для насичена яскравою художньою образністю, через поєднання поезії з великою кількістю засобів музичної виразності створюється атмосфера довірливого спілкування автора з виконавцями. Це невичерпна спадщина, дослідження якої вартує не однієї музикознавчої статті.

Творчий звіт композитора Е.Б. Бриліна

Афіша вечора пам'яті

Останні роки свого життя (з 2007 по 2018 рік) Едуард Брилін працював на кафедрі мистецької підготовки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. У науковому доробку праці, в яких розкриваються як суто теоретичні проблеми (естетична свідомість, творче мислення, художня культура, естетичне виховання вчителя музики тощо), так і практичні питання навчання музиканта-композитора та імпровізатора (навички композиторської творчості, народна музична творчість як фактор композиторської

діяльності, музична імпровізація, духовні цінності у композиторській творчості, методика аранжування та оркестрування тощо).

Життя без музики було б помилкою (Ф. Ніцше). Це добре знав Едуард Борисович Брилін, людина, для якої без музики життя взагалі було неможливим. «Через пісню життя відчуваю» – цей меседж був справжнім дороговказом творця глибинних музичних почуттів. У 2020 році у великій залі Мистецького центру Вінницького державного педагогічного університету мав відбутися вечір пам'яті, присвячений українському композитору, педагогу, виконавцю Едуарду Бриліну. До участі в цьому грандіозному дійстві готувалися художні колективи та творчі виконавці Вінниччини: народний артист України Станіслав Городинський, заслужені артистки України Марія Червоній та Наталія Лановенко, артисти Вінницької обласної філармонії Олександр Онофрійчук, Назарій Давидовський, Йосип Машталяр, хор Вінницького коледжу культури і мистецтв імені Миколи Леонтовича під орудою заслуженого діяча мистецтв України Ольги Бабошиної. У виконанні симфонічного оркестру коледжу мав звучати Концерт «Дума про Чорнобиль», соліст – прекрасний піаніст Олег Рєзцов; камерно-вокальні твори композитора готували вокальний ансамбль української пісні «Веселка», керівник заслужений працівник культури України Володимир Ковальчук, вокальний ансамбль «De Loveli», керівник Катерина Кушнір, викладачі та студенти Вінницького державного педагогічного універси-тету імені Михайла Коцюбинського, Вінницького гуманітарно-педагогіч-ного коледжу, учні мистецьких шкіл.

Нажаль, через епідемію covid, концерт не відбувся… Але зібрання такого розмаїття талановитих артис-тів, які готувалися виконувати музику Едуарда Бриліна, свідчить про глибоку повагу музикантів до творчої постаті композитора, любов і шану до його, тепер уже вічної музики. Живемо і навчаємося з вірою в нашу Перемогу, з надією, що після неї здійсниться мрія і запланований вечір пам'яті композитора, виконавця і педагога Едуарда Бриліна відбудеться як справжнє свято українського музичного мистецтва.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Брилін Е.Б. Альбом скрипаля: скрипкові твори в супроводі фортепіано: навчальний посібник. Вінниця: Нова Книга, 2015. 64 с.: [ноти].
2. Брилін Е.Б. Грай, бандуро, грай: вокальні твори в супроводі бандури : навчальний репертуарний посібник. Вінниця : Нова книга, 2015. 52 с. [ноти].
3. Брилін Е.Б. Збірник пісень для школярів. Вінниця: Нова Кн., 2005. 83 с. [ноти].
4. Брилін Е.Б. Сонячне намисто. Українські народні пісні в обробці для фортепіано : репертуарний навчальний посібник для викладачів і студентів мистецьких спеціальностей вищих навчальних закладів освіти Вінниця : Нова Книга, 2015. 92 с.: [ноти].
5. Брилін Е.Б. Через життя пісню відчуваю: вокальні твори для голосу із супроводом фортепіано. Ноти]. Нова Книга, 2012.
6. Грінченко, Т. (2020). Музично-педагогічна спадщина Едуарда Бриліна у вимірі потреб сучасної мистецької освіти. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія, 62, С. 187–192.
7. Грінченко, Т.Д. До питання оновлення педагогічного репертуару учнів музичних шкіл: «Сходинками до майстерності» Едуарда Бриліна. Філософія культурно-мистецької освіти [Матеріали конференції] (с. 60–64). Київський національний університет культури і мистецтв.
8. Якимчук, О. (2024). Композитор Едуард Брилін: універсальний характер творчої діяльності. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Музичне мистецтво*, 7(1), 79–94. URL: https://doi.org/10.31866/2616-7581.7.1.2024.303772
9. Якимчук О. Вокальні твори Едуарда Бриліна на поезію Зої Ружин: ліричний модус. № 1 (2025): Слобожанські мистецькі студії. № 1 (2025): Слобожанські мистецькі студії. С. 163–168.

МАРТИНЮК Тетяна Володимирівна,
доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри музичного мистецтва і методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0001-5236-5990
e-mail: tatyana5081964@gmail.com

НАУКОВИЙ, ПЕДАГОГІЧНИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ НАТАЛІ ГЕОРГІЇВНИ КЬОН: ГРАНІ ТАЛАНТУ І НАТХНЕННЯ

Професор Кьон Наталія Георгіївна

У сузір'ї уславлених діячів української музичної культури та педагогічної науки вирізняється яскрава постать кандидата педагогічних наук, професора Державного закладу «Південно-український національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» Наталі Георгіївни Кьон.

Наталя Георгіївна Кьон є випускницею Одеської державної консерваторії (нині Національна Музична академія) імені А.В. Нежданової, яку вона закінчила в 1973 році та отримала диплом з відзнакою за кваліфікацією «музикознавець, викладач музично-історичних і музично-теоретичних дисциплін, лектор».

Після закінчення навчання працювала в Дитячій музичній школі №4 м. Одеси як викладач і завідувач відділом музично-теоретичних і хорових дисциплін. Крім того, Наталя Георгіївна впродовж 12-років керувала експериментальною, на той час інноваційною, роботою колективу школи із розробки та впровадження системи музично-естетичного виховання дітей 4-6 років, що здійснювалася за наказом Міністерства культури України.

Особливістю цієї системи було всебічне і комплексне музичне виховання дітей, яке забезпечувалося у взаємодії групових й індивідуальних занять, до яких входили:

- «Музична абетка», завдання якої полягало у розвитку музичних здібностей і формуванні у дітей основ музичної грамотності в ігрових формах;

• «Ритміка» з елементами хореографії, що спрямовувалися на удосконалення навичок ритмової координації й пластичності рухів, а також вивільнення дітей від м'язової скутості;

• «Зображальна творчість», на якій здійснювалося малювання на тему музичних вражень, які супроводжували ці заняття;

• «Творче музикування», що передбачало долучення дітей до індивідуальної та ансамблевої імпровізації, а найбільш обдарованих з них і до компонування власних творів.

Заняття, які проводилися в індивідуальній формі або в малих групах по 2-4 дитини, спрямовувалися на навчання гри на фортепіано або скрипці, віолончелі, блок-флейті. Всі вони проводилися за творчо-ігровою методикою.

Надзвичайно успішною стала система підготовки юних скрипалів, створена в тандемі з чоловіком Наталії Георгіївни – Кьоном Володимиром Вікторовичем. Показові заняття з юними музикантами-скрипалями демонструвалися на науково-практичних конференціях у різних куточках колишнього Радянського Союзу – від Києва до Ужгороду, від Сиктивкару – до Грозного. Щире здивування й схвалення присутніх завжди викликала здатність маленьких скрипалів самостійно, за пів-години вивчати, інтерпретувати й виразно виконувати створені самими учасниками конференції мелодії, імпровізувати на задану тему, яскраво відтворювати навчальний репертуар.

Отже, у процесі багаторічної експериментальної роботи було створено ефективну методичну систему, яка дозволяла успішно розвивати музичні здібності дітей і прищеплювати їм вміння самостійно й творчо музикувати. Результати експериментальної роботи були узагальнені в низці методичних посібників і підручників Н.Г. Кьон для навчання музики дітей раннього віку.

Діяльність Наталі Георгіївни та розроблені нею особисто методичні матеріали отримали високу оцінку Міністерства культури України й були відзначені чотирма подяками. Набутий досвід був врахований в дисертаційному дослідженні за темою «Активізація процесу формування готовності дошкільників до навчання» (на матеріалі предметів естетичного циклу), захист якого дав змогу Наталі Георгіївні Кьон здобути науковий ступінь кандидата педагогічних наук.

У 1987 році Н.Г. Кьон була запрошена на роботу в Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний універ-

ситет імені К.Д. Ушинського», де пройшла шлях від викладача до професора, завідувача кафедрою теорії музики і вокалу. Керуючи кафедрою впродовж 22 років, Наталя Георгіївна виявляла себе як талановитий організатор і генератор творчих ідей, людина інтелектуальної волі й креативності, надзвичайної працездатності: завдяки постійному впровадженню новітніх методів і технологій та сприятливій професійній атмосфері, викладачі-вокалісти досягли значних успіхів у підготовці майбутніх фахівців до виконавської й педагогічної діяльності. Серед чисельних нагород, які отримували студенти на міжнародних конкурсах – премія «Оскар», Гран-Прі міжнародних конкурсів та інші високі призові місця. Стимулюванню до зростання педагогічної майстерності викладачів кафедри сприяла ініціація й організація Наталією Георгіївною культурно-виховних заходів із запрошенням видатних музикантів України – Лесі Дичко, Ніни Матвієнко, Ірини Алексійчук, Юрія Кота, а також зарубіжних музикантів – диригента Пе-тера Шурца, співаків Ігоря Стороженка, Станіслава Трифонова та ін.

Успішній організації цих заходів сприяло те, що з 1993 до 2022 року Наталя Георгіївна очолювала на громадських засадах Німецький Культурний Центр Благодійного фонду «Баварський дім, Одеса». Завдяки тісному співробітництву із Гьоте-інститутом та контактам з видатними діячами мистецтва Німеччини, Наталя Георгіївна впровадила за ці роки більше 40 культурних проєктів, значна частка яких реалізувалася на базі факультету музичної й хореографічної освіти Університету Ушинського. Участь студентів у цих проєктах дала їм змогу ознайомитися із найновішими ідеями і здобутками європейських митців та отримати безцінний досвід з інтерпретації старовинного й сучасного репертуару, долучитися до тренінгів з евритмії, танцю модерну, театральної імпровізації, експериментування із електронними музичними технологіями тощо.

Помітною в Одесі була й активна музично-просвітницька діяльність Наталі Георгіївни, зокрема, багаторічна організація благодійних лекцій-концертів, Фестивалю міжнародної співдружності «Музика єднає нас», конкурсів Інтернаціональних музичних ансамблів.

Не останню роль у збагаченні музичного життя міста відігравала й активна концертна діяльність організованого Наталією Георгіївною в 1993 році хору «Viva la Musica». У творчому портфоліо колективу – 12 монументальних опусів, серед яких: Месса

сі-мінор, «Пристрасті за Матфеєм», «Пристрасті за Іоанном», «Магніфікат» Й.С. Баха, ораторії Г.Ф. Генделя, Й. Гайдна, Ф. Мендельсона, сценічна кантата Карла Орфа «Карміна Бурана» та ін.

Кьон Наталя Георгіївна і Володимир Вікторович Кьон – керівник оркестру: після прем'єри Магніфікату Й.С. Баха

Концерт камерних хорових творів «Від Ренесансу до Модерну»

Прем'єра: вперше в Одесі – «Карміна Бурана» Карла Орфа.
Диригент Петер Шурц (Німеччина).
Хормейстер і художній керівник Наталя Кьон

Під час концертних виступів

Репертуар хору включає камерні твори видатних українських митців – Лесі Дичко, Миколи Лисенка, Кирила Стеценка, Альони Томльонової, українські народні пісні в обробці М. Леонтовича, О. Кошиця, Ф. Колесси, Є. Козака та ін., а також твори старовинних і сучасних композиторів різних країн, зокрема, Ромуальда Твардовського, Йожефа Свідера, Деніеля Пінкгама, Вольфрама Бухенберга та ін.

Під беззмінним керівництвом Наталі Георгіївни і завдяки її вмінню згуртовувати молодь і надихати її на творчу працю, хор «Viva la musica». здобув визнання далеко за межами України. Висока виконавська культура колективу підтверджена званнями Лауреата Всесвітньої Хорової Олімпіади в м. Лінц (Австрія) та п'яти міжнародних конкурсів. На високому професійному рівні представляв хор українське музичне, хорове мистецтво під час понад 30-ти успішних концертних подорожей в різні європейські країни.

Дискографія хору містить 14 CD-дисків із записами біля 50-ти творів, 6 із яких занесено до Всеукраїнського музичного фонду

Творча діяльність Наталі Георгіївни вражає не тільки фанатичною відданістю музиці, а й надзвичайною продуктивністю, відкритістю до нових досягнень і злетів в інтерпретації найскладніших хорових творів світової класики. Вона є масштабною в межах українського та європейського культурного виміру.

За значний внесок у розвиток міжнародних культурних зв'язків і музично-просвітницьку діяльність Кьон Наталя Георгіївна отримала три подяки Посольства Німеччини в Україні, а також була відзначена в номінації «Людина діла» міської газети «Вечірня Одеса» та нагороджена почесним знаком голови Одеської обласної державної адміністрації й грамотами департаменту Міжнародного співробітництва і культури міської ради м. Одеса.

В останні десятиріччя Наталя Георгіївна презентує себе як відома наукиня, яка сконцентрувала увагу на розробці кола наукових проблем мистецької освіти. Результати її наукових пошуків відображено у 58 друкованих працях, серед яких 2 монографії, 5 статей у наукометричних виданнях, 3 методичні посібники та низка методичних рекомендацій з викладання інноваційних дисциплін, розроблених для здобувачів другого (магістерського) і третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти.

Широка палітра наукових інтересів Н.Г. Кьон охоплює коло ідей, які стосуються інтернаціоналізації музично-освітнього простору, розроблення методики міждисциплінарної координації, осучаснення змісту і форм музично-теоретичної освіти, впровадження в освітній процес інформаційно-комунікативних, цифрових, соматичних та нейропедагогічних технологій, принципу пропедевтики педагогічних помилок та інших актуальних питань, які стосуються вокальної, диригентсько-хорової й музикологічної підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва. Можна констатувати, що в напрямі наукової діяльності Наталя Георгіївна виявляє обсяжність інтересів, зацікавленість педагогічною інноватикою, готовність експериментувати та удосконалювати освітній процес. Її наукові розвідки мають яскраво виражене практичне переломлення.

На сьогодні Н.Г. Кьон здійснила керівництво 22 дисертаційними дослідженнями українських і китайських аспірантів. Її інтелектуальні прориванння віддзеркалились повною мірою у тематиці їхніх досліджень, яка присвячена розробленню методики соціокультурної адаптації іноземних здобувачів,

впровадженню інноваційних технологій у підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва, формуванню в співаків і хорових диригентів інтерпретаційної майстерності, виконавського артистизму, орфоепічної культури та ін.

За успішне керівництво дисертаційним дослідженням китайського аспіранта Ян Сяохана та його перемогу на конкурсі видатних студентів (на самофінансуванні) за кордоном, Кьон Наталя Георгіївна отримала подяку від Генерального консула Китайської стипендіальної ради.

Розвитку українсько-китайських культурних зв'язків сприяло також проведення Наталією Георгіївною в Ліннаньскому університеті (Китай) циклу лекцій і занять із хором студентів за проєктом «Відомі зарубіжні викладачі» на тему: «Хорове мистецтво України».

Наразі Наталя Георгіївна Кьон з великою енергією продовжує свою педагогічну, наукову й творчу діяльність, спрямовуючи її на розвиток вітчизняної музично-освітньої системи, зміцнення міжнародних творчих контактів, а в цілому – музичної культури України.

Надруковані праці у наукометричних виданнях:

1. Yu Henqyuan, Koehn Natalya. Internationalisation for mobility and home (IfMH) as a conceptual basis for reforming music education of chinese students in ukrainian pedagogical universities. Ad alta journal of interdisc iplinary research. 2021. Volume. 11 Issue 2. P. 127–131. DOI (& full text). pdf: www.doi.org/10.33543/1102.

2. Boichenko, Maryna & Nikolai, Halyna & Linenko, Alla & Koehn, Natalya. Interdisciplinary Coordination in Historical-Theoretical and Music-Performing Training of Future Musical Art Teachers. Journal of History Culture and Art Research. 2020. DOI: 9. 225. 10.7596/taksad.v9i1.2434.

3. Ovcharenko, N., Matveieva, O., Chebotarenko, O., Koehn, N. Methodological Readiness of Musical Art Master's Degree Students: A Theoretical Research. Journal of History Culture and Art Research, 2019, 8(4). 166-176. DOI: http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v8i4.2285

4. Natalya Koehn, Mariana Shapoval, Halyna Shchyhelska, Iryna Tkachenko Iuliia, Osenko Halyna Bilanych. Research of methods of teaching humanities discontinued in distance students Journal of Critical Reviews. 2020. Vol 7, Issue 14. P. 528–531.

5. Broiako, N.; Oliinyk, O.; Skomorovska, I.; Dorofieieva, V., Pistunova, T., Koehn, N. Training as a means of successful Professionalization of applicants for higher Education in quarantine. Laplage em Revista (International), vol. 7, n. Extra B, May-Aug. 2021. P. 503–510.

У фахових виданнях України

6. Кьон Н.Г., Вей Ліньтао. Методика вокальної підготовки китайських здобувачів в українських педагогічних університетах: у фокусі національної системи початкової музичної освіти. Південноукраїнські мистецькі студії. Вип. 2(9). 2025. С. 17–24. DOI: https://doi.org/10.24195/artstudies.2025-2.3

7. Кьон. Н.Г. Мистецтво вокальної імпровізації як культурно-стильовий феномен. Південноукраїнські мистецькі студії, 2024. вип. 2. 126–131. DOI: 10.24195/artstudies.2024-2.22

8. Ян Пенфей, Кьон Н.Г. Сутність поняття «вокальна культура» та художньо-педагогічний потенціал європейського вокального мистецтва у її формуванні в здобувачів освітнього рівня «бакалавр». *Південноукраїнські мистецькі студії.* 2024. Вип. 3. С. 82–88. DOI: https://doi.org/10.24195/artstudies.2024-3.12

9. Кьон Н.Г. Сюй Ченьцзи. Формування виконавсько-творчих умінь як компонента творчої компетентності майбутніх учителів музичого мистецтва *Інноваційна педагогіка,* 2024. Вип. 73. С. 161–165. DOI: https://doi.org/10.32782/2663- 6085/2024/73.31

10. Кьон Н.Г., Степанова Л.В., Толстова Н.М. До проблеми методологічного забезпечення формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка».* Одеса.: Видавничий дім. «Гельветика», 2023. № 57, т. 1. С. 87–91. DOI: http://www.innovpedagogy.od.ua/vip57

11. Кьон Н.Г., Пен Юй. Методологічні підходи до формування творчих умінь майбутніх викладачів вокалу. *Наукові записки : психолог педагогічні науки. Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя.* 2021. Вип. №3. С. 121–126.

12. Кьон Н.Г., Юй Хенюань, Мамикіна О.А. Інтернаціоналізація як концептуальний базис музичної освіти іноземних студентів у педагогічних університетах України. *Розділ у колективній монографії. Колективна монографія. «Сучасні аспекти науки». V том колективної монографії.* Київ : Братислава: ФОП Кандиба Т.П. 2021. С. 174–187 с.

13. Кьон Н.Г., Тун Ліньге. Шляхи вдосконалення навичок співу в школярів молодших класів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* Запоріжжя, №72, т. 1. 2020. С. 120–124.

У зарубіжних виданнях:

14. Сюй Ченьцзі, Кьон Наталя. Ефективні шляхи реформування викладання музики у вузах в епоху нових медіа. *Нове бачення освіти й досліджень. Межі освіти.* 2023. С. 134–136. (кит. мова)

15. Кьон Н., Домберг О. Проблема наступності дошкільної і початкової музичної освіти в Україні. *The scientific heritage.* 2020. Vol. 2, No 52 (52). С. 28–31.

Покликання на записи хору «Viva la Musica»

1. І. Бідик «Ой, на Івана, та й на Купала» URL: https://www.youtube.com/watch?v=mZIMVawVF6A
2. Українська колискова «Ой, ходить сон» (за В. Барвінським) URL: https://www.youtube.com/watch?v=noRFSnVNLus
3. Zoltán Kodály. «Adventi ének» URL: https://www.youtube.com/watch?v=4Kmga1zqwGU
4. Edvard Grieg. «Ave Maris Stella» URL: https://www.youtube.com/watch?v=aBFCXnaoMHs
5. George Orban. «Daemon Irrepit Callidus» URL: https://www.youtube.com/watch?v=rhO7VbIpJOs&t=6s
6. Josef Swieder. «Aleluha» URL: https://www.youtube.com/watch?v=qvBB5p6fHrQ
7. Спірічуелс. «Deep River» URL: https://www.youtube.com/watch?v=ADCYOxmvkzs
8. Німецька народна пісня «Hab mein Wage» URL: https://www.youtube.com/watch?v=uWOqGszuxmU
9. Г. Ф. Гендель. Ораторія «Messia». Хор «Sein Joch ist sanft» URL: https://www.youtube.com/watch?v=WDqeyXJPZZA
10. Й. Гайдн. Ораторія «Створення світу». Фінал URL: https://www.youtube.com/watch?v=pO6kCBLzS_8&list=PLnXETSPtFx8APamLY6RHqDv1-nuA8LmJ2&index=43
11. Карл Орф. «Carmina Burana» URL: https://www.youtube.com/watch?v=WE56x7JFqFk
12. Концерт-молитва «Боже Великий, Єдиний, нам Україну храни!» URL: https://www.youtube.com/watch?v=H8z0xkDhXLU&list=PLnXETSPtFx8APamLY6RHqDv1-nuA8LmJ2&index=18

РОЗДІЛ 3.
ВИДАТНІ ПОСТАТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ МУЗИЧНОЇ ТА МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

ГАСНЮК Вероніка Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри
музичного мистецтва Комунального закладу вищої освіти
«Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради
ORCID iD: https://orcid.org/ 0000-0001-9932-0669
e-mail: veronika.hasniuk@uica.education
БОБАК Ольга Михайлівна,
викладач, завідувач вокально-хоровим відділом «Школа мистецтв
Середнянської селищної ради Ужгородського району
Закарпатської області»
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0009-0101-8804
e-mail: bobak-olga@ukr.net

АКАДЕМІЧНА ВОКАЛЬНА ШКОЛА ЗАКАРПАТТЯ ЯК ОСЕРЕДОК ЗБЕРЕЖЕННЯ МИСТЕЦЬКИХ ТРАДИЦІЙ

Закарпатська академічна вокальна культура є складовим елементом української музично-мистецької сфери. На її індивідуальну особливість мало і має вплив геокультурне розташування регіону. Історично Закарпаття знаходилось під політичним впливом різних держав (Австро-Угорщини, Чехо-Словаччини, Румунії). У зв’язку з цим, чинниками впливу на культуру краю послужили переплетіння традицій етносів та їх релігійні погляди. Як наслідок – формування багатошарової музичної полікультурної (співацької) спадщини, яка охопила такі складники:

- пісенна традиція карпатського регіону (обрядовість, сезонність, масовість, колективність виконання, тощо), розспів-Літургія святого Іоана Златоустого (Золотоустого);
- вокальна традиція етнічних груп (словаків, угорців, румунів, євреїв, ромів, швабів);

- європейська академічна школа XIX-XX ст.

В регіоні академічна вокальна школа виконувала і виконує не тільки культурно-творчу, новаторську, а також і охоронно-зберігаючу місію (функцію). Цим самим досягається можливість збереження фольклорних пластів, еволюція педагогічно-виконавського професіоналізму і окреслення локальної музичної самобутності.

Історичною передумовою розвитку професійної-церковний духовний спів східного обряду (одноголосся/знаменний співочої культури закарпатського краю стала церковна духовно-піснеспівча традиція.

Ще з Середньовіччя (Греція, Візантія) через християнізацію в X ст. під впливом Київської русі і продовжуючи створенням у XIX ст. Мукачівської єпархії «…церковний спів тривалий час був єдиним видом письмового професійного музикування…» [9, с. 22].

Так у історичному нарисі «Хорова культура Закарпаття» Михайла Митровки також описується значення духовних і світських навчальних закладів, що стали осередками музичної освіти, зокрема співацької. Автор описує діяльність освітянських навчальних установ:

- Мукачівська учительська семінарія
- Хустська гімназія.

Щодо сольного професійного виконавства у книзі вказано прізвища обдарованих півців (співаків). За професією це були дяки, вчителі співів, священослужителі: І. Югасевич (1741-1814), Й. Змій-Микловшик (1792-1841), В. Талапкович (1806-1880), М. Нодь (1819-1862), Й. Малинич (1857-1915), І. Мигалько (1862-1937), С. Русин та М. Бистран (19-поч.20 ст.), Н. Петрашевич (1915-2013) [9]. На даний час яскравим представником церковного сольного співу є – от. Василь Голодняк – керівник хору семінаристів «Гармонія» Ужгородської греко-католицької богословської академії, артист-вокаліст Заслуженого академічного закарпатського народного хору (м. Ужгород). Церковний спів сприяв і сприяє організації основ академічної сольної та хорової техніки – навичок багатоголосного співу, створенню атмосфери співацької довіри, чистоти інтонування, розвитку об'ємної бездоганної пам'яті і не тільки.

Окремої уваги у формування академічної вокальної школи заслуговує *пісенно-народна царина закарпатського різноетнічного фольклору* представлена *долинянським* (долини річок Уж, Тиса); *лемківським* (Перечинщина, Березнянщина); *бойківським* (Мукачівський /раніше Воловецький/, Хустський /раніше Міжгірський / райони – долина річки Тересва, Уж, Лімниця, Сян); *гуцульським* (Рахівський район) географічно-культурним поділом ще й пронизана мелодичними впливами угорської, словацької, румунської, єврейської, ромської та швабської етнографічної спадщини. Переплетіння характерних модальних систем (модусів) в різних проявах ладів, розмаїття варіантних звучань мелодики та версій виконання, дрібна мелізмована орнаментика, темброва голосова природність та органічність, складність метро-ритмічного аспекту музики притаманних місцевій манері співу стали підґрунтям для організації академічних інтерпретацій народних пісень (авторських обробок в тому числі).

Професійна академічна *вокальна школа* Закарпаття історично почала своє формування у 20-30-х роках минулого сторіччя. Так в монографії [29, с. 52–53] вказано про факт відкриття шкіл в культурно розвинених містах області: Берегові, Солотвині, Хусті, Виноградові і звісно Ужгороді. Саме на основі однієї з таких ужгородських приватних шкіл (перша церковна школа для дівчат – «Будинок (св.) Гізелли» /GIZELLA HAZ/) було утворено Ужгородське музичне училище (1946) – тепер Ужгородський музичний фаховий коледж ім. Д. Задора. Серед чотирьох початкових

відділів своє почесне місце займав вокальний відділ, який плідно працює і до нині.

Окреме фундаторне місце відведемо *Закарпатській обласній філармонії*, яка у всі часи з початку свого заснування (1946, м. Ужгород) являється найавторитетнішою сферою розвитку та збереження традицій академічної вокальної школи краю та хорового мистецтва в цілому. Органний зал філармонії, зі своєю багатою власною історією, став осередком концертів духовної музики, камерного виконання старовинних вокальних циклів. Опираючись на матеріали з офіційної сторінки Закарпатської обласної філармонії та власного моніторингу назвемо всіх солістів-академістів, які працюють та працювали в цьому мистецькому осередку.

Клавдія Сєрая (мецо-сопрано) – одна з перших вокалісток; Василь Петрецький (тенор); Андрій Задор (1919-1999/тенор, концертно-камерний співак); Поліна Милославська (сопрано); Ельвіра Гедєш (сопрано); Петро Милославський (1896-1954/бас); Людмила Новикова (сопрано); Василь Михайлович (бас); Марія Шелевер (мецо-сопрано); Жанна Гелетіна (мецо-сопрано); Ельвіра Готвоні (сопрано); Ярослав Кульчинський (тенор); Марія Зубанич (1949/ліричне сопрано, народна артистка України); Петро Матій (1943/баритон, народний артист України); Надія Підгородська (1954/мецо-сопрано, заслужена працівниця культури України); Оксана Ільницька-Хархаліс (1962/мецо-сопрано, заслужена артистка України); Мирослава Швах-Пекар (1987/мецо-сопрано, дворазова лауреатка обласної премії ім. Д. Задора у галузі музичного та виконавського мистецтва); Марина Лавра (сопрано); Віктор Мошані (тенор); Олександр Товт (1978-2018/тенор) [5]; Михайло Подкопаєв (бас); Маріанна Гаврилко (Лазур) (сопрано, заслужена артистка України); Олександр Садварій (тенор, заслужений артист України), Іштван Халус (1979/тенор, баритон); Галина Гаврилко (1983/сопрано); Поліна Гонтарь (1986/сопрано), Артем Поздняков (тенор), який на даний момент ще є студентом Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради (клас викладача Тазінгера Ондраша).

Саме 40-50-ті роки XX-го сторіччя (історично-політичний період «радянський») відіграли основну фундаторну роль в академічній вокальній галузі Закарпаття. Сформувались перші постаті професійних вокалістів, які поєднували академічні канони з місцевими фольклорними традиціями. Хоча в музично-репертуарній

палітрі відчувався вагомий вплив зросійщення, проте багатостолітні усталені співацько-культурні традиції краю продовжували своє існування, усталення та розвиток.

Афіша II Всеукраїнського фестивалю української вокальної та інструментальної музики

Концерт академічного камерного оркестру

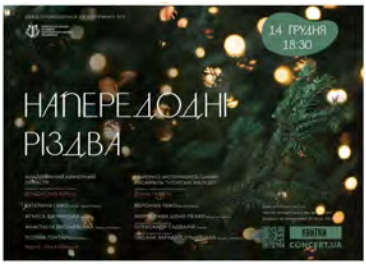

Напередодні різдва

Музика в театрі

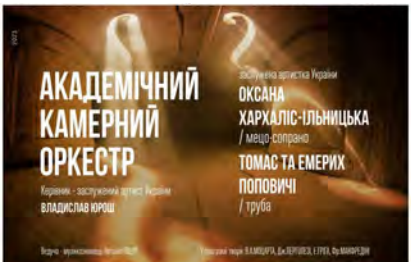

Академічний камерний оркестр

Концертна програма «Від серця до серця»

В сучасних напружених реаліях військового стану представники академічної вокальної школи продовжують займатися своєю професійною справою та знаходять різноманітні шляхи взаємопідтримки та фахової реалізації. Проаналізувавши концертну історію ужгородської філармонії за останні чотири роки (2022-2025 рр.) констатуємо, що *колективи Закарпатської обласної філармонії*: Академічний камерний оркестр (керівник: заслужений артист України Владислав Юрош), Камерно-інструментальний ансамбль «Угорські мелодії» (керівник: заслужена артистка України Діана Гавата), Академічний симфонічний оркестр (керівниця: заслужена артистка України Вікторія Свалявчик-Цанько) та Академічний естрадно-духовий оркестр (диригент: народний артист України Володимир Співак) крім основної своєї місії – інструментального виконавства, постійно співпрацюють з філармонійними солістами вокалістами (екс-солістами: Оксана Хархаліс-Ільницька, Михайло Подкопаєв, Ірина Філіпенко), солістами інших філармоній (сестри Тельнюк (м. Київ), оперних театрів, професійних колективів (заслужена артистка України Світлана Глеба, Наталія Козачук, заслужена артистка України Яна Садварій, Оксана Щербата, Олександр Ференцик, Андрій Свид); викладачів-виконавців (Ярослав Біличко, Мар'яна Матейко, Анастасія Вишневська, Людмила Славець), а також залучають до професійної концертно-виконавської робити студентів вищих навчальних закладів фахової музичної освіти.

Прикладом є концерт з шедеврів світової оперної класики (09.10.2024) присвячений ювілею всесвітньо відомої оперної співачки Гізели Циполи, де крім провідних вокальних солістів мали честь співати в концерті і студенти IV курсу (на той час) УжМФК імені Д. Задора – Титичко Євгенія і Славич Анастасія (клас викладачки-методистки, заслуженої працівниці культури України Н.М. Підгородської). У 2023 році її ж студентка Даніела Софілканич (мецо-сопрано) співала на сцені філармонії в програмі концерту-лекції «Музика в театрі»; Даніель Семсічко 2022 року солював у філармонійній програмі «Борітеся – поборете» присвячений шевченківським дням, а також раніше 16 червня 2022 у концерті камерно-інструментального ансамблю «Угорські мелодії» – «Музика єднає». Любов Слісенко, студентка КЗВО «АКІМ» ЗОР (клас викладачки заслуженої працівниці культури України В.С. Зелінки), деб'ютувала у концертній програмі «Нам є що захищати», 2025 рік.

Не виключенням є і *КЗ «ЗАЗНХ»* (директорка та художня керівниця заслужена працівниця культури Н.Й. Петій-Потапчук) який разом із симфонічним оркестром у 2014 року (прем'єра 05.11) поставили концертне виконання опери «Запорожець за Дунаєм» де сольну партію Оксани виконувала Мирослава Швах-Пекар [7]. Провідним солістом колективу є золотий баритон Срібної Землі, заслужений артист України – П.П. Матій (учень-послідовник вокального класу Т. Левитської).

Концерт академічного естрадно-духового оркестру

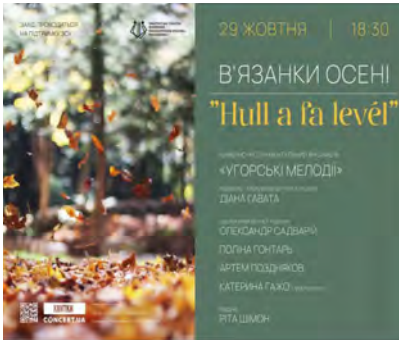

Камерно-інструментальний ансамбль «Угорські мелодії»

Багаторічними співорганізаторами формування і проведення концертних програм та значущих музичних фестивалів є *Закарпатська організація Національної спілки композиторів України* (голова організації доцент, заслужений діяч мистецтв України В.Ф. Теличко). Більше двадцятирічного стажу сягає проведення Міжнародного фестивалю сучасної і класичної музики «Музичне сузір'я Закарпаття» – єдиного на Закарпатті фестивалю академічного напряму. Так в друкованих джерелах є опис першого проведення фестивалю (1998 рік) та відмічено високий щабель професійної спрямованості, зокрема відмічено виступ екс-соліста Закарпатської обласної філармонії – баса – Олександра Теліги (на той час вже соліста оперних театрів Відня, Праги, Варшави) [6]. Метою фестивалю стало залучення вже відомих виконавців та сучасного молодого покоління з різних напрямків музичного мистецтва (солісти-інструменталісти, солісти-вокалісти, колективи, педагоги, науковці тощо).

Афіша концерту «У пориві бажань»

Афіша концерту академічного естрадно-духового оркестру

20 років академічного естрадно-духового оркестру

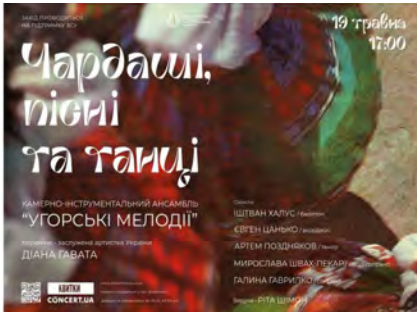

Афіша концерту камерно-інструментальний ансамбль «Угорські мелодії»

За основним задумом кожен окремий фестиваль присвячується творчості закарпатського композитора. Зокрема: Іштвана Мартона, Дезидерія Задора, Євгена Станковича, Віктора Теличка, Василя Гайдука, Віктора Янцо, Романа Меденція, Євгена Іршаї та інших. Загалом, по словам Віктора Федоровича, за цей історичний відрізок часу «…фестиваль відвідали відомі постаті як Євген Станкович, Мирослав Скорик, Леся Дичко тощо, колективи, виконавці з різних країн Європи» – Чехії, Угорщини, Словаччини, Німеччини, Польщі, США і т.д. [3]. Останній XXI фестиваль відбувся у листопаді 2024 року і був присвячений 30-й річниці існування Закарпатської організації НСКУ.

Помітний мистецький вплив має і проведення Закарпатською філармонією традиційного щорічного Міжнародного музичного

фестивалю «Музика без кордонів» (з 2012 р.). 2017 року в рамках фестивалю по запрошенню організаторів виступила Георгіна фон Бенца (сопрано/1959р., клас викладача УжДМУ імені Д.Є. Задора – В.А. Глодан-Кіш) [1].

Концерт викладачів та студентів Ужгородського музичногог фахового коледжу ім. Д.Є. Задора

Виступ академічного симфонічного оркестру Закарпатської обласної філармонії

14 листопада 2025 року Академічний симфонічний оркестр (керівниця заслужена артистка України Вікторія Свалявчик-Цанько) урочисто відсвяткував 20-ту річницю з моменту створення проведенням ювілейного концерту. У листопаді 2025 року відсвяткував двадцятиріччя академічний естрадно-духовий оркестр філармонії м. Ужгород. Спільно з солістами філармонії оркестри втілюють в життя прекрасні оперні програми.

Повертаючись до питання історичної хронології *становлення професійної академічної вокальної школи Закарпаття* в дисертації науковиці Ганни Данканич (Львів 2019 р.) вказана та описана характерна хронологічна етапність її розвитку у XX– початок XI ст. [1, с.72] Авторка вказує п’ять періодів від основоположного початку до розвитку в теперішньому часі.

1. 1920–1930 рр.
2. Друга половина 40-х рр. – з 1945–1950 роки.
3. 1960–1970 рр.
4. 1980–1990 рр.
5. З 2000-х тисячного року до 2019 р. [1].

Варто додати, що на разі йде завершення першої чверті XXI століття і академічна вокальна школа не дивлячись на важку політично-соціальну ситуацію в державі (період в війні з Росією) продовжує оновлюватись новими іменами яскравих виконавців вокалістів. Крім того, свою діяльність розширюють та зміцнюють музичні професійні колективи регіону Закарпаття.

Вагомий вклад у оновлення та збереження мистецьких традицій краю вносять композитори, диригенти, педагоги сучасності. Навіть у часи політичних змін їх діяльність підтримує ствердження національної ідентичності професійної музичної культури краю.

З боку жанрової стилістики Закарпаття здебільшого тяжіє до камерної музики. Це пов'язуємо з тим, що нажаль на території Закарпатської області нема оперного театру, але в перспективі можливе створення оперної студії при філармонії або на базі мистецько-навчальних установ Мукачева, Ужгорода, Хуста (Закарпатський обласний театр драми і комедії).

На Закарпатті на даний час академічний спів професійно вивчається у трьох профільних установах: одному закладі фахової профільної освіти – Ужгородському музичному фаховому коледжі імені Д. Задора [8] та двох вищих мистецьких закладах: Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради [4] та ДВНЗ «Мукачівський державний університет» [2].

Конструюванню фахового міжкультурного діалогу сприяють практико-орієнтовані проєкти між освітніми мистецькими закладами із державами-сусідами: Словаччиною, Угорщиною, Румунією, Чехією.

На ряду з іншими мистецькими традиційними школами краю, які зазнають взаємовпливу (театральною, художньою, інструментальною, хореографічною, хоровою) вокальна школа виконує ряд призначень:

- збереження самобутності культури краю;
- художнє усвідомлення регіональної спадщини (взаємопроникнення сучасного і традиційного);
- синтез музичного полікультурного менталітету;
- виховання нового покоління виконавців-вокалістів;
- утримання педагогічно-співацького наступництва;
- оновлення і трансформацію виконавських форм та стилів;

- актуальність традиційного репертуару;
- підтримка сучасної композиторської творчості;
- представлення української професійної культури у світі;
- почесна благодійна місія по підняттю морального духу української нації.

Підсумовуючи судження по вищесказаному можемо стверджувати, що академічна (традиційна) вокальна школа Закарпаття знаходиться в процесі активно-актуального динамічного розвитку і займає позицію зберігаючого мистецького осередку. Архівування аудіо-відео записів, видання нотного матеріалу з творами композиторів земляків, паралельне живе виконання для сучасного слухача та активний концертно-фестивальний рух – ключовий пункт збереження нематеріальної крайової культурної спадщини.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Данканич Г. Професійне вокальне мистецтво Закарпаття другої половини XX – початку XXI в аспекті міжкультурної комунікації : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. Львів, 2019. 222 с. URL: https://lnma.edu.ua/wp-content/uploads/2019/04/dis_dankanych.pd
2. ДВНЗ «Мукачівський державний університет». URL: https://msu.edu.ua/
3. Завершився XXI Міжнародний фестиваль класичної та сучасної музики «Музичне сузір'я Закарпаття» Tv21 Унгвар. URL: https://youtu.be/DzoBMZ2EOIg?si=uaY_0IFZ9H0O_ieE
4. Комунальний заклад вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради. URL: https://institute-culture.uz.ua/
5. Митровка М.М. Сторінки історії музичного лекторію. URL: https://philarmonia.uz.ua/
6. Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення. Випуск перший. Мокану Л.М., упорядкування, підготовка текстів, передмова, приміт., Видавництво «Карпати», Ужгород 2005, С. 55.
7. Рибалко Михайло. «Запорожець за Дунаєм». URL: https://youtu.be/IOTjg3q_zdw?si=f4ky5XTIhlwrK6yz
8. Ужгородський музичний фаховий коледж імені Д.Є. Задора. URL: https://umfkzador.uz.ua
9. Хорова культура Закарпаття. Історичний нарис /Михайло Митровка; передм. П. Андрійчук. Ужгород : Карпати, 2019. 272 с., іл.

МАРТИНЮК Тетяна Володимирівна,
доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри
мистецької освіти і візуально-музичних практик,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
ORCIiD: http://orcid.org/0000-0001-5236-5990
e-mail:tatyana5081964@gmail.com

МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКА ТА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА ЗАБОЛОТНОГО В МУЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ СУМЩИНИ (остання чверть ХХ – початок ХХІ століття)

У духовному житті українського суспільства вагоме місце належить хоровій культурі. В ній отримують відбиток найбільш важливі риси світогляду нашого народу, його художні та освітні традиції, формування яких відбувалося упродовж багатьох століть. В останнє десятиліття ХХ – першій чверті ХХІ століття в Україні спостерігається Хоровий Ренесанс, культуротворча місія якого полягає в осмисленні та утвердженні високих духовних цінностей та морально-етичних ідеалів.

Серед яскравого сузір’я діячів національної хорової культури нашого часу вирізняється непересічна особистість визначного хорового диригента, педагога і вченого Івана Петровича Заболотного – професора кафедри музичного мистецтва Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Іван Петрович Заболотний народився 12 червня 1949 року в селі Чернацьке Середино-Будського району Сумської області у простій селянській родині. Його непересічні музичні здібності виявилися в ранньому дитинстві. Художня обдарованість успадкована ним від своїх батьків. Мати – Фросина Трохимівна володіла гарним голосом і упродовж багатьох років співала у церковному хорі. Вона вирізнялася чудовим виконанням українських народних пісень. Постать матері та музичне обдарування майбутнього хорового диригента привернула увагу відомого фольклориста Валентина Дубравіна, який записав від неї окремі пісні та згодом опублікував їх. Іван Петрович відзначає, що співучою була вся сім'я – тато Петро Іванович та всі брати і сестри.

Неначе всупереч важким реаліям повоєнних років подружжя Заболотних виростило й виховало семеро дітей. Світлі спомини дитинства і юності, велике пошанування і любов до батька й матері, всього родинного середовища залишили глибокий відбиток у серці Івана Петровича. Вони стали важливим джерелом формування його духовного світу. Упродовж багатьох десятиліть це буде надихати його на створення досконалих виконавських інтерпретацій хорової музики. Таким є виконавське втілення хоровою капелою Університету пісенної перлини нашого народу «Реве та стогне Дніпр широкий», яке вражає філософською глибиною осягнення людського буття та неозорого світу поезії Тараса Шевченка. Ця пісня була улюбленою в родині Заболотних.

Музичне обдарування Івана Заболотного розкрилося надзвичайно яскраво під час навчання в Сумському музичному училищі. На диригентсько-хоровому відділі він опановував мистецтво диригування в класі Наталії Іванівни Тимченко. Це був обдарований музикант і педагог з великим досвідом. Вона отримала у свій час ґрунтовну музичну освіту на диригентсько-хоровому факультеті Одеської державної консерваторії імені А.В. Нежданової. Іван Заболотний увібрав через свою вчительку Н.І. Тимченко художні засади та педагогічні ідеї однієї із провідних у нашій країні музично-виконавських шкіл. Визначальною рисою Одеської хорової школи є її універсальність.

Цінним підґрунтям у формуванні художнього світогляду і яскравої мистецької індивідуальності Івана Заболотного стала книга Костянтина Пігрова «Керування хором». Найбільш близькими світовідчуттю молодого диригента виявилися наукові положення автора книги, пов’язані з проблемами хорового строю, дослідження взаємозв’язку інтонування з усвідомленням закономірностей ладового тяжіння в музиці, гармонічної мови, фактурного викладу, функціонального значення інтервалів та акордів у загальному музичному контексті. Змістовною домінантою цієї книги, у якій поєднуються риси наукового дослідження та навчально-методичного посібника, є проблема диригентського втілення хорового твору. Створення виконавської інтерпретації має своїм підґрунтям оволодіння основними елементами хорової звучності, до яких К. Пігров відносить стрій, ансамбль і метроритм. Відзначимо, щось ця ґрунтовна праця стала своєрідною енциклопедію формування хорового мислення диригента.

Осмислення естетичних та педагогічних принципів Одеської хорової школи відбувалося у І.П. Заболотного у той час, коли він розпочав диригентську діяльність та здобував вищу музичну освіту. Пошуки довершених звукових еталонів, осягнення хорової естетики упродовж багатьох десятиліть наповнюють внутрішній духовний світ диригента. Довершеним втіленням цих пошуків став чудовий спів Мішаної хорової капели СДПУ ім. А.С. Макаренка під керуванням І.П. Заболотного. Хорову звучність, на його погляд, утворює взаємодія всіх елементів. Він наголошує на тому, що основним спрямуванням вокально-хорової роботи є досягнення чистоти інтонування, ансамблевої узгодженості співу та вірної постановки голосу. Ці ідеї отримали теоретичне обґрунтування в низці його науково-методичних праць.

Івану Петровичу Заболотному притаманні великий диригентський талант, широкий гуманітарний світогляд, висока загальна і музична культура, надзвичайний хист до створення довершених виконавських інтерпретацій хорової музики, глибоке знання усіх тонкощів функціонування людського голосу, виняткова майстерність у проведенні вокально-хорового процесу, неабиякі якості організатора, тонке розуміння психології людини, толерантність та чудові людські якості.

Зі шкільним хором школои № 2, м. Шостка. 1978 р.

У творчій біографії І.П. Заболотного важливою віхою стала його співпраця з хоровою капелою виробничого об'єднання «Свема» міста Шостки. Високу виконавську майстерність цього художнього колективу під керуванням І.П. Заболотного у 1977 року було відзначено званням Лауреата й Великою золотою медаллю І Всеукраїнського фестивалю. Одним із найвищих здобутків капели стало виконавське втілення хорових творів М. Леонтовича, таких як «Щедрик», «Козака несуть», «Пряля» та інших. Воно вирізнялося не лише глибиною розкриття художньої образності творів, широкою палітрою темброво-динамічних барв, а й тонким відчуттям та відтворенням неповторного національного колориту цих хорових мініатюр.

Художнє керівництво капелою у наступні роки І.П. Заболотний поєднував із навчанням на заочному відділенні Харківського інституту мистецтв імені І.П. Котляревського. На диригентсько-хоровому факультеті він отримав ґрунтовну музичну освіту, що стало для нього підґрунтям для осягнення художньої естетики та освітніх принципів Харківської хорової школи. Його наставником в класі диригування був старший викладач Віктор Михайлович Ходько, а в хоровому класі професор Юрій Іванович Кулик. Саме в ці роки формується своєрідна методика роботи І.П. Заболотного.

Сумський камерний хор 1989 р.

Творчі пошуки диригента упродовж усього періоду його музично-виконавської діяльності мають основним своїм спрямуванням усвідомлення механізму звукоутворення, його впливу на чистоту інтонування і темброво-динамічну палітру хору. Його ідеї отримали найбільш повне теоретичне обґрунтування в навчальному посібнику «Основи хорознавства» [3] та в науковій праці «Хормейстерська підготовка вчителя музичного мистецтва», яка увійшла до колективної монографії «Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва» [4].

Хорова капела Сумського педуніверситету на сцені національної філармонії, конкурс ім. Леонтовича 1997 р.

1983 року розпочинається надзвичайно плідна науково-педагогічна та музично-виконавська діяльність І.П. Заболотного в Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка. Яскравий талант і подвижницька багатолітня праця диригента з Народною академічною хоровою капелою Університету увінчалися розквітом її виконавської майстерності. Висока культура співацького колективу, неординарна особистість видатного дири-

гента і педагога професора І.П. Заболотного, його хорова естетика і освітні принципи стали підґрунтям у формуванні художнього світогляду та музичного мислення багатьох поколінь культурно-мистецької еліти краю.

В фоє Львівської опери 1988 р.

Глибоке осягнення задуму композитора та всього розмаїття музично-виконавських засобів того чи іншого твору, тонке відчуття стилю та жанрових особливостей завжди стає у І.П. Заболотного підґрунтям для всеохоплюючої та надзвичайної яскравої виконавської інтерпретації. Про це засвідчили виступи хору на III, IV, V Всеукраїнських хорових конкурсах імені М. Леонтовича (Київ 1997, 2002, 2006 роки); Міжнародному музичному фестивалі (Landgolltn, 2000 рік).

В історії Народної академічної хорової капели Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка важливою віхою став виступ на II Всеукраїнському фестивалі-конкурсі хорового мистецтва, присвяченого 20-річчю незалежності України. Фестиваль-конкурс відбувся 27 травня 2011 року в актовій

залі Національного заслуженого академічного українського народного хору імені Григорія Верьовки. Мету фестивалю-конкурсу окреслив голова журі – академік Анатолій Авдіївський. Вона полягала у відродженні, розвитку й збагаченні традицій української вокально-хорової культури та її генетичного підґрунтя – української народної пісні. «Закладена М.П. Драгомановим та його видатними послідовниками ідеологія українського національно-культурного ствердження, а також досягнення передових країн світу в сфері мистецької освіти є стрижневим у сучасній діяльності навчальних педагогічних закладів України» [10; 17].

У Лондоні, 2000 р.

За високу виконавську майстерність та довершену інтерпретацію хорової музики Народна академічна хорова капела СДПУ ім. А.С. Макаренка під орудою професора І.П. Заболотного була відзначена знанням Лауреата. Глибиною осягнення та відтворення художньої концепції й розмаїттям темброво-динамічної палітри звучання вирізнялося виконання таких творів як: українська народна пісня в обробці О. Кошиця «Вийди, Грицю на вулицю», Г. Давидовського «Світе тихий», К. Проснака «Wesele siezadzkie».

Видатною подією в історії Народної академічної хорової капели СДПУ ім. А.С. Макаренка став яскравий виступ на ІІ Всеукраїнському фестивалі-конкурсі, присвяченого ювілею Героя України, уславленого диригента, видатного музичного діяча, маестро Анатолія Авдієвського. Він відбувся 17 травня 2013 року в актовій залі Національного заслуженого академічного українського народного хору імені Григорія Верьовки.

Важливим підґрунтям формування неповторного виконавського стилю Народної академічної хорової капели Університету

є її репертуар, до якого увійшли найкращі зразки української та світової хорової класики, духовні піснеспіви, твори композиторів XX – XXI століття, перлини національної пісенної спадщини в художньому опрацюванні для мішаного хору. Видатний диригент і педагог І.П. Заболотний упродовж чотирьох десятиліть надихнув хоровий колектив на створення низки концертних програм, які вразили сучасників глибинним осягненням художніх концепцій, розмаїттям образів та широкою жанровою і стильовою палітрою, довершеною красою хорового співу. Найвищі здобутки І.П. Заболотного і хорової капели Університету пов'язані з інтерпретацію таких масштабних творів, як: кантати «Радуйся, ниво неполитая», хорові поеми «Іван Гус», «Ой нема, нема ні вітру, ні хвилі» М. Лисенка; частин із «Літургії» М. Леонтовича; фрагментів з «Реквіємів» В. Моцарта і Л. Керубіні; хорів з опер Дж. Верді та ін.

На сцені Національного Палацу культури, капела в центрі 1999 р.

В сучасному мистецькому та освітньому просторі нашої країни Іван Заболотний є одним із найкращих інтерпретаторів хорової музики Миколи Леонтовича. Її виконавське втілення диригентом відбиває семантичну багатозначність та складність хорових творів композитора, створених на основі переосмислення автентичної пісенної спадщини. Диригентське прочитання музики композитора окреслює її смислову та образну двоплановість. Це

отримує віддзеркалення в наявності декількох змістовних шарів, образів розповіді – образів осмислення, образів дії – протидії. Микола Леонтович написав низку довершених хорових творів, які є своєрідними психологічними новелами. Глибинна сутність втілених у них складних життєвих реалій, а також надзвичайна змістовна наповненість усієї системи музичних засобів, відтворені диригентом та його колективом з неперевершеною виконавською майстерністю.

Хорова капела університету перед від'їздом до Києва. 1999 р.

На березі Ірландського моря після Міжнародного фестивалю, Великобританія, 2000 р.

У науково-біографічному нарисі «Диригентська діяльність Івана Заболотного в музичній культурі Сумщини останньої чверті XX початку XXI століття» [10] його автори відзначають виконавський стиль хорової капели Університету, позначений глибиною відтворення художньо-образного змісту творів, цілісністю загальної концепції та майстерним відтворенням окремих складових елементів, високою культурою вокалу. Як наголошується далі, неповторний виконавський стиль і високий художній рівень колективу стали важливим джерелом формування на Сумщині в останній чверті XX – початку XXI століть сучасної музично-виконавської хорової школи.

Хорова естетика і педагогічні ідеї І.П. Заболотного отримали наукове обґрунтування в колективній монографії «Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва» [4]. Вокально-хоровий напрямок музичної освіти визначено в монографії як невід'ємну складову в системі професійної підготовки педагога-музиканта. Залучення учнівської молоді до найвищих духовних і моральних цінностей нашого народу усвідомлюється як його основна просвітницька місія в сучасному українському суспільстві. Мета мистецької педагогіки полягає у формуванні такої особистості, для якої музика стала б невід'ємною частиною її внутрішнього світу.

У монографії окреслено важливі пріоритети музичної педагогіки, такі як: отримання учнями знань про музику, її образність, жанрове і стильове розмаїття, комплекс виражальних засобів, а також набуття ними досвіду сприйняття музичних творів. Серед існуючих шляхів вирішення цих завдань найбільш плідним, на думку Івана Заболотного, є розвиток аматорського музичного виконавства. Внутрішнє відчуття музики, яке вирізняє таку діяльність, розширює межі сприйняття образності та драматургії музичних творів.

У циклі дисциплін вокально-хорової підготовки надзвичайно вагомим є лекційний курс «Хорознавство», який цілісно охоплює проблематику історії хорової культури, теорії і методики хорового співу, психолого-педагогічні аспекти діяльності хорового диригента. Низку цінних положень та ідей містять науково-методичні праці І.П. Заболотного, які наприкінці XX – першій чверті XXI століття стали вагомим внеском у формування виконавського музикознавства як окремої галузі наукових знань.

Професор Іван Заболотний висвітлює у монографії низку питань стосовно розвитку вокального слуху, розробки алгоритму практичної роботи в хоровому класі; обґрунтовує психолого-педагогічні засади функціонування колективу.

Музичний слух у більшому або в меншому ступені є вродженою якістю людини. Вокально-музичний слух як феномен формується лише в процесі навчання. Виняткову роль у цьому контексті відіграє прослуховування різних співаків, ансамблів, хорових колективів, а також пояснення стосовно звучання досвідчених музикантів-педагогів. «Сутність вокального слуху полягає в умінні розпізнавати усвідомлений процес звукоутворення. Фізіологічною основою вокального слуху є рефлекторні зв'язки, які виникають від уявлення про співвідношення характеру звукового подразника і комплексу відчуття, які ми отримую від наших органів чуття» [4, с. 197].

Вокальний слух, як відзначається в монографії, дозволяє здійснювати оцінку тембру голосу співака в залежності від способу його видобування. Він є підґрунтям для усвідомлення регістрів, ступеня вільності та напруженості звучання, характеру звучання голосних, динамічного діапазону, наявності вібрато, виокремлення таких меж нюансування, яке дозволяє виявити найбільш спільні ознаки тембру. Наголошується на тому, що вокальний слух є механізмом для діагностики голосового апарату. На основі отриманих висновків відбувається пошук методичних прийомів, які сприяють подоланню тих чи інших недоліків в співі та виявленню його найкращих рис.

Практичні заняття в хоровому класі розподіляються на дві частини. Вокально-технічна підготовка хору до художнього виконання є змістом першої із них. Вивчення хорового репертуару та його художня інтерпретація відбувається під час другої частини. Висловлюється думка про те, що вокальна робота є найбільш важливим елементом навчально-виховного процесу. Вона становить підґрунтя для досягнення звуковисотної інтонації, ансамблевої злагодженості, художньої виразності тощо.

Наголошується на необхідності певної послідовності у виконанні вокальних вправ, що утворює передумови для кращого, тобто природного функціонування голосового апарату. Такі вправи, на погляд автора, мають бути не надто складними з точки зору музичної мови, що дозволить зосередити найбільшу увагу на

відчутті звукоутворення. Кожна вправа передбачає досягнення певної мети, і кожна з них має певну послідовність виконання.

Наступним етапом розспівування є вправи акордового складу, а саме такі в яких кожна партія перебуває в найбільш зручних для неї теситурних умовах. Диригент почергово звертається до кожної партії з метою виокремлення природного, повного, тембрально-притаманного цій групі звучання. Далі здійснюється рух півтонами вгору та униз, що сприяє розширенню діапазону та збагаченню темброво-динамічної палітри хору. Вправи на рухливість голосів є завершальним етапом розспівування. План підготовки хору до занять може містити невеликі фрагменти творів, які вирізняються певними інтонаційними або теситурними складнощами.

Поетапне вивчення творів, як відзначає Іван Заболотний, є умовним, таким, що окреслює пріоритетний напрям уваги за комплексного розв'язання завдань опанування музичним твором [4, с. 204]. Основний зміст початкового вивчення хорового твору становить досягнення звуковисотної інтонації. Цей елемент звучання потребує пильної уваги диригента постійно, в процесі занять і під час концертного виконання. Відпрацювання інтонаційної чистоти гармонічних і мелодичних співзвуч має здійснюватися, на думку Івана Заболотного, в контексті цілісної музичної мови твору. Осягнення музичного тексту нового твору, хай навіть ще недосконале, дозволяє поступово спрямовувати репетиційний процес в річище виконавської інтерпретації.

В монографії висвітлюються психолого-педагогічні засади функціонування хорового колективу. Виконавське втілення музичного твору художнім колективом передбачає здатність диригента керувати своїми почуттями, а також здійснювати вплив на психологічний стан музикантів і співаків відповідно до образної сфери та музичної стилістики інструментальних та хорових композицій.

Психологічна складова відіграє важливу роль у діяльності диригента, зважаючи на особливості функціонування голосового апарату людини. Музичним інструментом співака є його голос, який надзвичайно чутливо реагує на психолого-емоційний настрій. Це помітно впливає на якість звуку, його тембральне забарвлення, точність звуковисотного інтонування, і в цілому на досягнення художньої виразності хорового співу.

Важливими передумовами успішної діяльності хорового колективу є обізнаність диригента з психологічними особливостями пізнавального процесу, психічними станами та їхньою регуляцією, перебігом комунікативних процесів тощо. Провідним спрямуванням творчої співпраці диригента з хоровим колективом є така організація сумісних дій, які б враховували думки і відчуття співаків і в той же час перебували в річищі власного бачення диригентом художньої концепції твору. Ідея виконавської інтерпретації музичного твору об'єднує колектив і стає вагомим підґрунтям його творчого зростання.

Творча діяльність диригента з хоровим колективом охоплює багато аспектів, а тому передбачає не тільки високий рівень його професійної підготовки, а й глибокі знання в галузі психології і педагогіки. Предметом постійного аналізу в роботі диригента має бути стан психологічного клімату в хоровому колективі. Він дозволяє визначити те психологічне тло, на якому має відбуватися творчий розвиток колективу.

Психологічно-педагогічні засади діяльності хорового колективу, які були розглянуті в монографії, дозволили автору висловити низку методичних порад для майбутніх хорових диригентів.

1. Виняткове значення на початку репетиції має самопрезентація керівника хору та привернення уваги колективу до своєї особистості. Його належний зовнішній вигляд, доброзичливе ставлення, впевненість у своїх діях, зосередженість на творчому процесі є її важливими елементами.

2. Перші заняття передбачають пояснення вірної співацької установки.

3. Пояснення диригента мають бути лаконічними.

4. Перед колективом важливо ставити такі завдання, які відповідають рівню його творчого розвитку. Недоцільно ставити декілька завдань водночас.

5. Під час репетиції встановлюється певний темпоритм репетиції, який бажано зберігати до кінця заняття.

6. Робота диригента над кожною партію має бути не надто тривалою, та охоплювати весь хоровий склад. Відпрацювання технологічно складних фрагментів твору необхідно розподіляти на декілька репетицій.

7. Робиться застереження про те, що часті зупинки в процесі окремих частин твору викликають негативні емоції і як результат – підсвідомий спротив.

В організації роботи з хором диригенту необхідно керуватися низкою педагогічних принципів, передусім, спрямованості навчання на втілення мети освіти, природовідповідності, науковості, врахування індивідуальних та вікових особливостей, зв'язку теорії з практикою, активності й свідомості, наочності, послідовності й систематичності, міцності.

Вагомим внеском у розвиток музикознавства та диригентсько-хорової освіти став навчальний посібник професора Івана Заболотного «Основи хорознавства» [3]. У передмові до книги автор висловлює думку про те, що навіть довершена вербальна інтерпретація музики не в змозі осягнути її глибинний сенс. Це можливо лише при її живому безпосередньому відчуванні. Важливо бодай на якусь мить відчувати себе співучасником художнього процесу – носієм чиїхось творчих задумів, тобто виконавцем [3].

Висловлені автором думки актуалізують значущість удосконалення хормейстерського напрямку в цілісній системі підготовки музиканта-педагога. Ця освіта має бути такою, щоб студенти могли здійснювати підготовку програми державного екзамену з хорового диригування, а в подальшому розгорнути успішну творчу діяльність з дитячими, аматорськими та навчальними-хоровими колективами.

Навчальний посібник професора Івана Заболотного вирізняється новаційними рисами. В ньому представлене авторське бачення стосовно втілення таких теоретичних понять хорознавства, як звуковисотне інтонування та ансамбль. Відзначається, що вокально правильно настроєні голоси, з однаковою манерою звукоутворення сприяють точній звуковисотній інтонації, ансамблю та є важливими складовими хорового виконавства [3].

У навчальному посібнику розкриваються історичні джерела української хорової культури, теоретичні засади хорознавства, особливості звуковибудовування та хорового співу. Виняткова увага приділяється принципам організації роботи в хоровому класі та психологічно-педагогічним аспектам керівництва хоровим колективом. Предметом окремого розгляду є особливості опрацювання хорового твору, принципи підбору репертуару для хору та окремі проблеми хорового виконавства.

У першому розділі «Історичні джерела української хорової культури» автор наголошує на тому, що хорове мистецтво необхідно розглядати на тлі загального розвитку всього суспільного життя, науки, культури, освіти, зважаючи на те, що спів у невеликому ансамблі чи хорі, навіть сольний, є невід'ємною, традиційною складовою існування кожного українця [3, с. 7].

В навчальному посібнику розкриваються естетичні засади багатоголосного (хорового, партесного) співу в Україні, який виник у XV – XVI століттях. Його поширення пов'язане з інтенсивним розвитком освіти. Широкою була мережа церковно-парафіяльних шкіл, де окрім читання церковнослов'янського письма вивчався богослужбовий спів. В навчальному посібнику простежується основні тенденції розвитку шкіл нового типу, де поєднувалася початкова освіта з освітою вищого ступеня. Першою з них стала Острозька слов'яно-греко-латинська колегія (академія), утворена у 1576 році.

Вона стала визначальним центром гуманітарної освіти. Одночасно вона була видатним осередком музичної культури та освіти. Саме звідси походить відомий «острозький наспів», який отримав поширення на теренах України.

Предметом окремого розгляду в навчальному посібнику є діяльність братських шкіл. Здійснюється ґрунтовний аналіз праці М. Дилецького «Граматика мусикійська». Висловлюється думка про те, що її можна вважати одночасно теоретичним трактатом і музичним практикумом. У цій праці відзначалося надзвичайне виховне значення музики, яку автор називав другою філософією.

Цінним джерелом для осмислення змісту диригентсько-хорової освіти є інша праця М. Дилецького «Спосіб до заправи дітей». Викладена в ній система навчання окреслювала такі його пріоритети: розвиток внутрішнього слуху учнів, збереження їхніх голосів, досягнення чистота інтонації [3, с. 15]. Книга містить поради, як навчати співу з аркушу, опрацьовувати співацьке дихання, розширювати діапазон дитячого голосу, змінювати тембральне забарвлення звуку залежно від музичного тексту.

Іван Заболотний відзначає, що братства зробили істотний внесок у справу розвитку української хорової культури кінця XVI – XVIII століття. Навчання хорового співу і нотної грамоти було обов'язковим у братських школах і проводилося з використанням півчих книг та підручників [3, с. 17].

Цінним джерелом для вивчення диригування є навчальний посібник «Диригентські етюди» [2], який написали професор Іван Заболотний і доцент Євген Карпенко. Він призначений для студентів першого курсу факультетів мистецтв вищих педагогічних навчальних закладів. З того часу, як у 2007 році був опублікований цей навчальний посібник, у системі музичної освіти відбулися суттєві зміни. Мистецтво диригування студенти опановують на різних рівнях освіти, при цьому їхня обізнаність у цій сфері може коливатися від самої початкової до високої. На нашу думку, цей навчальний посібник можна використовувати не лише для формування базових диригентських навичок, а й їх удосконалення та зростання культури диригування у більше широкому змістовному контексті.

Цінною рисою цього навчального посібника є те, що він враховує здобутки української диригентської педагогіки. В ньому глибоко розкрито сутність диригентської техніки, що створює підґрунтя для її самостійного удосконалення у майбутній творчій діяльності.

В окремому підрозділі навчального посібника автори роблять розгорнутий аналіз поняття етюд у музичному та образотворчому мистецтві. Відзначається, що в музиці етюд як самостійний жанр отримав розвиток у XIX столітті у зв'язку з розквітом віртуозного виконавства та вдосконаленням музичних інструментів, передусім молоточкового фортепіано. Наголошується на тому, що інструктивні етюди наближені до вправ, але їх відмінність полягає у завершеності композиційної побудови, мелодико-гармонічного розгортання, а й інколи наявністю виразного характеру.

В епоху Романтизму етюд у фортепіанній творчості презентує характерні типи фактури і кожен з них є носієм певної образної сфери. Музична творчість Ф. Шопена, Р. Шумана, Ф. Мендельсона-Бартольді, Ф. Ліста, Й. Брамса стала еталоном для подальшого розвитку жанру етюду, особливо динамічного в періоди формування національних композиторських шкіл у Західній Європі.

Навчальні вокалізи, які використовують у вокальній педагогіці виходять за межі елементарних прав і за своїм змістом наближені до етюдів. Сценки-етюди у театральній педагогіці слугують удосконаленню акторських навичок. Такі аналоги в диригуванні майже відсутні. Як відзначають автори навчального посібника «Мета впровадження етюдів – досягнення розкутих,

художньо виправданих рухів диригента, які сприяють розкриттю художнього змісту творів і м'язовому розкріпленню співаків» [2, с. 10].

Прості твори (етюди), призначені на опрацювання певної диригентської формули, можна використовувати під час проведення занять за присутності двох студентів, коли один диригує, а другий відтворює партитуру на фортепіано, намагаючись стежити за діями диригента. Далі відбувається зміна ролями. Ця форма роботи дозволяє усвідомити більш глибоко роль ауфтактів на початковому етапі навчання.

Автори цієї праці намагалися дещо поповнити навчальний репертуар студентів за рахунок певного кола хорових обробок українських народних пісень, зібраних на теренах Сумщини визначним фольклористом, професором В.В. Дубравіним в обробках Є.В. Карпенка. Кожний твір містить відповідні вправи, виконання яких сприяє глибшому усвідомленню наступного навчального завдання.

Наукові праці професора Івана Заболотного охоплюють широке коло важливих проблем музичної педагогіки. Глибокою за своїм змістом є його стаття «Самоосвіта майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі професійної підготовки» [6]. Розвиток освіти, науки і культури, а також інтеграційні процеси в духовному житті суспільства стають основним критерієм поступу людства. Освітня система в Україні покликана формувати таку особистість, яка в змозі розгортати свою різнобічну творчу діяльність в умовах постійних життєвих змін.

В статті висловлюється думка про те, що «Самоосвіта професійної підготовки майбутнього фахівця застосовується з метою самопізнання, самоаналізу і самовдосконалення. Особливу роль самоосвіта відіграє у процесі формування світогляду майбутнього вчителя» [6, с. 39].

Роки, коли людина навчається, є надзвичайно сприйнятливими для розвитку ціннісно-смислових елементів свідомості. В ці роки більш усталеного змісту набувають такі риси особистості, як цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, самостійність, вміння володіти собою тощо. Цей період є важливим з огляду на вибір духовних цінностей, виразну спрямованість людини до пізнання нового тощо.

У статті визначено такі педагогічні принципи самоосвітнього процесу майбутніх викладачів музичного мистецтва:

- мотиваційної спрямованості до самоосвітньої діяльності;
- змістовного наповнення навчального матеріалу, використання новітніх інформаційних технологій, а також набуття досвіду в самоосвітньому процесі;
- рефлексивного оцінювання, що передбачає формування критичного мислення, уміння здійснювати аналіз власної діяльності.

Автор статті робить висновок про те, що «Самоосвіта майбутніх учителів музичного мистецтва – це складний процес, зумовлений індивідуальними методологічними підходами, принципами, методичним забезпеченням, психологічними особливостями, досвідом, емоційно-почуттєвою сферою» [6, с. 141].

Глибокою за своїм змістом є стаття «До проблеми хорового репертуару та його виконання: діалог думок» [9]. Її авторами є професор Іван Заболотний та Тетяна Шевкун – викладач музичного мистецтва (місто Київ). У статті розкрито принципи підбору репертуару для хору, а також стильові особливості його виконання хоровими колективами. Проблематика статті відбиває погляди двох педагогів, які мають багатолітній досвід у різних ланках системи мистецької освіти.

Академік А. Авдієвський, І. Заболотний

Репертуар хору визначає його художньо-естетичні та педагогічні засади, сприяє формуванню вокальних навичок та основних елементів хорової звучності, дозволяє окреслити спрямованість подальшого творчого зростання хорового колективу. У навчальному хорі відбувається процес підготовки майбутніх педагогів-музикантів. Хоровий клас є тут центром втілення знань і умінь студентів, які вони отримали під час вивчення інших

навчальних дисциплін: сольфеджіо, вокального класу, диригування, теорії та історії музики, хорознавства, педагогіки, психології, естетики, фізіології тощо. У підборі репертуару для хору необхідно брати до уваги розмаїття функцій, які виконує мистецтво, зокрема хорове: пізнавальну, естетичну, виховну, розважальну та гедоністичну.

Всеукраїнський хоровий фестиваль присвячений 80-річчю Анатолія Авдієвского. 2013 р.

Однім із спрямувань роботи дитячого хору в загальноосвітній школі є опанування музичними знаннями. Засади музичної грамоти, літератури подають в обсягах, визначених освітніми стандартами. Виняткового значення в дитячому хоровому колективі відводиться розвитку загальних естетичних якостей, здібності до сприйняття художніх образів, отримання позитивних емоцій від самого процесу навчання та виконання музичних творів. Диригенту слід прагнути до того, щоб спів у хоровому колективі набував для учня особистісного сенсу, викликав інтерес до пізнання нового в царині музичного мистецтва.

В статті наголошується на тому, що підбір програми для хору охоплює твори різного рівня складності: легкі для вивчення та виконання; більш складні, тобто такі, які віддзеркалюють досягнутий колективом рівень виконання; підвищеної складності – осягнення яких визначає позитивну динаміку зростання виконавської культури хору. Дотримуючись принципу контрастності

при укладанні концертних програм, слід уникати різких перепадів щодо образної палітри хорових творів, стилів, темпів тощо. «Формування виконавського стилю відбувається в процесі творчої співпраці хору і художнього керівника і має своїм підгрунтям осягнення образної сфери, інтонаційно-тематичного матеріалу, а також музичної драматургії творів того чи іншого композитора» [9, с. 49].

Низку цінних ідей містить стаття «Вокально-хорова робота як шлях до втілення творчих уявлень хормейстера» [1]. Її авторами є професор Іван Заболотний та доцент Євген Карпенко. Вона містить обґрунтування окремих напрямків розвитку творчих уявлень керівника шкільного хору. Відповідно до визначеної мети виокремлено такі завдання дослідження: 1) аналіз методичних засад щодо викладання хорового диригування в університеті, висвітлення сутності виконавської концепції як змістовної складової щодо розвитку творчих уявлень студентів; 2) вектори втілення виконавської інтерпретації музичного твору в репетиційному процесі; 3) шляхи створення позитивного психологічного фону під час творчої взаємодії хорового колективу і диригента.

Виняткове значення для формування майбутнього керівника хорового колективу має спів у навчальному хорі, а також вивчення мистецтва диригування в індивідуальному класі. Входження студента в неозорий світ хорового мистецтва, його становлення як диригента відбувається одночасно з удосконаленням художньо-естетичного смаку, набуттям різнобічного музичного досвіду, усвідомленням композиційних засад музичних творів, розширенням тезаурусу знань у галузі музично-теоретичних дисциплін. У статті представлене широке бачення техніки диригування, під якою розуміється не тільки рухи руками, головою або міміка, а й здатність осягати художню концепцію композитора, втілювати її з хоровим колективом і доносити до слухачів. Оволодіння диригентськими прийомами створює передумови для тісної взаємодії хору та його керівника, управління художніми відтінками виконання за допомогою жестів» [1, с. 23].

У статті виокремлено умовні щаблі формування творчих уявлень, а саме:

- вірне відтворення музичного та літературно-поетичного тексту без глибокого розуміння й відчуття його змістовної наповненості;

- усвідомлення художньої концепції твору, проте відсутність слухового еталону як мети виконання;

- наявність слухового еталону та здатності порівнювати реальне звучання хору з тим, до якого прагнемо [1, с. 23].

У статті визначено основні чинники, які впливають на тембр співочого голосу. Серед них:

1) особливості анатомічної й морфологічної будови гортані й усього організму (розміри гортані, голосових складок, тонус м'язової системи, дихальний апарат, функціональна зрілість головного мозку, слухова чутливість, загальний фізичний стан та інше);

2) діяльність ендокринної системи, яка має вікові, статеві та індивідуальні риси, а також залежить від індивідуального стану співака;

3) функція гортані в процесі мовлення;

4) функція гортані в процесі співу, механізм згортання голосової щілини та її узгодженість із роботою дихання.

У науковій розвідці наведено низку міркувань щодо тембру голосу. Відзначається, що усе розмаїття обертонів та формант має важливе значення для утворення самобутнього, притаманного лише конкретному голосу звучання. Сріблястість, дзвінкість та політність голосу відбивають дію групи обертонів високої частоти. Звучання голосу, яке вирізняється особливою глибинною оксамитістю, м'якістю і міцністю має своїм підґрунтям дію групи обертонів низької частоти. Слухові уявлення студента, як наголошується далі, мають бути не лише узагальнюючими, а й якомога яснішими.

Універсалізм науково-педагогічної та музично-виконавської хорової школи професора Івана Заболотного віддзеркалює його багатогранне художнє обдарування, високу музичну освіченість та глибоку обізнаність у сфері гуманітаристики, педагогіки і психології, надзвичайно цінний практичний досвід як завідувача кафедри та декана факультету, філософську глибину бачення еволюції національної хорової культури в складних реаліях життя сучасного українського суспільства. Відзначимо концептуальне значення цієї пасіонарної Особистості для духовного розвою хорової культури і мистецької освіти Сумщини останньої чверті XX- першої чверті XXI століть.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Заболотний І. Карпенко Є. Вокально-хорова робота як шлях до втілення творчих уявлень хормейстера / Мистецтво та освіта № 4 (74). 2014. С. 22–27.
2. Заболотний І.П., Карпенко Є.В. Диригентські етюди: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / Суми: ВВП «Мрія» ТОВ, 2007. 90 с.
3. Заболотний І.П. Основи хорознавства: навчальний посібник / Суми: ВВП «Мрія-1», 2006. 180 с.
4. Заболотний І.П. Хормейстерська підготовка вчителя музичного мистецтва / Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва: монографія / Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет, навчально-науковий інститут культури і мистецтва, кафедра хорового диригування, вокалу та методики музичного навчання; (за заг. ред: Л.А. Бірюкової, І.П. Заболотного). Суми: «ФОП Цьома С. Л.», 2017. С. 195–215.
5. Заболотний Іван Петрович (1949, педагог, музикант, диригент) // Освіта Сумщини в іменах: педагогічний довідник / В.Ю. Голубченко; Сумський державний педагогічний ун-т: Університетська книга, 2012. С. 90–94.
6. Заболотний Іван. Самоосвіта майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки /Молодь і ринок. №5 / 203 (2022). С. 138–142.
7. Заболотний Іван Петрович / Сумщина в іменах: енциклопедичний довідник. Суми: Рекламно-видавниче об’єднання «АС-Медіа», Сумський державний університет імені А.С. Макаренка, 2003. С. 162.
8. Заболотний Іван. Формування професійних компетентностей у майбутніх вчителів музичного мистецтва на заняттях хорового класу / Молодь і ринок. №4 (212), 2023. С. 115–118.
9. Заболотний Іван, Шевкун Тетяна До проблеми хорового репертуару та його виконання. Діалог думок / Мистецтво та освіта №3(73). 2014. С. 12–17.
10. Мартинюк А.К., Мартинюк Т.В., Карпенко Є.В. Диригентська діяльність Івана Заболотного в музичній культурі Сумщини ост. чверті XX – поч. XXI ст.: науково-біографічний нарис. Київ: Кафедра, 2019. 116 с.

СМИРНОВА Тетяна Анатоліївна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри музичного мистецтва
Комунального закладу вищої освіти
«Академія культури і мистецтв»
Закарпатської обласної ради
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-2931-8288
e-mail: smyrnova.tetiana@gmail.com

ЮРІЙ ІВАНОВИЧ КУЛИК, ЗОЯ ВІКТОРІВНА ЯКОВЛЄВА – ВИЗНАНІ ПРЕДСТАВНИКИ ХОРОВОЇ КУЛЬТУРИ, МИСТЕЦТВА І ОСВІТИ ХАРКОВА

Кулик Юрій Іванович

Хорове мистецтво і культура України належать до тих надбань, що високо цінуються у світі. За такого підходу вважаємо актуальним звернутися до постатей, які десятиліттями створювали мистецькі, музичні та педагогічні цінності в ареалі вітчизняної хорової культури. Диригентсько-хорова освіта України має значні і суттєві досягнення. За майже сто років свого існування в університетах мистецтв і музичних академіях склалися потужні диригентсько-хорові школи, відомі не тільки в Україні, але й за її межами. В Харківській диригентсько-хоровій школі за майже 100 років її існування можна окреслити багато яскравих постатей, з-поміж яких: Н. Бєлік-Золотарьова, В. Бойко, К. Греченко, З. Заграничний, В. Ірха, Ю. Кулик, А. Мартинюк, А. Мірошникова, В. Палкін, О. Перунов, С. Прокопов, Т. Смирнова. А. Тіц, З. Яковлєва.

Історико-біографічні аспекти діяльності представників вітчизняної хорової культури досліджено в працях співробітників кафедри, довідковій літературі. Значну увагу Харківській хоровій педагогіці присвятив А. Мартинюк, специфіку диригентсько-хорової

освіти у вищій школі України досліджено Т. Смирновою. Утім, поки що маємо недостатню кількість праць щодо фундаторів, відомих митців, представників Харківської хорової педагогіки. Знаними постатями в системі диригентсько-хорової освіти і мистецтва Харкова ХХ століття були Юрій Іванович Кулик і Зоя Вікторівна Яковлєва.

Виявляється перспективним вивчення успішної діяльності Ю. Кулика з позицій професіографічного і феноменологічного підходів, які дозволяють визначити особистісні й професійно важливі якості відомого диригента та яскравої творчої індивідуальності.

З дитинства Юрій Кулик (народився в 2.06. 1937 р. у с. Решетилівка, Полтавської області, помер у Харкові 18.10.1987 р.) виявив потяг до музикування, співу та гри на музичних інструментах. Батько Іван Михайлович завідував сільським клубом, але у 1945 році загинув на фронті, ця подія вплинула на подальше життя і світобачення хлопця. Вже в той час почали виявлятися його вольові якості, бажання бути лідером у музичній сфері.

У родині зберігається пам'ять про виступи маленького Юрія з піснями у шпиталях. Вчасно відбулося запрошення продовжити навчання у Московському хоровому училищі, адже комісія, що приїздила відбирати музичні таланти в Полтаву, відмітила надзвичайні музичні здібності юнака. Впродовж початкової хорової освіти Юрій Іванович, як зазначає його донька, доктор мистецтвознавства Ірина Юріївна Коновалова (Кулик), виявив себе найкращим учнем, добрим і чуйним товаришем, здатним на багаторічну дружбу, людяність і підтримку.

В подальшому Юрій Кулик надав перевагу Харківському інституту мистецтв імені І. Котляревського, де продовжив навчання у класі хорового диригування відомого на той час хормейстера К. Греченка, а потім у класі А. Мірошникової. Музична доля Ю. Кулика, як диригента, складалася надзвичайно успішно, адже, за пропозицією членів кафедри хорового диригування студент третього курсу Юрій Кулик стає керівником консерваторського хорового колективу, з яким працював до кінця свого життя. Студентський хор ХІМ під орудою Юрія Кулика отримує численні нагороди, зокрема, Гран Прі, Перші місця на всесоюзних конкурсах і фестивалях.

Отже, цілком закономірно виникає запитання, які особистісні якості, риси характеру і професійні властивості допомогли Юрію

Івановичу отримувати перемоги, невпинно рухатися від перших успіхів до ствердження свого таланту саме у хоровій справі?

Творчому самовираженню Юрія Кулика були притаманні визначні особистісні якості: гнучкий розум, розвинуте емоційне мислення, яскраві артистичні здібності. Слід зазначити також глибину і сталість естетичних почуттів Юрія Івановича, що відбивали усвідомлене емоційне переживання ним змісту кожного хорового твору. Успішність професійної діяльності Юрія Кулика пояснюється високим рівнем його інтелекту, аналітичним, цілеспрямованим розумом (він мав звання кандидата у майстри спорту з шахмат), який підкріплювався активною евристично-творчою діяльністю, здатністю оригінально, нестандартно і швидко знаходити методичні й виконавські прийоми, оперативно відшукувати шляхи для непересічної виконавської інтерпретації. Продуктивно-творче мислення Юрія Івановича Кулика та його професійні знахідки збуджували фантазію хорових співаків, слухачів, провокували активне сприймання і виконання хорових творів.

Юрія Івановича Кулика визначали яскрава жага до постійного професійного і особистісного вдосконалення, вимогливість до себе, концертмейстерів, колег. Як диригент, він усвідомлював роль згуртованого і спрацьованого хорового колективу на шляху осягнення складних виконавських інтерпретацій хорових творів світового рівня. Вражали глибока вмотивованість, сценічна емпатія, впевненість у соціальній значущості хорового виконання, стала любов до хорового співу, активна позиція у справі розбудови хорової культури Слобожанщини. Такий складний комплекс особистісно-професійних знань, умінь та властивостей швидко дозволив талановитому диригенту зайняти провідне місце серед відомих хормейстерів України.

Комплекс творчих властивостей Юрія Івановича доповнювали провідні риси його характеру, доброзичливе ставлення до колег, студентів, слухачів.

Ю.І. Кулик, маючи надзвичайно сильну волю, відчував справжнє задоволення від розв’язання проблем і вирішення завдань різного змісту і характеру. Він був рішучім, сміливим, вдумливим не тільки у вихованні співаків, а й у створенні непересічних інтерпретацій маловідомих в Україні складних хорових творів. Досить часто Юрій Іванович працював в умовах творчого ризику,

вирішуючи чисельні музично-освітні, організаційні, світоглядні задачі та проблеми.

Окремо варто наголосити на винятковому музичному таланті Юрія Івановича, його досконалому музичному слуху, пам'яті, мисленні, творчій уяві, які ставали запорукою легкості й динамічного розвитку репетиційного та концертного процесів. Вражали його активне сприймання, розуміння, момовільне запам'ятовування складних, значних за обсягом музичних творів. Феномен Ю.І. Кулика підкріплювали його інтерпретаційні уміння, здатність розуміти «злиття музичних протилежностей», здібність впевнено вибудовувати розвиток музичного стилю, як «безмежну кількість різноманітних видів і оформлень». Як досвідчений музикант, що мав досконалий музично-естетичний смак, Ю.І. Кулик ініціював серію численних концертів, серед яких неперевершені перлини хорових творів українських композиторів, а саме: М. Лисенка, К. Стеценка, М. Леонтовича, Л. Ревуцького Б. Лятошинського. Харків'ян В. Золотухіна, М. Кармінського, Г. Цицалюка, І. Ковача, Т. Кравцова, Б. Яровинського.

Майже першим в радянські часи Ю.І. Кулик виховував студентів і шанувальників хорового співу творами української духовної хорової музики. Оригінальні інтерпретації, зібрані в авторські вокально-симфонічні концерти полонили слухачів нестандартним і одночасно толерантним розкриттям хорової драматургії, знаходженням музичного стилю композитора згідно виконавських можливостей студентського колективу («Magnificat» І.С. Баха, «Реквієм» В.А. Моцарта, «Фантазія» Л. Бетховена, духовні та світські твори Дж. Верді, Дж. Керубіні, Дж. Перголєзі, Ш. Гуно, Г. Форе, Ф. Пуленка, Ф. Шуберта, І. Стравінського). Майже всі хорові жанри вітчизняної і зарубіжної музики своєчасно були представлені широкому музичному загалу.

Творча індивідуальність Ю.І. Кулика-хормейстера виявлялася у його надзвичайній виконавській спроможності, витривалості і стабільності на репетиціях і концертах. Причину такої професійної майстерності треба шукати не тільки у природній обдарованості, його приналежності до української народної пісенності, а й в осягненні репетиційної працьовитості і концертної невтомності, сформованих у залах хорового училища під керівництвом А. Свєшнікова, класі хорового диригування К. Греченка, згодом

А. Мірошникової, котрі були фундаторами вітчизняної хорової освіти.

До особистісних і професійно важливих властивостей Ю.І. Кулика слід віднести його унікальну здатність організовувати творчу взаємодію зі співаками, здійснювати міжособистісний діалог. Провідну роль у процесі репетиційного і концертного спілкування знаного диригента відігравала досконала мануальна техніка, яскрава та виразна міміка, артистизм і вольові здібності, які він демонстрував співакам і концертмейстерам. Маестро володів усіма можливостями вербального спілкування, що дозволяло йому дієво впливати на хор, знаходити слушні аргументи, значною мірою жартівливого характеру при вирішенні певних задач на репетиціях та концертних виступах.

На згадку приходять випадки вдалого використання навіювання, яскравого почуття гумору, впевненої вербальної поведінки Юрія Івановича, його здатність транслювати творчі винаходи, організовувати захоплюючу сумісну творчу діяльність, обмін музичними ідеями та творчими імпульсами. Безумовно, феномен спілкування Ю.І. Кулика вимагає окремого дослідження, адже саме здатність розуміти індивідуальність кожного студента, колеги, прагнення відходити від стереотипів, конфліктів, доброта і чуйність були характерною особливістю його професійної діяльності, як творчої індивідуальності, диригента і педагога.

Варто окреслити основні напрями організаторсько-управлінської діяльності заслуженого діяча мистецтв України, професора Юрія Івановича Кулика, як керівника багатьох хорових колективів, завідувача кафедри, керманича Харківського обласного відділення музичного товариства України (ХОВМТ).

З позицій сьогодення, прагматичного підходу до вирішення тих чи тих питань, вражає масштабність та інтенсивність управлінської діяльності видатного диригента. Ю.І. Кулик був надзвичайно талановитим організатором діяльності всіх своїх хорових колективів (студентські хори Харківського музичного училища імені Б. Лятошинського, Харківського інституту мистецтв імені І. Котляревського, чоловічі, жіночі, аматорські хорові колективи професійних училищ тощо).

Громадськості міста та області відома діяльність Маестро в чисельних міських, обласних, регіональних, українських концертах. Ю.І. Кулик проявляв себе як формальний і неформальний, емо-

ційний, діловий лідер, здатний діяти швидко, оперативно, впевнено. Він демонстрував демократичний стиль керівництва, хоча за необхідністю іноді дозволяв собі прийоми жорсткого, автократичного управління. До позитивних результатів організаційної діяльності Юрія Івановича можна віднести згуртованість, єдність звучання хорових партій, єдність художніх ідеалів і смаків, високий людський і виконавсько-творчий потенціал хорових колективів, які досягалися завдяки власному прикладу.

Лідерські якості Юрія Івановича виявлялися також у професійному керівництві кафедрою хорового диригування Харківського інституту мистецтв імені І. Котляревського, здатністю згуртовувати навколо себе представників різних поколінь, характерів і культур, підтримувати відомих майстрів і залучати талановиту молодь до художньо-творчої діяльності. Варто зазначити надзвичайну душевну щедрість Юрія Івановича, його прагнення знаходити наступників (В. Палкін), делегувати повноваження молодим викладачам (С. Прокопов, Н. Белік, Д. Бондаренко, Є. Кучерова). До того ж широко відома хорова активність, стабільні творчі досягнення учнів відомого диригента: керівника хору Харківської академії культури, заслуженого діяча мистецтв України В. Ірхи, талановитого хормейстера Д. Бонда-ренка, керівника студентського хору «Ювента» ХНПУ імені Г. Сковороди В. Королевського, заслуженої артистки України І. Гапон, доцента Харківської державної академії культури А. Кулик.

Організаторські здібності та суспільна спрямованість диригентсько-хорової діяльності Ю.І. Кулика яскраво виявилися у його здатності протягом двадцяти п’яти років впевнено керувати ХОВМТ України, бути членом Президії Музичного товариства України, єдиним делегатом на Всесоюзних з’їздах Музичного товариства від України. У цей період відбувається розквіт таланту Юрія Івановича, який уможливлює йому вийти на державний рівень, нести відповідальність за долю музикантів Харкова і області. Феномен Ю.І. Кулика проявляється через прагнення віддавати свій талант, піклуючись про музичні колективи, оркестри, ансамблі, солістів. Вершиною творчої активності Юрія Івановича стає організація ним як проректора ХІМ музично-хорових фестивалів до знаменних дат, мотивування молодих хормейстерів до концертно-виконавської діяльності, прагнення до єдності музичної спільноти Слобожанщини [3].

Юрій Іванович Кулик знайшов пошану і як активний учасник концертних турів в Україні, Прибалтиці, Польщі, Чехословаччині. Повертаючись у минуле, розумієш глибину виконавської, освітянської та організаторської діяльності заслуженого діяча мистецтв України, видатного хормейстера Юрія Івановича Кулика.

Феномен культури розуміння у класі хорового диригування Зої Вікторівни Яковлєвої

Серед відомих імен Харківської диригентсько-хорової школи слід виокремити постать талановитого педагога-диригента Зої Вікторівни Яковлєвої. Народилася вона 28.02.1915 р. у с. Богородицьке Сальського району Азово-Черноморського краю в родині сільського вчителя. 1939 року закінчила Запорізьке музичне училище, того ж року вступила до Харківської консерваторії, але в період війни вимушено перервала навчання, яке закінчила у 1948 році, отримавши диплом диригента хору і викладача диригування. У подальшому Зоя Вікторівна працювала викладачем хорових дисциплін, заступником директора (1951–1957 рр.) Харківського музичного училища. Згодом, отримала пропозицію продовжити педагогічну діяльність у вищому закладі музичної освіти. Відтак, з 1956–1998 роки З.В. Яковлєва працювала викладачем, доцентом, деканом виконавського факультету Харківської державної консерваторії, згодом Харківського інституту мистецтв імені І. Котляревського. Викладацько-керівну роботу одночасно поєднувала з творчою діяльністю диригента студентських та самодіяльних хорових колективів.

Зоя Вікторівна підкоряла всіх своєю добротою, щирістю, високим інтелектом, чуйністю, оптимізмом, яскравим темпераментом і здатністю до лідерства. Утім, сьогодні можна виявити й інші сторони музичного і педагогічного таланту Зої Вікторівни Яковлєвої. Хочу наголосити на феномені Зої Вікторівни Яковлєвої як доцента, викладача класу хорового диригування Харківського інституту мистецтв (1957–1998 рр.).

Слушно наголосити на винятковій культурі спілкування З.В. Яковлєвої. Відомо, що цей термін «культура спілкування» є предметом дослідження науковців, котрі герменевтом називали у Давній Греції «пророка, тлумача незрозумілого смислу». Зоя Вікторівна виявляла унікальну здатність, розуміти своїх студентів, знаходити у кожного з них притаманні йому здібності, а потім переводити їх із внутрішнього, потенціального світу у зовнішні,

реальні досягнення. Наведу приклад Лідії Шапіро, яка все життя була вдячна Зої Вікторівні за її диригентську школу і педагогічну підтримку. Завдяки педагогічній мудрості і музичній культурі Зої Вікторівни, Лідія Шапіро на довгі роки стає провідним хормейстером дитячого хору «Шпачок», який на той час був лідером дитячого хорового виконавства. Можна звернутися до постаті Олександра Пономарьова, який приїхав до Харкова без надії стати студентом мистецького закладу, у чому йому відмовили в одному з столичних закладів освіти. Втім, керівництво Харківського інституту мистецтв, на прохання Зої Вікторівни, дозволило йому продовжити навчання. Зоя Вікторівна активно підтримувала самооцінку студента, поглиблювала музично-виконавську майстерність. В подальшому, О. Пономарьов, на той час керівник шкільного хорового колективу, інтенсивно рухався у професійному становленні, організував хорову школу, отримав звання «Заслужений артист СРСР», був визнаним на довгі роки лідером дитячого хорового руху. Аналогічна ситуація відбулася і з Петром Меркур'євим, сином відомого кіноактора.

Доктор мистецтвознавства, професор В.І. Рожок неодноразово у своїх виступах підкреслював педагогічний талант, професіоналізм Зої Вікторівни Яковлєвої, в класі якої навчалася його дружина, відома в подальшому диригентка, професіонал хорової справи. Випускниками її класу стали викладачі музичних училищ і коледжів Олена Литвиненко, Леонід Шеметов, Лілія Авілова (Харків), завідувач хорового відділу музичного училища Оксана Оксениченко (Полтава), В подальшому Л. Шеметов отримав професійне визнання як відомий диригент мішаного хору м. Магдебург (Німеччина). Серед випускників класу хорового диригування З.В. Яковлєвої є й доктори педагогічних наук, професори Т.А. Смирнова та А.К. Мартинюк, які виявили себе не тільки в практичній площині, як керівники хорових колективів, а й як автори монографій і численних наукових праць з питань теорії диригентсько-хорової освіти.

Слід наголосити, що феномен розуміння, яке у XX1 столітті визнається провідною якістю особистості, виявлявся в Зої Вікторівни природно, за допомогою роздумів про студента, а потім винаходу. Вона жваво цікавилася зовнішністю, характером, батьками, закладом, в якому навчався студент, його типом мислення, цінностями, швидко приймала рішення стосовно тих професійно-

особистісних якостей, які потрібно розвивати, адже вони мали стати основою для подальшої діяльності диригента хору.

Зоя Вікторівна Яковлєва була видатним інтерпретатором не тільки хорових творів, а й студента як особистості, вона моделювала в класі хорового диригування його майбутній шлях з огляду на виключно оптимістичний погляд на студента. Як талановитий педагог, Зоя Вікторівна привчала нас до саморефлексії, виявлення причин і наслідків помилок або перемог, користування прийомами емоційної оцінки, емпатії, динаміки особистісного і професійного зростання. В більшості випадків вона ставала на позицію студента, приймала його точку зору, емоційно його визнавала і підтримувала, що засвідчувало її людяність і гуманізм.

На підставі такої вдалої атрибуції Зоя Вікторівна здійснювала оптимістичну інтерпретацію ситуації, створювала стратегію власної поведінки, педагогічного мислення і спілкування. Отже, у класі хорового диригування Зої Яковлєвої ми стикалися з позитивним ставленням, емоційною підтримкою, гуманними настановами непересічного мотиватора особистісного і профе-сійного зростання кожного із нас. А скількох студентів, майбутніх викладачів, хормейстерів вона підтримала, викохала і виховала, знає тільки вона сама. Навіть її колеги підмічали прекрасні людські якості і любов до людей Зої Вікторівни Яковлєвої, що значно відрізняло її від традиційної на той час жорсткої, авторитарної педагогіки. В результаті такого шанобливого ставлення до студентів, майбутніх диригентів, в класі створювалася атмосфера психологічного комфорту, захищеності, виховувалася особистісна і професійна впевненість молодої людини в свій внутрішній потенціал.

Категорія розуміння є слушною також і до високого рівня культури виконавської інтерпретації, притаманній нашому викладачеві. Більшість творчого життя Зоя Вікторівна працювала з талановитими концертмейстерами Марією Мусіївною Гольцман і Тамарою Ісааківною Володарською, котрі демонстрували яскравий темперамент і досконалу фортепіанну техніку. Професійне тріо вибудовувало феноменальний за своїм змістом, сутністю і емоційно-естетичним наповненням репетиційний і виконавський процес. Слід зазначили, що викладач разом з концертмейстерами обирали для розучування твори всесвітньо відомих композиторів, з-поміж яких: І.С. Бах, Л.в. Бетховен, В.А. Моцарт, Дж. Верді, М. Лисенко, М. Леонтович, К. Стеценко та багатьох інших західноєвропейських

та українських композиторів. Всі твори були високого рівня складності, вимагали від студента значних розумових, психічних і фізичних зусиль. Зазначимо значний обсяг творів без супроводу, обсягом шість- вісім сторінок, утім до їх виконання висувалися вимоги найвищого рівня (гра партитури, спів партій сольфеджіо і зі словами напам'ять, розгорнутий музично-виконавський аналіз). Вивчалися сцени з опер, ораторій, кантат. Зоя Вікторівна приділяла особливої уваги кожному тактові при розучуванні «Фантазії» Л.в. Бетховена, «Реквієму» Дж. Верді, акапельних шедеврів Б. Лятошинського.

Для грамотної інтерпретації досліджувалися історичні традиції виконання твору, прослуховувалися різні виконавські версії, аналізувалися стильові, жанрові, виконавські аспекти кожного такту, фрагменту, частини, цілої кантати. Педагогічне тріо на чолі з доцентом З.В. Яковлєвою приділяло увагу духовно-енергетичному ресурсу студента, при цьому не нав'язувалося власне бачення твору, а студентів залучали до суб'єктивного, нестандартного переживання сутності, змісту його оцінки, нестереотипного тлумачення.

Саме в класі хорового диригування Зої Вікторівни Яковлєвої довелося глибоко вивчати і демонструвати динаміку виконавських і композиторських стилів, художній смисл твору, що й дозволяло досягати високих результатів.

Слушно також наголосити увагу на музичний і педагогічний талант Зої Вікторівни, але хочу підкреслити її талант бути не тільки лідером в класі хорового диригування, а й лідером емоційним у колективах кафедри, інституту. І по сей день лунають схвальні слова про мою дорогу вчительку, диригентську маму, Зою Вікторівну Яковлєву, яку поважали і любили студенти і колеги. Наприкінці життя колектив ХІМ надіслав міністру культури документи для отримання звання «Заслуженого діяча мистецтв», але не сталося, Зоя Вікторівна відійшла у вічність 5 квітня 1998 року. Досить часто у бесідах з колегами і випускниками звучали схвальні слова про її яскравий артистизм, музичну культуру і світогляд, її називали навіть народною артисткою, такою вона була і залишилася у пам'яті багатьох колег і диригентів хору.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Мартинюк А.К. Теорія і практика диригентсько-хорової школи в Україні ХХ - початку ХХ1 століття. Дис. на здобуття наук. ступ. Доктора пед.. наук. 13.00.01. – загальна педагогіка та історія педагогіки. 2021. 492 с.
2. Смирнова Т.А. Теорія та методика диригентсько-хорової освіти у вищих навчальних закладах: психолого-педагогічний аспект. Монографія. Ліхтар, 2008. 445 с.
3. Кулик Юрій Іванович. Енциклопедія Сучасної України. URL: https://esu.com.ua
4. Бєлік-Золотарьова Н. Сузір'я майстрів: кафедра хорового диригування. Pro Domo Mea: нариси. Харків, 2007.

ЗАРЯ Світлана Валеріївна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
завідувач кафедри естрадного співу
Київської муніципальної академії
естрадного та циркового мистецтв
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0001-8047-7068
e-mail: s.zarya@kmaecm.edu.ua

ТВОРЧА ТА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛІНИ ПРОХОРОВОЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕСТРАДНОГО ВОКАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

Ліна Прохорова

Ліна Прохорова – видатна особистість в історії українського естрадного вокального мистецтва. Її біографія – це захоплива розповідь про те, як яскравий талант та самовіддана праця можуть створити справжню легенду. Творча та педагогічна діяльність Ліни Прохорової – є яскравим прикладом того, як талановитий виконавець може перетворитися на не менш талановитого викладача, зробивши значний внесок у розвиток естрадного вокального мистецтва України.

Ліна Прохорова – це ім'я, яке асоціюється з епохою розквіту української вокальної естради 60-х та 70-х років. Творчість співачки стала невід'ємною частиною «золотого фонду» української вокальної музики. Вона мала унікальну здатність перетворювати кожну пісню на маленьку, але глибоку історію, що відгукувалася в серцях слухачів. Виконавська манера та пісенний репертуар співачки – це гармонійне поєднання професійної майстерності та справжніх емоцій. Ліна Прохорова – майстер спорту з художньої гімнастики, заслужена артистка України, відмінник освіти України, кавалер «Ордена княгині Ольги» та відомий педагог з естрадного вокалу.

Ліна Прохорова (Леоніла Володимирівна Прохорова) народилася 20 жовтня 1946 року в Києві, на Подолі. Співачка

виросла в простій, працьовитій родині: її мама, Галина Семенівна Водяна, працювала поштальонкою, а батько, Володимир Васильович Прохоров, був слюсарем. Родина жила поруч з Ю. Рибчинським, з яким з дитинства Ліна товаришувала.

В школі Ліна Прохорова ходила на хор. Поруч із домом Ліни жила Неля Іванівна Гуменюк, спортивний тренер, яка одразу помітила, що дівчинка дуже пружна та гнучка. Вона запропонувала Ліні Прохоровій піти на художню гімнастику, яка тільки-но зароджувалася, у ДСТ «Авангард». Там її тренером стала Людмила Федорівна Юшко. Ліна з юних років виявляла талант у спорті, займаючись із м'ячиком та скакалкою. Завдяки наполегливій праці вона досягла значних успіхів і здобула звання майстра спорту з художньої гімнастики у 1963 році.

Ліна Прохорова

Ліна Прохорова співала в хорі «Арсенал», а в 1963 році вона вступила на вокальне відділення в естрадно-циркову студію (нині Київська муніципальна академія естрадного та циркового мистецтв «КМАЕЦМ»), де вдосконалювала свій талант. Її викладачем була – Світлана Артемівна Єршова, завідувач вокального відділення. Зі своїм першим чоловіком – Ігорем Покладом (1941-2025), Ліна Прохорова познайомилась ще в естрадно-цирковій студії, де він працював концертмейстером на хореографічному відділенні. Після закінчення естрадно-циркової студії у 1965 році, вона розпочала свою професійну кар'єру, працюючи в театрі імені Лесі Українки. «За рік Ліну Прохорову ввели в чотири вистави різних режисерів. І всі схвально відгукувались, але вона сказала: «Хочу співати» і Ігор Поклад запросив її до новоствореного ансамблю «Мрія» провідною солісткою. Мрія про «Мрію» перетворилась в чотири роки дивовижних гастролей. Перед нею відкрився світ: співали в Узбекистані, Таджикистані, Казахстані, Вірменії, Туркменії, Башкирії, Прибалтиці, в Москві та Ленінграді, в Угорщині» [1].

Саме в її виконанні вперше прозвучали такі пісні, як «Коханий», «Очі на піску» та інші. «На всесоюзному конкурсі

артистів естради ансамбль «Мрія» виборов друге місце, пропустивши вперед тільки «Піснярів» [2, с. 15].

Афіша (1967 рік)

У 1969 році, після розлучення з Ігорем Покладом, Ліна Прохорова зустріла свого майбутнього чоловіка, Бориса Монастирського. За словами самої співачки, їхня перша зустріч відбулася доволі незвично: вона виходила з 20-го тролейбуса й випадково зіштовхнулася з Борисом, який повертався з тренування з тенісу. Згодом вони знову зустрілися у вар'єте на Хрещатику.

У 1970-х роках Ліна Прохорова працювала в інших музичних колективах, зокрема у ВІА «Омичі» в Омську.

Згодом співала з оркестром радіо та телебачення СРСР під керівництвом Вадима Людвиковського (1925-1995), де записала свій перший міні-альбом та Олега Лундстрема (1916-2005).

23 травня 1971 року у Ліни Прохорової та Бориса Монастирського народилася донька – Юля Прохорова. Згодом Ліна Прохорова разом зі своїм другим чоловіком, композитором Борисом Монастирським (1946-1974), повернулася до Києва та записала цикл його відомих пісень – «Віконниці кленові», «Клич мене», «9-й клас», «10-й клас» та інші. Ненадовго вона стала солісткою ВІА «Кобза» та після передчасної смерті Б. Монастирського знову повернулася в оркестр Олега Лундстрема до Москви. Але згодом приїхала до Києва і на цей раз – остаточно.

У 1981-1986 роках Ліна Прохорова працювала у Київському мюзик-холі. В репертуарі мюзик-холу були естрадні, циркові та балетні номери. Багато видатних артистів працювали на той час в мюзик-холі, серед них: М. Мозговий (1947-2010), І. Попович, Л. Сандулеса, Т. Повалій, І. Шведова та інші.

Ліна Прохорова розпочала свою кар'єру в часи, коли українська естрада переживала період активного становлення. Виступ співачки відрізнявся від інших виконавців неперевершеною вокальною технікою, артистизмом та глибоким емоційним наповненням. Вона була однією з тих, хто формував обличчя української популярної музики, демонструючи високий професійний рівень та доводячи, що українська естрада може бути конкурентоспроможною на міжнародному рівні.

Голос Ліни Прохорової є її головною візитівкою. Завдяки унікальному поєднанню оксамитового тембру, сили голосу, широкого діапазону та ідеального володіння вокальною технікою, вона могла виконувати як ліричні, так і драматичні композиції. Її манера виконання виділялася особливою чуттєвістю та артистизмом. Ліна Прохорова не просто співала, вона проживала кожну пісню, передаючи слухачам глибокі емоції та історії. Репертуар Ліни Прохорової сформувався на основі співпраці з видатними українськими композиторами та поетами, її пісні швидко ставали хітами та були дуже популярними на радіо та телебаченні.

Ліна Прохорова виконавиця багатьох пісень-хітів того часу. Серед відомих композицій є: «Батькова лоза» (Т. Солдатенко - О. Хмільовський), «Біла ружа» (С. Сабадаш - В. Кириленко), «Будьмо!» (І. Кириліна - Л. Гнатюк), «Верба» (Е. Ханок - Ю. Рибчинський), «Весна восени» (В. Шевченко - Ю. Рибчинський), «Віконниці кленові» (Б. Монастирський - В. Кудрявцев), «Все тут нагадує тебе» (І. Білик - О. Іллюхін), «Два слова» (Б. Монастирський - Ю. Рибчинський), «Дев'тий клас» (Б. Монастирський - Ю. Рибчинський), «Десятий клас» (Б. Монастирський - Ю. Рибчинський), «Дивограй» (Б. Монастирський - Н. Багмут), «Звучить мій голос» (І. Кириліна - Л. Гнатюк), «Касандра» (Л. Кириліна - Л. Гнатюк), «Кленовий вогонь» (В. Івасюк - М. Воньо, Ю. Рибчинський), «Клич мене» (Б. Монастирський - О. Вратарьов), «Кохай мене» (В. Ярцев - В. Кудрявцев), «Коханий» (І. Поклад - І. Барах), «Листопад» (Б. Монастирський), «Любов одна» (Ю. Саульский - І. Кашежева), «Мій мер» (Н. Багмут), «Музико моя» (В. Овсієнко - З. Філіпчук), «На лавочці» (Б. Монастирський - О. Вратарьов), «На чотири боки» (Л. Кириліна - Л. Гнатюк), «Остання пелюстка» (А. Святогоров - В. Близнюк), «Розпий любов мою» (Ю. Добробабенко - Н. Багмут), «Ти даруй» (Б. Монастирський - О. Вратарьов), «Три поради» (І. Шамо - Ю. Рибчинський), «Я в серці маю

те, що не вмирає» (Н. Багмут), «Я не сумую за тобою» (М. Скорик - О. Вратарьов), «Я про тебе мріяти хочу» (Б. Монастирський - О. Вратарьов). Дует з Валерієм Вітером «Відлуння в горах» (В. Ільїн - В. Канаш) та «Прощання (В. Ільїн - Ю. Рибчинський).

Популярна пісня «Три поради», написана на музику І. Шамо та вірші Ю. Рибчинського можна вважати справжньою візитівкою співачки. Вона вражає своєю мелодійністю та глибоким змістом. Пісня «Коханий», написана її чоловіком І. Покладом на слова І. Бараха ще один її хіт 1969 року. Це проникліва балада, яка яскраво демонструє талант у виконанні пісень про кохання. «Віконниці кленові» – написана Б. Монастирським на слова В. Кудрявцева, є прикладом класичної української естрадної пісні, яка перегукується з народною творчістю.

Творчість Ліни Прохорової – це не просто набір пісень, а ціла епоха в історії українського естрадного вокального мистецтва, її внесок у розвиток естради, голос, який зберіг тепло і щирість, залишаються важливими для багатьох поколінь. Ліна Прохорова одна з улюблених виконавиць українських телеглядачів. Пісні співачки постійно транслювалися на радіо, а сама вона була частим гостем у музичних телепередачах. Існують архівні записи її виступів, зокрема фільми-концерти «Співає Ліна Прохорова» (1975), «Пісні для вас» (1969), що були зняті студією «Укртелефільм», «Моя пісенна сповідь» (2013). Також можна переглянути багато її концертних виступів, які доступні на каналі «YouTube». Ці записи дають змогу сьогодні побачити Ліну Прохорову та відчути атмосферу тих часів.

Досвід, отриманий у мюзик-холах, зіграв ключову роль у формуванні її як артистки та педагога. Він навчив її поєднувати вокал з рухом, працювати в колективі та розуміти складність та багатогранність естрадного жанру, що згодом Ліна Прохорова успішно передала своїм учням. Робота в київському мюзик-холі стала своєрідним містком між її естрадним минулим та майбутньою педагогічною кар'єрою, що розпочалася в 1988 році.

Через закулісні інтриги та несприятливі обставини, співачка, якій тоді було 42 роки, емоційно покинула роботу, не замислюючись про майбутнє. Співачці довелося шукати нове місце, що стало серйозним викликом. У 1988 році відбулася зустріч в джаз клубі з видатними діячами мистецтва: композитором Юрієм Саульським (1928–2003), Іваном Карабицем (1945–2002), піаністом Євге-

ном Дергуновим (1936–2001) та Анатолієм Шарфманом, він був відомим диригентом та працював керівником біг-бенду в Київському музичному училищі імені Р.М. Глієра. Саме він відіграв ключову роль у запрошенні Ліни Прохорової на викладацьку роботу, помітивши її талант та потребу в кваліфікованому педагогу з естрадного вокалу.

Так Ліна Прохорова розпочала викладацьку діяльність з однією студенткою, Оксаною Кулаковою, а згодом до неї приєдналися майбутні зірки української естради: як Ірина Білик та EL Кравчук (Андрій Остапенко), Андрій Касьяненко, Наталя Валевська, Євгенія Власова, Тетяна Брянцева, Таїсія Кальченко (Шаліт), Катерина Кузьменко, Альона Боброва. Юлія Олійник, Анастасія Рибак, Олена Бондарчук та інші. Серед її випускників є і автор цієї статті – Світлана Заря (завідувач кафедри естрадного співу Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтв «КМАЕЦМ»), саме Альма-матер – Ліни Прохорової.

Київське державне музичне училище ім. Р.М. Глієра, випуск 1998 року
Тетяна Брянцева, Світлана Заря, Ліна Прохорова, Тая Кальченко

Саме Ліна Володимирівна привела автора цієї статті до педагогічної стезі, у 2003 році, коли вона працювала в Київському національному університеті культури і мистецтв завідуючою кафедри. Завдяки її підтримці та довірі автор статті почала свій педагогічний шлях, що став невід'ємною частиною її професійного життя. Ліна Прохорова не лише навчала, а й надихала своїх учнів, передаючи їм не тільки професійні знання, але й свою любов до співу. Світлана Заря неодноразово підкреслювала, що досвід, отриманий від Ліни Прохорової, став основою її методики викладання естрадного вокалу. Вона прагне передати своїм учням ті ж цінності та професійні секрети, які колись отримала від своєї наставниці. Цей зв'язок поколінь у мистецтві – це найкраще

підтвердження вагомого внеску Ліни Прохорової в українське естрадне вокальне мистецтво.

Світлана Заря та Ліна Прохорова, 2024 рік

Подарунок для студентів «КМАЕЦМ»

Справжній масштаб таланту Ліни Прохорової розкрився в педагогічній діяльності. Залишивши активну концертну діяльність, вона присвятила себе викладацькій роботі, сприймаючи це як свою місію. Ліна Прохорова стала викладачем естрадного вокалу, де змогла передати свій унікальний досвід та знання молодому поколінню. Педагогічний підхід Ліни Прохорової є унікальним і багатогранним. Він поєднує в собі класичні основи вокальної техніки з сучасними тенденціями естрадного мистецтва. Вона не просто навчала співати, а й допомагала своїм студентам знайти власну індивідуальність, свою манеру, а й розвинути харизму та

створити неповторний сценічний образ. Ліна Прохорова глибоко розуміла, що кожен голос – це унікальний інструмент. Вона розробляла індивідуальні програми для кожного учня, враховуючи його сильні та слабкі сторони. Особлива увага приділялася диханню, звукоутворенню, артикуляції та іншим технічним елементам, що є фундаментом для професійного вокаліста. Окрім техніки, вона навчала студентів працювати з емоціями, відчувати пісню та передавати її зміст аудиторії. Ліна Прохорова готувала своїх учнів до реальних виступів, навчаючи їх триматися на сцені, взаємодіяти з публікою та створювати ефектне шоу. Учні Ліни Прохорової – це відомі артисти, викладачі, які формують сучасне естрадне вокальне мистецтво України. Завдяки її зусиллям та таланту, українська естрада збагатилася професійними та креативними виконавцями.

Як викладач, Ліна Прохорова розвинула власну унікальну методику, результатом якої став посібник «Українська естрадна вокальна школа». «Українська естрадна вокальна школа» – це навчальний посібник, який став важливим джерелом для студентів і викладачів мистецьких вишів. У посібнику, що складається з двох частин, авторка систематизує історичні та методологічні аспекти становлення українського естрадного вокалу, а також надає практичний репертуар з вокалізами та творами, що допомагають формувати вокально-технічні та художні навички майбутніх співаків, тим самим сприяючи розвитку української естрадної вокальної школи. І доречи, Ліна Володимирівна подарувала посібник та нотний збірник пісень Б. Монастирського в бібліотеку «КМАЕЦМ».

Педагогічна діяльність Ліни Прохорової стала своєрідною школою, яка виростила не просто співаків, а справжніх митців. Її робота – це не лише підготовка вокалістів, а й внесок у збереження та розвиток національної музичної спадщини України. Вона навчила своїх учнів берегти та поважати свій голос, свою працю та свою країну, що є найціннішим уроком.

Старанна праця Ліни Володимирівни, внесок у розвиток української вокальної культури була відзначена високими державними нагородами. У 1998 році їй було присвоєно звання Заслуженої артистки України та відмінника освіти України, а у 2001 році присвоєне вчене звання доцента кафедри естради, у 2006 році вона стала кавалером «Ордена княгині Ольги».

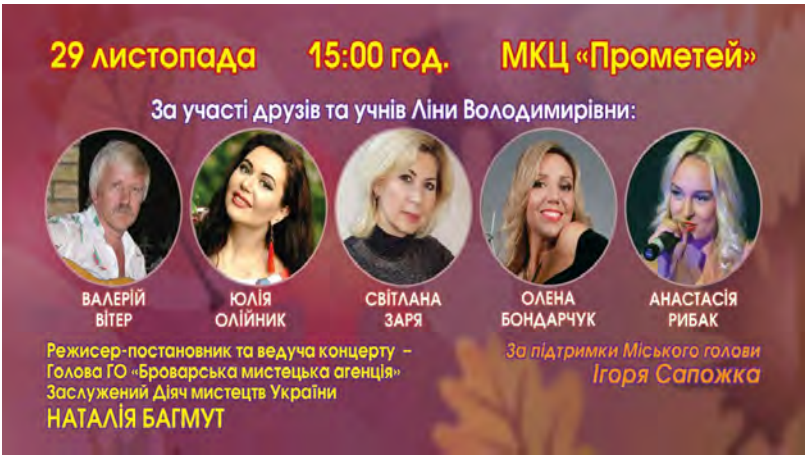

Афіша концерту Ліни Прохорової

Навіть після завершення активної концертної кар'єри, Ліна Прохорова час від часу поверталася на сцену. 29 листопада 2018 року в Броварах відбувся її творчий вечір під назвою «Пісенна моя дорога», який був присвячений її творчому шляху. Це показує, що її музика та ім'я залишаються важливими для шанувальників навіть через десятиліття.

Концертна діяльність Ліни Прохорової була невіддільна від її творчості: вона давала змогу безпосередньо ділитися своїм талантом із публікою, а завдяки виступам на телебаченні та радіо її голос став справді всенародним.

Творчий та педагогічний шлях Ліни Прохорової є прикладом самовідданого служіння мистецтву. Внесок співачки у розвиток естрадного вокального мистецтва України – це не лише особисті досягнення, але й формування нового покоління артистів, яке продовжує її справу. Ім'я Ліни Прохорової назавжди залишиться в історії української музики як символ таланту, професіоналізму та любові до музики. Ліна Прохорова є однією з ключових постатей у розвитку української естради, вона є легендою. Як виконавиця, вона здобула визнання завдяки своєму яскравому та емоційному голосу, що завжди відрізнявся технікою, силою та глибиною. Її внесок у популяризацію української пісні є неоціненним, адже саме завдяки таким артистам національна естрада змогла вийти за межі

традиційних уявлень і набути сучасного звучання, що знайшло відгук у широкої аудиторії.

Ліна Прохорова – кавалер «Ордена княгині Ольги»

Паралельно з успішною творчою діяльністю, Ліна Прохорова зробила вагомий внесок у педагогіку, виховавши цілу плеяду молодих талантів. Її викладацька робота у спеціалізованих навчальних закладах як: Музичне училище ім. Р.М. Глієра, Національний університет культури і мистецтв, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв – не обмежувалася лише передачею вокально-технічних навичок, а була спрямована на формування артистичної особистості виконавців. Вона навчала своїх студентів не тільки правильно дихати та співати, а й відчувати музику, працювати на сцені та знаходити свій унікальний стиль. Методика Ліни Прохорової, засновані на індивідуальному підході до кожного учня, дозволила багатьом її випускникам не просто стати професійними співаками, а й досягти значних успіхів на всеукраїнських та міжнародних сценах. Її педагогічний доробок є безцінним фундаментом для сучасної естрадної вокальної освіти в Україні.

Ліна Прохорова – це велика постать, особистість, яка поєднала в собі безліч талантів та вмінь. Вона відома не лише як спортсменка (майстер спорту з художньої гімнастики), а й як талановита співачка, акторка та відданий педагог. Але найбільше щастя в її житті – це її

родина: вона щаслива мама, вона бабуся двох чудових дівчат Марини та Анастасії Кравченко, які народилися 29 грудня 1995 року, а ще вона прабабуся, в неї 02 травня 2022 року в Німеччині народився правнук – Матвій.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що творча та педагогічна діяльність Ліни Прохорової відіграла ключову роль у формуванні та розвитку естрадного вокального мистецтва України. Її унікальний підхід до навчання, поєднання професіоналізму та щирої підтримки, а також внесок у виховання цілого покоління талановитих артистів заслуговує на глибоку повагу та визнання. Особисто для мене, Ліна Володимирівна – мій вчитель, мій наставник та друг! Я безмежно вдячна їй за все!!!

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Золотий фонд української естради. URL: http://www.uaestrada.org/spivaki/prohorova-lina/
2. Прохорова Л. В. Українська естрадна вокальна школа: навч. посіб.: для студентів ВНЗ культури і мистецтв III-IV рівнів акредитації. Вінниця: Нова книга, 2005. 104 с.

СІДОРОВА Ірина Сергіївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри вокально-хорової підготовки,
теорії та методики музичної освіти імені Віталія Газінського
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-9212-1701
e-mail: sidorovairuna1978@gmail.com
ОСТАПЧУК Лідія Оверківна,
заслужена артистка України,
старший викладач кафедри вокально-хорової підготовки,
теорії та методики музичної освіти імені Віталія Газінського
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-1538-4919
e-mail: ostapchuklida@gmail.com

КУЛЬТУРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН ВІТАЛІЯ ГАЗІНСЬКОГО У МИСТЕЦЬКОМУ ПРОСТОРІ ПОДІЛЛЯ

Газінський Віталій Іванович (03.04.1945 – 20.03.2019) – народний артист України, професор, почесний громадянин м. Вінниці, кавалер ордена «За заслуги перед Вінниччиною», почесний професор Одеської національної музичної академії ім. А.В. Нежданової, педагог, диригент, композитор, аранжувальник, громадський діяч, завідувач кафедри хорового мистецтва та методики музичного виховання Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Професор В.І. Газінський

Віталій Іванович народився 3 квітня 1945 року в селі Сер-

бинівка Старокостянтинівського району Хмельницької області. Віталій ріс і виховувався в багатодітній родині. Батько та мати ще з дитинства прищепили любов до музики своєму синові. Вихованням Віталія переймалися переважно старші брати, за прикладом яких маленький геній навчився музикувати на трофейній німецькій гармошці, яку тато привіз із фронту.

У 1965 році Віталій закінчив Хмельницьке музичне училище по класу хорового диригування, отримавши диплом з відзнакою. З цього року по 1970 рік навчався в Одеській державній консерваторії ім. А.В. Нежданової (у класі хорового диригування професора Д.С. Загрецького). Після навчання пройшов службу в ансамблі пісні і танцю Одеського військового округу, де був солістом й диригентом. Згодом працював хормейстером в Одеському оперному театрі.

Переїхавши у Вінницю в 1971 році Віталій Газінський працював викладачем та керівником хору Вінницького музичного училища ім. М. Леонтовича. Протягом восьми років за його керівництва хор неодноразово здобував переможні місця в творчих змаганнях між хорами музичних училищ колишнього СРСР. Так, під час гастролей в Кабардино-Балкарії (1979 р.), хор було відзначено як високомайстерний, професійний колектив [10]. Саме тоді В.І. Газінського нагороджено почесним званням «Заслужений діяч мистецтв КБАРСР».

У цей період Віталій Іванович вдало поєднував творчу й просвітницьку діяльність. Він активно працював з аматорськими та учбовими хоровими колективами, які регулярно брали участь у концертних заходах різного рівня. Поступово зростала його професійна репутація, що сприяло утвердженню авторитету в музичному та культурному середовищі регіону. За вагомий внесок у розвиток культури й мистецтва, багаторічну та результативну професійну діяльність, а також значні досягнення в організації культурного життя Вінниччини у 1983 році В.І. Газінському було присвоєно почесне звання «Заслужений працівник культури УРСР».

Вагомий вплив на музично-педагогічну діяльність видатного маестро відіграла робота на посаді художнього керівника та головного диригента Державного ансамблю пісні і танцю «Поділля» Вінницької обласної філармонії, куди Віталія Івановича запросили у листопаді 1986 року. Це був не простий крок у творчій біографії талановитого музиканта. На той час В.І. Газінський уже керував

двома творчими колективами – хоровою капелою Вінницького державного педагогічного інституту та міським камерним хором, який робив не прості перші творчі кроки і вже більше року тішив глядачів витонченим звучанням та цікавим репертуаром. Залишити хоча б один із них – означало відмовитися від мрії та зрадити людей, які повірили в творчу ідею і згуртувалися навколо неї. Рішення взяти на себе відповідальність за третій колектив працюючи з двома іншими, було прийняте Віталієм Івановичем не без частки ризику, але з чітким усвідомленням власного творчого потенціалу, працездатності та рівня професіоналізму. Таке велике бажання було у маестро максимально реалізувати себе у різних сферах мистецької діяльності.

Державний ансамбль пісні й танцю «Поділля» Вінницької обласної філармонії під керівництвом В.І. Газінського (четвертий зліва у верхньому ряду) у складі творчої делегації м. Вінниці на центральній площі м. Пітерборо (Велика Британія) перед кафедральним собором. 1989 р.

Саме у той період ансамбль пісні і танцю «Поділля» працював над новим масштабним твором – фольк-ораторією «Батьківська нива» (муз. Г. Сасько, сл. Г. Паламарчук), написаною на основі глибинних фольклорних інтонацій, переосмислених з позицій сучасного митця. Для втілення на сцені авторського задуму потрібний був хор, який може співати як в академічній, так і в

народній манері, оркестр народних інструментів та балетна група. Завдання відповідало можливостям колективу. Запланований цікавий творчий проєкт незабаром мав бути презентований у столиці. Швидко і якісно виконати велику, складну роботу – перше творче завдання В.І. Газінського на посаді художнього керівника. І він із ним упорався. Фольк-ораторія «Батьківська нива» за неповні два місяці гідно була представлена в залі Київської консерваторії, а найкращі її номери, такі як «Колискова землі», «Дощик» та інші, надовго увійшли до концертної програми колективу.

Група ансамблю «Поділля» виступає на центральній площі Пітерборо перед кафедральним собором. Біля мікрофона – перший зліва В.І. Газінський. 1989 р.

В.І. Газінський (у центрі) разом з артистами ансамблю пісні й танцю «Поділля» під час культурно-освітньої зустрічі з учнями однієї зі шкіл м. Пітерборо (Велика Британія). 1989 р.

Під час роботи з державним ансамблем пісні в танцю «Поділля» Вінницької обласної філармонії Віталій Іванович розкрився не тільки як славетний хоровий майстер а й як організатор, творчий лідер, постановник концертних програм та композитор.

Діяльність на чолі ансамблю «Поділля» потребувала від керівника глибокого знання специфіки музичного фольклору, усвідомлення його синкретичної природи, особливостей народної

манери співу, а також уміння, зберігаючи первісну естетику та автентичну сутність, репрезентувати твори народного мистецтва в умовах сценічного виконання. Водночас провідним завданням колективу залишалися збереження, розвиток і популяризація традиційної культури Вінниччини.

Усвідомлюючи, що класична музична освіта не дає відповіді на всі питання, які постають під час роботи з таким колективом, Віталій Іванович завжди діяв коректно і виважено. Фунда-ментальна музична освіта та вишуканий художній смак були запобіжниками від помилок. Народну пісню він любив і відчував з дитинства, бо народився і виріс у співучій родині, мав досвід роботи з аматорським хоровим колективом з народною манерою співу, аналізував діяльність інших професійних та аматорських колективів, вчився, пізнавав, робив висновки, діяв зважено. Разом з тим постійно цікавився творчою роботою свого товариша по консерваторії, відомого пісняра, художнього керівника ансамблю пісні і танцю «Льонок» Житомирської обласної філармонії Івана Сльоти. І це дало свої результати – творче обличчя ансамблю «Поділля» поступово почало набирати нових обрисів.

Останні настанови перед виступом: В.І. Газінський із ансамблем «Поділля» Вінницької обласної філармонії, 1992 р.

Усвідомлюючи синкретичну природу музичного фольклору Віталій Іванович розумів, що програма, побудована на його основі, не може зводитися до простого набору концертних номерів. Він вважав, що така програма має постати цілісним дійством, об'єднаним спільною ідеєю і від самого початку впроваджував відповідні зміни у цьому напрямі.

У програмі колективу з'являється інсценізація української народної пісні «По-під мостом, мостом» (обробка В. Газінського, постановка Р. Малиновського), побутова жартівлива музична міні-вистава за піснею-небилицею «Ой ви, куме Мусію, чи ви чули чудасію?», яку виконувала чоловіча група хору та два харизматичні солісти Богдан Левицький (баритон) та Степан Тимчишак (тенор). Виконання пісень відбувалося без диригента і, поряд із бездоганним відтворенням хорової партитури, передбачало наяв-ність у виконавців високого рівня акторської майстерності та, що особливо важливо, злагодженої музично-артистичної імпровізації солістів, хору й оркестру. Подібні твори долали статичні шаблони, збагачували програму розмаїттям, наповнювали автентичними народними емоціями та надавали їй сценічної динаміки.

Надзвичайно гостро постало питання репертуару, який мав бути ексклюзивним, регіонально орієнтованим, високоякісним, художньо цінним і водночас цікавим для слухача. Твори М. Леонтовича, О. Кошиця та інших композиторів були написані для академічних хорових колективів, тоді як проблема реконструкції автентичного фольклору на той час практично не порушувалася. Народну пісню необхідно було представити на сцені у максимально природному вигляді з урахуванням як її художньої вартості, так і естетичних уподобань як професійних музикантів, так і широкої аудиторії. Потреба розв'язання цих завдань спонукала маестро до активного творчого пошуку, єдиним виходом якого стало самостійне створення обробок народних пісень Поділля з урахуванням потреб, можливостей та специфіки колективу. Подібний підхід був характерним для більшості керівників хорових колективів із народною манерою співу, серед яких – Г. Верьовка, А. Авдієвський, А. Кушніренко, А. Пашкевич, О. Стадник, І. Сльота, Є. Савчук та інші.

Необхідність збагачення репертуару сприяла розкриттю композиторського таланту В.І. Газінського. У програмі колективу з'являлися його власні твори: спочатку це були гармонізації

народних пісень та побутових замальовок, згодом – оригінальні хорові композиції. Для обробок він обирав пісні, різні за характером, тематикою, мелодикою й ритмікою, що дозволяло формувати різноманітний та жанрово збалансований концертний репертуар, здатний утримувати інтерес слухачів. Водночас, характерною особливістю його підходу було дбайливе ставлення до народної пісні як до культурної спадщини, яка втілює творчий досвід і духовні цінності народу.

У своїх обробках В.І. Газінський ніколи не змінював тему фольклорного зразка, зрідка та вкрай обережно використовував не властиву для народної музики гармонію, не переобтяжував її, не руйнував характерної для традиційного вокального музикування логіки звуковедення, намагався максимально зберегти чистоту і первозданність народного музичного мислення.

Віталій Іванович послідовно приділяв значну увагу поетичному тексту, усвідомлюючи, що народна пісня є, передусім, феноменом «співаного слова». Усі логічні наголоси, інтонаційні нюанси, структура фраз та найменші акцентуаційні відтінки перебували під ретельним контролем диригента. З особливою скрупульозністю вибудовувався звуковий стрій – аж до останнього обертона, зокрема в унісонних проведеннях; будь-які зайві нашарування відсікалися, а виконавські похибки не допускалися. Вимога досягнення ідеального ансамблю ставала визначальним принципом інтерпретації. Результатом такої системної та педантичної роботи було виконання, що справляло надзвичайно сильне художнє враження на слухацьку аудиторію.

Диригування Віталія Івановича вимагало надзвичайної емоційної концентрації та самовіддачі. Перед слухачем він поставав як оголений нерв, а його диригентська техніка відзначалася філігранною точністю: кожний порух, навіть найменший жест пальця, мав чітке художнє значення та служив реалізації загальної інтерпретації твору.

Віталій Іванович був харизматичною особистістю, наділеною здатністю концентрувати на собі увагу, бути переконливим і цікавим для слухачів, працювати швидко та ефективно. Водночас, коли йшлося про тонкощі інтонування або структуру музичної фрази, він міг невтомно домагатися бажаного звучання, зрозумілого, здавалося, лише йому одному. Відчувалося, що кожна його творча ідея супроводжувалася колосальною інтелектуальною та емоційною

працею. Художні образи, нюанси та хорові ефекти, розраховані на вплив на слухача, багаторазово відтворювалися в диригентській уяві, після чого ретельно перевірялися та відпрацьовувалися на репетиціях із хором до найменших деталей, і лише після цього презентувалися аудиторії.

Перебування В.І. Газінського на посаді художнього керівника та головного диригента Державного ансамблю пісні і танцю «Поділля» стало яскравою та продуктивною сторінкою його творчої біографії. Протягом неповних дев'яти років роботи з колективом відбулося понад тисячу концертів як на території України, так і за її межами. За цей період було створено десятки обробок українських народних пісень та авторських вокально-хорових творів, що свідчить про видатний талант, надзвичайну працездатність та широту творчої палітри маестро.

До найбільш відомих і вагомих творів В.І. Газінського належать обробки українських народних пісень: «Якби я мала крила орлині», «Качур молодий», «Ой у полі озеречко», «Чорна рілля ізорана», «Наливаймо, браття, кришталеві чари», «За городом біла глина»; а також аранжування пісні І. Сльоти на народні слова «Ой у полі сосононька». До оригінальних вокально-хорових творів маестро належать: «Моє Поділля» (сл. Е. Зелінського), «Веснянка» (сл. М. Студецького), «Подоляночка» (сл. Е. Зелінського), «Син і вишня» (сл. Е. Зелінського), «Запорожці» (сл. В. Крищенка), «Пісня про Вінницю» (сл. М. Каменюка). Цей перелік творів можна продовжувати, оскільки творчий доробок В.І. Газінського потребує системного дослідження, систематизації та належної оцінки з боку музикознавців.

Окремої уваги заслуговує вокально-хоровий твір, створений у перший рік незалежності України у співавторстві з видатним вінницьким поетом Михайлом Каменюком. Композитор та поет дали йому назву «Молитва», проте за більш ніж тридцять років сценічного життя пісню часто називали «Молитва за Україну», «Єднаймося, люба родино» та іншими.

Народження твору відбулося на хвилі емоційних подій у суспільстві: він виник швидко і легко, як своєрідний творчий спалах. Уже 15 листопада 1992 року в місті Києві, у Палаці культури «Україна», на першому Всеукраїнському фестивалі мистецтв пісня В.І. Газінського на вірші М. Каменюка була виконана як фінальний номер концерту майстрів мистецтв та художніх колективів

Вінницької області «Подільське гроно калинове». Виконували її хорова та оркестрова групи ансамблю пісні і танцю «Поділля» Вінницької обласної філармонії, а також усі учасники концерту, солістка – Лідія Остапчук. Диригував твір особисто автор.

Мелодійна, заснована на українському народному мелосі, пісня швидко здобула популярність не лише в Україні, а й за її межами, що свідчить про її здатність передавати національні емоційні та культурні коди. Сьогодні твір виконується на урочистих заходах, у концертних програмах столиці та віддалених населених пунктів, а також за кордоном, зокрема у Торонто українськими громадами. У селах пісня знайшла своє місце в повсякденному житті місцевих жителів, які, виготовляючи окопні свічки для захисників, включають її у свої вечірні побутові практики. Завдяки такій універсальній емоційній та культурній комунікації твір здобув широке визнання та всенародну любов, підтверджуючи свій статус як важливого явища сучасної української музичної культури.

За видатні заслуги у розвитку українського музичного мистецтва та популяризацію національної культури, зокрема в рамках очолюваного ним Державного ансамблю пісні і танцю «Поділля» Вінницької обласної філармонії, Віталію Івановичу Газінському у травні 1994 року присвоєно почесне звання «Народний артист України» з нагоди 50-річчя колективу.

Віталій Іванович створив понад 50 хорових обробок українських народних пісень, авторські хорові твори на слова сучасних поетів. Більшість творів було опубліковано у колективному збірнику «Надбужський спів» у 1997 році. На той час, хорові колективи, які очолював маестро з успіхом виконували його власні творчі доробки. Низку хорових творів та обробок народних пісень було опубліковано у нотних збірках:

1. Пісня про Вінницю / оброб. В. Газінського; слова М. Каменюка // Подолія. 1993. 23 верес.

2. Веснянка: [пісня] / оброб. В. Газінського; слова М. Студецького // Надбужанський спів: зб. творів самодіял. композиторів Вінниччини. Вінниця, 1996. С. 17–18.

3. Ой у полі сосонка: [пісня] / слова нар.; оброб. В. Газінського // Надбужанський спів: зб. творів самодіял. композиторів Вінниччини. Вінниця, 1996. С. 12–14.

4. Чарівне Поділля / оброб. В. Газінського; слова Є. Зелінського // Надбужанський спів: зб. творів самодіял. композиторів Вінниччини. Вінниця, 1996. С. 16–17.

5. Якби я мала крила орлині: укр. нар. пісня / оброб. В. Газінського // Надбужанський спів: зб. творів самодіял. Композиторів Вінниччини. Вінниця, 1996. С. 14–16.

6. Молитва за рідний край: [ноти] / оброб. В. І. Газінського; слова М. Каменюк // Пісні вишневого саду. 2009. С. 68–70.

19 жовтня 1994 року В. І. Газінського було призначено начальником відділу мистецтв і навчальних закладів – заступником начальника управління культури Вінницької обласної державної адміністрації. Його службовий кабінет вирізнявся унікальною деталлю – там стояло фортепіано, яке було своєрідним уособленням митця в адміністративному просторі. Цей інструмент був не лише нагадуванням про його покликання, а й символом неможливості розірвати зв'язок із музикою навіть у чиновницькому середовищі. Попри це, адміністративна діяльність не відповідала його творчим устремлінням.

У цей період Віталій Іванович продовжував керувати трьома великими мистецькими колективами, а також створив один із своїх найкращих вокально-хорових творів – обробку української народ-ної пісні «Чорна рілля ізорана» для народного хору та соліста (баса). Прем'єра твору відбулася у виконанні хорової групи ансамблю пісні й танцю «Поділля» (соліст – Віктор Ромейко) на сцені Вінницької обласної філармонії. Цей етап його діяльності засвідчив виняткову працездатність та високий рівень організаційної культури митця.

У приватних розмовах В.І. Газінський неодноразово наголошував, що робота в адміністративних структурах відволікала його від творчості, обмежувала емоційний потенціал і заважала повноцінній реалізації художніх задумів. Попри значний авторитет, харизму та вміння ефективно працювати з людьми, він не став будувати чиновницьку кар'єру.

Визначною сторінкою в житті Народного артиста стала його викладацька діяльність з 1976 року у Вінницькому державному педагогічному інституті, пізніше університеті. В.І. Газінський був викладачем низки вокально-хорових дисциплін: хорового диригування, постановки голосу, читання хорових партитур, теоретичних дисциплін, зокрема «Методика роботи з хоровим колективом» та інших. А активна діяльність маестро як керівника

Народної хорової мішаної капели Вінницького державного педагогічного університету прослідковувалася понад 25 років (1977–2003 рр.).

Народна хорова капела. 1988 р.

Керування навчальною хоровою капелою має свої особливості. Адже, робота з студентським хором характеризується постійною зміною хорового складу, в якому на зміну випускникам приходять першокурсники. Часто спостерігається неповна (незбалансована) комплектація хорових партій. «Перед хор-мейстером постає ціла низка завдань, направлених на формування повноцінної ансамблевої і тембральної врівноваженості, вокально-художньої виразності» [7, с. 72].

Наділений природнім педагогічним хистом В.І. Газінський вміло справлявся зі всіма завданнями. «Розуміючи специфіку хорового виконавства Віталій Іванович дуже тонко відчував усі вокально-хорові можливості студентів і вдало комплектував склад хорових партій, що, в кінцевому результаті, сприяло успішній виконавській діяльності колективу» [11, с. 10].

Розуміючи тонкощі педагогічної діяльності митець особливу увагу приділяв гармонійному вихованню студентів. «Крім технічно-виконавських особливостей у хорі, професор завжди наголошував на неймовірному впливові хорового співу на духовний розвиток студентської молоді» [11, с. 8]. На думку науковців, заняття співом, зокрема хорове виконавство є потужним чинником виховання

людської індивідуальності, «найбільш ефективним засобом на емоційну сферу, стимулом розвитку творчих здібностей, духовності молодого покоління» [8, с. 73]. У цьому контексті, студентство «важливо залучати до пісенно-хорового мистецтва систематично, прищеплювати любов до пісенної культури різножанровим репертуаром, націлювати на розуміння того, що хоровий спів – … багатий духовний скарб у житті народу, його соціальна й культурна цінність» [9, с. 192].

На заняттях з хорового класу В.І. Газінський реалізовував одну з найважливіших вимог навчального процесу, а саме, взаємозв'язок теорії й практики. «Педагог наголошував, що знання, які студенти отримують під час академічних занять з хорового диригування, хорознавства, сольфеджіо, постановки голосу, гармонії – це підґрунтя для їхньої роботи і обов'язкова складова для практичного втілення під час занять хорового класу. Віталій Іванович вміло наводив порівняння, приклади взаємозалежності вокально-хорових дисциплін використовуючи власний показ» [11, с. 11].

В.І. Газінський наголошував, що хорові заняття здатні впливати на формування людської індивідуальності хористів. На його думку, спів сприяє поступовому духовному збагаченню, особливо, коли мова йде про майбутнього вчителя. У нього виховуються духовні почуття, накопичуються моральні й естетичні переживання, формуються інтелектуальні і творчі здібності. «Віталій Іванович завжди надавав великого значення можливостям хорового співу для самовиявлення і самоствердження студентів, розширення досвіду їхніх естетичних і життєвих відносин, переходу до більш глибокого пізнання мистецтва…» [11, с. 9].

На думку В.І. Газінського «диригент хору зобов'язаний володіти цілою системою практичних знань і вміти відтворювати музичний матеріал на власному прикладі, щоб для хористів це стало взірцем наслідування. Художній керівник має досконало володіти голосом, аби кожен звук, на якому він фіксує увагу співаків, міг відтворити на практиці» [3, с. 32]. На репетиціях професор поступово, цілеспрямовано виховував тонкий естетичний смак співаків у вокально-хоровій діяльності.

Педагогічна діяльність В.І. Газінського як хормейстера базувалася на правильному вихованні співака у хорі, що передбачало власну методику розвитку вокально-хорової вико-

навської техніки. «Великого значення у роботі він надавав вихованню навичкам правильного вокального дихання, від якого, безпосередньо, залежить гнучкість вокальної техніки; відтворювання виразного природного звучання з максимально точною інтонацією; вільного проспівування інтервалів; прикривання і округлості звуку; чіткості дикції; розвиненого відчуття гармонії, хорового строю та загального хорового ансамблю» [11, с. 11].

Натхненний момент диригування Віталія Газінського. 1985 р.

Здобувачі вищої освіти, які співали в хоровому колективі під орудою славнозвісного педагога, завжди із захопленням відвідували усі його заняття. «Вони були досить захопливі – як викладач подавав матеріал, як майстерно і методично-грамотно він проводив репетиції, як доступно намагався роз'яснити усі питання вокально-хорової техніки, як жартував, як говорив про життя. І все це було не лише частиною студентського навчання. Заняття стали такою своєрідною лабораторією хорового співу в поєднанні з фрагментами життєвого досвіду, які згадуються сьогодні з особливим відлунням в серці» [11, с. 9–10]. Виникав великий інтерес до хорового мистецтва, натхнення відвідувати хорові заняття, бажання навчитися диригентським прийомам та хорової техніки у Віталія Івановича.

Захоплення методами роботи видатного майстра у багатьох студентів переросло у любов до хорової справи.

Як мудрий педагог, В.І. Газінський зосереджував увагу на доброзичливому морально-психологічному кліматі в студент-ському колективі. Він «належне значення придавав спілкуванню зі студентами на різні теми, вважав, що у такий спосіб краще розкриваються особистісні якості і потенційні можливості кожного, зосереджувався на міжособистісній взаємодії під час індивідуальних і колективних занять» [11, с. 11–12]. Але, разом з тим, домагався дисципліни на своїх заняттях і був вимогливим у виконанні навчально-виконавських задач.

Зінаїда Куркова-Газінська згадує: «Захоплювало те, що В.І. Газінський від природи мав прекрасний голос (ліричний тенор широкого діапазону), працюючи з хором, показував, як потрібно заспівати, настільки інтонаційно чисто та виразно, що це викликало в хористів «благородну заздрість», бажання наблизитися до ідеалу, спонукало їх працювати над звуковисотною та інтонаційною виразністю свого голосу» [4, с. 25].

Віталій Іванович Газінський під час виступу

Завдячуючи своєму природньому таланту, кропіткій праці, педагогічному досвіду великий маестро довів мішану хорову капелу університету до найвищої майстерності та визнання. За часи його

керівництва колектив був неодноразовим лауреатом Регіональних, Всеукраїнських та Міжнародних конкурсів [3, с. 31].

Учні, колеги, друзі, музиканти, співаки завжди готові поділитися теплими спогадами про видатного хормейстера. «Вчитель, закоханий у хоровий спів, що зумів прищепити цю любов своїм учням, людина з добрим серцем та великою душею завжди залишиться прикладом самовідданої праці, в якій разом із знаннями кожному учню віддавалась і частинка самого себе», – згадують соратники про Віталія Газінського [3, с. 31].

У своїй педагогічній діяльності професор послуговувався власними педагогічними принципами:

- налагодженість систематичності та поступовості у розвитку вокально-хорової виконавської техніки хористів;
- відповідальність і сумлінність у реалізації навчально-педагогічних завдань;
- вимогливість до розвитку власних компетенцій для майбутньої успішної діяльності вчителя;
- неперервна робота професійного саморозвитку викладача;
- безкомпромісне ставлення до художнього рівня виконавців;
- варіювання глибокозмістовної хорової класики з популярним легким для сприймання репертуаром;
- інноваційність у технічному озброєнні репертуару [11].

Аналізуючи багатовекторність педагогічно-творчого шляху професора Т.В. Мартинюк зазначає, що йому «притаманні такі риси, як широта гуманітарного світогляду, велике художнє обдарування, яскравий диригентський талант, надзвичайна майстерність щодо створення індивідуальної виконавської концепції того чи того хорового твору» [6, с. 83].

Протягом 19 років Віталій Іванович очолював посаду завідувача кафедри хорового мистецтва та методики музичного виховання Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

«На чолі з професором викладацький колектив кафедри зробив значний внесок у популяризацію музичного мистецтва та української хорової школи, підготовку висококваліфікованих фахівців у галузі музичної освіти, культури та мистецтва» [10, с. 11].

Колектив кафедри хорового мистецтва та методики музичного виховання Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. 2010 р.

На фото (зліва направо): доцент Т.В. Броніцька, викладач І.В. Пацкань, професор В.І. Газінський, заслужена артистка України Т.О. Лозінська, доцент Л.П. Василевська-Скупа, концертмейстер Л.В. Маліновська, Заслужений артист України К.Л. Дабіжа, концертмейстер, заслужена артистка України М.В. Червоній. 2011 р.

У 1998 році Віталій Іванович отримав звання Професора Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського.

Власні педагогічні ідеї, методичні вказівки, практичні поради Віталій Іванович висвітлює у таких працях:

1. Деякі питання роботи з самодіяльним та навчальним хором / В.І. Газінський // Вінниця : [б. в.], 1982. С. 22.

2. Великий Маестро : [розглянуто жанр. палітру оброб. укр. нар. пісень композитора та зазначено, що «Дударик» є зразком творчого стилю М. Леонтовича] / В. Газінський // Панорама. 1997. 13 груд. С. 1.

3. Марчук, С. Педагогічна спадщина М.Д. Леонтовича / С. Марчук, В. Газінський // Тези доп. і повідомл. вісімнадцятої Вінниц. обл. іст.-краєзнав. конф. 3 лют. 1998 р. / Вінниц. обл. 32 орг. Укр. т-ва охорони пам'яток історії та культури, Вінниц. держ. пед. ін-т, Вінниц. держ. мед. ун-т ім. М.І. Пирогова, Держ. архів Вінниц. обл. Вінниця, 1998. С. 10–11.

4. Сучасна інтерпретація творів М.Д. Леонтовича : [про інтерпретацію творів композитора такими відомими диригенттами, як В. Іконник, П. Муравський та Є. Савчук] / В. Газінський // Тези доп. і повідомл. вісімнадцятої Вінниц. обл. іст.- краєзнав. конф., 3 лют. 1998 р. / Вінниц. обл. орг. Укр. т-ва охорони пам'яток історії та культури, Вінниц. держ. пед. ін-т, Вінниц. держ. мед. ун-т ім. М.І. Пирогова, Держ. архів Вінниц. обл. Вінниця, 1998. С. 8–10.

5. Робота над сучасною музикою в учбовому хорі / В.І. Газінський // Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. Київ, 1999. Вип. 2. С. 156–158.

6. Учбовий хор : навч.-метод. посіб. для студентів вищих навч. закл. / В.І. Газінський, Т.О. Лозінська, К.Л. Дабіжа. Вінниця : Розвиток, 2003. 272 с.

7. Історичні витоки диригентського мистецтва [Електронний ресурс] / В.І. Газінський, Т.О. Лозінська // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія. 2005. Вип. 9. С. 239–241. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2005_9_46 (дата звернення: 25.02.2025).

8. Навчальний хор : [ноти] : навч.-метод. посіб. / В.І. Газінський, Т.О. Лозінська, К. Л. Дабіжа. Вінниця : Розвиток, 2012. С. 224.

9. Хорознавство : навч.-метод. посіб. для викладачів і студентів муз. спеціальностей вищих навч. закл. / В.І. Газінський, Т.О. Лозінська. Вінниця : ФОП Репей, 2016. 61 с.

10. Формування дослідницьких навичок студентів у класі хорового диригування [Електронний ресурс] / В.І. Газінський, Т.О. Лозінська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2018. Вип. 50. С. 239–242.

Найвагомішими працями маестро є два навчально-методичних посібника «Учбовий хор» та «Навчальний хор». В них, у співавторстві зі своїми учнями, а пізніше колегами заслуженими артистами України Костянтином Дабіжою та Тетяною Лозінською, викладено багатолітній диригентський, композиторський та педагогічний досвід. Автори пропонують розширений репертуар для хорових колективів мистецьких навчальних закладів, анотації та практичні поради щодо вивчення кожного твору, спираючись на власний багаторічний досвід хормейстерської роботи [2, с. 211].

Навчально-методичний посібник «Навчальний хор». 2012 р.

Посібник «Навчальний хор» складається з трьох частин, в яких висвітлюються теоретичні аспекти диригентської, вокально-хорової підготовки майбутніх фахівців хормейстерської справи, розміщено навчально-концертний репертуар (духовні твори композиторів різних епох, народів та сучасні хорова музика, яка подобаються виконавцям та слухачам). «Важливим з огляду на формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва є висвітлення у книзі виховної місії хорового співу» [5, с. 362]. Погоджуємося з авторами, що він не тільки розширює межі художнього пізнання, а й слугує важливим чинником залучення українців до активного культуротворення в суспільстві [2, с. 5].

А.К. Мартинюк проводячи дослідницьку роботу над педагогічною діяльністю маестро відзначає інноваційну рису навчально-методичного посібника «Навчальний хор», зокрема «висвітлення низки положень щодо концептуальної значущості та взаємозв'язку хорового строю і вокальної культури хору в досягненні ансамблевої злагодженості виконання» [5, с. 362]. Дослідниця, захоплюючись педагогічними ідеями В.І. Газінського зазначає, що «Плідною для збагачення професіограми нової генерації музикантів-педагогів є обґрунтування положення щодо поглиблення синтезу науки і творчості в царині мистецької освіти. Воно розкривається на прикладі викладання диригентсько-хорових дисциплін» [3, с. 33].

Аналізуючи посібник «Навчальний хор», Тетяна Мартинюк вдало прокоментувала змістовне наповнення цього видання: «змістовними є анотації до кожного твору, які розміщені у додатку. Надзвичайну цінність для вивчення еволюції хорової культури Подільського краю становить розгорнутий музикознавчий нарис, який висвітлює основні етапи творчої діяльності Народної хорової капели Вінницького державного педагогічного університету та Вінницького камерного хору. Представлені матеріали набувають значення важливого першоджерела для подальших наукових розвідок в галузі виконавського музикознавства, диригентсько-хорової педагогіки та музичної регіоніки [6, с. 85].

Не заперечуючи важливості означеного посібника, зауважимо, що інформативна та практичні складові наукових досліджень вокально-хорової педагогіки у поєднанні з творчими досягненнями видатних митців хорової справи якісно впливатиме на ефективний

розвиток професійних компетентностей майбутніх учителів мистецтва, хормейстерів, диригентів.

Проведений аналіз багатогранної діяльності В.І. Газінського вказує, що під його керівництвом хорова капела філармонії й університету «стали підґрунтям для проведення наукових досліджень з проблем виконавського музикознавства та музичної педагогіки» [5, с. 362].

Викладені у посібнику «Навчальний хор» твори, технічно складні у виконанні, водночас, «їхня висока музично-художня цінність сприяє оволодінню усіх вокально-технічних навичок, виробленню художнього смаку та культури студентів під час підготовки до майбутньої професійної діяльності» [12, с. 12]. Це видання узагальнює колосальні здобутки музично-виконавської, науково-педагогічної, художньо-творчої діяльності наших сучасників, подільських диригентів, любих педагогів, майстрів свого покликання, знаних діячів хорової культури – Віталія Газінського, Костянтина Дабіжі, Тетяни Лозінської [11].

В.І. Газінський кілька років був членом редакційної колегії фахового видання «Актуальні проблеми культурологічного та музично-естетичного виховання». 14 жовтня 2002 року йому присвоєно почесне звання Заслужений працівник ВДПУ ім. М. Коцюбинського.

Зазначимо, що відомий фахівець хорової справи В. І. Газінський, працюючи в університеті, виховав не одне покоління вчителів та викладачів, високопрофесійних хористів, солістів, артистів, хормейстерів і керівників хорових колективів, які успішно працюють в закладах освіти і культури, професійних творчих колективах [10]. Деякі з його учнів – заслужені артисти України В. Бородулін, В. Горай, К. Дабіжа, В. Клепіков, В. Король, Г. Король, Т. Лозінська, С. Майструк, Л. Сушкевич; доктор наук, професор Г. Тарасенко; кандидати наук, доценти Г. Білозерська, Т. Белінська, О. Боблієнко В. Бриліна, Л. Василевська-Скупа, Н. Кравцова, І. Олійник, Л. Онофрійчук, Р. Добровольська та інші; заслужені працівники України М. Вацьо, І. Сідорова; викладачі університету О. Лаврінчук, І. Пацкань, Л. Холодкова, Ж. Штепа та інші.

Варто й згадати про те, що більшість випускників професора є артистами академічного камерного хору «Вінниця». Після смерті маестро назву цього колективу перейменовано на Вінницький

академічний міський камерний хор ім. Віталія Газінського. Створення цього камерного хору – це один з важливих етапів творчого шляху В. Газінського та найвагоміший вклад в культурно-мистецьке середовище Віниччинни. «Камерний хор – це справа життя В. Газінського, його найулюбленіше дитя, пристрасть та захоплення» [2, с. 215].

Перший склад камерного хору Вінниця. 1984 р.

Хор почав своє існування у 1984 р. Співаками були студенти та випускники Народної хорової капели ВДПУ ім. М. Коцюбинського.

Вінниця. 1995 р.

Міжнародний хоровий конкурс, м. Варна, Болгарія. 1995 р.

Академічний камерний хор «Вінниця» – багаторазовий лауреат та володар «Гран-Прі» міжнародних хорових конкурсів (Польща, Україна, Болгарія, Угорщина, Італія, Франція та інші).

м. Дебрецен, Угорщина. 1996 р.

В 1997 році хор був удостоєний особистої аудієнції Папи Римського Іоанна-Павла II.

Ватикан. 1997 р.

Творчий колектив став улюбленцем вінницької громади та інших міст України. Віталій Іванович та художня рада хору досліджували та аналізували виконавські стилі та манери, притаманних музиці різних країн та епох, що дало позитивний результат у формуванні власної манери виконання [2].

Вінниця. 1997 р.

«Завдяки невичерпній енергії В.І. Газінського, правильно організованій і наполегливій вокально-хоровій роботі хору підвладні як складні поліфонічні старовинні партитури, так і найсучасніша музична мова з інтенсивною хоровою колористикою і сонористичними ефектами.

м. Ареццо, Італія. 1997 р.

Палац «Україна». 2003 р.

На першому плані у виконавстві колективу – не сила звучання, а максимальна відточеність манери звуковедення, повне взаєморозуміння всіх його учасників. В.І. Газінський виробив своє неповторне хорове мовлення (інтонування), виявляючи індивідуальну виконавську неповторність. Найбільш вражаючим у художньому стилі майстра є досконалість інтонації, краса звука» [3, с. 32].

«Вінниця» – один з найпотужніших хорових колективів України, який пропагує хорове мистецтво в усіх куточках планети. Він є родзинкою не лише подільської хорової школи, а й самобутнім явищем музично-культурного життя нашої країни та за її межами [11].

Віталій Іванович завжди ставив у приклад іншим своїх студентів, які згодом стали артистами хору. Він пишався ними та вважав, що ці випускники гідно пройшли його хорову школу. Серед таких артистів хору – Г. Білявський, О. Гончар, Ю. Гордієнко, К. Дабіжа, Л. Ількова, С. Живачевська, В. Заїчко, І. Каплун, В. Карплюк, В. Ковальчук, В. Коломієць, В. Кузик, Т. Лозінська, Л. Локаєнко, О. Максимець, А. Оголь, В. Павлова, С. Павловська, І. Пеліховська, Ю. Подолян, Д. Репей, О. Сімонов, О. Слободиська, О. Слободиський, В. Черевик, О. Філінова та інші.

Концерт академічного камерного хору «Музика, освячена любов'ю», Вінниця. 2008 р.

Творчий потенціал та виконавська майстерність хору дозволяли співакам виконувати технічно-непрості твори. В основі репертуару колективу лежить найскладніша сучасна хорова музика (У. Найссоо «Ні війні», Дж. Орбан «Stabat Mater», Г. Гаврилець «Боже мій, нащо мене Ти покинув»; великі твори з оркестром (органом) : «Алілуйя» Г. Генделя, «Сім слів Ісуса на Хресті» С. Франка, кілька кантат Й.С. Баха, «Реквієм» Дж. Верді (фінал), кантата «Карміна Бурана» К. Орфа, Фінал 9-ї симфонії Л.В. Бетховена, «Німецький реквієм» Й. Брамса, «Messa Solennelle» Россіні, концертне виконання опери М. Леонтовича «На русалчин великдень» тощо).

Концерт у Вінницькій обласній філармонії. 2009 р.

Стиль та манера виконання хору «Вінниця» базувалися на художній естетиці хорової школи Одещини. «В останній чверті XX – на початку XXI ст. В.І. Газінський – один із найвизначніших її представників. Його творчі пошуки пов’язані з мистецькими ідеями та педагогічними поглядами К. Пігрова, В. Базилевич, Д. Загрецького, які переосмислені диригентом з урахуванням нових історичних реалій» [3, с. 32].

У 1993, 1999 та 2001 рр. камерний хор визнавався одним із найкращих хорових колективів України за підсумками звітів майстрів мистецтв та народної творчості.

VIII Міжнародні хорові зустрічі, м. Пінчув, Польща. 2009 р.

Через хорову школу цього колективу пройшли чимало юнаків і дівчат – випускників Вінницького музичного училища культури і мистецтв ім. М. Леонтовича та музично-педагогічного факультету Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, викладачі шкіл та вузів, вихователі дитячих садків, службовці та інші [1].

«У виконавський діяльності хормейстера завжди можна було прослідкувати високу музичну культуру диригента, його неймовірний педагогічний хист та тонке художнє обдарування. Професіоналізм в додачу до неймовірної творчої захопленості стали

складовими успіху усіх виступів хорових колективів під керівництвом Газінського» [12, с. 13]. «Концерт перетворюється для музикантів у справжнє свято, і це відчуття обов'язково передається слухачам, що створює атмосферу особливого піднесення. Виступи колективу завжди відрізняються глибоким артистизмом, вишуканістю та тонким смаком виконання» [3, с. 33].

На концертах

В.І. Газінський був професійним музикантом, наділеним витонченим художнім смаком та схильністю до нестандартних, часом простих, проте несподіваних творчих рішень. Робота з усіма його колективами завжди відзначалася позитивною емоційною атмосферою, відкритістю, гнучкістю та артистизмом керівника. Спектр нюансів і відтінків, які він прагнув втілити у хоровому звучанні, виходив за межі звичайних музикознавчих означень. У його творчій уяві постійно народжувалися різноманітні

інтерпретаційні прийоми: від майже непомітних до відчутних темпових відхилень, від надзвичайно гнучкої динаміки до несподіваних акцентів чи «тихих» кульмінацій, що надавали звучанню особливої чуттєвості. Поетичне слово, винесене на вершину фрази, нерідко виконувалося тихіше, із ледь помітним уповільненням, завдяки чому набувало більшої ваги й акцентованої художньої значущості.

Інколи увага маестро зосереджувалася на окремому складі: він вимагав не лише інтонаційної досконалості, а й відповідного емоційного забарвлення та міміки виконавця. Саме такі, на перший погляд незначні, деталізації змінювали звучання твору, підпорядковували його загальній емоційній концепції, художньо виправдовували кожен виразовий засіб і надовго закарбовувалися у пам'яті як виконавців, так і слухачів.

Цей приклад демонструє, що у мистецтві деталі нерідко вирішують усе, визначаючи справжню силу та унікальність художнього висловлювання.

Саме така тонка робота над звуком, коли художні прийоми, варіанти, гармонія, навіть характер вдиху та видиху хору продумані й підпорядковані розкриттю художнього образу, є показником високого рівня професійної майстерності диригента.

В.І. Газінський передбачав не лише виконання твору, а й реакцію слухацької аудиторії, розуміючи, що передати емоцію та отримати зворотний зв'язок є головним завданням будь-якого виконавця на сцені. За його словами: «Для того щоб хор транслював емоцію глядацькій залі, диригент має пережити її в рази яскравіше».

Педагогічна, культурно-просвітницька, артистична діяль-ність В.І. Газінського не заважала успішно виконувати ще й громадські обов'язки – членство і головування у журі оргкомітетів, комісіях, конкурсах і фестивалях. Ці обов'язки він поєднував із керівною посадою обласного осередку Національної музичної Спілки України, яка базувалася на громадських засадах, але була потужною та досить дієвою організацією [1].

Багатогранність діяльності маестро вказували на його обдарованість і талант. В.І. Газінський мав безліч творчих ідей щодо проведення різноманітних заходів, зокрема організації концертів хорової музики. «У постаті видатного майстра поєд-налися одночасно хоровий диригент і яскравий артист, самобутній композитор і талановитий педагог, врешті, людина щедра на творчі

ідеї та проекти... Осмислюючи цей феномен духовно-культурного життя нашого часу, ми розуміємо, що таких людей називають подвижниками, які надають постійний творчий імпульс до пошуків і відкриттів» [3, с. 33].

Віталій Іванович – талановитий музикант і педагог, композитор і аранжувальник, співак і диригент. «Саме він виховав майже усіх співаків хору, став його засновником і є незмінним керівником. Він – душа колективу, справжній вчитель для всіх хористів» [2, с. 214].

В честь пам'яті В.І. Газінському у Вінниці встановили меморіальну дошку. Кількаметровий кований скрипковий ключ розміщено на будівлі Спілки художників України

В. І. Газінський є пропагандистом української національної хорової спадщини, класичної та духовної музики, активним продовжувачем Одеської (Пігровської) хорової школи. Хори під його керуванням виконали більш як 500 творів хорової музики.

За роки своєї плідної праці В.І. Газінський здійснив особливий внесок у розвиток вітчизняного національного мистецтва, популяризацію української хорової школи, підготовку висококваліфікованих фахівців в галузі культури та мистецтва, за що був нагороджений низкою почесних відзнак:

- «Заслужений працівник культури УРСР» (1983 р.),
- Почесна Грамота Президії Верховної Ради УРСР (1991 р.),
- «Народний артист України» (1994 р.),
- Почесна Грамота МОН України (2002 р.),
- Почесний громадянин міста Вінниці (2008 р.),

• орден «За заслуги перед Вінниччиною» (2010 р.).

«Без перебільшення можна вважати Віталія Газінського подвижником хорового мистецтва, своєрідним провідником національного духу, людиною потужної творчої сили. Усі заслуги великого маестро є цілком виправданими та заслуговують визнання і шани» [12, с. 20].

З великою повагою та теплотою у серці пам'ятатимемо усі повчання та настанови, здобутки й перемоги, мудрі поради та цитати, чуйне слово та добрі вчинки нашого вчителя.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Володар духовної краси: До 60-річчя від дня народж. В.І. Газінського: Бібліогр. покажч. / Уклад. Т. Марчук; Вінниц. ОУНБ ім.К.А.Тімірязєва, Вінниц. обл. орг. Нац. муз. Спілки України. Вінниця, 2005. 26 с.
2. Газінський В.І., Лозінська Т.О., Дабіжа К.Л. Навчальний хор : навч.-метод. посіб. Вінниця : Розвиток, 2012. 224 с.
3. Коляденко К. Дослідження мистецької діяльності В.І. Газінського в контексті розвитку хорової культури Вінниччини. Студентський науковий вісник. Вип. 22. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. С. 30–33.
4. Куркова-Газінська З. До 80-річчя Віталія Івановича Газінського. Велична музика великого маестро : до 80-річчя від дня народж. укр. диригента, композитора, педагога Віталія Івановича Газінського: бібліогр. покажч.; уклад. Л.Ю. Колосова; ред. С. В. Лавренюк; відп. за вип. Г. М. Слотюк. Вінниця, 2025. С. 21–28.
5. Мартинюк А. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення концепцій музично-педагогічної діяльності українських хорових диригентів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич: Вип. 53, том 1, 2022. С. 359–365.
6. Мартинюк Т. Постать Віталія Газінського в культурному просторі Вінничини другої половини XX – початку XI ст. Хорове мистецтво України та його подвижники. Матеріали v міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Дрогобич, 20–21 жовтня 2016 року). Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2016. 282 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ddpu.drohobych.net/?page_id=5182

7. Москвічова Ю. Соціокультурна динаміка розвитку Вінниччини періоду незалежності України (1991–2014 рр.) : дис. ... канд. Мистецтвознавства : 26.00.01 / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2015. 277 с.
8. Сідорова І.С. Формування духовності студентів музично-педагогічних факультетів засобами хорового мистецтва. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Херсонський державний університет. Вип. LXXV. Т. 2. 2017. С. 70–75. https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/1073
9. Сідорова І.С. Курс «Хорознавство» в умовах підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до професійної діяльності. Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2020. Vol. 29, С. 190–196. DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863.5/29.209733
10. Сідорова І.С. Віталій Газінський – взірець подвижництва хорового мистецтва Поділля. Велична музика великого маестро : до 80-річчя від дня народж. укр. диригента, композитора, педагога Віталія Івановича Газінського : бібліогр. покажч. / Упр. культури та креатив. індустрій Департаменту гуманітар. політики Вінниц. обл. військ. адмін., ВОУНБ ім. В. Отамановського; уклад. Л.Ю. Колосова; ред. С.В. Лавренюк; відп. за вип. Г.М. Слотюк. Вінниця, 2025. С. 6–21. (Діячі культури і мистецтв краю). https://library.vn.ua/elbooks/downloads/gazinskyj-vitalij-ivanovych.pdf
11. Сідорова І.С., Грінченко Т.Д., Василевська-Скупа Л.П. Педагогічні ідеї Віталія Івановича Газінського у контексті професійної підготовки здобувачів музично-педагогічної освіти. Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання, 2023, № 2, С. 7–17. https://intranet.vspu.edu.ua/ /eduarts/index.php/journal/article/view/21
12. Хоменко Б.В. Газінський Віталій Іванович. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. Режим доступу : https://esu.com.ua/article-28153.
13. Пам'яті Віталія Газінського. Режим доступу: https://www.myvin.com.ua/news/4427-pamiati-vitaliia-hazinskoho

Наукове видання

Діалог митців музично-педагогічної освіти України

Колективна монографія Вип.3.

Науковий редактор В.Ф. Черкасов,
доктор педагогічних наук, професор

LAP LAMBERT Academic Publishing, 2026. 336 с.